

**Національна академія правових наук України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця
Науково-дослідний інститут правового забезпечення
інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України
Спілка підприємців Харківської області**

**ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ
РОЗВИТКУ ТА СПРИЯННЯ
ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Збірник матеріалів круглого столу
(25 травня 2018 р., м. Харків)

**ЭКОНОМИКО-ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ
РАЗВИТИЯ И СОДЕЙСТВИЯ
ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ**

Сборник материалов круглого стола
(25 мая 2018 г., г. Харьков)

Харків
«Право»
2018

Рекомендовано до друку Вченою радою
Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України
(протокол № 5 від 30 травня 2018 р.)

Редакційна колегія:

М. П. Кучерявенко – доктор юридичних наук, професор;
О. О. Дмитрик – доктор юридичних наук, професор;
С. В. Глібко – кандидат юридичних наук, доцент.

Рецензенти:

І. В. Яковюк – доктор юридичних наук, професор;
О. В. Шаповалова – доктор юридичних наук, професор.

Е *Економіко-правові проблеми розвитку та сприяння господарській діяльності в сучасних умовах* : збірник матеріалів круглого столу (м. Харків, 25 травня 2018 р.) / редкол.: М. П. Кучерявенко, О. О. Дмитрик, С. В. Глібко. Харків : Право, 2018. 280 с.

ISBN

У збірнику подаються доповіді і повідомлення науковців і викладачів наукових та освітніх закладів, а також практичних працівників, що взяли участь у роботі круглого столу, який було проведено Національною академією правових наук України, Національним юридичним університетом ім. Ярослава Мудрого, Харківським національним економічним університетом ім. Семена Кузнеця, Науково-дослідним інститутом правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, Спілкою підприємств Харківської області 25 травня 2018 року у м. Харкові.

Метою організації круглого столу були обмін практичними і теоретичними напрацюваннями й підготовка рекомендацій учасників щодо вирішення економіко-правових проблем розвитку та сприяння господарській діяльності України в умовах сьогодення.

Збірник буде корисним для науковців, аспірантів, студентів і усім, хто цікавиться сучасними проблемами розвитку господарської діяльності в Україні.

Друкується в авторській редакції.

УДК 340:001.895
ББК 67

Відповідальна за випуск: *К. О. Токарєва*
Комп'ютерне макетування: *А. Г. Якишина*

Адреса редакційної колегії:
61002, Харків, вул. Чернишевська, 80
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
тел.: (057) 700-06-64
E-mail: ndipzir@gmail.com
Сайт: ndipzir.org.ua

ЗМІСТ

I

Економіко-правове забезпечення інституційного розвитку підприємництва. Актуальні проблеми розвитку й підтримки малого та середнього підприємництва

Білоусов Євген Миколайович

Економічна безпека пріоритетних галузей національної економіки (постановка проблеми) 7

Внукова Наталія Миколаївна

Забезпечення інституційного розвитку сфери підприємництва через спрощення доступу до спеціальних видів кредитування 11

Жмурко Тетяна Олексіївна

Забезпечення формування фінансово-економічного результату підприємства через створення суб'єктів малого підприємництва 16

Любичч Анна Миколаївна

Про значення технопарків у розвитку економіки країни: порівняльна характеристика 21

Савчук Олександра Олександрівна

Правові питання кредитування кредитними спілками 24

Popovych Tatyana Grigorievna

Improvement of the conceptual apparatus of economic law in the field of standardization (on the example of European experience) 29

Черняєва Дар'я Олександрівна

Концептуальні засади розвитку та ефективної взаємодії науки, бізнесу та влади. 35

II

Правові проблеми функціонування механізмів підтримки діяльності суб'єктів господарювання в умовах глобалізації національної економіки та посилення євроінтеграційних процесів

Бойчук Роман Петрович

Проблеми правового регулювання інвестиційної діяльності в особливий період 39

Борисов Ігор Вячеславович

Правове положення торгово-промислової палати України 45

Білоусова Ярослава Олексіївна Зарубіжний досвід правового регулювання дистрибуторської діяльності (на прикладі ЄС та США)	51
Волосовська Анна Володимирівна Окремі аспекти договору франчайзингу в Україні	54
Глібко Сергій Васильович Правове регулювання випуску та реалізації високотехнологічної продукції в Україні	57
Головашевич Олександр Олександрович Оподаткування нерухомості у спільній власності.	65
Дмитрик Ольга Олександрівна Туристична діяльність в Україні і Хорватії: проблеми оподаткування	68
Єфремова Катерина Вікторівна Державна політика стимулювання розвитку Індустрії 4.0	72
Кобильнік Дмитро Анатолійович Особливості правового механізму транспортного податку	75
Колодяжний Олексій Олегович Правове регулювання якості продовольчих товарів: міжнародний досвід для України	78
Коритін Денис Сергійович Щодо особливостей державної підтримки молодіжного підприємництва України	82
Курашова Інна Миколаївна До питання господарсько-правового механізму саморегулювання будівельної галузі	86
Матвєєва Анастасія Володимирівна Проблеми правового забезпечення спеціального режиму господарювання	90
Мілаш Вікторія Сергіївна Відносини контролю у сфері господарювання та антикорупційні перевірки ділових партнерів	95
Овчаренко Анастасія Сергіївна Щодо окремих проблем правового регулювання допорогових закупівель в Україні (в контексті європейського досвіду)	100
Пашков Віталій Михайлович Господарсько-правове забезпечення інформаційних процесів в фармації	104
Плохотнік Юлія Валеріївна Угода про Асоціацію та підтримка інвестування в угоді про Асоціацію	108
Пляка Анастасія Олександрівна Проблеми функціонування товарних бірж в Україні	111

Семенова Марина Володимирівна Окремі правові аспекти розвитку туристичної галузі України на шляху євроінтеграції	115
Склепус Дар'я Сергіївна Проблеми законодавчого врегулювання кейтерингу	120
Солодченко Сергій Вікторович Роль суду в оптимізації контрольних функцій суб'єктів господарювання	124
Спасибо Іларіон Андрійович До питання стимулювання розвитку «Індустрії 4.0»	127
Токарева Катерина Олегівна Правове регулювання туристичного збору: сучасний стан і тенденції розвитку	131
Черкасов Олег Володимирович До питання правового регулювання корпоративного управління в малих та середніх підприємствах	134
Чубань Сергій Олексійович Джерела нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності	138
Чубенко Віра Анатоліївна Питання стимулювання розвитку газової промисловості	141
Чусько Валентина Іванівна Проблемні аспекти міжнародно-правового регулювання статусу біженця	145
Шміло Ірина Олегівна Питання відповідальності інвесторів у відносинах щодо приватизації державного майна	148
Шовкопляс Ганна Миколаївна Господарсько-правове регулювання контролю на ринках фінансових послуг України	154

III

Державна політика у сфері використання та охорони природно-ресурсного потенціалу України в умовах євроінтеграційних процесів. Сучасні проблеми ведення агробізнесу в Україні. Інноваційні аспекти органічного землеробства

Гетьман Анатолій Павлович, Анісімова Ганна Валеріївна Проблеми законодавчого забезпечення державної інноваційної й екологічної політики у сфері використання природно-ресурсного потенціалу України в енергетичній галузі	159

Геков Максим Віталійович Правовий механізм надання та обмеження права на доступ до екологічної інформації	167
Даниловських Владислава Вадимівна Щодо імплементації міжнародних нормативно-правових актів в законодавство України в сфері поводження з відходами	171
Єліна Анастасія Андріївна Правове регулювання екологічного маркування в Україні	175
Іванюта Дарина Олегівна Правове регулювання охорони клімату в умовах євроінтеграційних процесів	178
Ключникова Наталія Володимирівна Особливості юридичної відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки	183
Савчук Олена Олександрівна Лісова сертифікація як інструмент екологічного менеджменту в Україні	186
Холодна Євгенія Євгенівна Основоположні засади державної екологічної політики в сфері зміни клімату	190

IV

Актуальні питання захисту прав працівників суб'єктів господарювання різних форм власності. Тенденції правового регулювання ринку праці у контексті сприяння господарської діяльності в інноваційному суспільстві за умов євроінтеграції в Україні

Вапнярчук Наталія Миколаївна Судовий захист як одна із гарантій реалізації права працівників на працю і освіту	195
Іншин Микола Іванович Концептуальні перспективи розвитку правового регулювання ринку праці України у контексті сприяння господарській діяльності в інноваційному суспільстві	199
Ярошенко Олег Миколайович Особливості припинення трудового договору за п. 7-1 ст. 36 КЗПП України	201
Рекомендації за підсумками круглого столу	206

I ЕКОНОМІКО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ Й ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Білоусов Є. М.,
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного права
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПРІОРИТЕТНИХ ГАЛУЗЕЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ (ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ)

Економічна безпека держави досягається за рахунок комплексного підходу в сфері державного управління соціально-економічними та суспільно-політичними процесами з урахуванням економіко-географічних особливостей та геополітичних умов, у яких знаходиться держава як суб'єкт міжнародних відносин. Україна на сьогодні відчуває на собі тиск наслідків глобалізаційних процесів, оскільки стоїть між демократичним Заходом та консервативним Сходом. Від цього проблеми економічної безпеки в Україні загострюються набуваючи ознак економічного протистояння і навіть економічної війни з деякими країнами. Подібні тенденції вимагають виваженої, ґрунтовної, системної та далекоглядної державної політики, яка втілюється з поміж іншого в програмах розвитку окремих соціально-економічних напрямків та сфер суспільного виробництва.

Держава фактично переглянула основні стратегічні перспективи виходячи із тих умов в яких опинилася Україна, але при цьому орієнтуючись на відновлення нею і якості промислового потенціалу,

і суверенітету в кордонах 2013 року. В сфері ж економічної безпеки це означає формування такої державно-управлінської моделі, за якої нова економіко-географічна реальність поєднуватиметься із соціально-економічними тенденціями, викликаними системними змінами суспільних процесів, але в цілому ж орієнтована на стратегічні пріоритети євроінтеграції.

Таким чином, на перший план виходять нові завдання і зокрема забезпечення економічної безпеки пріоритетних галузей національної економіки, а досягнути цього найбільш ефективно та оперативно можливо за умови широкого впровадження в практику державного управління економічними процесами суспільно-географічного підходу.

На думку Л. Коковського «сутність суспільно-географічного підходу до забезпечення економічної безпеки реалізується в системі критеріїв і показників географічного виміру, які враховують як загальнодержавні вимоги до стану економіки, так і індивідуальні особливості кожного регіону. Система показників, що одержали кількісне вираження, дозволяє завчасно сигналізувати про небезпеку, що загрожує, і вживати заходів щодо їх попередження». Хоча насправді, вирішальне значення мають, з точки зору адекватного та своєчасного реагування на негативні явища в процесі розвитку економічної підсистеми регіону чи системи держави, мають не стільки показники, які формує економіка регіону и держави, скільки їх співставлення з плановими або граничними значеннями. Граничні значення в даному випадку виступатимуть в якості індикаторів системи управління економічною безпекою регіону або держави, а щодо пріоритетних напрямків розвитку економіки, а то ще й являють собою елемент безпомилковості або їх релевантності. Тобто досягнення або навпаки недосягнення встановлених показників означатиме, чи правильно були визначені стратегічні напрямки у розвитку тієї чи іншої галузі.

При цьому визначення пріоритетних галузей економіки розуміє під собою ще й розробку такого інструментарію та моделі державної економічної політики, яка б забезпечувала подолання наслідків системної кризи. Так, Н. І. Кобзар, С. О. Геращенко та О. М. Кириєнко в своєму дослідженні доводять, що системність кризових явищ, які вимагають відповідної реакції з боку держави, полягає у наступно-

му: « за період з 1991 року по теперішній час Україна із індустріальної держави перетворилася на аграрну і сировинну країну; у зв'язку з досить високим ступенем зносу основних фондів, потрібні значні капітальні інвестиції на їх оновлення; воєнний конфлікт на Сході країни та анексія Криму призвели до суттєвої втрати ВВП, за оцінками експертів, близько 20 %; формування надмірного рівня державного боргу, що склав понад 70,2 % від ВВП тощо». При чому основна проблема криється навіть не в спроможності влади відреагувати на ситуацію, що склалася, а в тому що таке реагування має стратегічно тривалий період, який не вкладається в жодну політичну каденцію, а відтак не дасть змогу політичним елітам, які перебувають при владі, отримати необхідний результат для подальшого маніпулювання електоральними вподобаннями. Економіка країни стає заручником політичної боротьби, що негативно відображається на стані економічної безпеки держави в цілому.

У цьому аспекті досить слушним стає точка зору О. М. Чечель щодо того, що «економічна безпека як інструмент реалізації національних економічних інтересів впливає на весь комплекс економічних відносин: виробництво, розподіл, обмін і споживання матеріальних благ. Як базис національної економічної системи економічна безпека є найважливішою умовою, що визначає характер розвитку всього комплексу економічних відносин. Взаємозв'язок процесів, складових економічних відносин передбачає комплексний підхід до їх регулювання, обумовлює взаємозв'язок напрямів економічної політики». Комплексність впливає на визначення пріоритетів економічного зростання, оскільки забезпечує взаємопов'язаність подій при досягненні економічного зростання в одній галузі економіці та каналізації відповідних процесів в інших. Тому визначення пріоритетів економічної політики держави, і особливо в контексті забезпечення національної економічної безпеки повинно відбуватися через встановлення цілей глобального економічного бачення майбутнього місця України в світогосподарських процесах.

З цих позицій найбільш пріоритетними галузями економіки, враховуючи крім іншого їх суспільно-економічну важливість повинні вважатися:

– у військово-промисловому комплексі – розробка та виробництво всіх видів озброєння (переважно важкого та авіаційного типу) для потреб експорту та для потреб власних Збройних сил України;

– в секторі ЖКГ – переробка побутових та промислових відходів; виробництва електричної та теплової енергії; будівництво та реконструкція існуючих комунальних мереж та житлового фонду;

– в галузі металообробки та машинобудуванні – розширення асортименту продукції металургійного виробництва та оновлення основних фондів; виробництво транспортних засобів, авіа- та космічне будівництво;

– в агропромисловому секторі – виробництво, зберігання харчових продуктів, виробництво біопалива;

– в транспортному секторі – реконструкція та будівництво шляхопроводів та транспортної інфраструктури як громадського, так і промислового призначення;

– в енергетичній сфері – виробництво всіх видів енергії, перетворення на енергетичну незалежну країну, в тому числі за рахунок активізації вироблення та використання альтернативних відновлювальних джерел енергії.

Слід зауважити, що для кожної із наведених пріоритетних галузей економіки важливим орієнтиром є імпортозаміщення, тобто економічна безпека досягатиметься не лише за рахунок розвитку наведених галузей, а головним чином за рахунок створення передумови для їх безперервного функціонування і незалежності від імпортової продукції. Так само і кінцева продукція самих пріоритетних галузей економіки повинна задовольняти потреби внутрішнього ринку, що автоматично зменшуватиме залежність України від імпорту.

Таким чином, реалізація запропонованого підходу до розуміння побудови системи забезпечення економічної безпеки пріоритетних галузей національної економіки, дозволить у стратегічному вимірі вирішити низку проблем правового та економічного характеру в контексті створення конкурентоспроможної економіки держави.

Внукова Н. М.,

д. е. н., професор, завідувач кафедри управління фінансовими послугами, ХНЕУ імені Семена Кузнеця

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ ПІДПРИЄМНИЦТВА ЧЕРЕЗ СПРОЩЕННЯ ДОСТУПУ ДО СПЕЦІАЛЬНИХ ВИДІВ КРЕДИТУВАННЯ

Актуальність. В умовах сучасної фінансово-економічної кризи нестача ліквідних коштів у суб'єктів господарювання, зокрема, малого та середнього бізнесу, відчувається особливо гостро. Основні недоліки короткострокових банківських кредитів полягають у високих відсоткових ставках та необхідності надання забезпечення. Швидкий розвиток спеціальних видів кредитування спрямований на задоволення попиту у фінансових ресурсах. У практичній діяльності питання розвитку сфери підприємництва може відбуватися через спрощення доступу до спеціальних видів кредитування, зокрема, факторингу.

Мета – розробка теоретичних положень та практичних рекомендацій для визначення перспектив спрощення доступу до спеціальних видів кредитування, зокрема, факторингу, як інструменту забезпечення інституційного розвитку сфери підприємництва.

Виклад основного питання. Визначення поняття «факторинг» наведено в табл. 1. Як видно з табл.1, зважаючи на специфіку здійснення факторингових операцій, у кожному нормативному документі є різний акцент на технологічній суті операцій факторингу. Окремий розгляд факторингу тільки як продаж дебіторської заборгованості чи переуступка фінансовій установі грошової вимоги, є недостатнім, оскільки факторинг характеризується складністю надання фінансових послуг. Він є комплексом фінансових послуг, що полягають у передачі права вимоги коштів (дебіторської заборгованості) за поставлену продукцію або надані послуги фінансовій уста-

нові (фактору) і одержанні постачальником фінансування, а також переуступці боргових прав підприємства іншому суб'єктові, який гарантує платіж, що звільняє постачальника (клієнта фактора) від необхідності брати додаткові кредити в банку.

Таблиця 1

Правове визначення поняття «факторинг»

Джерело права	Визначення
Закон України «Про банки та банківську діяльність» [6]	Факторинг – це набуття права вимоги на здійснення зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, беручи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів.
Закон України «Про фінансові послуги, державне регулювання ринку фінансових послуг» [9], Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо факторингу» [7]	Фінансова установа, що надає послуги з факторингу, може надавати послуги з пов'язаного з цим ведення обліку грошових вимог, надання поруки за виконання боржником свого обов'язку за грошовими вимогами постачальників товарів (послуг) та пред'явлення до сплати грошових вимог від імені постачальників товарів (послуг) або від свого імені, а також інші послуги, спрямовані на одержання коштів від боржника.
Цивільний кодекс України [10] (глава 73, ст. 1077);	За договором факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника).
Господарський кодекс України [4]	Банк має право укласти договір факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги), за яким він передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони за плату, а друга сторона відступає або зобов'язується відступити банку своє право грошової вимоги до третьої особи.

Джерело права	Визначення
Конвенція УНІДРУА про міжнародний факторинг [5]. Закон України «Про приєднання України до Конвенції УНІДРУА про міжнародний факторинг» [8].	Договір факторингу означає договір, укладений між однією стороною постачальником та іншою стороною (фактором), відповідно до якого: (а) постачальник відступає або може відступати фактору право грошової вимоги, яке випливає з договорів купівлі-продажу товарів, укладених між постачальником та його покупцями (боржниками), крім договорів купівлі-продажу товарів, придбаних в першу чергу для їхнього особистого, сімейного або домашнього використання; (б) фактор має виконувати принаймні дві з таких функцій: – фінансування постачальника, включаючи надання позики та здійснення авансових платежів; – ведення обліку (головної бухгалтерської книги) щодо дебіторської заборгованості; – пред'явлення до сплати грошових вимог; – захист від несплат боржників.

Факторинг є одним із найперспективніших видів фінансових послуг, який сприятиме розвитку підприємництва. Основними функціями факторингу є: фінансування поставок товарів (послуг); управління дебіторською заборгованістю постачальника; покриття фінансових ризиків неплатежу; додаткове оцінювання платоспроможності покупця [2].

Фінансовий механізм факторингу надає постачальникам принципово нові можливості розвитку, адже на відміну від банківського кредитування та залучення власних коштів, він має суттєві переваги для збільшення обсягів продажів, що підтверджує інституційне забезпечення цим спеціальним видом кредитування розвиток підприємництва [3].

Останнім часом ринок спеціальних видів кредитування характеризується зростанням кількості фінансових установ, зокрема, факторингових компаній та обсягу факторингових операцій. Між тим, їх швидкий розвиток є обмеженим, тому що у структурі фінансування

факторингових операцій більше 80 % обсягів фінансування здійснено власними коштами фактора. За оцінками експертів, частка банківських кредитів в структурі фінансування факторингових операцій залишатиметься незначною. Отже, перспективним може бути залучення коштів інвесторів, зокрема, і суб'єктів підприємництва. Іншим обмеженням є переважання угод з регресом. На європейському ринку переважають угоди без регресу, коли всі ризики неплатежу покупця бере на себе фактор.

За результатами дослідження асоціації факторів FCI найбільші обсяги факторингових операцій спостерігались в Україні в окремі роки. На ринку класичного факторингу у теперішній час активно працюють тільки декілька фінансових компаній, незважаючи на те, що у Державному реєстрі фінансових установ зареєстровано сотні фінансових компаній, які можуть надавати фінансові послуги факторингу.

Серед банків найбільш активно факторингові послуги надають – ПУМБ, «Райффайзен Банк Аваль», «UniCredit Bank», «ОТР Банк», «Альфа-Банк», «Банк Південний», «Укресімбанк» та ін., але їх обсяг відносно фінансових показників діяльності банку є незначним. Наприклад, в одному з банків рівень факторингових операцій на 1 грн капіталу становив менше 10 копійок, а на 1 грн статутного капіталу в динаміці від 10 до 30 копійок.

Проте ці операції вигідні для банку, оскільки частка доходу від факторингових операцій у загальних доходах цього банку становила майже 3 %, що свідчить про високу рентабельність даних операцій.

Фактично вартість факторингових послуг майже дорівнює вартості кредитів, однак, для отримання фінансування від фактора потрібно надати набагато менший пакет документів та не потрібно надавати забезпечення, яким є поставлені товари. Але ризик для фактора залишається високим, тому що платіжна дисципліна боржників є досить низькою, і у їх розпорядженні є достатньо можливостей не платити по боргах, тому що ефективність роботи державної виконавчої служби є дуже незначною. Ситуація із виконанням судових рішень може покращитися з початком функціонування «приватних» виконавців,

Нівелювання цих недоліків фінансування підприємництва через факторинг може здійснити середній бізнес, який характеризується найвищою динамікою розвитку, тобто найбільше потребує постійного поповнення оборотних коштів.

Факторинг варто розробляти як гнучкий інструмент у розрахунково-платіжних відносинах споживачів та постачальників, який максимально зважає на інтереси сторін і є перспективним спрямуванням розвитку як для фінансових, що ним займаються, так і для їхніх клієнтів [1].

Висновок. Для використання переваг факторингу в Україні важливо на державному рівні сприяти розвитку факторингу через зниження процентів за кредитом, розширення надання додаткових послуг, зокрема, за міжнародним факторингом. З розвитком факторингу в Україні, такі послуги стануть привабливішими для суб'єктів господарювання не лише як форма захисту від ризиків, а й засобом оптимізації фінансових потоків фактора та клієнта, що є інструментом забезпечення спрощення доступу до кредитування.

Література:

1. Внукова Н. М. Забезпечення спеціального кредитування підприємств шляхом факторингу. *Енергосбережение. Энергетика. Энергоаудит*. 2014. №7 (125). С. 31–38.
2. Внукова Н. М. Оцінка результативності впровадження факторингу на підприємстві. *Економіка розвитку*. 2007. №1. С. 77–80.
3. Внукова Н. М. Факторинг вже не просто фінансовий інструмент, а ціла нова галузь економіки. *Україна–business*. 2005. №15. С. 6.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
5. Конвенція УНІДРУА про міжнародний факторинг від 28.05.1988 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_210.
6. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page>.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо факторингу : Закон України від 09.09.2010 р. № 2510-VI. *Відом. Верхов. Ради України*. 2011, № 4, ст. 20.

8. Про приєднання України до Конвенції УНІДРУА про міжнародний факторинг : Закон України від 11.01.2006 р. № 3302-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3302-15>.

9. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

10. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page>.

Жмурко Т. О.,

*аспірант кафедри управління фінансовими послугами
ХНЕУ імені Семена Кузнеця*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО РЕЗУЛЬТАТУ ПІДПРИЄМСТВА ЧЕРЕЗ СТВОРЕННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Актуальність. Організаційно-правові форми підприємництва відрізняються правовими, фінансово-економічними та організаційно-управлінськими ознаками. Законодавство України про підприємство визначає загальні правові, економічні та соціальні засади здійснення підприємницької діяльності фізичними та юридичними особами на території України, гарантії свободи та його державну підтримку.

Виклад основного тексту. Відповідно до законодавства є велика кількість організаційно-правових форм перелік яких представлено на рис. 1. (створено автором на основі [3, 9]). Відповідно до Класифікації організаційно-правових форм господарювання, на рис. 1 зображено вісім груп [3]. Згрупована автором класифікація створена для використання органами державного управління та іншими користувачами для обліку, збирання й оброблення статистичної та адміністративної інформації, аналізу та узагальнення результатів економічної діяльності суб'єктів та ведення державних реєстрів.

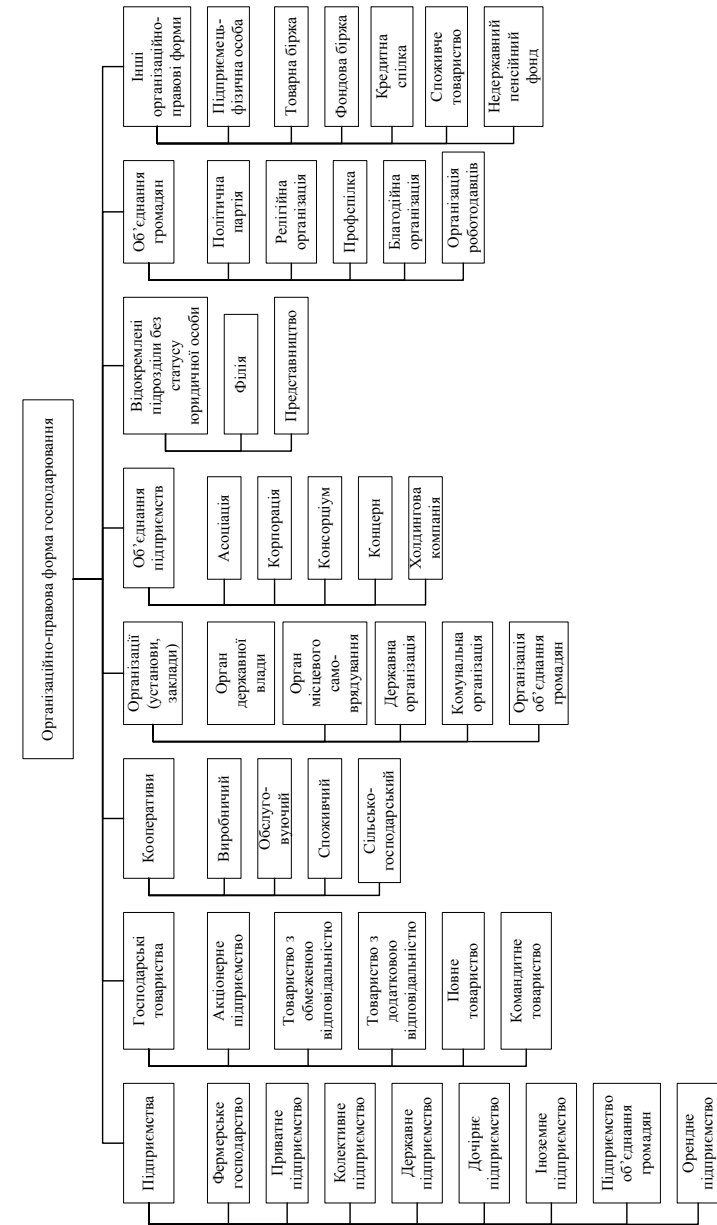

Рис. 1. Класифікація організаційно-правових форм господарювання

Доктриною цивільного права сформовані різні класифікації юридичних осіб залежно від особливостей їх правового стану. В. І. Борисова [1] виділяє наступні: залежно від порядку створення; способу створення; виду установчих документів; за метою діяльності; залежно від прав, які засновники (учасники, члени) можуть мати відносно юридичної особи або її майна; за правовим режимом майна; залежно від складу засновників; за кількісним складом засновників; залежно від наявності економічної залежності; за організаційними ознаками; за особливостями правового положення.

Держава надає гарантії всім суб'єктам господарювання, незалежно від обраної організаційно-правової форми господарювання, щодо їх рівних прав, свобод і створює однакові можливості для доступу до матеріальних, фінансових, технічних, інформаційних, трудових, природних та інших ресурсів.

Держава гарантує недоторканість майна підприємця і забезпечує захист права його власності. З метою створення сприятливих організаційних та економічних умов для розвитку підприємництва органи влади мають: удосконалювати нормативно-правову базу для здійснення підприємницької діяльності; надавати допомогу підприємцям в організації матеріально-технічного забезпечення та інформаційного обслуговування їх діяльності; сприяти зміцненню національної валюти та пом'якшувати податкове навантаження; стимулювати модернізацію технологій, інноваційну діяльність, освоєння підприємцями нових видів продукції та послуг.

Характерною ознакою світової економіки в даний час є безпрецедентне посилення конкуренції. Виживають і перемагають в конкурентній боротьбі лише ті компанії, які використовують найбільш ефективні способи організації бізнесу.

Таким чином, розвиток ринкових відносин в економіці України потребує нових підходів до управління формуванням і розподілом прибутку, його плануванням та прогнозуванням. Автором запропоновано визначення факторів та їх вплив на фінансово-економічні результати діяльності підприємства. Розмір чистого прибутку залежить від багатьох факторів, тому автором обрано множинну лінійну економетричну модель для оцінки їх впливу.

Із сукупності економічних показників, які можуть впливати на фінансові результати, обрано чистий дохід, собівартість, адміністративні витрати, витрати на персонал, інші доходи, інші витрати.

При аналізі діяльності підприємства доведено, що витрати на персонал суттєво впливають на його фінансово-економічний результат. Тому для ефективного управління результатами діяльності підприємства автором запропоновано переведення деяких працівників, які виконують певні роботи чи послуги аутсорсингового типу зі складу штатних працівників в організаційно-правову форму господарювання – фізичну особу-підприємця (ФОП).

ФОП може бути як на загальній системі оподаткування, так і на спрощеній, тому автором проведено порівняльну характеристику даних систем оподаткування для визначення переваг використання моделі оподаткування.

Спрощена система оподаткування має 4 групи. Перша та четверта групи не відповідають поставленій меті. Залишаються для розгляду друга і третя групи.

Розмір доходу, який буде потенційно отримувати ФОП, не може бути точно спрогнозований, тому при порівнянні груп автором запропоновано третю. Якщо в податковому періоді дохід буде відсутній, то ФОП не повинен буде сплачувати до бюджету єдиний податок. У випадку з другою групою єдиний податок сплачується авансовими внесками щомісяця, незалежно отримуватиме він дохід чи ні. Другу групу доречно було б застосовувати, якщо сума доходів була б вище 179 тисяч гривень за рік. До того ж, у другій групі є ряд обмежень.

Таким чином, ефективніше буде обрати третю групу. Для підтвердження результату автором порівняно третю групу спрощеної системи з загальною системою оподаткування.

На загальній системі оподаткування 18 % податку на доходи фізичних осіб буде застосовуватися до різниці загального оподаткованого доходу і документально підтвердженим витратам, які пов'язані з господарською діяльністю ФОП. У випадку ФОП, яка буде потенційно створена, витрати будуть відсутні або не будуть мати постійного характеру, тому не доцільно буде обрати загаль-

ну систему оподаткування та платити 18 % податку на прибуток з отриманого доходу.

Із зазначеного, можна зробити висновок, що при аналізі запропонованих систем оподаткування автором рекомендовано обрати спрощену систему, третю групу, тому що податкове навантаження в цьому випадку буде мінімальним.

При порівнянні витрат з податків ФОП та на штатного працівника – роботодавець несе витрати не лише в розмірі нарахованої заробітної плати, а ще й у розмірі Єдиного соціального внеску (ЄСВ), який нараховується на фонд оплати праці.

Податок з доходів фізичних осіб та військовий збір зменшують заробітну плату і виплачуються вже за рахунок працівника. Таким чином, податкове навантаження працівника складає 19,5 %, а податкове навантаження роботодавця на фонд заробітної плати ще 22 %. Враховуючи те, що підприємство, яке потенційно розглядає можливість переведення осіб зі складу штатних працівників у ФОП буде отримувати ще доходи за виконані роботи (надані послуги), які також оподатковуються – сумарне податкове навантаження складає 5 % на доходи і 22 % на фонд оплати праці.

Таким чином, при реєстрації ФОП дохід, який буде отриманий як заробітна плата, буде зменшено лише на 5 % від доходу і як постійна величина – на 819,06 грн. (ЄСВ на мінімальну заробітну плату) щомісяця відповідно до прийнятих нормативно-правових актів [6, 8]. При реєстрації ФОП підприємство перенесе витрати з ЄСВ на працівника, але при цьому вона має виконати певний перелік умов.

Висновок. Для максимізації прибутку необхідно раціонально оперувати витратами на трудові ресурси, тому переведення деяких працівників зі складу штатних у ФОП позитивно впливатиме на збільшення фінансово-економічного результату діяльності підприємства.

Література:

1. Борисова В. І. Цивільне право України : навч. посіб. / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, І. В. Жилінкова. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 480 с.

2. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

3. Класифікація організаційно-правових форм господарювання : Наказ від 19.06.2015 р. № 615 (зі змінами та доповненнями) . URL: http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/nac_kls/op_dk002_2016.htm.

4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.

5. Офіційний сайт Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.

6. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

7. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.

8. Про Державний бюджет України на 2018 рік : Закон України від 07.12.2017 № 2246-VIII (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>.

9. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 р. № 222- VIII (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.

10. Про підприємництво : Закон України від 07.02.1991 р. № 698-XII (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/698-12/>.

Любич А. М.,

к.ю.н., в.о. ученого секретаря НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ЩОДО ЗНАЧЕННЯ ТЕХНОПАРКІВ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇН: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кожна розвиваюча нація бажає поліпшити могутність своєї країни через економічний розвиток. У більшості промислово розвинених країн світу до інноваційної діяльності відносяться як до одного із складових чинників національної безпеки і економічної стабільності, всемірно підтримуючи розвиток і впровадження інновацій в економіку.

Технопарки по праву стають ключовими елементами інфраструктури підтримки і розвитку інноваційної діяльності на світових

ринках. Основною метою створення технопарків є зменшення тривалості періоду впровадження новацій у виробництво і на споживчий ринок [1, с. 39].

Уперше технопарки з'явилися в Сполучених Штатах Америки, і відтоді їх структура значно змінилася під впливом накопиченого досвіду. Американська модель є самою ранньою і суть її полягає в тому, що університет здає в оренду свої порожні площі і лабораторії наукомістким фірмам. У США створено біля 150-и університетських дослідницьких технопарків (40 % від загальної кількості у світі) [2, с. 133].

Одним з інноваційних способів за допомогою яких розвиваючі ринки створюють ще більший вплив на міжнародній арені, є створення технологічних парків. На рубежі XXI-го століття багатші розвиваючі ринки (Північна Африка, Персидська затока, Південно-східна Азія) почали тенденцію до створення технологічних парків. У Африці, наприклад: Єгипет, Марокко і навіть Туніс відкрили шлях для їх формування. Результатом відповідних ініціатив було створення декількох тисяч нових робочих місць, що у свою чергу, збільшувало роль інформаційно-комунікаційних технологій в економіці цих країн.

Проте, для країн з розвиваючою економікою необхідно пройти певний шлях, щоб опанувати мистецтво «технополітизації». Згідно з дослідженням BearingPoint, виділяють п'ять ключових критеріїв, необхідних для успіху на цьому шляху: повна участь ключових учасників; встановлення загального бачення, спираючись на стратегічні цілі країни; створення спеціальної моделі фінансування; встановлення ефективної операційної моделі і ефективної моделі управління; привабливість парків для міжнародних партнерів [3].

Завдяки цим критеріям економіка розвиваючих країн дійсно набирає великих обертів. Там, де технопарки є інструментами преміального розвитку, конкуренція між розвиваючими ринками росте. Створюється інфраструктура, характерна для кожної країни, і кожна нація намагається зробити свої технопарки відмінними від конкурента, маючи свою специфіку. Деякі країни йдуть ще далі і стають базовими, створюючи комплексну пропозицію по розгор-

танню парку, продаючи свої ноу-хау іншим економікам. Наприклад, Tunisiantechnologycenterof EL Ghazala провів технічне, економічне, комерційне і екологічне дослідження можливості створення наукового парку на Мадагаскарі.

Для України сьогодні важливою метою є зрушення економіки з мертвої точки, запуск виробництва, створення при цьому умов для ефективного інноваційного процесу. Прискорення останнього можливо тільки за рахунок налагодження спільної роботи учених і технологів. У зв'язку з цим дуже цікавим видається досвід технопарків як один із найбільш вдалих форм інтеграції науки і виробництва. Світовий досвід показує, що країни, що бажають стати лідерами в обраній області техніки і технології, розпочинають розробляти знання в цій сфері у себе удома. Необхідно мати мінімально короткий інноваційний цикл (час від народження ідеї або знань до втілення ідеї в продукт).

За даними МОН, в Україні офіційно зареєстровані всього 12 технопарків. Їх кількість, а головне, матеріальна і фінансова база не забезпечують реалізацію навіть наявного інтелектуального потенціалу і попиту на інноваційну продукцію.

Для успішного розвитку технопарків потрібна істотна увага державних і місцевих органів влади. Технопарк не є організацією, що приносить негайний прибуток (окрім соціальної). Віддача від вкладень виходить від фірм, вирощених в технопарку, а термін становлення фірм зазвичай дорівнює 3–4 рокам. Без істотних фінансових інвестицій і іншої матеріальної допомоги реалізувати технопаркову технологію дуже складно.

Слід особливо звернути увагу на зарубіжний досвід, а саме на те, що криза в економіці завжди була поштовхом до створення технопарків (Великобританія, Франція, Німеччина та ін.). Їх створення – ефективний механізм відродження і виходу з кризових ситуацій, результат їх діяльності – економічно благополучні регіони, сотні тисяч нових робочих місць [4].

Виходячи з вище викладеного слід підкреслити, що в особі технопарків сьогодні, в умовах ринкових стосунків, представлені нові форми і структури інтеграції вищої освіти: науки, промисловості,

підприємництва, джерел фінансування, регіональних і місцевих органів управління і влади, що дозволяє ефективно реалізувати технології, властиві індустріально-розвиненим країнам XXI століття.

Література:

1. Шевченко Е. Г. Эволюция технопарков в системе государственной поддержки малого инновационного предпринимательства. *Всероссийский журнал научных публикаций*. 2012. № 1(11). С. 39–41.
2. Нагаева З. С., Третьякова Т. С. Мировой опыт создания технопарков. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:2kGrlZJ74f8J:irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26121DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/rpam_2013_11-12_29.pdf+%cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua. (Дата обращения: 16.05.2018).
3. Outstanding growth –our success story continues. URL: https://www.bearingpoint.com/files/BearingPoint_Facts_and_Stories_2017.pdf
4. Технопарки – важный элемент современной инновационной экономики. URL: http://www.umpro.ru/index.php?art_id_1=185&group_id_4=58&page_id=17.

Савчук О. О.,

*здобувач НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України*

ПРАВОВІ ПИТАННЯ КРЕДИТУВАННЯ КРЕДИТНИМИ СПІЛКАМИ

У ст. 130 Господарського кодексу України (далі – ГК України) закріплено, що кредитна спілка – це неприбуткова організація, заснована громадянами у встановленому законом порядку на засадах добровільного об'єднання грошових внесків з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні інших фінансових послуг [1]. Натомість, Закон України «Про кредитні спілки» (далі – Закон «Про КС») регулює порядок створення та діяльності кредитної спілки як неприбуткової організації, заснованої фізични-

ми особами, професійними спілками, їх об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків кредитної спілки [2].

Законодавство України закріплює певні засоби господарського регулювання діяльності кредитних спілок, що пов'язується з особливостями зайнятого ними місця в кредитній системі України. Такими засобами є:

1. Особливий порядок створення та реєстрації як фінансової установи.
2. Поєднання в сутності кредитних спілок неприбутковості та статусу фінансової установи.
3. Встановлення ліцензійних вимог до кредитної спілки як до фінансової установи за винятком випадків кредитних операцій, які здійснюються з членами кредитних спілок. Так, у Розпорядженні Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг «Про внесення змін до Положення про Державний реєстр фінансових установ та визнання такими, що втратили чинність, деяких нормативно-правових актів Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України» № 4368 28.11.2013 (далі – Положення № 4368), крім загальних вимог, що висуваються до фінансових установ при реєстрації, закріплюється низка додаткових вимог до кредитної спілки:
  - 1) органи управління кредитної спілки повинні бути створені відповідно до вимог Закону «Про КС»;
  - 2) вступний та обов'язковий пайовий внески повинні бути внесені всіма засновниками (членами) кредитної спілки;
  - 3) внутрішні положення кредитної спілки згідно з Переліком внутрішніх положень та процедур кредитної спілки, затвердженим розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України № 116 від 11 листопада 2003 року, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 25 листопада 2003 року за № 1078/8399, повинні бути затверджені в установленому порядку та відповідати вимогам законодавства;
  - 4) програмне забезпечення та спеціальне технічне обладнання кредитних спілок, пов'язане з наданням фінансових послуг, повинні

відповідати Вимогам до програмного забезпечення та спеціального технічного обладнання кредитних спілок, пов'язаного з наданням фінансових послуг, затвердженим розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України № 4122 від 03 червня 2005 року, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України № 707/10987 від 04 липня 2005 року за (із змінами);

5) кредитна спілка зобов'язана мати окреме приміщення з обмеженим доступом та сейф для зберігання грошей (грошових коштів) і документів, що унеможливує їх викрадення (пошкодження) [3].

б) встановлення економічних нормативів для КС.

На наш погляд, для зниження ризиків в діяльності кредитних спілок повинні бути обов'язковими засобами:

- проведення фінмоніторингу при створенні та діяльності кредитної спілки;
- актуалізація інформації про частку власності в капіталі КС кожного члена;
- наявність СРО національного рівня для кредитних спілок, якій Нацкомфінпослуг може делегувати частину повноважень.

Ще в 2009 році А. А. Степанова пропонувала об'єднання НАКСУ та ВАКС в єдину головну установу кредитних спілок та делегування основних функцій щодо управління КС та створення стабілізаційного фонду на національному рівні [4, с. 14].

Правові механізми регулювання створення та діяльності кредитних спілок закріплюються у низці нормативно-правових актів, серед яких згадувані вище ГК України, Закон України «Про КС», а також Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання фінансових послуг (крім професійної діяльності на ринку цінних паперів)» № 913 від 7 грудня 2016 р. (далі – Ліцензійні умови № 913), Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг «Про затвердження Положення про фінансові нормативи діяльності та критерії якості системи управління кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок» № 7 від 16.01.2004 (далі – Положення № 7), Положення № 4368 та ін.

Науковцями відмічається, що принципи діяльності кредитних спілок підтверджують унікальність даних утворень, оскільки їм

властиві ознаки як кооперативів, так і кредитних установ [4, с. 6]. При цьому підкреслюється, що не усвідомлення громадянами ідей кредитної кооперації є тією першопричиною, яка гальмує розвиток кредитних спілок в Україні [4, с. 7].

Окремою ознакою, яка впливає на визначення характеру діяльності КС, є їх законодавчо визначена неприбутковість. Як відмічає Степанова А. А., неприбутковість кредитних спілок є тією ознакою, яка вирізняє їх серед інших суб'єктів небанківського фінансового сектору та підтверджує їх суперечливу природу функціонування, проявом якої є не фінансовий результат від діяльності, а забезпечення своїх членів необхідними фінансово-кредитними ресурсами та отримання соціального ефекту для всього суспільства [4, с. 6].

Н. О. Славова відмічає мету КС як задоволення її членами своїх економічних, соціальних потреб через взаємне кредитування (надання фінансових послуг) за рахунок об'єднаних грошових внесків членів КС [5, с. 6]. Але з цим не можна погодитися в повному обсязі, тому що метою КС, яка не відповідає принципам взаємного кредитування, є одержання прибутку, хоча може і опосередковано, що проявляється в нормах Закону «Про КС», а саме: абз. 14 ч. 2 ст. 7 передбачає наявність в статуті обов'язкової норми про розподіл доходів КС, право її членів на одержання доходу на свій пайовий внесок передбачено абз. 6 ч. 1 ст. 11 Закону «Про КС», розподіл доходів здійснюється рішенням загальних зборів членів КС (абз. 7, ч. 2, ст. 14 Закону «Про КС»); розподіл доходів за підсумками фінансового року між членами КС (ч. 3., ст. 21 Закону «Про КС»)

Наступною специфічною рисою кредитної спілки є ліцензування окремих видів її діяльності. Так, відповідно до ч. 5 ст. 8 Закону України «Про кредитні спілки» ліцензуванню підлягає діяльність кредитної спілки із залучення внесків (вкладів) членів кредитної спілки на депозитні рахунки, а також інші види діяльності відповідно до закону. Ліцензійні умови № 913 встановлюють, що господарську діяльність з надання фінансових послуг у частині залучення фінансових активів від фізичних осіб із зобов'язанням щодо наступного їх повернення можуть провадити кредитні спілки виключно після отримання відповідної ліцензії. Залучення внесків (вкладів)

членів кредитної спілки на депозитні рахунки здійснюється кредитними спілками на підставі ліцензії на залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення. При цьому для провадження нею діяльності із залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення та/або з надання коштів у позику, в тому числі на умовах фінансового кредиту, – положення про фінансові послуги кредитної спілки та примірні договори про надання фінансових послуг, що є додатками до положення.

Крім того у даному нормативно-правовому акті закріплюються норми, що містять додаткові вимоги у вигляді обов'язків кредитних спілок як суб'єктів, які надають фінансові послуги в частині залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення та/або надання коштів у позику, в тому числі на умовах фінансового кредиту. Більшість цих норм має бланкетний характер і посилаються на положення Закону України «Про КС» щодо здійснення управління спілкою, прийняття нових членів та гарантування їхніх прав.

Як впливає зі ст. 8 Закону «Про КС» деякі з видів діяльності кредитних спілок не підлягає ліцензуванню. Так, надання фінансових кредитів за рахунок капіталу кредитної спілки, а також коштів об'єднаних кредитних спілок, залучених кредитною спілкою, що є їх членом, та коштів спільних фінансових фондів асоціацій кредитних спілок, утворених їх членами, не вимагає наявності ліцензії. Такі положення потребують визначення засобів захисту членів КС від ризиків втрати їх внесків.

Література:

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Офіційний вісник України* від 28.03.2003, № 11, стор. 303, ст. 462.
2. Про кредитні спілки : Закон України від 20.12.2001 № 2908-III. *Офіційний вісник України* від 01.02.2002, № 3, стор. 1, ст. 79
3. Про внесення змін до Положення про Державний реєстр фінансових установ та визнання такими, що втратили чинність, деяких нормативно-правових актів Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України : затв. Розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 28.11.2013 № 4368. *Офіційний вісник України* від 14.01.2014, № 3, стор. 195, стаття 79.

4. Степанова А. А. Суперечності та перспективи розвитку кредитних спілок в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2009. 20 с.

5. Славова Н. О. Господарсько-правовий статус кредитних спілок : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. НАН України, Ін-т екон.- прав. дослідж. Донецьк. 2010. 18 с.

Popovych T. G. ,

researcher of Academician F. H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of NALS of Ukraine

IMPROVEMENT OF THE CONCEPTUAL APPARATUS OF ECONOMIC LAW IN THE FIELD OF STANDARDIZATION (ON THE EXAMPLE OF EUROPEAN EXPERIENCE)

Legislation in Ukraine defines standardization as an activity consisting of establishing provisions for general and multiple use in relation to available or possible tasks with the aim of achieving the optimal level of regulation in a particular area (Part 1 of Article 1 of the Law of Ukraine “On Standardization” of 15.01.2015 No. 124-VIII). To date, the legal definition excludes the last part that the result of standardization is an increase in the degree of conformity of products, processes and services to their functional purpose, the removal of barriers to trade and the promotion of scientific and technical cooperation. This, in our opinion, was not expedient and indicates a disregard for the purpose of such activity.

This is the definition of standardization as activity. At the same time, in Ukraine, the approach to understanding standardization as a quality assurance process is sometimes applied, when the legislation on standardization creates a legal basis for determining the quality of goods, services, etc. [1, p. 102]. Recently, one of the key issues in the scientific, technical and economic development of countries is the quality of production. Improving the quality of products (products, processes, works, services) – this is a problem not only consumer or technical, but also economic, so-

cial and political [2, p. 41; 3, p. 398–399]. In our opinion, only after the introduction of legislation on standardization we can speak about the appearance of legislation on quality. Standardization has always existed due to economic activity, but today the subject of legal relationships, which essentially regulates standardization, is commonly called food security, meat security, product quality [4, p. 90–91; 5, p. 234]. Standardization is one of the tools for managing business activities. So in the theory of economic law, it finds its place among the main means of regulating the state's influence on the activities of economic entities [6, p. 3; 7, p. 5; 8, p. 24; 9, p. 18; 10, p. 293; 11, p. 173]. Some scholars believe that standardization and other means of regulating the state's influence can balance public and private interests, which will allow economic entities to focus on improving economic performance [12, p. 180].

In international practice, since 1962, when ISO adopted the first definition of the term “standardization”, its refinement periodically took place, reflecting the development of standardization due to the level of development of scientific and technological progress. The modern term in the interpretation of ISO has the following definition: “standardization is an activity aimed at achieving the optimal degree of ordering in a particular industry by establishing provisions for the general and reusable use of real or existing tasks” [13]. This activity consists of the processes of developing, issuing and implementing standards. The important benefits of standardizing ISO / IEC Guide 2: 2004 (Standardization and Related Activities – Common Dictionary) are improving the suitability of products, processes and services for their intended purpose, preventing barriers to trade and promoting technical cooperation.

The security objective of standardization in official international and national documents is not explicitly mentioned, but when a separate type of document is being developed, it necessarily refers to the need to take into account security factors, since each product has an impact on the environment at all stages of its life cycle, from the extraction of resources to life-long processing and the need to reduce the potential negative impact on the environment of the product. It is recognized throughout the world, and as a practical tool for solving these issues, as well as a tool for regulating sustainable international trade, is the guide to ISO Guide 64:

2008 “Guidelines for addressing environmental problems in commodity (production) standards.”

The European Committee for the Coordination of Standards, which became the central body of the EU in this area, was established at the unification of European countries. In the future, the relationship between standardization and legislation at European level was developed and developed by the European Committee for Standardization (renamed since 1970) in accordance with the so-called “new approach” to technical harmonization and standards, which was introduced in 1985 (here and below the analysis of material from official website – www.cen.eu). It is then that the European Union adopts supranational legislation (the EU Directive) which defines the basic requirements for security and other aspects of public interest that should be part of the goods and services sold on the single market. If necessary, the European Commission issues standardization (mandates) requests to the European Standardization Organizations (CEN, CENELEC – European Committee for Standardization in Electrical and Electronics – and ETSI – the European Institute for Telecommunication Standardization) responsible for the preparation of technical standards and specifications, which facilitates compliance with these basic requirements. At the same time, all national authorities must recognize that all manufactured goods (and services rendered) in accordance with harmonized standards are presumed to comply with the essential requirements of the relevant EU legislation. European standards have been and remain voluntary since the beginning and therefore there is no legal obligation to apply them (EN 45020: 2006 – Standard vocabulary (ISO / IEC Guide 2: 2004 [14]). Any manufacturer (or service provider) who decides not to comply with a harmonized standard, is required to prove that their products (or services) meet other essential requirements.

In the world, including the EU, there are technical barriers to trade and they solve these problems through tools and requirements of standardization. According to the New Approach and Related Directives (for example, HRN EN 45020: 2004, Standardization and related activities – General vocabulary (ISO / IEC Guide 2: 1996; EN 45020: 1998) [15], there are “standardization”, “regulation” and “Technical regulation”. There is an understanding of standardization as organizing active activi-

ties in the field of regulation, and regulations and technical regulations are understood by Europeans as regulatory acts. It is believed that the literal translation of “technical regulation” as “tekhnichne rehulyuvannya” has led to the false understanding that there is a system of technical regulation in Europe along with standardization.

In our opinion, the modern understanding of standardization should be broader and sound like this: “standardization – the activity consisting in the establishment and application of provisions for general and repeated use of existing or potential tasks and aimed at achieving the optimal degree of order in a certain area of public life in order to ensure your goal”.

We believe that in the modern sense of standardization we are talking about two components: technical and safety. The technical components is a classic, historically evolving and defining technical requirements. The safety components arose in the middle of the twentieth century, when it became clear that raising the standard of living in our society, which is the main feature of scientific and technological progress, should not be in conflict with the social necessity of preserving the environment and strengthening human health as the main indicator in determining the level of development of society. Standardization manifests itself both in statics and in dynamics. In a static state, standardization establishes regulations, standards, regulations and other requirements. In dynamics, standardization works in the form of a comparison of documented requirements and existing objects of standardization. Such procedures are called conformity assessment, the result of which is the issuance of a compliance document, based on a decision taken after a critical review that the fulfillment of specified requirements has been proved (Article 1 of the Law of Ukraine “On Technical Regulations and Conformity Assessment”). Standardization in its classical (technical) sense was considered only in the statics, which did not allow and does not allow to assess the achievement of the goal of standardization and to match the result for the purpose of economic activity. That is why, realizing its humanistic and social function, Ukraine has introduced procedures for confirming the conformity of goods and services with the requirements of standardization. Such confirmation is an integral part of standardization as a process and is si-

multaneously used as an additional tool for regulating economic activity. Conformity assessment is mandatory only if it is clearly indicated in the technical regulations (Article 14 of the Law of Ukraine “On Technical Regulations and Conformity Assessment”). This procedure confirms the fulfillment of certain requirements relating to products, processes, services, systems, persons or bodies. Legislation Ukraine voluntarily called conformity assessment beyond the requirements of technical regulations because it is carried out on a voluntary basis, in any form, including testing, declaration of conformity, certification and inspection, and compliance with any stated requirements (Art. 24 of the Law of Ukraine “On technical regulations and conformity assessment”).

Quite often there is an opinion about the scope of technical regulation of the sphere of standardization. It is worth to analyze in detail the ratio of standardization-technical regulation (as activity). The nature of the technical regulation – a regulation that is part of the separate species of social regulation. Nature standardization is social regulation in the form of organizing society activities to a more harmonious functioning of a community or part of it.

From the above we come to the conclusion that standardization stems from social regulation, generates norms of a technical, organizational or other ordering nature that can pass (transform) into the rules of law. At the same time, technical regulation is a derivative of legal regulation (part of social regulation) and generates technical regulations that are normative legal acts – part of the national legislation of Ukraine, including economic ones. Standardization as an activity creates requirements (norms) that can acquire different forms (fixed in different types of documents: from the standards of the enterprise to the rules of law).

Література:

1. Добровольська В. В. Правове забезпечення державного регулювання економіки : монографія. Одеса, 2010. 258 с.
2. Колбасов О. С. Правовая охрана природы в СССР. *Советское государство и право*. 1967. № 10. С. 41–48.
3. Солоха Д. В., Белякова О. В. Законодавча складова управління розвитком ринку екологічно чистих товарів промислово розвиненого регіону. *Напрями удосконалення протидії правопорушенням у сфері господарської діяльності* : зб. наук. праць. К., 2010. С. 398–402.

4. Волкова Г. І. Еколого-правові проблеми виробництва і споживання екологічно чистої продукції//Хозяйственное законодательство Украины: практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора: сб. науч. тр. / редкол. Мамутов В. К. (отв. ред.) и др. Донецк, 2005. С. 89–92.

5. Раудсалу В. Ю. Общественное производство и охрана окружающей среды // XXVI съезд КПСС и правовые вопросы совершенствования хозяйственного механизма / отв. ред. В. В. Лаптев. М., 1982. С. 234–240.

6. Брославский Л. И. Ответственность за качество / отв. ред. Б. И. Пугинский. Москва, 1987. 128 с.

7. Землеглядов К. Г. Роль и место стандартизации в научно-техническом прогрессе. *Стандарты и качество*. 1968. № 5. С. 3–6.

8. Маевский С. А. Об организационно-правовых формах государственного руководства техническим прогрессом промышленности. *Советское государство и право*. 1963. № 2. С. 23–32.

9. Мамутов В. К. Совершенствование правового регулирования хозяйственной деятельности (методология, направления) / отв. ред. В. В. Лаптев. К., 1982. 238 с.

10. Овчаренко Р. В. Правовое обеспечение соблюдения обязательных требований к качеству продукции. *Проблеми господарського права і методика його викладання* : зб. наук. праць/редкол. Мамутов В. К. (відп. ред.) та ін. Донецьк, 2006. С. 295–307.

11. Советское хозяйственное право : учебник/Л. К. Воронова, Г. В. Дручок, Г. Л. Знаменский / под общ. ред. И. Г. Побирченко. Киев, 1985. 335 с.

12. Шевердіна О. В. Правові аспекти державного регулювання господарської діяльності. *Хозяйственное законодательство Украины: практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора* : сб. науч. тр. / редкол. Мамутов В. К. (отв. ред.) и др. Донецк, 2005. С. 177–180.

14. Офіційний сайт Міжнародної організації стандартизації. URL: <https://www.iso.org/about-us.html>.

15. База даних Європейських стандартів. URL: <https://standards.cen.eu>.

Черняєва Д. О.,

молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТА ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ НАУКИ, БІЗНЕСУ ТА ВЛАДИ

Зважаючи на виклики сьогодення в Україні відбувається процес пошуку оптимальних шляхів створення умов для якісного переходу до «економіки знань» (інноваційної моделі економіки). Продукування знань перетворилося на джерело нових форм організації бізнесу із новими функціями та відносинами, що складаються, а також із специфічною інфраструктурою, від розвитку якої залежить конкурентоспроможність економіки нашої держави взагалі.

Так, у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII визначаються правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку у сфері наукової і науково-технічної діяльності, передбачається створення умов для провадження наукової і науково-технічної діяльності, задоволення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку шляхом взаємодії освіти, науки, бізнесу та влади.

У свою чергу, дорожня карта інтеграції України до Європейського дослідницького простору у Пріоритеті № 1 «Ефективність національної дослідницької системи» ставить 4 цілі задля підвищення ефективності національної дослідницької системи, однією із яких є забезпечення підвищення рівня взаємодії науки та бізнесу.

З цього приводу хотілось би акцентувати увагу на застосуванні ефективної і дієвої системи гармонійних, горизонтальних взаємовідносин, що базується на міжнародно визнаній моделі Triple Helix «університет – бізнес – держава» (офіційно оприлюдненій у 1995 році) професора Стенфордського університету Генрі Іцковіца у поєднанні із концепцією «Підприємницький університет» Бертона Р. Кларка.

Модель Triple Helix описує процес інноваційного розвитку завдяки збалансуванню відносин університету, держави і бізнесу, що будується на провідній ролі університету в них. Передова роль університету має на меті зміну його місії – появу нових функцій університетів – підприємництва, інкубації і створення компаній.

Г. Іцковіч відмічає, що в процесі роботи над концепцією при вивченні взаємодії бізнесу і університету стала очевидною невід’ємна роль держави, вплив якої відчутно у будь-якій сфері. Держава повсюди – університети частина держави, бізнес теж частина держави, а держава, у свою чергу, є силою, яка спрямовує їх чи гальмує.

Однак, слід відмітити, що в умовах еволюції економіки потрібне партнерство зазначених інституцій, яке має нагадувати зчеплення спіральних структур ДНК, що дозволить інститутам переймати і утримувати деякі характеристики одне одного.

Основними елементами «Потрійної спіралі» є: 1) в суспільстві, заснованому на науковому знанні, характерно посилення ролі університетів у взаємодії з промисловістю і урядом; 2) три інститути (університет-держава-бізнес) прагнуть до співпраці, при цьому інноваційна складова генерується з даного взаємодії, а не з ініціативи держави; 3) на додаток до традиційних функцій, кожен з трьох інститутів частково бере на себе функції інших інституціональних сфер, а здатність виконувати нетрадиційні функції є джерелом інновацій. На практиці це виражається в тому, що університети, займаючись освітою і науковими дослідженнями, вносять також свій внесок у розвиток економіки через створення нових компаній в університетських інкубаторах, бізнес частково надає освітні послуги, а держава виступає як громадський підприємець і венчурний інвестор на додаток до своєї традиційної законодавчої і регулюючої ролі.

В якісному застосуванні концепції Triple Helix із концепцією «Підприємницький університет», як вбачається, провідне місце займає університет, але існують й інші шляхи еволюції організаційних інституційних форм досягнення збалансованої взаємодії університету – бізнесу – держави, а саме:

1) Потрійна спіраль та адміністративно-командна модель.

Характеризується домінуючою роллю держави, яка спрямовує інші інститути в їх діяльності. Університетам відводиться другорядне місце, ініціатива можлива за вертикальним принципом.

Командно-адміністративним методом мобілізації ресурсів можна реалізовувати великі проекти держави із досягненням суттєвих результатів, але простежується недолік ініціатив від інших сфер, що в свою чергу призводить до їх «закостеніння».

2) Потрійна спіраль й ринкова модель.

Характеризується відокремленістю інституцій, університети здійснюють освітні й наукові функції, бізнес займається ринковими відносинами, держава компенсує недоліки ринку.

3) Збалансована модель потрійної спіралі.

Характеризується значною роллю університетів, взаємодію інституційних сфер, в результаті чого, генеруються нові ідеї, виконуються традиційні функції й виникають нові.

На сьогоднішній день існує два шляхи становлення підприємницького університету.

Перший шлях – це створення системи управління, механізмів та інструментів, що дозволяють викладачам, студентам і випускникам університету створювати інноваційні компанії.

Підприємницький університет базується на академічному підприємстві, яке є механізмом високої складності і включає:

– спін-оф поведінку індивідуумів, яке є відображенням індивідуальних дій, волі індивіда до практики успішної підприємницької поведінки;

– організаційну політику і організаційну структуру, принципово важлива стратегічна орієнтація університету, що має бути прийнята всіма підрозділами;

– організаційну культуру (корпоративну культуру) професорсько-викладацького складу, яка підтримує підприємництво;

– зовнішнє оточення, позиціонування якого здійснюється через дослідження, що проводяться університетом.

Другий шлях створення університету-лідера – формування управлінської команди, що діє як підприємець. Такий університет-підприємець має потужний академічний центр, а також різноманіття форм фінансування.

Бартон Р. Кларк наводить кілька характеристик даного типу університету, де управлінська команда:

- підсилює центр управління – університет поєднує нові управлінські цінності з традиційними університетськими;

- створює велику периферію розвитку – зростання підрозділів усередині університету, які з більшою готовністю, ніж традиційні кафедри і факультети, долають старі кордони університету для встановлення зв'язків з групами і організаціями за межами університету;

- диверсифікує джерела фінансування – наявність коштів, що знаходяться на балансі університету, при цьому розпорядження ними здійснюється на власний розсуд останнього;

- перетворює академічний «Центр» – кафедри і факультети університету мають ставати підприємницькими підрозділами, виходячи в світ з новими програмами і відносинами, стимулюючи інші джерела доходу;

- сприяє розвитку інтегрованої підприємницької культури – ідеї всередині університету взаємодіють з практичною діяльністю, тим самим культурний бік університету стає особливо важливим для вдосконалення індивідуальності університету.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що на сьогодні українська наукова спільнота подекуди скептично ставиться до застосування зазначених вище концепцій. Оскільки підприємницька діяльність несе в собі скриті загрози для навчального закладу, ризик непропорційної уваги до зайняття підприємницькими проектами та нехтування при цьому своїми безпосередніми обов'язками в частині освітньої діяльності.

У той же час слід зазначити, що підприємницька активність університетів не обов'язково має передбачати створення інноваційних підприємств, вона може бути у тому числі пов'язана із формуванням у студентів підприємницьких навичок. У час, коли спостерігається надлишок випускників і брак робочих місць, доцільно, наприклад, набути навичок у формуванні бізнес-плану, який встановлює чіткі цілі і окреслює засоби для їх реалізації, місце, витрати для цих етапів і покроковий план того, як саме досягти цих цілей. Підприємницька підготовка має бути частиною базової освіти не тільки студентів інженерного профілю чи тих, хто вивчає бізнес, а й для студентів усіх інших спеціальностей.

II ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ПІДТРИМКИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ПОСИЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Бойчук Р. П.,

*к. ю. н., провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного
розвитку НАПрН України*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Вітчизняне законодавство трактує «особливий період – як період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій» (*Розділ I ст. 1 Закону України «Про оборону України»*). Зазначений «особливий період» «розпочався з 17 березня 2014 р., коли був оприлюднений Указ Президента від 17.03.2014 р. № 303/2014 «Про часткову мобілізацію» і триває дотепер. Скасування особливого періоду повинно бути здійснено Указом Президента України «Про демобілізацію» після стабілізації ситуації на Сході України. В умовах особливого періоду різко посилюються загрози державному суверенітету України, тому питання економічної та її складової інвестиційної безпеки стає найбільш актуальним. Інвестиції, на відміну від торгівлі, є могутнім

засобом втручання в економічний суверенітет. Для стабільного розвитку економіки держави важлива не лише кількісна, але і якісна характеристика інвестиційних вкладень. Саме якісна складова інвестицій, їх зміст може викликати виникнення загроз для національної безпеки держави в глобальних масштабах. Україна й досі залишається вразливою до дій недобросовісних інвесторів чи псевдо інвесторів, що зумовлює необхідність комплексного дослідження проблем правового забезпечення інвестиційної безпеки в державі в особливий період.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність», інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) та/або досягається соціальний та екологічний ефект [1]. В правовій регламентації здійснення інвестиційної діяльності повинен бути чітко визначений баланс приватних та публічних інтересів. Такий баланс повинен закріплюватися, в першу чергу, на конституційному рівні, зокрема в статті 42 Основного Закону. На рівні принципів положень необхідно закріпити, що кожен має право на заняття підприємницькою діяльністю, яка не заборонена законом та здійснюється з метою розвитку держави на основі досягнення позитивного соціального, екологічного та економічного результатів.

Чинним Законом України «Про основи національної безпеки України» [2] законодавець обмежився визначенням пріоритетів національних інтересів та видам загроз таким інтересам та національній безпеці. Статтею 7 Закону визначені загрози посягань з боку окремих груп та осіб на державний суверенітет, територіальну цілісність, економічний, науково-технічний і оборонний потенціал України, права і свободи громадян. В економічній сфері до загроз національним інтересам віднесено зниження інвестиційної та інноваційної активності і науково-технічного та технологічного потенціалу, скорочення досліджень на стратегічно важливих напрямках інноваційного розвитку; небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки; неконтрольоване ввезення в Україну екологічно небезпечних техно-

логій, речовин, матеріалів і трансгенних рослин, збудників хвороб, небезпечних для людей, тварин, рослин і організмів, екологічно необґрунтоване використання генетично змінених рослин, організмів, речовин та похідних продуктів і т.п.

Інвестиційно-інноваційна безпека, згідно Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, – це стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості [3].

Інвестиційна безпека, з одного боку, характеризує досягнутий рівень використання інвестиційних ресурсів в економіці, а з іншого – визначає процес та напрями ефективного їх використання [4, с. 14]. Інвестиційна безпека держави не повинна обмежуватися ні рівнем інвестицій, ні спроможністю їх генерувати. Інвестиційну безпеку держави слід розглядати в контексті стану захищеності під час здійснення інвестування самої країни, інвестора, а також суб'єктів господарювання та населення цієї країни при якому нейтралізовано усі загрози [5. с. 14].

Прямі іноземні інвестиції представляють найбільш затребувану форму капіталовкладень, що дозволяє здійснити реалізацію великих і важливих проєктів і що забезпечує впровадження новітніх технологій в нашій країні. На державному рівні вплив зарубіжних країн на економічну систему України можливо через їх дію на компанії, що інвестують в Україну. Держави-донори, природно, зацікавлені в перевагах для своїх компаній і передусім переслідують національні інтереси. Отже, вже національна приналежність іноземного інвестора може нести певну потенційну загрозу національним інтересам України, що слід враховувати при розгляді конкретних форм і напрямів діяльності іноземного капіталу в українській економіці. Іноземний капітал, від якого зараз залежить половина української економіки – це міна повільної дії, яка в любий момент може паралізувати любую галузь виробництва, науку, впливати на державний

устрій, територіальну цілісність, економічну незалежність держави та її зовнішньополітичні курси розвитку. Адже історія підтверджує пряму залежність між розміром капіталу, який контролюється тими чи іншими інвесторами, їх політичним впливом. Як вказують економісти – «мільярди трансформуються в політичну владу». За даними Держслужби статистики України Росія посідає четверте місце у п'ятірці найбільших інвесторів української економіки. Проте, цей показник є відносним. Адже мільярдні статки більш як сто років назад, здебільшого, стали ховатися в тіні трастів.

В структурі присутніх в Україні прямих іноземних інвестицій як до війни, так і тепер, переважають інвестиції компаній, зареєстрованих на Кіпрі. На початок 2014 року їхня частка складала 32,7 %, а тепер дорівнює 24,4 %. Кіпр, Віргінські острови, Беліз – три «класичні» офшори разом відповідають за 29,6 % обсягу ПІІ (38,8 % на початок 2014 року). Більшість інвестицій з офшорів в Україну – це український або російський капітал, власники якого використовують компанії на Кіпрі та інших офшорах задля оптимізації оподаткування та отримання специфічного правового статусу тощо. Немалими, на перший погляд, є інвестиції з таких розвинених країн, як Німеччина та Нідерланди. Проте величина і відсутність зростання інвестицій з Німеччини пояснюється тим, що саме через німецьку компанію індійська «Арселор Міттал» контролює «Криворіжсталь».

Нідерланди, в свою чергу, завдяки сприятливим податковим та іншим умовам також діють як офшор і є одним із найбільших джерел інвестицій у світі лише формально. Наприклад, частина \$1,8 млрд інвестицій в телекомунікаційний сектор України зумовлена тим, що компанією «Київстар» володіє зареєстрована у Нідерландах VimpelCom. Найбільшим власником VimpelCom (через посередників) є російська «Альфа-Груп». Реальні інвестиції з Нідерландів насправді незначні і представлені, наприклад компанією Unilever.

У законодавстві та у науковій літературі зустрічаються поняття «захист інвестицій», «захист прав інвесторів», «державні гарантії захисту інвестицій», проте відсутні систематизовані правові положення про захист прав реципієнта інвестицій, територіальної громади, держави. Для з'ясування їх сутності та співвідношенні зупинимося

на кожному з них. Так, частина 1 ст. 19 Закону України «Про інвестиційну діяльність» визначає захист інвестицій як комплекс організаційних, технічних та правових заходів, спрямованих на створення умов, які сприяють збереженню інвестицій, досягненню цілі внесення інвестицій, ефективній діяльності об'єктів інвестування та реінвестування, захисту законних прав та інтересів інвесторів, у тому числі права на отримання прибутку (доходу) від інвестицій. Захист прав та законних інтересів інвесторів у чинному законодавстві не визначається, але, виходячи з ч. 1 ст. 19 Закону України «Про інвестиційну діяльність», є складовою частиною захисту інвестицій.

На наш погляд, інвестиційну безпеку держави слід розглядати через призму захисту в продовж всього інвестиційного процесу прав інвестора, реципієнта, держави, а також суб'єктів господарювання та населення країни при якому нейтралізуються усі загрози.

Для оцінки рівня інвестиційної безпеки необхідно визначити індикатори інвестиційних ризиків - граничні показники, які б відображали дію економічних чинників на інвестиційну безпеку. Індикатори інвестиційних ризиків повинні відповідати критеріям інвестиційної безпеки і визначати її параметри на різних рівнях: – макрорівні – для економіки в цілому; – на мезорівні – в регіонах і галузях економіки; – на мікрорівні – на підприємствах, в компаніях і корпораціях з урахуванням чинників інвестиційних ризиків [6]. При цьому ухвалення рішень у сфері інвестиційної безпеки потребує законодавчого визначення іноземного економічного агента. Економічний агент – це особа, група осіб, установа чи група установ, які за допомогою своїх раціонально прийнятих рішень і дій в певній формі впливають на економіку. Іноземним економічним агентом, в першу чергу, повинен визначатися іноземний інвестор, а також реципієнт інвестицій, який отримує кошти чи інше майно від іноземної держави, її державних органів, міжнародних організацій, іноземних організацій чи іноземців, чи від уповноважених ними осіб безпосередньо, чи через резидентів з вказаних джерел. Таким чином, необхідно визначити три кваліфікуючі ознаки іноземного економічного агента: отримання інвестицій з іноземних джерел прямо або опосередковано, друга ознака — прийнятих рішень і вчинення дій, які в певній формі впли-

вають на економіку держави, третя ознака – суб'єктна (іноземний інвестор або реципієнт інвестицій).

З метою формування національного законодавства, яке б забезпечило дієву основу функціонування механізму забезпечення безпеки інвестиційного ринку України необхідно:

- визначити невід'ємним елементом формування державної інвестиційної політики дотримання принципу інвестиційної безпеки;
- класифікувати та нормативно визначити чинники, що детермінують інвестиційну безпеку національної економіки;
- визначити методи та засоби забезпечення державного регулювання інвестиційної безпеки економіки України (прямі, непрямі (прямі, непрямі, адміністративні, організаційні, фінансові і т.п.);
- визначити інструменти інвестиційної політики, спрямованої на розширене відтворення і посилення його інноваційною складовою;
- визначити домінанти (сегменти) економіки в загальному об'ємі залучених і освоєних інвестицій, які б виступили інвестиційним локомотивом галузей, в які вони забезпечують;
- визначити ступінь дії загроз прямих іноземних інвестицій безпечі країни, регіону, галузі, виявляти причини їхньої появи та формулювати на їх основі завдання і способів протидії таким загрозам;
- законодавчо визначити вилучення із національного режиму для іноземних економічних агентів, у разі походження ПІІ з недружніх країн з урахуванням особливостей об'єктів інвестування;
- визначити види обмежень для іноземних економічних агентів в участі у приватизації державного та комунального майна.

Література:

1. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. №1560-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. Ст. 646.
2. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-ІV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003, № 39. Ст. 351.
3. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України (Наказ Мінекономрозвитку України від 29.10.2013 № 1277). URL: <http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>.

4. Сундук А. Банківське кредитування як чинник гарантування інвестиційної безпеки регіонів України. *Вісник Національного банку України*. 2004. № 1. С. 24–26.

5. Мішук Є. В., Кашубіна Ю. Б. Дефініції економічної категорії «інвестиційна безпека». *Інвестиції: практика та досвід*. № 2/2015 С. 12–16. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe

6. Кириленко В. І. Інвестиційна безпека: сучасні тенденції та загрози. *Забезпечення національної безпеки України в умовах глобальних та регіональних невизначеностей* : матеріали кругл. столу (Київ, 6 берез. 2012 р.) / за ред. Ю. В. Ковбасюка, К. О. Ващенко, Г. П. Ситника. Київ : НАДУ, 2012. 159 с.

Борисов І. В.,

*к. ю. н., старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного
розвитку НАПрН України*

ПРАВОВЕ ПОЛОЖЕННЯ ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

Створення вітчизняного конкурентоспроможного промислового комплексу України неможливо без ефективного функціонування інфраструктури підтримки діяльності у сфері промисловості. На сьогодні складовою цієї інфраструктури виступають не тільки органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а й комерційні та некомерційні організації, що спроможні здійснювати заходи стимулювання діяльності у цій сфері, серед яких окреме місце займають торгово-промислові палати (далі – ТПП) – недержавні неприбуткові самоврядні юридичні особи. Таким чином, пошук оптимального варіанту співвідношення державного управління і приватноправових механізмів регулювання у сфері промисловості привів до виникнення самоврядних організацій, в яких управління діяльністю у межах наданих останнім повноважень, самостійно здійснюють члени цих організацій.

ТПП створюються з метою сприяння розвитку народного господарства та національної економіки, її інтеграції у світову госпо-

дарську систему, формуванню сучасних промислової, фінансової і торговельної інфраструктур, створенню сприятливих умов для підприємницької діяльності, всебічному розвитку усіх видів підприємництва, не заборонених законодавством України, науково-технічних і торговельних зв'язків між українськими підприємцями та підприємцями зарубіжних країн. Тому й завдання ТПП полягають у сприянні розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, експорту українських товарів і послуг, подання практичної допомоги підприємцям у проведенні торговельно-економічних операцій на внутрішньому та зовнішньому ринках, освоєнні нових форм співробітництва; представлення інтересів членів палати з питань господарської діяльності як в Україні, так і за її межами; участь в організації в Україні та за кордоном професійного навчання і стажування фахівців; надання довідково-інформаційних послуг, у тому числі іноземним юридичним особам; сприяння в організації інфраструктури інформаційного обслуговування підприємництва; встановлення і розвиток зв'язків з іноземними підприємцями, участь у роботі міжнародних неурядових організацій тощо.

Держава сприяє ТПП у виконанні їх завдань і, безумовно, здійснює нагляд за їх діяльністю у межах повноважень делегованих відповідним державним органам, але самоврядні організації, встановлюючи для себе правила гри, також здійснюють контроль за їх виконанням і цей контроль значно результативніший.

На території України діє ТПП України, а в межах кожної з таких адміністративно-територіальних одиниць, як АРК, область, міста Київ та Севастополь створюються і діють по одній регіональній ТПП. ТПП здійснюють свою діяльність на підставі Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» (далі – Закон) [1], інших законів та нормативно-правових актів.

ТПП як юридична особа створюється за ініціативою засновників за принципом добровільного об'єднання останніх, який полягає у праві вибору підприємців входити або не входити до складу відповідної ТПП. Засновників ТПП, а ними можуть бути виключно юридичні особи, які створені і діють відповідно до законодавства України, громадяни України, зареєстровані як підприємці, та їх

об'єднання, які знаходяться на відповідній території, не може бути менш ніж 50 осіб. Вони скликають установчий з'їзд (конференцію) або загальні збори, на яких приймається Статут і створюються керівні органи ТПП. Статут ТПП не повинен суперечити законодавству України, а статут регіональної ТПП також Статуту ТПП України.

ТПП набуває статусу юридичної особи з дня її державної реєстрації.

Членами ТПП України є регіональні ТПП, а також юридичні особи, які створені і діють відповідно до законодавства України, громадяни України, що зареєстровані як підприємці, та їх об'єднання. Щодо членів регіональних ТПП, то вони одночасно є членами ТПП України.

Члени ТПП мають певні переваги перед тими суб'єктами підприємницької діяльності, які не є членами ТПП. Зокрема, члени Харківської ТПП мають наступні переваги: підвищення іміджу підприємства як надійного і стабільного ділового партнера; першочергове обслуговування за всіма видами послуг, які надає Харківська ТПП та ТПП України; участь в ділових зустрічах з українськими та зарубіжними партнерами; отримання актуальної інформації щодо виставок, семінарів, форумів, ділових зустрічах, що проходять в Україні і за кордоном, а також інформації про комерційні та інвестиційні пропозиції і запити вітчизняних і зарубіжних фірм; розміщення комерційних пропозицій і запитів щодо співробітництва в довідково-інформаційній електронній базі даних Харківської ТПП; отримання рекомендаційних листів для представлення підприємства-члена ТПП в представництвах іноземних держав (посольствах, консульствах) тощо [2].

Відповідно із чинним законодавством ТПП мають права, які закріплюються в Статутах того чи іншого виду ТПП і реалізуються останніми в процесі їх діяльності. Зокрема ТПП має право: проводити за дорученням державних органів незалежну експертизу проектів нормативно-правових актів з питань економіки, зовнішньоекономічних зв'язків, а також з інших питань, що стосуються прав та інтересів підприємців; представляти і захищати законні інтереси торгово-промислової палати або за дорученням її членів їх інтереси; надава-

ти за дорученням українських та іноземних юридичних і фізичних осіб послуги, пов'язані із захистом їх прав та інтересів, відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України; звертатися за дорученням осіб, права яких порушені, до Антимонопольного комітету України із заявами про порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції; проводити на замовлення українських та іноземних підприємців експертизу, контроль якості, кількості, комплектності товарів (у тому числі експортних та імпорتنих) і визначати їх вартість; засвідчувати і видавати сертифікати про походження товарів, сертифікати визначення продукції власного виробництва підприємств з іноземними інвестиціями та інші документи, пов'язані із здійсненням зовнішньоекономічної діяльності; здійснювати декларування зовнішньоторговельних вантажів у випадках, передбачених законом; організовувати міжнародні виставки, національні виставки іноземних держав і окремих іноземних фірм, забезпечувати підготовку і проведення виставок українських товарів в Україні та за її межами; організовувати семінари, конференції, ділові переговори з економічних питань за участю українських підприємців та іноземних фірм як в Україні, так і за її межами; укладати необхідні для виконання функцій палат зовнішньоекономічні та інші угоди з українськими та іноземними суб'єктами підприємницької діяльності, а також з окремими громадянами; видавати інформаційні, довідкові, рекламні та методичні матеріали з питань своєї діяльності, а також газети, журнали та інші друковані матеріали для забезпечення підприємницької діяльності; створювати, реорганізовувати і ліквідувати підприємства та інші організації з метою виконання статутних завдань у порядку, встановленому законом; самостійно визначати методи здійснення своєї діяльності, встановлювати структуру, штатний розпис, чисельність працівників, форми і розміри та матеріального стимулювання їхньої праці згідно з законодавством України; створювати за ініціативою учасників спору третейські суди відповідно до законодавства України, галузеві або територіальні комітети (ради) підприємців, цільові секції фахівців-консультантів; виконувати інші повноваження, що не суперечать законодавству України. Причому методичні та експертні документи, видані ТПП в межах

їх повноважень, є обов'язковими для застосування на всій території України (ст. 11 Закону), хоча ТПП не відноситься до тих органів, акти яких підлягають державній реєстрації в Міністерстві юстиції України [3].

Як і будь-яка юридична особа ТПП мають майно, що використовується для забезпечення їх статутної діяльності. Джерелами формування майна є: вступні та членські внески, прибуток від господарської діяльності ТПП, створених ними підприємств та інших організацій, а також інші доходи та надходження, що отримані ТПП у законний спосіб.

Особливістю правового режиму цього майна є те, що майно та кошти ТПП у разі виходу або виключення відповідно до Статуту ТПП із складу її членів поділу не підлягає, сплачені членські внески не повертаються і претензії на частину майна ТПП не задовольняються.

Вищим органом ТПП виступають загальні збори її членів, а до виконавчих слід віднести Президента або Президію ТПП. Окрім цього в кожній ТПП обирається ревізійна комісія.

ТПП здійснює представництво інтересів своїх членів з питань, пов'язаних з їхньою господарською діяльністю як в Україні, так і за її межами, сприяє розвитку ринкових відносин у своєму регіоні, підприємницькій діяльності в усіх її формах, експорту українських товарів, надає консультаційні послуги у проведенні торгово-економічних операцій на внутрішньому і зовнішньому ринках, освоєнні нових форм співробітництва, організовує взаємодію між суб'єктами підприємницької діяльності, координує їх взаємовідносини з державою в особі її органів, а також з потенційними партнерами.

ТПП України відкриває свої представництва та філії в інших країнах, а також засновує разом із зарубіжними партнерськими організаціями як в Україні, так і за її межами змішані торгово-промислові палати, ділові ради та інші спільні організації; засвідчує форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили), тобто надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними

актами¹, а також торговельні та портові звичаї, прийняті в Україні, за зверненнями суб'єктів господарської діяльності та фізичних осіб; засвідчує форс-мажорні обставини відповідно до умов договорів за зверненнями суб'єктів господарської діяльності, що здійснюють будівництво житла (замовників, забудовників); веде недержавний реєстр українських підприємців за їх згодою, фінансовий стан яких свідчить про їх надійність як партнерів у підприємницькій діяльності в Україні та за її межами.

Разом із тим вирішити усі проблеми, які виникають у сфері діяльності ТПП на підставі застарілого законодавства, не вбачається можливим.

Література:

1. Про торгово-промислові палати в Україні : Закон України від 02.12.1997 р. № 671/97-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80>.
2. Харьковская торгово-промышленная палата. URL: <http://rada.com.ua/rus/catalog/8703/>.
3. Щодо державної реєстрації в Мін'юсті України актів Торгово-промислової палати України : лист Міністерства юстиції України від 05.02.2004 р. № 24-45-89. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v5-89323-04/>.
4. Регламент засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили), затверджений Рішенням Президії ТПП України від 18.12.2014 р. № 44 (5). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/v0044571-14/paran60#n60>.
5. Щодо засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) : лист Торгово-промислової Палати України від 09.01.2015 р. № 106/05-5.4. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/v0106571-15>.
6. Лист Національного Банку України (Генеральний департамент банківського нагляду) від 01.10.2013 р. № 47-411/18440. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1440500-13>.

¹ Див.: Пункт 6 Регламенту (нова редакція) засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) [4, 5]. Слід зазначити, що форс-мажорні обставини відповідно до умов зовнішньоторговельних угод, міжнародних договорів та обставин непереборної сили (чи стихійного лиха) на території України засвідчує виключно ТПП України, а регіональні ТПП здійснюють лише підготовку документів для підтвердження форс-мажорних обставин [6].

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДИСТРИБ'ЮТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ЄС ТА США)

Аналізуючи акти вітчизняного законодавства, що здійснення дистрибуторської діяльності, можна дійти висновку, що на даний час відсутнє її належне правове забезпечення, однак, для їх формування необхідно, на нашу думку, проаналізувати не лише вітчизняний, а й зарубіжний досвід правового регулювання досліджуваної сфери. У цьому зв'язку, у першу чергу, слід звернутися до досвіду правового регулювання цих відносин в державах Європейського Союзу (ЄС) та Сполучених Штатів Америки (США), у яких зазначений різновид господарсько-торгівельної діяльності набув широкого розповсюдження і, відповідно, належним чином врегульований. Вбачається доцільним розпочати дослідження питання правового регулювання дистрибуторської діяльності в праві інших країн з досвіду держав ЄС.

Слід зазначити, що у європейських країнах, на даний час, попри досить ефективний і дієвий наявний механізм правового забезпечення цієї сфери, не відмічається вичерпного врегулювання питань, пов'язаних з порядком та умовами здійснення дистрибуторської діяльності. Здебільшого законодавство країн Європи містить визначення дистрибуторського договору. Так, серед європейських країн в першу чергу слід відмітити Королівство Бельгія, законодавство якого окремо регулює дистрибуторські договори. Так, 27 липня 1961 року в Бельгії був прийнятий Закон про одностороннє розірвання ексклюзивних дистрибуторських угод, укладених на невизначений строк. Згідно зі ст. 1 цього Закону, дистрибуторським договором є угода, за якою одна сторона (виробник) надає одній або декільком особам (дистрибутору) право здійснювати продаж вироблених ним товарів від свого імені та за свій рахунок. Далі, ст. 3 пе-

редбачено, що у випадку завершення строку дії дистриб'юторського договору його дія не припиняється, а його розірвання можливе лише за умови відправлення повідомлення одній з сторін не пізніше трьох місяців до закінчення строку [1, с. 73].

У Великій Британії договір дистриб'юції має іншу назву – договір про одноособове право на торгівлю та збут. Цей договір передбачає, що продавець – англійська виробнича чи інша торгова фірма дає покупцю, іноземній фірмі одоноособові права на торгівлю на обмеженій території відносно товарів певного виду, що передбачені договором [2, с. 132]. З цього вбачається, що за цим договором встановлюються відповідні відносини на зовнішньоекономічному рівні.

У Нідерландах під дистриб'юторським договором розуміють угоду, за якою одна сторона набуває у виробника за договором купівлі-продажу товари та приймає на себе обов'язок розповсюджувати та перепродавати їх від свого імені, зав свій рахунок третім особам [2, с. 134].

Дистриб'юторський договір у Франції – це угода між постачальником та дистриб'ютором, за яким постачальник постачає дистриб'ютору товари та послуги, а дистриб'ютор просуває їх на певній території, яка обумовлена договором [3, с. 37].

Слід зазначити, що для держав-членів ЄС взагалі не передбачено єдиного регулювання дистриб'юторських договорів. Замість цього використовується Регламент Комісії Європейського Союзу № 2790/1999 про застосування ст. 81 (3) Консолідованої версії Договору про ЄС к категорії вертикальних угод та до узгодженої практики, що обумовлено необхідністю встановлення умов, які б не сприяли конкуренції на ринках країн – учасниць ЄС [4]. В цілому можна констатувати, що питання належного правового регулювання здійснення дистриб'юторської діяльності вирішується скоріше в площині актів національного законодавства конкретної держави-члена ЄС, аніж в площині прийняття узгоджених нормативних документів між всіма державами-членами ЄС. Такий підхід, на нашу думку, пов'язаний із існуванням національних особливостей правового регулювання цієї сфери.

Що стосується правового регулювання дистриб'юторської діяльності в праві США, то її законодавче врегулювання також має свою специфіку, яка обумовлена, у першу чергу, державним устроєм країни. На федеральному рівні дистриб'юція не отримала правового регулювання. Так, Єдиний торговий кодекс США містить тільки положення про купівлю-продаж, які є надто загальними та невизначеними для врегулювання дистриб'юторських відносин [5, с. 217]. Регулювання відносин дистриб'юції відбувається на рівні кожного штату, його власними кодексами та законами. Взагалі можна сказати, що законодавство США дає дистриб'ютору право вступати у відносини дистриб'юції з декількома виробниками товарів, що вважається зручною альтернативою франчайзингу та агентському договору [6, с. 61].

Таким чином, можна стверджувати, що законодавство США в сфері здійснення дистриб'юторської діяльності не є системним на рівні держави в цілому, а орієнтовано на регулювання в межах штатів США, що звичайно ж, впливає на відсутність єдиного усталеного підходу до розуміння основ правового регулювання цієї сфери, правової природи дистриб'юторського договору, його змісту, правил та процедур укладання та належного виконання зазначеної категорії договорів.

Підсумовуючи зазначене вище, можна дійти висновку, що досвід правового регулювання здійснення дистриб'юторської діяльності в окремих державах-членах ЄС та США може бути запозичений вітчизняним законодавцем за умови врахування особливостей побудови національної правової системи та традицій, що склалися в правовому регулюванні досліджуваних відносин в вітчизняному законодавстві. Слід наголосити, що жоден з проаналізованих нормативних актів іноземних держав не містить вичерпного регулювання дистриб'юторської діяльності, її ознак та відмінностей. У більшості з них дистриб'юторська діяльність змішується з франчайзингом, агентуванням та навіть з поставкою.

Відносно України можна стверджувати, що дистриб'юторська діяльність має бути врегульована в основному нормативному акті господарського законодавства – Господарському кодексі України

(ГК України), оскільки: 1) здійснення дистрибуторської діяльності можливе лише в сфері господарювання; 2) на дистрибуцію поширюється дія багатьох норм загальної дії та спеціальних, що вже встановлені в цьому кодексі; 3) дистрибуторська діяльність є різновидом здійснення господарсько-торгівельної діяльності.

Література:

1. Сосна А., Арсени И. Дистрибуторский договор в праве зарубежных стран. *Актуальные проблемы вітчизняної юриспруденції*. 2017. Спецвипуск, ч. 2. С. 72–76.
2. Шмиттгофф К. М. Экспорт: право и практика международной торговли / пер. с англ. Москва : Юридическая литература, 1993. 512 с.
3. Романова В.Е. Трансграничный дистрибуторский договор в странах Европы: Нидерланды и Франция. *Международное публичное и частное право*. 2013. № 1 (70). С. 36–40.
4. Алибекова З. Р. Правовое регулирование дистрибуторского соглашения. *Nauka – Rastudent.ru. Электронный журнал*. Сентябрь 2017. URL: <http://nauka-rastudent.ru/45/4352/> (дата обращения 12.06.2017).
5. Единый торговый кодекс США: Официальный текст – 1990: Перевод с англ. / ред. Лебедев С. Н. Москва: Международный центр финансово-экономического развития, 1996. 427 с.
6. Каширина Т. В. Дистрибуторский договор и его место в системе договоров ГК РФ. *Закон*. 2011. № 6. С. 60–68.

Волосовська А.В.,

студентка 4 курсу 19 групи

*Інституту прокуратури та кримінальної
юстиції Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОГОВОРУ ФРАНЧАЙЗИНГУ В УКРАЇНІ

Розвиток ринкової економіки, впровадження західних стандартів бізнесу спричинило появу в Україні нових форм ведення комерцій-

ної діяльності, наприклад, франчайзингу. Незважаючи на те, що сучасна юридична та економічна література активно використовує термін «франчайзинг», у законодавстві України дане поняття відсутнє.

Відповідно до Європейського етичного кодексу франчайзингу, франчайзинг – є системою маркетингу товарів, послуг чи технологій, яка ґрунтується на постійній тісній співпраці між юридично та фінансово окремими незалежними суб'єктами, де франчайзер надає свої права франчайзі і тим самим накладає зобов'язання на франчайзі вести бізнес відповідно до концепції франчайзера. З цією метою між сторонами укладається письмова франчайзингова угода. Тобто, така система є певним «клонуванням» вже наявної моделі бізнесу в рамках укладеної угоди між діловими партнерами, якими є головна компанія, тобто франчайзер, завданням якого є поширення власної торгової марки з метою збільшення прибутку, і підприємство або підприємець, тобто франчайзі, який одержує можливість почати власну справу за рахунок застосування маркетингових механізмів, технологій і методів виробництва цієї компанії. Метою обох учасників такого партнерства є не тільки розумне інвестування коштів в розширення бізнесу, а й задоволення інтересів обох сторін.

Варто зазначити, що український законодавець пішов дещо іншим шляхом, ототожнивши договір франчайзингу з договором комерційної концесії. Відповідно до норми статті 366 Господарського кодексу, за договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) на строк або без визначення строку право використання в підприємницькій діяльності користувача комплексу прав, належних правоволодільцеві, а користувач зобов'язується дотримуватися умов використання наданих йому прав та сплатити правоволодільцеві обумовлену договором винагороду. Майже ідентичне визначення міститься і у Цивільному кодексі України, де окрім надання визначення, питання регулювання франчайзингу присвячена окрема глава 76 ЦКУ.

Серед науковців і досі тривають дискусії, щодо розмежування юридичної природи договорів франчайзингу та комерційної концесії. Питання полягає в тому, чи є договір комерційної концесії ідентичним договором франчайзингу і різниця полягає лише в назві, або

мова йде про різні правові явища. Деякі вчені ототожнюють ці два види договорів, наголошуючи на тому, що відмінність полягає лише у назві, а договір комерційної концесії – той самий договір франчайзингу, але з певними особливостями, притаманними українському законодавству. Друга група дослідників, зокрема Т. В. Бачинський, О. В. Величко, Я. О. Сидоров, І. П. Смілянець, вважає, що це два різні договори, оскільки поняття «договір комерційної концесії» вужче, ніж поняття «договір франчайзингу». Основною відмінністю, на якій наголошують прихильники відмежування двох видів договорів, є глибший ступінь співробітництва та кооперації сторін у договорі франчайзингу. Чим більший обсяг виключних прав, наданих франчайзером франчайзі, тим далі франчайзинг відходить від комерційної концесії.

У розробників Цивільного та Господарського кодексів України було право вибору: обрати міжнародні терміни при регулюванні відносин франчайзингу або піти шляхом копіювання термінів Цивільного кодексу Російської Федерації, що і було зроблено.

В Україні була спроба прийняти спеціальний закон, зокрема у 2001 році у Верховній Раді був зареєстрований Законопроект «Про франчайзинг» №8241, який так і не був прийнятий. Однак, прийняття такого Закону є необхідністю для українського законодавства, оскільки це сприятиме усуненню наявного дуалізму в правовому регулюванні, а також становитиме основу для розширення ринку товарів.

Що стосується практичного застосування механізму франчайзингу в Україні, то в нашій державі такий різновид комерційної співпраці поки що не є досить поширеним, через окремі обставини, включаючи проблеми правового регулювання. Першою компанією, яка почала відкривати франчайзингові магазини в Україні, є компанія «Арго Трейдинг», яка у 1992 році, використовуючи франчайзинг, відкрила торгові точки під брендами «Benetton», «Reebok» та «Lee Wrangler».

У 2015 році структура ринку франшиз виглядала так: 55 % займають франшизи в галузі торгівлі, 30 % – в сфері послуг, 15 % – в галузі громадського харчування. Про перспективи розвитку франчайзингу

в Україні на найближчі роки можна сказати наступне. Найпривабливішими нішами для підприємців-франчайзі залишаться громадське харчування і роздрібна торгівля. Але зростання в цих сферах буде вже не таким швидким, оскільки ринок франшиз тут дуже насичений. У зв'язку з цим, найімовірніше, буде спостерігатися зростання діючих франшиз в сфері послуг.

Таким чином, проаналізувавши окремі аспекти реалізації механізму договору франчайзингу в Україні, потрібно відмітити, що головним питанням є не просто внесення відповідних змін до ЦК і ГК, або ж прийняття окремого закону про франчайзинг, а саме створення і законодавче закріплення тієї моделі та механізму, за допомогою яких договори франчайзингу зможуть ефективно працювати і отримувати максимально повний захист закону, що в свою чергу сприятиме економічному розвитку країни та залученню інвестицій.

Глібко С. В.,

кандидат юридичних наук, доцент, директор НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ВИПУСКУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Розглянемо історію прийняття нормативно-правових актів та регулювання у сфері розвитку високих наукоємних технологій в Україні.

Першим нормативно-правовим актом, що надавав визначення терміну високих наукоємних технологій був Закон України «Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій» від 9 квітня 2004 року №1676-IV [1], яким була затверджена відповідна програма і був чинним до 2013 року.

Відповідно до розділу II цього Закону високі наукоємні технології (далі – наукоємні технології) – це технології, що створюються

на підставі результатів наукових досліджень та науково-технічних розробок, забезпечують виготовлення високотехнологічної продукції, сприяють запровадження високотехнологічного виробництва на підприємствах базових галузей промисловості.

В цій програмі було передбачено 2 етапи її виконання, що включали в себе:

1) реалізацію проектів з розроблення наукоємних технологій, які мають найбільший ступінь готовності до впровадження; другий етап (2009–2013 роки)

2) впровадження на підприємствах наукоємних технологій, розроблених за результатами виконання Програми на першому етапі.

Однак Програма розвитку високих наукоємних технологій не передбачала реалізацію результатів високотехнологічного виробництва, в тому числі, стимулювання експорту високотехнологічної продукції.

Разом з тим, постає питання про системність регулювання створення високотехнологічного продукту, продукції та експорту останньої. На наш погляд, необхідна неперервність процесу створення та реалізації високотехнологічної продукції. Частково в сучасному законодавстві це може бути вирішене за рахунок вдосконалення законодавства про інноваційну діяльність.

Вирішення цієї проблеми можливе при встановленні співвідношення стимулювання окремих галузей науки та економіки в програмних та нормативно-правових актах, які можуть сприяти розвитку та експорту високих технологій.

Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 № 3715-VI [2] виокремлено наступні види таких напрямів:

1) стратегічні пріоритетні напрями, які затверджуються Верховною Радою України на період до 10 років;

2) середньострокові пріоритетні напрями, що визначаються на період до 5 років і спрямовані на виконання стратегічних пріоритетних напрямів.

Відповідно до ст. 4 цього Закону стратегічними пріоритетними напрямами, близькими за окремими ознаками до реалізації програми підтримки наукоємних технологій, на 2011–2021 роки є:

1) освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;

2) освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки;

3) освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій;

4) технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;

5) впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;

6) широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища;

7) розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки.

Тотожна ситуація існує з середньостроковими пріоритетними напрямами на 2017–2021 роки, які закріплені у Постанові Кабінету Міністрів України «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017–2021 роки» від 28 грудня 2016 р. № 1056 [3] і поділяються на наступні групи:

1. Освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;

2. Освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки

3. Освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій

4. Технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу.

5. Впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики

6. Широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища

7. Розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки.

Таким чином, в стратегічних та середньострокових пріоритетних напрямках, які можуть слугувати основою для побудови системного регулювання створення високотехнологічного обладнання, відсутні поняття «наукоємних технологій» або «високотехнологічного продукту», а тільки застосовуються окремі терміни в інших словосполученнях або безпосередньо окремі високотехнологічні галузі.

Досліджуючи практику формування державної політики у цій галузі необхідно зупинитися на найбільш спеціалізованих сучасних нормативно-правових актах.

Так, у Проекті Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року [4] з'являються поняття платформ для розвитку високотехнологічних галузей, відповідно до класифікації Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) визначаються такі галузі як: галузь інформаційних технологій (ІТ), аерокосмічна, фармацевтична, виробництво електроніки та телекомунікаційного обладнання, виробництво медичної, високоточної та оптичної техніки.

Серед складових розвитку високотехнологічної галузі відмічаються економічний режим, розвиток освіти, розвиток інновацій та розвиток ІКТ інфраструктури. Стратегія забезпечує формування усіх необхідних компонентів інноваційної екосистеми, а саме: фінансовий, інституційний, людський капітал та економічний. Особливістю законодавства України можливо вважати наявність опосередкованого регулювання.

Додатково визначені напрями підтримки експорту, в тому числі високотехнологічної продукції, містяться у Законі України «Про розвиток та державну підтримку малих та середніх підприємств» [5]. Так у ст. 15 цього Закону вказано, що державна підтримка включає фінансову, інформаційну, консультаційну підтримку суб'єктів малого і середнього підприємництва, зокрема, що провадять експортну діяльність. Згідно ст.21 державна підтримка суб'єктів малого і середнього підприємництва, що провадять експортну діяльність, може здійснюватися шляхом:

1) сприяння просуванню на ринки іноземних держав продукції вітчизняного виробництва (товарів, робіт і послуг), об'єктів інтелектуальної власності та створення сприятливих умов для українських учасників експортної діяльності;

2) співпраці з міжнародними організаціями та іноземними державами у сфері розвитку малого і середнього підприємництва;

3) утворення об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва, що сприяють експортній діяльності, зокрема шляхом надання фінансової підтримки (кредитування, гарантування, страхування експортних операцій, часткова компенсація частки відсоткових ставок за кредитами для провадження експортної діяльності, часткове покриття витрат суб'єктів малого і середнього підприємництва, пов'язаних із здійсненням маркетингових заходів на зовнішньому ринку, вивченням кон'юнктури зовнішнього ринку, пошуком партнерів, просуванням товарів на нові ринки, участю у виставково-ярмарковій діяльності за кордоном, відрядженням спеціалістів для вивчення ринків іноземних держав, підготовкою, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації персоналу суб'єктів малого і середнього підприємництва з питань експортної діяльності);

4) сприяння участі суб'єктів малого і середнього підприємництва у виставково-ярмарковій діяльності за кордоном для представлення продукції вітчизняного виробництва, у тому числі шляхом надання фінансової підтримки, надання в оренду виставкових площ, часткового покриття витрат суб'єктів малого і середнього підприємництва, пов'язаних з участю у виставково-ярмарковій діяльності за кордоном;

5) сприяння поширенню за кордоном інформації про потенційні можливості вітчизняного малого і середнього підприємництва та забезпеченню доступу до іноземних інформаційних мереж для пошуку ділових партнерів.

Варто зазначити, що Законами України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», «Про державну підтримку суб'єктів господарювання», «Про Державний бюджет України на 2018 рік» та Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарюван-

ня для забезпечення розвитку регіонів та підтримки середнього та малого підприємництва» від 7 лютого 2018 р. № 57 прямо не передбачено напрямку розвитку експорту, в тому числі високотехнологічної продукції.

У той же час Планом реалізації Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 292-р [6] встановлено сприяння провадженню експортної діяльності. Серед індикаторів реалізації цієї мети закріплено статистичні дані та частка експорту, що здійснюється малими та середніми підприємствами (далі – МСП) та середня вартість експорту на одне МСП (доларів). Крім того передбачено надання інформаційно-освітніх послуг суб'єктам господарювання, у тому числі через участь МСП у програмі ЄС «Еразмус для молодих підприємців». До виконання плану залучено державну установу «Офіс просування експорту», що спрямована на допомогу Міністерству економічного розвитку і торгівлі України у розробці та реалізації політики сприяння експорту та зміцнення стратегічного співробітництва між приватними та державними організаціями, а також планується створення Експортно-кредитного агентства, метою якого є надання фінансової підтримки МСП, орієнтованим на експорт. Однак, в даному акті окремо не передбачена підтримка експорту високотехнологічної продукції.

Експортною стратегією України («дорожньою картою» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки від 27.12.2017 № 1017-р [7] встановлено, що сучасний український експорт в основному складається з проміжних товарів з відносно низькою технологічною складовою – частка високотехнологічного експорту у 2015 році становила лише 5,5 відсотка загального обсягу українського експорту.

Серед основних показників ефективності реалізації Стратегії закріплено експорт товарів та послуг. Зміст цього показника складає частка експорту товарів з використанням у виробництві технологій високого та середнього рівня в загальному обсязі експорту товарів, відсотків (групи «Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості», «Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них», «Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання»,

«Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби», «Прилади та апарати» згідно з УКТЗЕД).

Відповідно до плану реалізації Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки в рамках підтримки інноваційного розвитку опосередковано сприяння розвитку високотехнологічних галузей через прийняття та реалізацію спеціалізованих Стратегій та інформаційну допомогу суб'єктам підприємницької діяльності. Реалізацію Плану у даній сфері покладено на Міністерство економічного розвитку, Міністерство освіти та науки, Міністерство фінансів та Міністерство інформаційної політики України.

Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки [8] розглядає високотехнологічну продукцію в рамках цифрових технологій. Так планом реалізації цієї Концепції передбачено розвиток експорту цифрових технологій у наступних напрямках:

1) підготовка пропозицій щодо розвитку цифрової індустрії, спрощення ведення зовнішньоекономічної діяльності, удосконалення податкової сфери, гармонізації з нормами європейського законодавства у сфері безготівкових платежів та розрахунків

2) розроблення проекту акта Кабінету Міністрів України щодо просування цифрової індустрії на міжнародних ринках з урахуванням стимулювання експорту, здійснення промоційних та інформаційних заходів;

3) підготовка пропозицій щодо модернізації освіти для підтримки розвитку цифрової індустрії, зокрема посилення підготовки учнівської молоді з предметів природничо-математичного циклу і технічної творчості в усіх ланках освіти, збільшення кількості закладів освіти, в яких запроваджується STEM-навчання, утворення науково-дослідних STEM-центрів/лабораторій із залученням міжнародних організацій.

Реалізацію цих напрямків здійснюють, зокрема, Державна фіскальна служба, Міністерство економічного розвитку, Державне агентство з питань електронного урядування, Національний банк (за згодою) та Міністерство закордонних справ України. Таким чином,

термін «технології високотехнологічних галузей» не містить спеціального переліку критеріїв, а тільки перелік таких галузей, які відносяться до високотехнологічних.

Література:

1. Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій : Закон України від 9 квіт. 2004 р. №1676-IV. *Офіційний вісник України* від 21.05.2004., № 18.
2. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 08 верес. 2011р. № 3715-VI. *Офіційний вісник України* від 14.10.2011 р., № 77, стор. 14.
3. Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017–2021 роки : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 28 груд. 2016 р. № 1056. *Офіційний вісник України* від 27.01.2017 р., № 8, стор. 63.
4. Проект Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=c9b6f0b0-1ed5-4aba-a25e-f824405ccc64&>.
5. Про розвиток та державну підтримку малих та середніх підприємств : Закон України від 22 берез. 2012 р. № 4618-VI. *Офіційний вісник України* від 27.04.2012 р., № 30, стор. 55.
6. План реалізації Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року : затв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 трав. 2018 р. № 292-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pitannya-realizaciyi-strategiyi-rozvitku-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva-v-ukrayini-na-period-do-2020-roku>.
7. Про схвалення Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки : затв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 груд. 2017 № 1017-р. *Офіційний вісник України* від 06.02.2018 р., № 11, стор. 15.
8. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : затв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січ. 2018 р. № 67-р. *Офіційний вісник України* від 23.02.2018 р., № 16, стор. 70.

Головашевич О.О.

к.ю.н., асистент кафедри фінансового права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОПОДАТКУВАННЯ НЕРУХОМОСТІ У СПІЛЬНІЙ ВЛАСНОСТІ

Оподаткування нерухомості порівняно з оподаткуванням доходів має низку переваг. До них відноситься обов'язковий облік об'єктів нерухомості у відповідних державних реєстрах та кадастрах, чітка визначеність таких об'єктів, можливість їх легко виміряти тощо. Оподаткування нерухомості в Україні відбувається при сплаті податку на майно, а точніше двох його складових – податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, та плати за землю. Варто наголосити, що ці два платежі фактично мають самостійні податкові механізми, що передбачає окреме визначення кола їх платників, об'єктів оподаткування, обрахування податкової бази за різними правилами, наявність власних ставок та інших елементів правового механізму податку. Крім того, тривалий час (з набуття чинності Податковим кодексом України до кінця 2014 року) ці платежі мали самостійний характер та окремо визначались у складі податкової системи України. Це свідчить про певну штучність об'єднання вказаних платежів під однією назвою.

Відповідно до чинного податкового законодавства платниками податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, можуть бути власники об'єктів житлової або нежитлової нерухомості. Безпосередньо термін «нерухомість» не визначається податковим законодавством, у той час як в інших нормативних актах даються визначення термінів «нерухоме майно», «нерухомість», «нерухомі речі», які мають синонімічне значення. Наприклад, у Законі України «Про іпотеку» під нерухомістю розуміються земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці і невід'ємно пов'язані з нею, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення [3]. Цивільне законодавство дає тотожне визначення

[2]. Інший підхід застосовано у Національному стандарті «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», відповідно до норм якого нерухомістю є земельна ділянка без поліпшень або земельна ділянка з поліпшеннями, які з нею нерозривно пов'язані, будівлі, споруди, їх частини, а також інше майно, що згідно із законодавством належить до нерухомого майна [1]. У Податковому кодексі України законодавець закріпив два переліки об'єктів, що встановлюють коло об'єктів житлової та нежитлової нерухомості [4].

При оподаткуванні визначених об'єктів можуть виникати певні складнощі, обумовлені особливостями реалізації права власності на нерухомість. Наприклад, у разі перебування такого майна у спільній сумісній власності, коли воно не поділене в натурі, чинним податковим законодавством передбачено два механізми визначення розподілу податкових обов'язків таких власників. По-перше, резюмується можливість вирішення питання щодо розподілу податкового навантаження між вказаними суб'єктами шляхом самостійного визначення ними платника даного податку. Робиться це шляхом укладання між ними відповідного договору. У разі недосягнення згоди питання щодо того, хто з власників має реалізовувати податковий обов'язок по цьому податку вирішується в судовому порядку.

Факт знаходження нерухомого майну у спільній власності відображається у табличній частині додатку до декларації з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. При цьому у графі 8 зазначається вид спільної власності (перебування об'єкта житлової або нежитлової нерухомості у спільній частковій, спільній сумісній власності, її поділ/не поділ в натурі). Колонки 8–9 додатку заповнюються у числовому значенні з двома знаками після коми платниками, у яких відповідно до документів про право власності на об'єкти житлової або нежитлової нерухомості ці об'єкти перебувають у власності відповідно до п.п. «а», «б», «в» п.п. 266.1.2 ст. 266 Податкового кодексу України. Таку декларацію подають за місцезнаходженням об'єкта оподаткування юридичні особи-платники цього податку до 20 лютого звітного року [4]. Ця категорія платників відповідно до податкового законодавства зобов'язана самостійно обчислити податок станом на 1 січня звітного року та сплачувати його авансовими

внесками щокварталу до 30 числа місяця, що наступає за звітним кварталом.

Утім, на практиці часто виникає питання – яким чином реалізовувати податковий обов'язок з даного податку фізичним особам-співвласникам житлової нерухомості, що перебуває у їх спільній сумісній власності, але не поділена в натурі? Для цієї категорії платників податок обчислює контролюючий орган, який присилає податкове-повідомлення рішення до 1 липня року, наступного за звітним. У такому повідомленні-рішенні містяться платіжні реквізити, зокрема, органів місцевого самоврядування за місцезнаходженням кожного з об'єктів житлової або нежитлової нерухомості. При цьому не до кінця врегульованою залишається процедура вибору фізичної особи з кола власників, якій буде надіслано таке податкове повідомлення-рішення.

На наше переконання, співвласники житлової нерухомості, яка перебуває у їх спільній сумісній власності та не поділена в натурі, мають змогу повідомити контролюючий орган до закінчення звітного періоду про визначеного за їх згодою платника податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, звернувшись з письмовою заявою за місцем податкової адреси (місцем реєстрації) власника житлової нерухомості. Крім того, у разі надіслання податкових повідомлень-рішень одному або декільком власникам кожен з них має змогу згідно з п.п. 266.7.3 п. 266.7 ст. 266 Податкового кодексу України звернутися з письмовою заявою до контролюючого органу для проведення звірки даних щодо часток об'єктів житлової або нежитлової нерухомості, що перебувають у власності платника податку [4].

На відміну від податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, питання щодо оподаткування землі, що знаходиться у спільній сумісній власності, чітко врегульовано. Відповідно до вимог п. 286.6 ст. 286 Податкового кодексу України за земельну ділянку, на якій розташована будівля, що перебуває у спільній власності кількох юридичних або фізичних осіб, податок нараховується з урахуванням прибудинкової території кожному з таких осіб у рівних частинах, якщо будівля перебуває у спільній сумісній власності

кількох осіб, але не поділена в натурі [4]. На наше переконання, саме такий спосіб вибору платників-фізичних осіб, яким контролюючий орган має надсилати податкові повідомлення-рішення, доцільно застосовувати і щодо податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Література:

1. Про затвердження Національного стандарту N 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440. *Офіційний вісник України*, 2003, № 37. Ст. 1995.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2003, № 40-41. Ст. 356.
3. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2003, № 38. Ст. 313.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2011, № 13-14. Ст. 112.

Дмитрик О. О.,

*д.ю.н., професор, завідувач наукового відділу
загальних проблем формування
та реалізації інноваційної політики
НДІ правового забезпечення інноваційного
розвитку НАПрН України*

ТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ І ХОРВАТІЇ: ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки» від 14 серпня 2013 р. № 843-р [1], розвиток туристичної галузі визнано одним із пріоритетних. Такий підхід перед науковцями і практиками ставить завдання віднайти ті оптимальні правові засоби, які б дозволили забезпечити сталий розвиток туристичної сфери в нашій державі. Вирішенню поставленого завдання сприяє ґрунтовний розгляд право-

вого регулювання оподаткування туристичної діяльності в інших країнах. З цією метою ми проаналізуємо матеріали Заключного звіту Європейської комісії про вплив податків на конкурентоздатність європейського туризму (Розділ А.1.3.) [2] на прикладі Хорватії, який вдалося підняти на належний рівень туризм. З часу розпаду колишньої Югославії в 1991 році Хорватія розвинула міцну репутацію європейського туристичного центру. Щорічно понад 12 мільйонів іноземних туристів відвідують країну, а доходи від туристичного сектора в цілому складають більше 18 % ВВП країни. Тільки в готельному і ресторанному секторах працює трохи менше 7 % від загальної чисельності робочої сили. Адріатична Хорватія є четвертим за популярністю місцем в ЄС після Балеарських островів, Парижа і Каталонії. Її залежність з доходів від туризму є другорядною, при цьому надходження від туристичних послуг еквівалентні більш ніж 18 % ВВП.

Хорватія сьогодні оцінюється досить послідовно по всім елементам конкурентоспроможності, позитивно відзначають покращення з точки зору інфраструктури туризму, охорони здоров'я, гігієни та міжнародної відкритості. Конкурентоспроможність цін і бізнес-середовище оцінюються гірше, хоча в цьому відношенні деякі заходи оподаткування (наприклад, загальна ставка податку для великого бізнесу) оцінюються відносно добре.

Уряд Хорватії нещодавно переглянув податкову систему, включаючи зміни до порядку встановлення, обчислення, сплати та деяких інших особливостей щодо багатьох податків, які належать до сфери туризму. Більшість з цих змін набули чинності з 1 січня 2017 року і були спрямовані на спрощення податкової системи і скорочення дефіциту державного бюджету.

Так, податок на прибуток в Хорватії стягується за однією з двох ставок: стандартна ставка 18 % і низька ставка 12 % для фермерів і платників податків з річним доходом менше 3 млн. кун (приблизно 400 000 євро). До 2017 року стандартна фіксована ставка 20 % застосовувалася практично до всіх підприємств без зниження ставок. Певні податкові пільги доступні для підприємств, що беруть участь в певних видах діяльності, включаючи деякі туристичні послуги,

а деякі підприємства, що працюють в областях, призначених для особливого державного інтересу, можуть виплачувати тільки 50 % від встановленої ставки або бути звільнені від сплати податку на прибуток взагалі.

Що стосується податку на додану вартість, то базовою ставкою є ставка на рівні 25 % та є другою за величиною в ЄС (поступається лише Угорщині, яка має стандартну ставку в 27 %). Знижена ставка застосовується до ряду видів діяльності, пов'язаних з туризмом, включаючи 13-відсоткову ставку на проживання та послуги громадського харчування. При цьому, на відміну від більшості інших країн, пільгова ставка не застосовується до пасажирських перевезень або до користування послугами парків атракціонів, спортивних заходів чи більшості культурних послуг.

Показово, що нещодавні податкові реформи призвели до незначних змін в системі податку на додану вартість в тій мірі, в якій це стосується сектора туризму, при цьому стандартні і зменшені ставки залишаються незмінними. Починаючи з 2018 року збільшення на 30 % зазнав «реєстраційний поріг» податку на додану вартість (приблизно до 40 000 євро) .

Податок на тимчасове проживання за своїм змістом охоплює будь-яку ночівлю в будь-якому хорватському житлі, включаючи морські судна, іноземними громадянами віком від 12 років (за деяких винятків, передбачених законодавством). Розмір цього податку встановлюється урядом і залежить від характеру розміщення і пори року. Так, рівні встановлюються в межах від HRK 2 (~ € 0,27) до HRK 7 (~ 0,94 євро) за ніч. Держава звільняє від сплати податку на тимчасове проживання за маленьких дітей та знижує рівень податку для осіб віком 12-18 років.

Характерно, що в деяких випадках обчислення розглядуваного випадку здійснюється за річний період, і тоді розмір податку розраховується виходячи з середньої кількості ночівель в попередньому році для конкретної категорії житла. Цікаво, що всі доходи від податку на тимчасове проживання використовуються виключно для розвитку туристичної галузі. При цьому залежно від типу житла, до якого відноситься дохід, законодавство вимагає, щоб фіксована частка

доходу була передана або в Хорватську національну раду з туризму, або в місцевий округ, муніципалітет чи міську раду з питань туризму і навіть вказала цілі, для яких фінанси можуть бути витраченими.

Що стосується митних платежів, то пасажир повинні сплатити податок цивільної авіації при виїзді з будь-якого хорватського аеропорту, який авіаперевізники зобов'язані включати у вартість квитка. Для поїздок в межах Хорватії плата становить 0,68 євро на людину, тоді як для міжнародних поїздок ставка встановлюється в розмірі 1,37 євро на людину, причому обидва з них відносяться до ставок податку з низьких ставок.

І нарешті, інші податки та збори, пов'язані з туризмом. Окремий податок (описаний в законі як членський внесок) оплачується широким колом підприємств і приватних осіб, що працюють в індустрії туризму, щоб допомогти фінансувати туристичні спілки Хорватії. Цей податок застосовується до сукупного доходу, причому ставки варіюються залежно від місця розташування підприємства і його діяльності. В цілому діють 24 різних ставки: від 0,00646 % до 0,1615 %. Як і в випадку податку на проживання, закон визначає частку доходів, отриманих від цього податку, які повинні бути розподілені, ураховуючи інтереси кожного рівня національної туристичної галузі (муніципального, міського, повітового і національного).

Як бачимо, в Україні відсутній комплексний підхід до оподаткування в сфері туристичної діяльності. Хорватія є яскравим прикладом надзвичайно популярного туристичного напрямку з особливими податками на туризм, доходи від яких спрямовуються на розвиток туристичного сектору, а не для фінансування державних витрат загалом.

Література:

1. Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки : постановка Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2013 р. № 843-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/843-2013-%D1%80/paran7#n7>.
2. The impact of taxes on the competitiveness of European tourism. URL: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/920639c3-ce70-11e7-a5d5-01aa75ed71a1>.

Єфремова К. В.,

*к. ю. н., с.н.с., зав. наук. відділу НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ 4.0

Проникнення Інтернету і цифрових технологій в галузі, які традиційно вважалися офлайнними, стало одним з основних трендів останніх років. Це відбувається в загальносвітовому масштабі, що дозволяє говорити про цифрову трансформацію всіх галузей економіки, життя соціумів і про формування цифрової економіки.

Навесні 2017 року Центр Industrie 4.0 Maturity Center, що входить до складу Німецької академії наук і інженерії Acatech, представив результати дослідження «Індекс зрілості для Індустрії 4.0» (Industrie 4.0 Maturity Index) [1]. Основу виробництва утворюють кіберфізичні системи (Cyber-Physical Systems, CPS), і при переході держави до цифрової економіки мова йде про формування кіберфізичної системи в межах національної економіки. З технічної точки зору платформа національної кіберфізичної системи складається з трьох типів мереж: Інтернет людей; Інтернет речей; Інтернет сервісів. За результатами проведеного дослідження Німецька академія наук і інженерії Acatech розробила показник, названий індексом зрілості (Maturity Index), який свідчить про ступінь цифровізації компанії. Індекс зрілості характеризує готовність підприємств до переходу на рівень індустриального розвитку, відповідний уявленням про Четвертої промислової революції, яку називають «Індустрія 4.0».

З поняттям «Індустрія 4.0» пов'язані й інші терміни, такі як «промисловий Інтернет речей» і «цифрове підприємство». Попередня Концепція «Індустрія 3.0» була спрямована на автоматизацію окремих машин і процесів, в той час як «Індустрія 4.0» передбачає наскрізну цифровізацію всіх фізичних активів і їх інтеграцію в цифрову екосистему разом з товарами, послугами та партнерами, які беруть участь в ланцюжку створення вартості цих товарів.

Як визначає Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки, затверджена Розпорядженням КМУ № 67-р від 17 січня 2018 року, цифрова економіка базується на інформаційно-комунікаційних та цифрових технологіях, стрімкий розвиток та поширення яких вже сьогодні впливають на традиційну (фізично-аналогову) економіку, трансформуючи її від такої, що споживає ресурси, до економіки, що створює ресурси. Саме дані є ключовим ресурсом цифрової економіки, вони генеруються та забезпечують електронно-комунікаційну взаємодію завдяки функціонуванню електронно-цифрових пристроїв, засобів та систем [2].

З метою подолання цифрового розриву, створення основ цифрової економіки, реалізації нових можливостей бізнесом та громадянами Кабінет Міністрів України зосереджується на розвитку національних твердих цифрових інфраструктур, зокрема ширококутної фіксованої телекомунікаційної інфраструктури та мобільної (рухомої) телекомунікаційної інфраструктури, інфраструктури цифрового телебачення, радіо- та технологічної інфраструктури для проектів Інтернету речей, інфраструктури обчислень, віртуалізації та збереження даних (хмарних та туманних), інфраструктури кібербезпеки, спеціалізованих інфраструктур.

Відповідно до зазначеної Концепції важливими для розвитку цифрової економіки є також і м'які цифрові інфраструктури, які також не повинні залишатися поза увагою, зокрема інфраструктура ідентифікації та довіри, відкритих даних, інфраструктура інтероперабельності, блокчейн, електронних розрахунків та транзакцій, електронної комерції та онлайн-взаємодії суб'єктів бізнесу, державних послуг (електронне урядування), і життєзабезпечення (медицина, освіта, громадська безпека, транспорт тощо), геоінформаційна та промислові цифрові інфраструктури [2].

Цифрова економіка розвивається одночасно з настільки широкому спектрі напрямків, що її неможливо побудувати за рахунок зусиль обмеженого кола компаній, наділених державою особливими повноваженнями і ресурсами.

Державне регулювання відносин, в яких переплітається право і технології, не можна визнати сформованим в повній мірі ні в одній

державі. Зміна підходу регулювання інформаційних правовідносин в різних країнах світу обумовлено як загальною тенденцією реформування законодавства інформаційної галузі в умовах цифрової епохи відносин, так і особливою політичною ситуацією.

Розвиток цифрової економіки в країні вимагає адаптації українського законодавства до нових видів відносин та їх юридичній складу (новим об'єктам і суб'єктам інформаційних правовідносин, кореспондування специфічних прав обов'язкам і відповідальності). Правовідносини завжди складаються з приводу будь-яких об'єктів, якими в цифрову економіку, як правило, виступають інформаційні послуги, дані, елементи інфраструктури, специфічна діяльність у цій сфері. Подальший вибірковий аналіз найбільш яскравих моделей правовідносин, що формуються при розвитку цифрової економіки, відображає цей висновок.

Формулювання і вдосконалення підходів правового регулювання правовідносин у сфері цифрової економіки відбувається в даний час у багатьох правових системах, що обумовлено динамічністю і складністю відносин по використанню досконалих інформаційних технологій. Найчастіше цифрові технології кардинально трансформують вже відомі праву відносини, змінюючи парадигму їх формування в суспільному житті і, відповідно, правове регулювання. Так, безпрецедентні можливості, що надаються сучасними цифровими технологіями, якісним чином змінюють принципи використання інформації, критерії визначення її цінності, і моделі потенційних загроз порушення конфіденційності. Тому розвиток цифрової економіки в країні вимагає перегляду законодавства на предмет здатності впливати на нові види відносин, доопрацювання з урахуванням виявлених прогалин їх юридичного складу (нових об'єктів і суб'єктів інформаційних правовідносин, специфічних прав, обов'язків і відповідальності).

З метою розвитку цифрової економіки необхідно впорядкувати мозаїчне інформаційне правове регулювання, опрацювати згадані базові моделі правовідносин за об'єктним принципом, визначити суб'єктний склад типових правовідносин, принципи їх формування та регулятивні підходи. Зокрема, вимагають розвитку окремі правові інститути в сфері цифрової економіки, а саме: правового регулюван-

ня великих даних (Big Data), хмарних обчислень, криптовалют і технології блокчейн, правовідносин при організації «Інтернету речей» і правового регулювання правовідносин при впровадженні технологій штучного інтелекту та машинного навчання.

Література:

1. Черняк Л. Як створити цифрове підприємство. 6 етапів на шляху до Індустрії 4.0. TAdviser – портал вибору технологій і постачальників. URL: <http://www.tadviser.ru>.

2. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січ. 2018 р. № 67-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p/page>.

Кобильнік Д. А.,

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ТРАНСПОРТНОГО ПОДАТКУ

Розвиток господарської діяльності в сучасних умовах багато в чому залежить від того, який податковий тиск відчують на собі суб'єкти господарювання. Як вказують вчені-фінансисти, і ми поділяємо таку думку, податковий тиск «визначається співвідношенням загальної суми податкових платежів і сукупного національного продукту і ... здійснюється на декількох рівнях: (1) безпосередньо податків; (2) усієї сукупності податків, зборів; (3) використання механізму пільг платниками, надання пільгових кредитів, дотацій, за яких тиск перерозподіляється з одних платників на інших; (4) використання податкової техніки, що посилює тиск на платника» [1, с. 57]. Очевидно, що наразі податкова система містить у собі ті податки, що безпосередньо пов'язані з діяльністю господарюючих суб'єктів (наприклад, податок на прибуток підприємств, єдиний

податок), а також і ті, що мають опосередкований вплив. До кола останніх можна віднести транспортний податок, що був запроваджений з прийняттям Закону України від 28.12.2014 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи».

Цей податковий платіж віднесено до місцевих податків, що свідчить про наявність певних особливостей щодо процедури його встановлення та введення в дію. Такі особливості науковці пов'язують перш за все із тим, що «місцеві податки та збори спочатку повинні бути передбачені в переліку, а вже потім встановлені рішенням місцевої ради. Однак конституційний припис вимагає встановлення податку чи збору виключно законом, а компетенція на прийняття закону належить виключно Верховній Раді України. .... Окрім того встановлення має відбуватися з одночасним обов'язковим викладенням у цьому законі економіко-правового змісту всіх суттєвих (імперативних) елементів податку, що встановлюється» [3, с. 28]. Таким чином, ми маємо справу із розмежуванням компетенції органів держави і місцевого самоврядування щодо закріплення і детального розкриття структурних елементів правового механізму місцевих податків чи зборів. Зважаючи на це, місцевий орган має обрати відповідний місцевий податок або збір із встановленого на загальнодержавному рівні переліку, видати власний нормативно-правовий акт, яким деталізувати окремі елементи правового механізму цього платежу. І все це має відбуватися з обов'язковим дотриманням принципів податкового законодавства, що мають бути підґрунтям всього цього процесу.

Показово, що на вказані особливості встановлення і введення в дію транспортного податку неодноразово зверталось увагу судами. Зокрема, Вищий адміністративний суд України у постанові від 30.08.2016 року у справі № 826/22028/15 підкреслив, що особливість місцевих податків полягає в тому, що вони за законом не можуть бути встановлені безпосередньо рішенням Верховної Ради України. Верховна Рада України може встановлювати тільки перелік дозволених до встановлення місцевими радами місцевих податків і дозволених граничних параметрів таких податків, а власне, встановлення місцевих податків, із дотриманням встановлених Верховною Радою кри-

теріїв – є компетенцією відповідних місцевих рад. Так, відповідно до п. 8.3 ст. 8 Податкового кодексу України [2] до місцевих належать податки та збори, що встановлені відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених цим Кодексом, рішеннями сільських, селищних і міських рад у межах їх повноважень, і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад. Водночас, відповідно п. 4.4 ст. 4 Податкового кодексу України [2] установа і скасування податків та зборів, а також пільг їх платникам здійснюються відповідно до цього Кодексу Верховною Радою України, а також Верховною Радою Автономної Республіки Крим, сільськими, селищними, міськими радами у межах їх повноважень, визначених Конституцією України та законами України. Тобто, безпосереднє встановлення місцевих податків (а, отже, і транспортного податку) віднесено Податковим кодексом до компетенції відповідних сільських, селищних, міських рад у межах їх повноважень. Встановлення місцевих податків виключно відповідними рішеннями місцевих рад закріплено також п. 24 ч. 1 ст. 26 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» та ст. 143 Конституції України. Отже, Верховна Рада не може безпосередньо своїм рішенням запровадити такі податки як місцеві на відповідних територіях.

Схожі правові позиції викладені й у постанові Верховного Суду від 18.01.2018 року у справі N К/9901/1648/17 .

Наведене яскраво свідчить про необхідність виваженого підходу законодавця стосовно встановлення і введення як будь-якого місцевого податку, так і в цілому податкової системи. Особливого наголосу цей аспект набуває у зв'язку із реформування податкової системи, яке стало ознакою процесу розвитку державотворення України як правової і демократичної країни.

Література:

1. Курерявенко Н. П. Курс налогового права: в 6-ти т. Т. III: Учение о налоге. Харьков : Легас; Право. 2005.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Хомутинник В. Ю. Загальні засади встановлення податків і зборів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2015.

Колодяжний О. О.,
*студент 3 групи 4 курсу ф-ту підготовки кадрів
для державної пенітенціарної служби України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯКОСТІ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Право громадян на придбання товарів належної якості є одним із конституційних прав. Так, відповідно до статті 2 Конституції України кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена. Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів [1].

Питання забезпечення якості продовольчих товарів завжди було актуальним серед науковців. Це обумовлено насамперед тим, що у разі придбання товарів непродовольчої групи сумнівної якості наслідком може бути лише певний дискомфорт, а у разі придбання неякісних продуктів харчування існує загроза здоров'ю. На сьогодні в Україні відносини між органами виконавчої влади, операторами ринку харчових продуктів та споживачами регулює Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 23.12.1997 (далі – Закон). Цей же Закон і визначає порядок забезпечення безпечності та якості харчових продуктів. Відповідно до ст.4 Закону держава здійснює регулювання безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, серед іншого, і шляхом здійснення державного контролю [3]. Центральним органом виконавчої влади у цій сфері є Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Одним із основних завдань Держпродспоживслужби є реалізація державної політики у галузі ветеринарної медицини, сферах безпечності та окремих показників якості харчових продуктів [4].

Системи національного контролю на території Європейського Союзу (далі – ЄС) відрізняється в різних країнах. Наприклад, в Естонії єдиним державним органом відповідальним за безпеку харчової продукції є Ветеринарно-продовольчий департамент, основними функціональними обов'язками якого є контроль за виконанням законодавства в сфері ветеринарної медицини, харчової безпеки, ринкового регулювання та ін. [6].

В той же час в Німеччині існує декілька органів у сфері контролю за харчовими продуктами, а саме: Федеральне міністерство захисту прав споживачів, продовольства та сільського господарства Німеччини та Федеральний інститут оцінки ризиків. Функціональні обов'язки міністерства закріплені за окремими департаментами, а саме харчові продукти та промислові товари; продукти з захисту рослин, ветеринарна медицина, генетична інженерія. Щодо Федерального інституту оцінки ризиків, то він є науковим закладом, який готує експертні звіти щодо безпеки харчових продуктів, захисту здоров'я споживачів на основі міжнародних наукових критеріїв оцінки. В Швеції таким органом виступає Шведська національна продовольча адміністрація, яка є центральним органом державної влади в сфері харчової промисловості. Основними завданнями цього органу є захист прав споживачів щодо якості та безпечності харчових продуктів, контроль за торгівлею продуктами харчування та ін. [6, с. 159].

ЄС відіграє важливу роль у нормативно-правовому забезпеченні та створенні надійної і ефективної системи державного регулювання у сфері безпечності та якості харчових продуктів. Адже саме в ЄС безпечність харчових продуктів визнається одним із головних пріоритетів політики. Регламент Європейського парламенту і Ради ЄС № 178/2002 від 28.01.2002 (далі – Регламент) є основоположним документом ЄС у сфері безпечності та якості харчових продуктів, який визначає загальні принципи продовольчого права ЄС. Ці принципи закладено в основу національного законодавства держав-членів ЄС, і вони є орієнтиром для держав, що знаходяться на шляху євроінтеграції. Метою законодавства ЄС щодо безпечності харчових продуктів є забезпечення високого рівня захисту життя, здоров'я та

інтересів споживачів, чесних практик торгівлі харчовими продуктами, захист здоров'я тварин та умови їх утримання, здоров'я рослин і довкілля. При цьому, слід зазначити, що питання безпечності харчових продуктів знаходить своє відображення у зобов'язаннях країн-членів не тільки відносно своїх громадян, а й всіх громадян ЄС та третіх країн у тому, що стосується харчових продуктів, вироблених на її території. Крім того, європейське ставлення до питання безпечності харчових продуктів та захисту інтересів споживачів – це не тільки питання державних інституцій (як підкреслено Регламентом № 178/2002), а й громадськості, неурядових організацій, професійних асоціацій, міжнародних торгових партнерів і торгових організацій [2].

Відповідно до ст.2 Регламенту під харчовими продуктами слід розуміти будь-яку речовину або товар, незалежно від того, оброблені або ні, частково оброблені або ні, та призначені до споживання людиною або очікуються, що будуть спожитими людиною. Включають напої, жувальну гумку та будь-які речовини, що містять воду, що навмисно включена до харчового продукту під час його виробництва, підготовки чи обробки. Не включають: корма; живих тварин, якщо вони не підготовлені до розміщення на ринку для споживання людиною; рослини, до збору врожаю; лікарські препарати; косметичні товари; тютюн і тютюнові вироби; наркотичні чи психотропні речовини; залишки і забруднювачі [2]. Отже, з цієї дефініції випливає, що акцент робиться на тому, що не належить до харчових продуктів. Вказана «негативна» спрямованість дістає відображення у визначенні поняття «безпечність харчових продуктів». Так, ст. 14 Регламенту № 178/2002 «Вимоги щодо безпечності харчових продуктів» зазначено, що харчові продукти вважаються небезпечними, якщо вони: шкідливі для здоров'я; непридатні для споживання людиною. Термін «безпечність» не розглядається взагалі [5, с. 78]. Отже, викладення правових норм у європейському та українському законодавстві має суттєві відмінності. На сьогодні, Закон є недосконалим з огляду на наступне:

1) Закон не містить норми-дефініції щодо безпечності та якості харчового продукту. Так, у ст.1 Закону визначається лише що є безпечним харчовим продуктом. Ситуація, за якої терміни, що вжива-

ються у назві закону, жодним чином не пояснюються в його змісті, є неприпустимою, оскільки це веде до розмивання предмета правового регулювання та довільного тлумачення норм закону;

2) під безпечним харчовим продуктом мається на увазі харчовий продукт, який не справляє шкідливого впливу на здоров'я людини та є придатним для споживання. Проте і таке визначення вбачається невдалим, адже не існує жодного з таких продуктів, який не справляв би шкідливого впливу на здоров'я людини у певних випадках (надмірного вживання, вживання у разі заборони за медичними показниками тощо).

З огляду на вищевикладене вбачається необхідним переглянути деякі положення Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», зокрема щодо доповнення його нормами-дефініціями про безпечність та якість харчових продуктів і врахування у визначенні безпечного харчового продукту умов, за яких його вживання, дійсно, може бути безпечним.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. (зі змінами, внесеними згідно із Законом № 2952-VI від 01.02.2011 р.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про встановлення загальних принципів і вимог законодавства про харчові продукти, створення Європейського органу з безпеки харчових продуктів і встановлення процедур у питаннях, пов'язаних із безпекою харчових продуктів : Регламент (ЄС) Європейського Парламенту і Ради № 178/2002 від 28.01.2002. URL: http://old.vet.gov.ua/int-coop/EU_requirement.
3. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр>.
4. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 р. № 667. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF>.
5. Брулевич В. В. Безпечність харчових продуктів за законодавством України та Європейського Союзу. *Судова апеляція*. 2016. № 2. С. 75–83.
6. Пчелянська Г. О. Безпека та якість продовольчих товарів: міжнародний аспект. *Збірник наукових праць ВНАУ*. 2012. №3 (69). Т. 2. С. 156–161.

Коритін Д. С.,
*здобувач НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ

Малий та середній бізнес є важливим чинником існування розвинутої економіки. Значний людський потенціал у цій сфері складає молодь. Так, згідно даних опитувань «Молоді України», близько 40 % респондентів мають бажання стати підприємцем, мати власну справу [1].

Серед головних перешкод започаткування підприємницької діяльності молодь виділяє недостатність стартового капіталу, політичну та економічну кризу держави, високий рівень корупції, відсутність спеціальних знань для здійснення господарської діяльності, а також високі ставки податків. Варто звернути увагу, що відсутність фінансових ресурсів є основною проблемою більшості потенційних молодих підприємців.

Викликає дискусію зміст терміну «молодіжне підприємництво». Зокрема, ще у Постанові Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2002 р. № 536 «Про затвердження Державної програми підтримки молодіжного підприємництва на 2002–2005 роки» було задекларовано розроблення пропозицій щодо внесення змін до законодавчих актів через надання визначення поняттям «молодіжне підприємництво» та напрямів державної політики у цій сфері. Сьогодні на нормативному рівні дане питання не врегульовано.

Науковці надають теоретичне тлумачення «молодіжному підприємству». Зокрема, А. О. Левченко та А. В. Янішевська розглядають молодіжне підприємництво як особливий вид економічної активності молоді, спрямований на досягнення економічних інтересів, розкриття творчого потенціалу та самореалізацію молоді [2, с. 53].

Молодіжне підприємництво як соціально-економічне явище характеризується наступними ознаками:

1) ефективне залучення молоді у сферу господарювання сприятиме зменшенню рівня безробіття у державі, що є нагальною проблемою в Україні. Зокрема, у Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017–2021 роки» від 27.12.2017 № 1017-р (далі – Розпорядження № 1017) наведено статистику безробіття серед молоді, відповідно до якої у 2016 році кількість безробітного населення віком 15–70 років (за методологією Міжнародної організації праці) становила 1678,2 тис. осіб, або 9,3 відсотка економічно активного населення відповідного віку, що на 0,2 відсоткових пункти вище, ніж у 2015 році. Особливо страждає від безробіття молодь віком до 30 років. У 2016 році частка безробітної молоді віком 15–29 років становила 37,2 відсотка загальної кількості безробітного населення України;

2) розвиток різних галузей економіки можливий в тому числі через використання інтелектуального потенціалу молоді;

3) молодіжне підприємництво потребує підтримки держави на етапі створення та початкової діяльності суб'єкта господарювання;

4) такий вид діяльності має високий ступінь ризикованості, що зумовлений рядом факторів, серед яких: відсутність досвіду ведення підприємницької діяльності, належного досвіду роботи у цій сфері, фінансова нестабільність тощо.

На законодавчому рівні були спроби подолати вищеперелічені проблеми та створити механізм надання державної підтримки молоді у цій сфері.

На сьогодні діють декілька основних нормативно – правових актів, які регулюють діяльність молодіжного підприємництва в Україні. Зокрема, Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (далі – Закон), Постанова Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2002 р. № 536 «Про затвердження Державної програми підтримки молодіжного підприємництва на 2002–2005 роки», що не скасована, але за терміном своєї дії фактично не може бути застосована, Постанова Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 р. № 148 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2020 роки та вне-

сення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» (далі – Постанова № 148).

У статі 8 Закону задекларовано існування державної підтримки і сприяння розвитку підприємницької ініціативи та діяльності молоді через сприяє створенню молодіжних бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів для реалізації програми підготовки молоді до підприємницької діяльності, надання інформаційних та консультативних послуг. З цією метою розробляється та реалізується система заходів підтримки підприємництва молоді, включаючи довгострокове пільгове кредитування, забезпечення виробничими приміщеннями, страхування комерційного ризику тощо. Крім того закріплено, що органи місцевого самоврядування можуть встановлювати за рахунок коштів, що надходять до місцевого бюджету, пільгову плату за реєстрацію підприємств, створених молодими громадянами та молодіжними громадськими організаціями [3].

В Постанові № 148 закріплено, що виконання цієї державної програми створить можливість забезпечення розвитку молодіжного підприємництва шляхом удосконалення існуючої нормативно-правової бази та систематизації преференцій для молодих підприємців, формування підприємницьких навичок молоді.

В Законі України «Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004-2008 роки» основним напрямком виконання програми визначалися: розвиток підприємницької діяльності молоді, що передбачає запровадження механізму державної підтримки розвитку молодіжного фермерства та молодіжного підприємництва у сільській місцевості, відповідних програм; розробка та впровадження освітніх проектів для сільської молоді щодо стимулювання підприємницької діяльності.

У Розпорядження № 1017 з метою удосконалення навичок і компетенцій підприємств, зокрема малих та середніх (підприємництва), необхідних для участі в міжнародній торгівлі передбачається стимулювання діяльності підприємництва серед власників та працівників підприємств, зокрема малих та середніх, та молоді. Крім того приділяється увага впливу молоді на розвиток інновацій. Так, планується вивчення та застосування кращих практик, які спостерігаються в ба-

гатьох розвинутих країнах, забезпечення співпраці між університетами та бізнес-сектором, розроблення спільних навчальних програм, програм стажувань для молодих підприємців, а також різних видів державно-приватного партнерства у цій сфері.

В рамках Експортної стратегії України закріплено план реалізації заходів на стимулювання молодіжного підприємництва. Серед яких на перше півріччя 2018 року заплановано проведення інформаційно-освітньої кампанії в закладах вищої освіти з метою підвищення інтересу молоді до підприємництва та міжнародної торгівлі шляхом включення практичних проектів у навчальні програми закладів вищої освіти та бізнес-шкіл, заснування разом з представниками приватного бізнесу нагород за підприємство, приєднання до європейських та міжнародних мереж підприємців та спілкування в них, розроблення програм стажування студентів і молодих підприємців на успішних підприємствах, надання найперспективнішим студентам можливості ознайомитись з функціонуванням найуспішніших підприємств світу. Обов'язок виконання цієї програми покладено, зокрема, на Міністерством освіти та науки України (далі – МОН).

На сьогодні як приклад реалізації даного плану можна навести оголошення 30 березня 2018 року МОН конкурсу з визначення проектів, розроблених молодіжними та дитячими громадськими організаціями, для реалізації яких надається фінансова підтримка у 2019 році, один з пріоритетних завдань якого є сприяння розвитку молодіжного підприємництва.

Таким чином можна зробити наступні висновки:

Молоде підприємництво як соціально-економічне явище в Україні стикається з багатьма проблемами, такими як:

- а) відсутність нормативного визначення молодіжного підприємства.
- б) відсутність у молоді достатніх фінансових ресурсів та базових знань для започаткування підприємницької діяльності;
- в) високий рівень корупції;
- г) економічна та політична кризи; тощо.

Як об'єкт господарсько-правового регулювання молодіжне підприємство повинно бути врегульовано в таких напрямках:

- 1) визначення правових ознак для молодіжного підприємства;

2) закріплення компетенції та обов'язків уповноважених державних органів в сфері регулювання молодіжного підприємництва;

3) визначення заходів та засобів, умов державної допомоги для започаткування молодіжного підприємництва.

Для подолання вищенаведених проблем необхідним є створення механізму дієвої системи фінансової підтримки молодих підприємців та осіб, що планують розпочати господарську діяльність, зокрема, через надання грантів та кредитів на пільговій основі, а також проведення інформаційно-освітніх заходів, спрямованих на отримання знань та початкового досвіду із здійснення підприємництва молоддю.

Література:

1. Гребенець К. М. Підтримка молодіжного підприємництва: пошук інструментів гендерно збалансованого управління міськими програмами (на прикладі м. Харкова). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78067761.pdf>.

2. Левченко А. О., Янішевська А. В. Молодіжне підприємництво – перспективний шанс для молодих спеціалістів. *Наукові праці КНТУ. Економічні науки*. Випуск 15. 2009. С. 52–56.

3. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України від 05.02.1993 № 2998-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України* від 20.04.1993 1993 р., № 16.

Курашова І. М.,

молодший науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

Національної академії правових наук України

ДО ПИТАННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ САМОРЕГУЛЮВАННЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Сучасні інтеграційні процеси, обраний курс на приведення вітчизняної правової системи у відповідність до європейських стандартів вимагають від влади безперервного реформування практично

всіх галузей національної економіки. Зазначені процеси не оминають, у тому числі, й будівельну галузь. Однак, у той час, коли національним законодавством передбачено можливість створення такого роду організацій, немає жодного нормативного підґрунтя для врегулювання господарсько-правових механізмів самоорганізації будівельної сфери. У першу чергу, на наше переконання, це пов'язано із надмірною розпорошеністю та неузгодженістю між собою нормативно-правових актів, які покликані регулювати суспільні відносини, що виникають в будівельному секторі.

Слід погодитись з тим, що саме поняття «механізм» (у різних його інтерпретаціях) у більшості сучасних досліджень застосовується науковцями без н опрацювання понятійного апарату, коли характеристика механізму використовується як щось саме собою зрозуміле та таке, що не потребує додаткової аргументації. Однак, на наш погляд, така ситуація може спричинити, по-перше, неоднаковість застосування вказаного терміну, а, по-друге, суперечності категоріального апарату понять, структурним елементом яких є досліджуваний термін.

Так, як слушно зазначає у своїх працях Г. Л. Знаменський, під господарським механізмом слід розуміти встановлені державою правила, детально сформований та діючий порядок суспільного виробництва (господарювання). Поява такого поняття як «господарський механізм» зумовлена, на думку вченого, насамперед потребою переведення вимог економічних законів в практичну площину (діяльність суб'єктів господарювання). Господарський механізм є сукупністю конкретних організаційно-економічних форм, способів і методів господарювання. Скрізь нього проходять лінії взаємодії економіки і права, економіки і політики, а саме господарське право є формою існування господарського механізму. Отже, норми господарського права в господарському механізмі виступають у якості провідного компонента [1].

На наше переконання, одне із найбільш вдалих та ґрунтовних досліджень було здійснено Н. Ю. Кругловою, яка, провівши узагальнення характерних рис господарського механізму, запропонувала концепцію комплексного механізму управління, у якому оптималь-

ним чином поєднуються механізми різної природи. Комплексний механізм управління є сукупністю економічних, мотиваційних, організаційних, правових (а в окремих випадках – політичних) способів взаємодії суб'єктів господарювання (суб'єктів підприємництва, науково-технічного розвитку) і впливу на їхню діяльність за допомогою інтересів, що забезпечують узгодження сторін, які взаємодіють, об'єктів і суб'єктів управління.

Оскільки фактори управління можуть мати економічний, соціальний, організаційний, правовий або політичний характер, комплексний механізм управління має формуватися як система економічних, мотиваційних, організаційних, правових і політичних механізмів. Склад зазначеного комплексного механізму управління вчена пропонує також доповнити правовим механізмом управління виробничо-господарською організацією, який буде забезпечувати регулювання правовідносин між суб'єктами господарювання.

З огляду на те, що зазначені відносини носять переважно господарський характер, вченою висунуто пропозицію, що й об'єктами регулювання будуть виступати господарські правовідносини. У згаданому правовому механізмі Н. Ю. Кругловою виділяється чотири системи правових норм:

- ті, що регулюють процеси створення, реорганізації та ліквідації суб'єктів господарювання, а також способи їх діяльності (внутрішню організаційно-економічну діяльність);

- ті, що регулюють правовідносини в процесах виробничо-господарської діяльності;

- ті, що регулюють правовідносини між органами державної влади й управління (у межах компетенції кожного рівня їх ієрархії) і суб'єктами господарювання різних організаційно-правових форм;

- норми господарського процесуального права [2].

Окремо, на нашу думку, необхідно дослідити, що являє собою поняття «господарсько-правовий механізм», яке останнім часом набуває більш широкого вжитку в наукових колах. Так, Р.Р. Кузьмін під господарсько-правовим механізмом запобігання економічній злочинності і боротьбі з нею розуміє сукупність норм господарського права, які забороняють вчинення корупційних діянь, систему

інституцій господарського управління і контролю, які здійснюють управління суб'єктами господарювання, контроль за додержанням встановлених норм права, а також запроваджують заходи господарсько-правової відповідальності у випадку скоєння економічних правопорушень, злочинів. Важливим компонентом господарсько-правового механізму запобігання економічній злочинності є контроль над нею [3].

Наприклад, А. М. Демидовою під час дослідження господарсько-правового механізму захисту банківської системи від зловживань з боку недобросовісних суб'єктів кредитування, пропонується розглядати його як сукупність відповідних правових норм і інституцій [4].

Як зазначає у своїх працях А. Г. Бобкова господарсько-правовий механізм здійснення рекреаційної діяльності є сукупністю способів, засобів впливу на всі її суб'єкти. Структура такого механізму, на переконання вченої, складається з наступних елементів: 1) державна підтримка; 2) економічне стимулювання; 3) фінансування; 4) інвестування; 5) кредитування; 6) оподаткування; 7) управління [5].

У свою чергу Р. Б. Прилуцький, аналізуючи наукові дослідження останніх 5–6 років у сфері правового забезпечення економіки держави, доходить висновку, що сьогодні інтерес викликає не тільки категорія «правовий механізм» і, зокрема, «господарсько-правовий механізм», але й перспективність комплексного дослідження й розробки теорії цього механізму. На думку вченого, за умови використання переважно господарсько-правового підходу до таких досліджень й відповідно господарсько-правових засобів цілком допустимим й обґрунтованим є використання поняття «господарсько-правовий механізм» [6].

Підсумовуючи викладене вище, можна зазначити, що під господарсько-правовим механізмом саморегулювання будівельної галузі слід вважати сукупність відповідних правових норм, засобів та способів за допомогою яких забезпечується контроль за діяльністю суб'єктів господарювання будівельної галузі, дотримання ними встановлених правил поведінки, а також порядок застосування засобів відповідальності.

Література:

1. Знаменский Г. Л. Хозяйственный механизм и право. АН УССР, Ин-т экономики пром-сти; Отв. ред. В. К. Мамутов. Киев : Наукова думка, 1988. 160 с.
2. Круглова Н. Ю. Хозяйственное право : учебное пособие. 2-е изд. Москва : Изд-во РДЛ, 2001. URL: <http://www.bibliotekar.ru/hozyaystvennoe-pravo/2.htm>.
3. Кузьмін Р. Р. Контроль як складова господарсько-правового механізму запобігання економічній злочинності і боротьбі з нею. *Наше право*. № 2. Ч. 2. 2011. С. 97–100.
4. Демидова А. М. Про системний підхід до захисту банків від загроз їх безпеці. *Юридична наука*. 2011. № 3. С. 168–172.
5. Бобкова А. Г. Правове забезпечення рекреаційної діяльності. Донецьк: Юго-Восток, 2000. 308 с.
6. Прилуцький Р. Б. Правові механізми у сфері господарювання. *Юридична наука*. 2013. №5. С. 26–39.

Матвєєва А. В.,

*провідний науковий співробітник, к.ю.н., с.н.с.
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Вперше у законодавстві України поняття «спеціальний режим господарювання» (далі – СПР господарювання) запроваджено ГКУ. При цьому кодексом передбачені різновиди спеціальних режимів господарювання (Розділ 8 ГКУ, Глави 39-41), проте немає визначення самого поняття СПР господарювання, його ознак, засобів державного регулювання, які є невід’ємною складовою будь-якого правового режиму, критеріїв розмежування на види, тобто законодавчо не закріплено фактично базовий інструментарій СПР господарювання.

Однак, як вірно підмічає Таран Л. В., повнота правового регулювання неможлива без встановлення його інструментарію, тобто принципу реалізації в об’єктивній дійсності певного сполучення дозволів, вельнів та заборон, що утворюють зміст будь-якого правового режиму [1, с. 96].

На думку авторів коментарю до Господарського кодексу, «спеціальний режим господарювання – це інститут господарського права, що визначає особливий порядок здійснення господарської діяльності на визначеній території або в певній галузі економіки, який відрізняється від загального режиму господарської діяльності, передбаченого законодавством, і запроваджується для досягнення цілей, встановлених державою» [2, с. 612].

До видів СПР господарювання відносяться: СПР господарювання у спеціальних (вільних) економічних зонах; концесії; виключна (морська) економічна зона України; на державному кордоні України; в санітарно-захисних та інших охоронних зонах, територіях та об’єктах, що особливо охороняються; спеціальний режим господарювання в окремих галузях народного господарства; території пріоритетного розвитку; спеціальний режим господарювання в умовах надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації; спеціальний режим господарювання в умовах воєнного стану.

Виходячи з такої класифікації можна зробити висновок, що законодавець розрізняє: спеціальний правовий режим господарювання (як загальне поняття) та спеціальний правовий режим господарювання в окремих галузях народного господарства (як родове поняття). Причому до останнього закон відносить спеціальний режим господарювання у Збройних Силах України.

У роботах деяких науковців прямо вказується на особливості здійснення господарської діяльності, наприклад, Збройними Силами України та на державному кордоні [3, с. 34-39, 4, с. 37-41]. При цьому, як указує П. Кондик, здійснювати господарську діяльність можуть не всі військові частини, а лише ті, які пройшли спеціальну реєстрацію [4, с. 40]. Певні особливості (обмеження та стимулювання) здійснення господарської діяльності на державному кордоні та Збройними Силами України зумовлені, на нашу думку, наявністю

публічного інтересу. Тому включення останньої до видів спеціальних режимів господарювання є доцільним.

Єдності думок дослідників щодо визначення спеціального правового режиму не спостерігається. Так, спеціальний правовий режим визначається як: 1) надання іноземцям в якій-небудь сфері прав та/або встановлення для них певних обов'язків, що відрізняються від тих, які надаються в цій сфері для власних громадян відповідної держави [5, с. 46]; 2) надання іноземцям правового стану, що відрізняється від правового режиму громадян в сторону зменшення прав іноземців [6, с. 96]; 3) надання спеціальних прав, які найчастіше встановлюються у договірній практиці [7, с. 307]; 4) надання іноземцям в якій-небудь сфері певних прав та (або) встановлення для них певних обов'язків [8, с. 94]; 5) інститут господарського законодавства, що визначає особливий порядок здійснення господарської діяльності на певній території, у певній галузі економіки або у процесі здійснення господарського договору, який відрізняється від загального режиму господарської діяльності, передбаченого законодавством, та вводиться для досягнення цілей, встановлених державою [9, с. 835]; 6) особливий порядок правового регулювання певних суспільних відносин, який встановлюється відносно до певного кола суб'єктів або сфери їх діяльності та який відрізняється від загального режиму або пільговою, або обмежувальною направленістю регулювання, обумовленою публічним інтересом, проявляючись у всіх елементах його механізму, зокрема, через гарантії, пільги, форми державної підтримки, обмеження, заборони та додаткові підстави юридичної відповідальності [1, с. 86]; 7) правовий режим, який встановлює особливий порядок організації та здійснення господарської діяльності на певній території, у певній галузі економіки, що відрізняється від загального режиму господарської діяльності, передбаченого законодавством, і вводиться державою з метою забезпечення розумного сполучення публічних і приватних інтересів за допомогою встановлення обмежень та/або заохочень для суб'єктів господарювання [10, с. 4].

Отже, можна виділити два види спеціальних режимів господарювання: спеціальний правовий режим господарювання загального типу та галузевий спеціальний правовий режим.

Спеціальний правовий режим загального типу визначає «правила гри» для видів господарської діяльності, передбачених Розділом 8 ГК України. Галузевий спеціальний правовий режим господарювання стосується лише окремих галузей економіки, прямо визначених законом як таких, що потребують стабілізації та прискореного розвитку.

На підставі наведених визначень та аналізу законодавства у галузі СПР можна дійти висновку, що спеціальному правовому режиму притаманна низка ознак:

- СПР відрізняється від загального режиму господарювання або пільговою, або обмежувальною направленістю правового регулювання;
- СПР встановлюється на певній території або у певній галузі економіки;
- СПР встановлюється або відносно до певного кола суб'єктів або до сфери їх діяльності.

Як указує Зельдіна О. Р., особливостями спеціального правового режиму є: поєднання норм права, що встановлюють специфіку правового регулювання для досягнення певних цілей; використання специфічних правових засобів; відособленість юридичних норм, які комплексно регулюють організацію та здійснення господарської діяльності [10, с. 9]. Таран Л. В. підкреслює, що однією із суттєвих ознак спеціального правового режиму є те, що він надається спеціальному суб'єкту [1, с. 126].

Таким чином, до ознак спеціального правового режиму слід віднести наступні: спеціальна мета створення СПР; використання специфічних правових засобів; виокремлення у певний блок юридичних норм, які комплексно регулюють організацію та здійснення господарської діяльності у межах цього спеціального режиму; коло осіб, на яких розповсюджується цей спеціальний правовий режим.

При цьому сьогодні, в умовах повсякчасних змін та переформування відносин у сфері господарювання, виникнення нових видів господарської діяльності спеціальний правовий режим господарювання необхідно розглядати як один із основних напрямків удосконалення провадження господарської діяльності в Україні, спрощен-

ня ведення бізнесу в державі (у тому числі і його започаткування). Саме тому на законодавчому рівні повинна бути передбачена можливість моделювання різних видів СПР господарювання за допомогою системи засобів державного регулювання господарської діяльності, а також встановлені критерії розмежування правових режимів здійснення господарської діяльності в Україні.

Література:

1. Таран Л. В. Специальный правовой режим предпринимательской деятельности в свободных экономических зонах Украины (комплексное исследование) Харків : Видавець СПД ФО-П Вапнярчук Н.М., 2004. 256 с.
2. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / кол. авт.: Г. Л. Знаменський, В. В. Хахулін, В. С. Щербина та ін.; за заг. ред. В. К. Мамутова. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 688 с.
3. Марченко Н. Особенности осуществления хозяйственной деятельности на государственной границе Украины. *Предпринимательство, хозяйство и право*. 1997. № 11. С. 34–39.
4. Кондик П. Правове регулювання економічної та господарської діяльності Збройних Сил України. *Право України*. 2003. № 4. С. 37–41.
5. Кибенко Е. Р. Международное частное право: учебное пособие. Харьков : Эспада, 2003. С. 46.
6. Горлов А. И. Национальный режим иностранцев в международной практике. *Вопросы теории и практики современного международного права* / под ред. Л. А. Моджорян. Москва : Изд-во ИМО, 1960. С. 96.
7. Международное право : учебник] / под ред. Н. Т. Блатовой. Москва : Юрид. лит., 1987. С. 307.
8. Черниченко С. В. Личность и международное право. Москва : Международные отношения, 1974. С. 94.
9. Хозяйственное право : учебник / В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, К. С. Хахулин и др.; под ред. В. К. Мамутова. Київ : Юрінком Інтер, 2002. С. 835.
10. Зельдіна О. Р. Теоретичні аспекти спеціального режиму господарювання : автореф. ... д-ра юрид. наук : 12.00.04. Донецьк, 2007. С. 4.

Мілаш В. С.,

д.ю.н., професор кафедри господарського права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВІДНОСИНИ КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА АНТИКОРУПЦІЙНІ ПЕРЕВІРКИ ДІЛОВИХ ПАРТНЕРІВ

Забезпечення господарського правопорядку вимагає систематичного та дієвого контролю у всіх сферах матеріального та нематеріального суспільного виробництва, на всіх його етапах, включаючи виробництво, розподіл та споживання суспільного продукту. Відносинам контролю у сфері господарювання та перевіркам, як заходам його здійснення, присвячено праці В. К. Мамутова, О. П. Віхрова, О. П. Подцерковного, В. П. Попелюка та інших.

Вітчизняне законодавство у сфері запобігання корупції серед антикорупційних заходів виділяє проведення антикорупційних перевірок юридичними особами своїх потенційних ділових партнерів. Відтак виникає правомірне питання щодо форми контролю у межах якого суб'єкт господарювання може здійснювати означені перевірки та самої природи відносин, що виникає в процесі здійснення такого контролю.

На доктринальному рівні виділяють два види відносин контролю у сфері господарювання – внутрішньогосподарські та зовнішньогосподарські. Виокремлення господарського контролю та господарська природа відносин при здійсненні контролю у сфері господарювання, стверджує В. П. Попелюк, має прояв в: суб'єктному складі (з однієї сторони суб'єкт господарювання, а з іншої – суб'єкт, наділений господарською компетенцією (організаційно-господарськими повноваженнями); об'єкті цих відносин, яким є дії суб'єктів господарювання в процесі здійснення господарської діяльності; підставах виникнення цих відносин (ними є акти господарського законодавства, що закріплюють вимоги до здійснення господарської діяльності та контрольні повноваження відповідних органів); застосуванні адміністра-

тивно-господарських санкцій за порушення порядку ведення господарської діяльності чи невиконання контрольних заходів [1, с. 8, 13]. Зовнішній контроль у сфері господарювання здійснюється у формах: державного контролю (здійснюється уповноваженими органами виконавчої влади); самоврядного контролю (здійснюється сільськими, селищними, міськими, районними та обласними радами); громадського контролю (здійснюється громадськими інспекторами, які призначаються відповідними органами місцевого самоврядування; профспілками, об'єднаннями споживачів та іншими громадськими організаціями).

Частина 3 ст. 19 ГК України окреслює сфери у яких саме держава здійснює контроль і нагляд за господарською діяльністю суб'єктів господарювання [2, ст. 144], кожній з яких притаманні корупційні ризики та відповідні форми прояву корупційних порушень. ЗУ «Про запобігання корупції» визначає корупцію як використання суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення, наданих йому службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам, з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. Згаданий Закон містить вичерпний перелік осіб, що визнаються суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення, серед яких виділяє осіб, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інших осіб, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, – у випадках, передбачених цим Законом [3, ст. 205б]. На постійні основі вищезначені обов'язки виконують керівники підприємств, їх заступники, керівників структурних підрозділів та їх за-

ступники тощо. У цілому аналіз вище названого законодавчого акту дозволяє дійти висновку про можливість кваліфікації як корупційного правопорушення в господарській царині порушення, що може мати місце як в межах організаційно-господарських, господарсько-виробничих так й внутрішньогосподарських відносинах.

Розділ X ЗУ «Про запобігання корупції» присвячено питанням запобігання корупції у діяльності юридичних осіб. Так, згідно до ст. 61 названого Закону юридичні особи забезпечують розробку та вжиття заходів, які є необхідними та обґрунтованими для запобігання і протидії корупції у діяльності юридичної особи. Керівник, засновники (учасники) юридичної особи забезпечують регулярну оцінку корупційних ризиків у її діяльності і здійснюють відповідні антикорупційні заходи. Різновидом внутрішньогосподарського контролю є внутрішній аудит, який здійснює внутрішній аудитор або окремий внутрішній підрозділ служби аудиту. Для виявлення та усунення корупційних ризиків у діяльності юридичної особи можуть залучатися незалежні експерти, зокрема для проведення аудиту.

Частина 2 ст. 62 ЗУ «Про запобігання корупції» встановлює обов'язок затвердження антикорупційної програми (комплексу правил, стандартів і процедур щодо виявлення, протидії та запобігання корупції у діяльності юридичної особи) для державних, комунальних підприємств, господарських товариств (у яких державна або комунальна частка перевищує 50 %), де середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує 70 мільйонів гривень; а також для юридичних осіб, які є учасниками попередньої кваліфікації, учасниками процедури закупівлі, якщо вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг), робіт дорівнює або перевищує 20 мільйонів гривень. Для інших суб'єктів господарювання затвердження такої програми носить добровільний характер. При цьому передбачається, що положення щодо обов'язковості дотримання антикорупційної програми можуть включатися до договорів, які укладаються юридичною особою.

Для реалізації антикорупційної програми у вищезазначених юридичних особах призначається особа, відповідальна за її реалізацію

(далі – Уповноважений). Саме Уповноважений відповідно до вимог чинного законодавства повинен проводити антикорупційну перевірку наявних або потенційних ділових партнерів юридичної особи з метою оцінки наявності корупційних ризиків. Варто звернути увагу, що корупційна практика у межах господарсько-виробничих відносинах, здебільшого набуває форм прояву порушень законодавства про захист економічної конкуренції, що нівелюють законні методи конкурентної боротьби (наприклад, у формі: змови щодо утримання цін на певному рівні; «купівлі» комерційної інформації про конкурентів або інформації щодо тендерних пропозицій; прийняття керівником суб'єкта господарювання рішення щодо здійснення купівлі чи продажу товарів (послуг) у іншого (іншому) суб'єкта (суб'єкту) в межах «ділового» співробітництва в обмін на отримання неофіційних платежів, коштовних подарунків, персональних знижок (так звані «відкати») та ін. Отже, Уповноважений повинен перевіряти чи має діловий партнер репутацію суб'єкта, діяльність якого пов'язана з корупцією (навіть за відсутності відповідних судових рішень), та чи не буде такий діловий партнер використовуватися як посередник для передачі третім особам (або для отримання від третіх осіб) неправомірної вигоди тощо.

Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції затверджено Типову антикорупційну програму юридичної особи (далі – Типова програма), на ґрунті положень якої керівники юридичних осіб своїм рішенням (наказом) повинні затверджувати власні антикорупційні програми після їх обговорення з працівниками і посадовими особами цих юридичних осіб. У преамбулі Типової програми зазначається про застосування юридичною особою її антикорупційної програми, незважаючи на те, що вона є актом локального регулювання, до її відносин із діловими партнерами. Більше того, Уповноважений також повинен розробляти Примірні форми антикорупційних застережень, з урахуванням сфер діяльності юридичної особи, для їх подальшого включення до змісту господарських договорів із діловими партнерами [4, ст. 645]. У зв'язку з усім вищеведеним без відповіді залишається питання щодо самої форми контролю у межах якого суб'єкт господарювання (в особі Уповно-

важеного) може здійснювати антикорупційні перевірки своїх потенційних ділових партнерів. Означений контроль не є ані державним контролем у сфері господарської діяльності, ані внутрішньогосподарським (внутрішньо корпоративним) контролем. Не йдеться у даному випадку й про делегування повноважень спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції (прокуратури, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції) в частині здійснення антикорупційного контролю (виявлення та попередження корупційних правопорушень) відповідним юридичним особам. І хоча деякі «елементи контролю» можуть бути притаманні й господарсько-виробничим відносинам, у тому числі договірному характеру (наприклад, авторський нагляд за договором підляда під час будівництва об'єкта архітектури, який передбачає контроль за відповідністю будівельно-монтажних робіт проекту; контролювання якості товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) користувачем на підставі договору комерційної концесії тощо), це не перетворює їх на управлінські відносини.

Література:

1. Попелюк В. П. Правове регулювання відносин контролю у сфері господарювання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Одеса, 2011. 18 с.
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
3. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
4. Типова антикорупційна програма : затв. рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 2.03.2017 № 75. *Офіційний вісник України* 2017. № 22. Ст. 645. С. 471.

Овчаренко А. С.,
к.ю.н., асистент кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ОКРЕМИХ ПРОБЛЕМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОПОРОГОВИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ (В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ)

З моменту прийняття та впровадження Закону України «Про публічні закупівлі» (далі – Закон) подальше вдосконалення процедур закупівель є одним із пріоритетних завдань держави. Найбільше питань виникає щодо реалізації окремих положень законодавства про публічні закупівлі, у тому числі щодо процедури допорогових закупівель. Між тим, станом на початок 2018 року 84 % від усіх процедур публічних закупівель складають допорогові закупівлі.

Цінові пороги, або «граничні значення», «порогові показники», «порогові суми», «вартісні пороги», «фінансові межі» – є одним з ключових елементів кожної системи публічних закупівель, адже вони визначають необхідність застосування законодавства, що регулює відносини у сфері державних закупівель. У світлі реформування публічних закупівель відповідно до взятих зобов'язань згідно Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом досвід Європейського Союзу у сфері регулювання публічних закупівель, у тому числі, допорогових, є корисним для України.

Під «порогами» в законодавствах різних країн світу про публічні закупівлі розуміються числові показники національної або євровалюти, з яких починається використання загального механізму проведення публічних закупівель, адже при досягненні певної суми замовник зобов'язаний проводити передбачені законодавством ЄС процедури розміщення замовлень та проведення закупівель [6, с. 951].

В контексті регулювання державних закупівель в законодавстві ЄС, необхідно також зазначити, що вторинне право ЄС застосову-

ються тільки до торгів, які відповідають критерію незначної вартості. Контракти, вартість яких нижче встановлених в Директивах порогів, не підпадають під її дію, і відповідно регулюються національним законодавством країни-члена ЄС. Так, в статті 4 Директиви 2014/24/ЄС вказується, що вона застосовується до закупівель, оціночна вартість яких, за вирахуванням податку на додану вартість, дорівнює або перебільшує наступні порогові значення: (а) 5 186 000 євро для контрактів на виконання робіт; (b) 134 000 євро для контрактів на постачання товарів та надання послуг для центральних органів влади, та конкурсів проектів, організованих цими органами; (с) 207 000 євро для контрактів щодо поставки товарів та надання послуг, для органів влади, та конкурсів проектів, організованих цими органами; (d) 750 000 євро для державних контрактів щодо надання послуг на соціальних та інших окремих послуг [3].

Таким чином Директиви ЄС застосовуються в разі перевищення суми закупівлі певного порогу, в іншому випадку замовники та учасники закупівлі керуються нормами національного законодавства у цій сфері. Так, наприклад порядок проведення державних закупівель у Франції регулюється нормами Кодексу державних закупівель (Code des Marchés Publics), а у 2016 році порогові значення закупівель було підвищено з 15 000 євро до 25 000 євро [5]. Директиви ЄС про закупівлі не охоплюють контракти, які оцінюються нижче фінансових порогів ЄС, але ці контракти можуть підпадати під дію принципів Договору, за умови, що вони представляють певні транскордонні інтереси для компаній, розташованих в інших державах-членах. Таким чином у процесі свого розвитку правове регулювання державних допорогових закупівель в ЄС досягло наступних результатів: було вжито заходів, які сприяють підвищенню прозорості, справедливості проведення державних допорогових закупівель [2, с. 64].

При визначенні цінових порогів для закупівель в Україні, то слід керуватися положеннями Закону. Так, відповідно до ст. 2 Закон застосовується до замовників, за умови, що вартість предмета закупівлі товару (товарів), послуги (послуг) дорівнює або перевищує 200 тисяч гривень, а робіт – 1,5 мільйона гривень; до замовників, які

здійснюють діяльність в окремих сферах господарювання, за умови, що вартість предмета закупівлі товару (товарів), послуги (послуг) дорівнює або перевищує 1 мільйон гривень, а робіт – 5 мільйонів гривень. Під час здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг, вартість яких є меншою за вартість, що встановлена в абзацах другому і третьому цієї частини, замовники повинні дотримуватися принципів здійснення публічних закупівель, установлених цим Законом, та можуть використовувати електронну систему закупівель з метою відбору постачальника товару (товарів), надавача послуги (послуг) та виконавця робіт для укладення договору. У разі здійснення закупівель товарів, робіт і послуг без використання електронної системи закупівель, за умови, що вартість предмета закупівлі дорівнює або перевищує 50 тисяч гривень та є меншою за вартість, що встановлена в абзацах другому і третьому цієї частини, замовники обов'язково оприлюднюють звіт про укладені договори в системі електронних закупівель [4].

Як бачимо, питання здійснення допорогових закупівель лише частково врегульовано нормами Закону України «Про публічні закупівлі» від 25.12.15 р. (далі – Закон), а саме: у частині оприлюднення додатка до річного плану закупівель, дотримання принципів здійснення публічних закупівель (серед яких: добросовісна конкуренція; відкритість; максимальна економія; недискримінація кожного з учасників; неупередженість), права проводити допорогові закупівлі через електронну систему ProZorro, а в разі укладення прямих договорів без застосування системи ProZorro – оприлюднення звіту про укладені договори в системі ProZorro. Крім того, наказом ДП «Зовнішторгвидав України» (наразі – ДП «Прозорро») від 13.04.16 р. № 35 затверджено Порядок здійснення допорогових закупівель (далі – Порядок № 35). Проте слід звернути увагу, що цей наказ не є нормативно-правовим актом. Замовники та учасники допорогових публічних закупівель за бажанням можуть керуватися Порядком № 35, застосовуючи визначений у ньому алгоритм проведення допорогової електронної закупівлі через систему ProZorro.

У Порядку № 35 визначено і процедуру оскарження допорогових закупівель. Адже починаючи з 1 червня 2017 року Комісія з розгля-

ду звернень на допорогових закупівлях припинила свою діяльність. У зв'язку з цим з 16 червня 2017 року, в системі електронних публічних закупівель ProZorro реалізовано нову процедуру оскарження, що передбачає можливість діалогу між замовниками та учасниками. Так, у разі виявлення порушення учасник може звернутися до замовника з вимогою про усунення порушення у процесі проведення закупівлі (далі – Вимога) через відповідну електронну форму на електронному майданчику. У п.14 Порядку № 35 (в редакції від 20.06.2017 року) визначено обов'язків перелік інформації, що має бути визначена у Вимозі, терміни її подання та розгляду замовником [3]. У випадку ігнорування замовником вимоги, або незадоволення учасником відповіддю така закупівля буде «підсвічуватись» в системі ризик індикаторів і автоматично розцінюватись, як підозріла. Крім того, ще одним з варіантів реагування є відгуки на порталі громадського контролю держзакупівель – Dozorro. Проте, на відміну від подання електронної скарги до АМК при здійсненні надпорогових закупівель, подання вимоги до замовника не зупиняє процедуру закупівлі, крім того, орган оскарження (замовник) є зацікавленою стороною закупівлі, а тому зазначена процедура оскарження не є ефективною.

З огляду на викладене, вважаємо, що головною проблемою при здійсненні допорогових закупівель є відсутність належного правового регулювання порядку проведення таких закупівель та неможливість оскарження до Антимонопольного комітету України. За таких обставин є нагальна потреба у системному вирішенні проблем при здійсненні допорогових закупівель, що сприятиме усуненню порушень з боку замовників у цій сфері. Першочерговим завданням є врегулювання процедури планування допорогових закупівель, проведення та контролю за їх проведення, їх оскарження саме на законодавчому рівні. Адже на даний час регулювання допорогових закупівель здійснюється виключно Порядком №35, який навіть не є нормативно-правовим актом. Крім того, сьогодні є потреба у посиленні контролю з боку державних, а не лише громадських, органів за порядком проведення такого виду закупівель, визначення порядку притягнення до відповідальності за порушення при здійсненні допорогових закупівлях.

Література:

1. Директива 2014/24/ЄС Європейського Парламенту і Ради ЄС від 26 лют. 2014 р. про державні закупівлі. URL: http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2015/02/EU-PP-Directives-Compendium_UKR.pdf.
2. Пономаренко М. М. Правове регулювання допорогових закупівель в державах-членах ЄС: порівняльний аспект. *Журнал європейського і порівняльного права*. 2017. Вип. 3. С. 55–68.
3. Про затвердження Порядку здійснення допорогових закупівель : Наказ ДП «Зовнішторгвидав України» від 13.04.16 р. № 35. URL: http://www.city.kharkov.ua/assets/files/docs/zakupki/nakaz_35.pdf.
4. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/922-19>.
5. Code des Marchés Publics. URL: <https://gettingthedealthrough.com/area/33/jurisdiction/28/public-procurement-2016-france>.
6. Edler J., Georghiou L. Public procurement and innovation – Resurrecting the demand side. *Research Policy*. 2007. Vol. 36, No. 7. P. 949–963.

Пашков В. М.,

д.ю. н., професор, провідний науковий співробітник НДІ ПЗІР НАПрН України, завідувач кафедри цивільного, господарського та екологічного права Полтавського юридичного інституту НЮУ імені Ярослава Мудрого

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ФАРМАЦІЇ

Практика господарювання у країнах з розвинутими інноваційними системами свідчить, що використання державою будь-яких заходів стимулюючого характеру є ефективним лише тоді, коли існують узаконені об'єктивні та однозначно зрозумілі критерії, що служать підставою для надання підтримки. Тому, наприклад І. А. Шуміло запропонував наступні напрями удосконалення нормативно-правового регулювання інноваційної інфраструктури: привести нормативно-правову базу створення і функціонування вітчизняної іннова-

ційної інфраструктури у відповідність з пріоритетними напрямками науково-технічного розвитку країни, оскільки як діючі, так й нові інфраструктурні елементи повинні утворювати комплексне середовище для створення і комерціалізації наукових розробок саме за цими напрямками; визначити назви (й можливість їх трансформування), зміст, порядок та особливості створення і діяльності основних елементів інноваційної інфраструктури відповідно до потреб учасників інноваційного процесу, пріоритетів державної політики та з урахуванням світової практики; доповнити існуючі нормативні акти механізмами ресурсного – фінансового, матеріального (особливо – земельного), кадрового – забезпечення розбудови системи елементів інфраструктури; закріпити у нормативних актах законодавчого рівня можливість надання фінансової допомоги ініціаторам створення установ інноваційної інфраструктури за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів (у формі грантів, кредитів під державні гарантії, субвенцій тощо), але разом з тим – конкретизувати умови їх надання і відповідальність за цільове використання; передбачити можливість застосування механізмів державно-приватного партнерства для розвитку мережі елементів інноваційної інфраструктури, наприклад, у формі «технологічних платформ», які біля десяти років діють на території ЄС і є ефективним інструментом поєднання зусиль бізнесу, наукових установ та держави для активізації інноваційного розвитку; розширити нормативно-правове регулювання взаємовідносин індивідуальних винахідників та раціоналізаторів з суб'єктами інноваційної інфраструктури; можливо, передбачити створення спеціальних інфраструктурних установ для надання підтримки саме цій категорії інноваторів; конкретизувати функції органів державного управління у сфері регулювання інноваційної інфраструктури та визначити посадову відповідальність їх працівників за невиконання прийнятих нормативно-правових актів; заходи з виконання Державної цільової програми розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки затвердженою постановою КМУ від 07.05.2008 р. №439, доповнити створенням системи моніторингу розвитку інноваційної

інфраструктури та її нормативно-правового забезпечення на державному та регіональному рівнях [1, с. 544–550].

Господарсько-правове забезпечення інноваційних процесів в сфері фармацевтичної діяльності здійснюється шляхом підтримки інноваційних програм і проектів, спрямованих на реалізацію економічної та соціальної політики держави; підтримку створення та розвитку суб'єктів інфраструктури інноваційної діяльності; охорону та захист прав інтелектуальної власності, захисту від недобросовісної конкуренції у сфері інноваційної діяльності; вільного доступу до інформації про пріоритети державної економічної та соціальної політики, про інноваційні потреби та результати науково-технічної діяльності, крім випадків, передбачених законом; підтримку щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів у сфері здійснення інноваційної діяльності, а також безпосереднього запровадження системи пільгового рефінансування комерційних банків у разі надання ними пільгових кредитів для реалізації інвестиційних проектів з розроблення і впровадження високотехнологічного устаткування та іншої інноваційної продукції; розширення практики пільгового кредитування під заставу майна суб'єктів господарської діяльності; створення пайових інвестиційних фондів для реалізації великих інноваційних проектів; розширення форм кредитування інноваційних підприємств шляхом здійснення лізингових, факторингових та інших операцій.

При цьому, воно повинно носити комплексний характер. Традиційно оцінюється організація процесу запровадження інновацій на підприємстві, але не менш важливими є процеси господарсько-правового впливу, що реалізується після безпосереднього запровадження. Тому, на нашу думку господарсько-правове забезпечення інноваційних процесів має такі складові: організаційно-господарська діяльність; нормативно-правова діяльність.

Переорієнтація українських фармацевтичних підприємств на інноваційну модель розвитку повинна здійснюватись еволюційним шляхом через трансформацію всього соціально-економічного середовища. В свою чергу, у практичній діяльності процес господарсько-правового забезпечення інноваційних процесів реалізується за допо-

могою основних елементів системи господарсько-правового впливу. Головними складовими системи господарсько-правового впливу інноваційного розвитку є: господарсько-правові інструменти; господарсько-правові методи; форми господарсько-правового забезпечення.

Основними принципами системи господарсько-правового забезпечення інноваційного розвитку є: органічна єдність науки, освіти і практики в умовах формування ринкових відносин; плановість, економічна доцільність та ефективність наукових досліджень і впровадження їх результатів у господарську діяльність; нормативно-правове задоволення потреб інноваційного розвитку господарської діяльності; адекватність господарсько-правової політики держави щодо розвитку інноваційних виробництв; моніторинг внутрішніх і зовнішніх загроз при здійсненні діяльності ТНК на території України.

Ефективне функціонування системи господарсько-правового забезпечення інноваційних процесів є однією з ключових передумов, які визначають темп і результат реального інноваційних виробництв та активізації інноваційного розвитку економіки України в сучасних умовах. Взаємозв'язок інноваційної діяльності та інвестиційного господарсько-правового забезпечення приводить до постійного розвитку економіки і суспільства.

Метою господарсько-правового забезпечення інноваційних процесів можна вважати підтримку стабільного функціонування інноваційних виробництв, реалізацію запланованих програм інноваційного розвитку за рахунок забезпечення необхідними ресурсами, організації взаємозв'язків між окремими елементами інноваційних процесів та ліквідації відхилень, що можуть виникати у системі господарсько-правового забезпечення.

Таким чином, методологія формування спеціального режиму господарювання в сфері інвестування, виробництва та реалізації (експорту) інноваційної продукції полягає у необхідності господарсько-правового застосування наступних ключових його елементів: 1) Інвестиційного проекту виробництва та експорту продукції на підставі реалізації інноваційного продукту, що і забезпечує інно-

ваційний характер експортної продукції як правової конструкції; 2) Правових засобів стимулювання прямих іноземних та вітчизняних інвестицій під реалізацію таких проектів, що мають компенсувати венчурний характер інвестування; 3) Державних цільових програм, що передбачають заходи допомоги у проведенні наукових та дослідно-конструкторських робіт щодо створення інноваційних розробок, в тому числі і через використання механізму технологічних парків за встановленими пріоритетами; 4) Використання спеціально сформованих комплексів господарсько-правових засобів прямої державної підтримки безпосередньо експорту інноваційної продукції.

Література:

1. Шуміло І. А. Проблеми нормативно-правового забезпечення регіональної інноваційної політики. *Форум права*. 2010. № 3. С. 544–550

Плохотнік Ю. В.,

студентка 4 курсу 2 групи

факультету підготовки кадрів для

Державної пенітенціарної служби України

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ ТА ПІДТРИМКА ІНВЕСТУВАННЯ В УГОДІ ПРО АСОЦІАЦІЮ

Сучасна трансформація вітчизняної економіки відбувається у складних умовах, які характеризуються поглибленням зовнішніх і внутрішніх ризиків. Без зростання надходжень інвестицій та їх ефективного використання неможливо забезпечити відновлення вітчизняної економіки. З огляду на це, виникає актуальна необхідність у пошуку нових можливостей для залучення інвестицій в Україну. Однією з таких можливостей є зона вільної торгівлі з Європейським Союзом (ЄС). Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі, яка передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС (Угода), вступила в дію з 1 вересня 2017 року і відкрила нові можливості

для вітчизняних та іноземних інвесторів. Серед них можна виділити такі.

1. Визначення нормативно-правової бази вільного переміщення не лише товарів, послуг, частково робочої сили, але й інвестицій. Україна і ЄС зобов'язані сприяти виконанню та подальшій лібералізації положень Угоди щодо полегшення руху капіталу (стаття 147 Глави 7 IV розділу Угоди). Зокрема, Україна зобов'язується щодо інших операцій на рахунку операцій з капіталом і фінансовому рахунку платіжного балансу завершити лібералізацію операцій на рахунку операцій з капіталом і фінансовому рахунку платіжного балансу відповідно до рівня лібералізації країн ЄС. Ці заходи дозволять спростити умови здійснення інвестиційної діяльності для обох сторін і, відповідно, покращити інвестиційний клімат, що в сучасних умовах є гострою необхідністю.

2. Відкриття нових ринків для здійснення інвестиційної діяльності, зокрема можливість залучати інвестиції у найпривабливіші сфери господарювання з дешевою робочою силою та наявною сировиною. Згідно з даними Міжнародного центру перспективних досліджень, найімовірніше інвестори з країн ЄС будуть спрямовувати свої кошти в об'єкти таких сфер господарювання в Україні: фармацевтичне виробництво; оптову й роздрібну торгівлю; торгівлю транспортними засобами; виробництво жирів; виробництво інших харчових продуктів; виробництво напоїв; тютюнову промисловість; текстильну промисловість і пошиття одягу; операції з нерухомістю та діяльність у сфері інформатизації. Щодо малого та середнього бізнесу, то їх розвиток може бути поштовхом для виходу української економіки з кризи. На даний час розроблена велика кількість програм для підтримки малого та середнього бізнесу, серед яких: HORIZON 2020 UKRAINE, NIF, COSME, «Підтримка малого бізнесу країнах Східного партнерства», «Можливості для малого і середнього бізнесу». Тож, основним інвестором для України є Європейський Союз, яка надає всебічну підтримку малого та середнього бізнесу в Україні.

3. Налагодження тіснішої співпраці інвесторонадавачів та інвесторотримувачів з обох сторін. Окрім того, з відкриттям зони вільної торгівлі збільшить рівень конкурентної боротьби, що позитивно

вплине на розвиток бізнес-середовища в регіонах України. Як варіант, необхідно розглянути розвиток спільного інвестування, в тому числі ІСІ на прикладі ЄС. Їх існує 3 види: статутні ІСІ(корпоративні фонди), довірчі (трастові фонди), контрактні (договірні) фонди. Як зазначає С.В. Глібко, поширення цих видів слід пов'язувати з системами права в різних країнах. Як наслідок, існує суттєва різниця в правових формах взаємовідносин учасників інвестиційного процесу. Так, проблеми з реалізацією відповідного механізму колективного інвестування призводять до удосконалення законодавства ЄС, що виявляється в появі нових вимог існуючих форм колективного інвестування. Як визначено в плані заходів з імплементації Угоди України-ЄС, до 2020 року Україна зобов'язана імплементувати положення Директиви, яка регулює діяльність підприємств колективного інвестування, в яких обертаються цінні папери (UCITS V). Так звані публічні фонди. Окрім пакету UCITS, повинні бути імплементовані ще близько 40 законодавчих актів ЄС, які прямо або побічно стосуються діяльності інститутів спільного інвестування. Але базовими для ІСІ є UCITS і AFIMD (менеджмент альтернативних інвестиційних фондів).

4. Отримання кредитів. Важливим є положення цієї Угоди про забезпечення руху капіталу, пов'язаного з наданням кредитів, які стосуються торговельних операцій, або з наданням послуг, в яких бере участь резидент однієї зі сторін, а також капіталу, пов'язаного з портфельними інвестиціями і фінансовими позиками та кредитами інвесторів іншої сторони. За допомогою цього в Україні у суб'єктів підприємницької діяльності розширяться можливості для отримання кредитів.

5. Створення умов для поліпшення технічного та технологічного стану вітчизняних підприємств. Це можливо як за рахунок прямих іноземних інвестицій з країн ЄС, так і спрощення доступу до якісної імпортової техніки та устаткування.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій з країн-членів Європейського Союзу станом на 01.04.2015 склав 38 966,3 млн дол. США, що становить 79,3 % від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, здійснених країнами світу в українську економіку. Так,

основними країнами-інвесторами є: Кіпр, Німеччина, Нідерланди та Австрія. Вони є не лише найбільшими інвесторами серед країн ЄС, але входять і до десяти країн світу, що здійснюють найбільші за обсягами інвестиції в Україну.

Одним з основних форматів інвестиційного співробітництва між Україною та ЄС є взаємодія з Європейським інвестиційним банком. Пріоритетними сферами кредитної діяльності ЄІБ в Україні є модернізація транспортної та енергетичної інфраструктури, підвищення рівня енергоефективності економіки України, зміцнення рівня захисту навколишнього середовища, реформування системи освіти, а також кредитна підтримка приватного ділового сектору України.

Отже, основним завданням для нашої держави на сучасному етапі розвитку є створення сприятливого інвестиційного клімату для вітчизняних та іноземних інвесторів, а це неможливо без державного втручання. Так, інвесторів відлякує високий рівень корупції, недовіра до судової системи, нестабільність національної валюти, монополізація ринків. На мою думку, необхідно створити систему державного регулювання інвестиційними процесами. Ця система повинна володіти необхідною інформацією про підприємства і проекти, які потребують інвестицій, про інвесторів, забезпечувати співпрацю інвестиційних фондів.

Пляка А. О.,

студентка 4 курсу 19 групи

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТОВАРНИХ БІРЖ В УКРАЇНІ

Товарні біржі пройшли тривалий шлях розвитку, і в сучасному світі вони виконують цілий ряд функцій, основними з яких є ціноутворення, страхування ризиків та інформаційне забезпечення. Відповідно до Закону України «Про товарну біржу» товарна біржа є

організацією, що об'єднує юридичних і фізичних осіб, які здійснюють виробничу і комерційну діяльність, і має за мету надання послуг в укладенні біржових угод, виявлення товарних цін, попиту і пропозицій на товари, вивчення, упорядкування, полегшення товарообігу і пов'язаних з ним торговельних операцій [1].

Що стосується Господарського кодексу України, то його прийняття сприяло формуванню основи для забезпечення ефективної діяльності товарних бірж. Положення Господарського кодексу України в частині першій ст. 279 визначає товарну біржу як особливий суб'єкт господарювання, який надає послуги в укладенні біржових угод, виявленні попиту і пропозицій на товари, товарних цін, вивчає, впорядковує товарообіг і сприяє пов'язаним з ним торговельним операціям [2].

Сьогодні діяльність товарних бірж характеризується активізацією торгівлі та чітко вираженою тенденцією до зростання зацікавленості учасників ринку до біржового обслуговування при укладенні договорів купівлі-продажу біржової продукції. Незважаючи на те, що в Україні прийнято низку нормативних актів, покликаних врегулювати відносини у сфері реалізації біржової продукції через біржовий ринок, проблеми правового регулювання діяльності товарних бірж всебічно не проаналізовані, цілий ряд питань залишаються незкритими чи спірними.

В аспекті вдосконалення ефективності функціонування всієї біржової системи, слід зауважити на необхідності вдосконалення основного нормативно-правового акту у цій сфері, а саме Закон України «Про товарну біржу». На жаль, рівень правового регулювання, представлений у даному законі не відповідає реаліям сьогодення. І навіть, якщо враховувати факт неодноразового внесення змін до даного акта, у будь-якому разі наявність концептуальних недоліків, що йому притаманні, не дозволяє констатувати про належне регулювання даних суспільних відносин.

Перше, що привертає увагу – це значна кількість норм бланкетного характеру. Друге, у багатьох статтях містяться норми, які посилаються на інший правовий акт чи певний правовий механізм врегулювання відносин. [3, с. 127–128].

Окреме питання постає при визначенні організаційно-правової форми, в якій може створюватися товарна біржа, адже від цього багато в чому залежить як ефективність її утворення, функціонування, управління, адміністративно-правового регулювання, відповідальності, а також ліквідації. Положення ст. 278 ГК України вказують, що товарна біржа є господарською організацією. Більш детального регулювання в Кодексі не встановлено. Отже, можна зробити висновок, що створення біржі можливе у будь-якій формі, передбаченій законом. Саме тому, постає проблема щодо більш чіткого визначення організаційно-правової форми, в якій має існувати товарна біржа для здійснення максимально ефективного впливу на розвиток відносин суб'єктів господарювання, а також для забезпечення відсутності зловживань з боку її учасників.

Аналіз норм ЦК України та ГК України дозволяє зробити висновок, що близькою для товарної біржі є форма непідприємницького товариства. Відповідно до статей 83, 85 ЦК України, непідприємницьким товариством є організація, створена шляхом об'єднання осіб, які мають право участі у цьому товаристві, та яка не має на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про товарну біржу», вона не займається комерційним посередництвом та не має на меті одержання прибутку. Слід зазначити, що лише чітке законодавче встановлення організаційно-правової форми, в якій повинна функціонувати товарна біржа, допоможе врегулювати значну кількість спорів та неузгодженостей, що виникають у процесі функціонування цього біржового інституту.

Суттєвою особливістю біржових інститутів нашої країни є специфіка біржових угод. Ця специфіка виявляється в наступному. По-перше, хоча в більшості правил біржової торгівлі, прийнятих біржами, даються всі види угод, основним їх типом є угоди на реальний товар з негайною поставкою і сплатою. У той же час форвардний і ф'ючерсний ринки, які є переважаючими в світовій біржовій практиці, перебувають у процесі зростання. Однак якщо для становлення довірливої торгівлі зараз потрібно в основному впевненість у завтрашньому дні, то для створення ф'ючерсного ринку необхідні

більш глибокі якісні зміни, зокрема стандартизація біржових контрактів, формування надійного механізму, що гарантує виконання операцій, розвиток сфери оптової торгівлі. По-друге, сама біржова торгівля організована за принципами не біржі як такої, а швидше аукціону. Не випадково в правилах багатьох бірж присутній регламент проведення біржового аукціону. Частіше за все торгівля в залі біржі більше схожа на аукціон, ніж на біржове котирування [4, с. 219].

Останні роки в українській та міжнародній практиці все більш стали проявлятися тенденція переведення біржової торгівлі в електронний простір. Сучасні біржі стали центром віртуальної торгівлі, коли особиста присутність операторів у біржовому залі не потрібна, вони можуть здійснювати торгівлю прямо зі свого будинку або офісу. При цьому всі заходи щодо регламентації біржової торгівлі здійснюються в автоматичному режимі.

Головна перевага електронної біржі – це можливості проведення торгових операцій у будь-який час доби. У брокерів з'являється можливість торгувати у ті години, коли звичайна біржа закрита, тобто це потенційний додатковий прибуток для брокерських компаній. По-друге, брокери одержують максимальний доступ на ринки. Для брокера дуже вигідно те, що йому необов'язково увесь час особисто бути присутнім на торгах, а можна знаходитися практично в будь-якій точці земної кулі. Додатковими перевагами електронних бірж є більш низькі операційні витрати, висока швидкість здійснення операцій та проведення розрахунків на основі використання сучасних засобів зв'язку та електронної обробки даних, зниження витрат, пов'язаних з організацією та проведенням торгів, і як наслідок – зниження членських та комісійних зборів, що стягуються з учасників торгів [5, с. 19].

Отже, біржова діяльність є провідною ланкою ринкової економіки і виступає складним механізмом, який чутливо реагує на всі соціально-економічні, політичні процеси, що відбуваються в країні. З огляду на це, важливим і необхідним є удосконалення механізму правового регулювання відносин, що виникають у сфері біржової торгівлі, яка потребує широкого спектра знань, розуміння глибоких економіко-правових закономірностей змісту біржової діяльності.

У той же час в українській та міжнародній практиці все більше стали проявлятися тенденції переведення біржової торгівлі в електронний простір. Комп'ютеризація біржової діяльності означає ліквідацію кордонів між біржею і рештою оптових ринків, що дозволяє всім бажаючим брати участь у біржовій торгівлі через комп'ютерну систему, а найголовніше – забезпечує шлях до створення єдиного ринкового середовища.

Література:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Закон України «Про товарну біржу» від 10.12.1991 № 1956-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1956-12>.
3. Берлач А. І. Біржове право України : навч. посіб. / Університет. Київ : Україна. 2008. 316 с.
4. Саблук П. Т. Товарні біржі в Україні: аналіз діяльності, законодавче поле, перспективи розвитку : навч. посіб. / Ін-т аграрної економіки УААН. Київ, 2010. 427 с.
5. Циганов О. Р. Закордонний досвід державного регулювання діяльності товарних бірж та напрями його використання в Україні. *Менеджер*. 2007. № 4(30).

Семенова М. В.

*к. ю. н., директор, керуючий партнер
ПП «Юридична фірма «Семенова и Партнери»*

ОКРЕМІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ЕВРОІНТЕГРАЦІЇ

Туризм стає сьогодні однією з пріоритетних сфер у світовій економіці, що спричиняє як розвиток окремих галузей, так і соціально-економічне піднесення цілих країн. Він дозволяє без особливих витрат держави розвивати малий і середній бізнес, створювати нові робочі місця, залучати кошти й інвестиції, розвивати інфраструктуру.

Ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС поряд з безвізовим режимом стала першим кроком на шляху до незворотного процесу існування України в спільному з ЄС економічному та правовому просторі, адже, як закріплено в самій Угоді про асоціацію – вона залишає відкритим майбутній розвиток відносин Україна – ЄС. За таких умов необхідність розвитку туристичної галузі України стає одним з пріоритетних напрямків держави.

Україна має вагомі об'єктивні передумови, щоб увійти до найрозвиненіших у туристичному відношенні країн світу. Розвитку туристичної діяльності значною мірою сприяє географічне розташування України – держави, яка знаходиться в центрі Євразійського континенту, має сприятливий клімат, володіє унікальними історичними і природними ландшафтами. Однак, зробити Україну більш привабливою для туристів усього світу можна лише за умови чіткої організації туристичної діяльності та збалансованого правового регулювання, удосконалення механізмів державного регулювання туристичної діяльності, у тому числі шляхом використання сучасного міжнародного, насамперед європейського, досвіду.

Основними нормативно-правовими актами, які регулюють зазначене питання, є Конституція України [1], Закон України «Про туризм» [2], Закон України «Про захист прав споживачів» [3], Цивільні [4], Господарський кодекси України [5], Закон України «Про міжнародні договори України» [6] та інші. Водночас подальший розвиток туристичної галузі гальмується через наступні недоліки правового регулювання: 1) недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази в галузі туризму та захисту прав туристів; 2) недостатній рівень розвитку туристичної інфраструктури та її відображення в законодавстві; 3) відсутність правової регламентації якості послуг засобів розміщення, які відповідають міжнародним стандартам та сертифікаційним вимогам; 4) нестаток правового регулювання щодо забезпеченості професійними кадрами в галузі туризму.

Таким чином, для більш чіткого визначення правових засад в системі господарсько-правового регулювання туристичної галузі необхідне внесення змін щодо основної термінології в галузі туризму, що міститься в Законі України «Про туризм».

Наразі в законодавстві України відсутні поняття «відвідувач», «екскурсант». При цьому у міжнародних правових джерелах (Рекомендації Римської конференції 1963 р. [7, с. 58], Комплекс рекомендації за статистику туризму, підготовлених СОР, прийнятій Статистичною комісією ООН у 1993 р. [8, с. 50–51], International Recommendations for Tourism Statistics 2008 [9]) «відвідувач» це: 1) відвідувач, що є споживачем туристичних послуг, які надаються суб'єктами туристичної діяльності, тобто може бути туристом або екскурсантом; 2) відвідувач, що реалізує своє право на свободу пересування та/або користування природними ресурсами у межах чинного на території відвідування законодавства і не отримує туристичних послуг.

Тлумачення готельної послуги, що міститься в діючій редакції Закону України «Про туризм», не дозволяє диференціювати об'єкти розміщення (готелі значно відрізняються від інших засобів тимчасового розміщення), що призводить до того, що на міжнародному ринку національний туристичний продукт оцінюється як менш конкурентоспроможний та привабливий, відзначається послаблена роль держави у забезпеченні розвитку туризму, недостатньо розвинена туристична інфраструктура, спостерігається невідповідність якості послуг, що надаються вітчизняними підприємствами, європейським та світовим стандартам якості, відсутність сприятливої інвестиційної політики у цій сфері [10, с. 5–6], і як результат все це призводить до відсутності належного задоволення інтересів подорожуючих, тому пропонуємо законодавчо закріпити механізм державно-правового регулювання діяльності суб'єктів, що надають послуги з розміщення. Отже, більш повним і таким, що відповідає сучасним тенденціям реформування законодавства, яке регулює туристичну діяльність, є термін «послуга з тимчасового розміщення». Послуга з тимчасового розміщення являє собою сукупність послуг, ключове місце серед яких займає послуга з тимчасового проживання споживача у спеціальному закладі, що відповідає певним вимогам.

Поняття «договір на туристичне обслуговування», що згадується в Законі «Про туризм» та Проекті Закону про внесення змін до Закону України «Про туризм» щодо удосконалення державної політики у

сфері туризму № 8317 від 20.04.2018 [11], не відображає повною мірою сутність відносин які має регулювати цей договір, тому такому договору краще буде відповідати назва «договір про надання комплексу туристичних послуг». Також необхідно розширити перелік істотних умов договору про надання комплексу туристичних послуг з метою забезпечення більш повного захисту прав споживачів комплексу туристичних послуг та приведення законодавства України до відповідності з рядом Директив ЄС, зокрема Директиві 2015/2302/ЄС [12], Директиві № 2005/29/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС [13]

Отже, Проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» (див. додаток) (Далі – Законопроект) розроблено з метою врегулювання невідповідності термінологічного апарату викладеного в Законі України «Про туризм» сучасному європейському досвіду та основним Директивам ЄС.

Законопроектом пропонується внести зміни до Закону України «Про туризм», а саме: 1) доповнити статтю 1 термінами «відвідувач», «екскурсант», «комплекс туристичних послуг (туристичний пакет)»; послуга з тимчасового розміщення (проживання); 2) конкретизувати в статті 1 терміни «турист», «туристична послуга», «супутні туристичні послуги та товари», «характерні туристичні послуги та товари»; «готельна послуга»; 3) конкретизувати перелік суб'єктів – учасників відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності; 4) виключити поняття «договір на туристичне обслуговування» та ввести термін «договір про надання комплексу туристичних послуг».

Впровадження законопроекту сприятиме удосконаленню положень Закону України «Про туризм», щодо конкретизації основних понять, посиленню захисту споживачів туристичних послуг та дозволить зробити законодавство, що регулює туристичну галузь більш зрозумілим для потенційних інвесторів з країн-членів ЄС, що призведе до розвитку туристичної галузі та зростанню економіки.

Реалізація положень даного законопроекту після його прийняття не потребує внесення змін до інших законів України. Окрім того реалізація запропонованого проекту Закону не призведе до додаткових

витрат з Державного бюджету України та навпаки дозволить забезпечити зростання надходжень в бюджет від туристичної діяльності в окремих регіонах.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
2. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>.
3. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
4. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
5. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
6. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.
7. Адамова О. С. Поняття та джерела туристського права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 53. С. 56-61.
8. Дурович А. П. Организация туризма. Санкт-Петербург : Питер, 2009. 320 с.
9. Международные рекомендации по статистике туризма, 2008 год (International Recommendations for Tourism Statistics 2008). Издание Организации Объединенных Наций. Мадрид и Нью-Йорк. 2010. 167 с. URL: http://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesM/Seriesm_83rev1r.pdf.
10. Мельниченко С. Готельні мережі на ринку туристичних послуг України. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2014. № 3. С. 5–15.
11. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про туризм» щодо удосконалення державної політики у сфері туризму № 8317 від 20.04.2018. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=63927&pf35401=45353>.
12. Директива (ЄС) 2015/2302 Європейського парламенту та Ради ЄС від 25 листопада 2015 р. про пакетні тури та пов'язані з ними туристичні послуги, що вносить зміни до Регламенту (ЄС) № 2006/2004 і Директиви 2011/83/ЄС Європейського парламенту та Ради та скасовує Директиву Ради 90/314/ЄЕС. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1504626811216&uri=CELEX:32015L2302> (дата звернення: 01.04.2018).

13. Директива № 2005/29/ЕС Европейського парламенту і Ради ЄС о недобросовісній комерційній практиці по відношенню к споживачам на внутрішньому ринку (Директива о недобросовісній комерційній практиці). URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_b43 (дата звернення: 01.04.2018).

Склепус Д. С.,
студентка IV курсу 21 групи
Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КЕЙТЕРИНГУ

Однією з важливих складових конкурентоспроможності національної економіки є підприємництво. Динамізм розвитку суспільства, підвищений рівень інформованості, тенденція інтеграції із Європейськими країнами, доступність великої кількості товарних одиниць знаходять відображення у життєвих укладах сучасності.

Протягом останнього десятиріччя на ринку послуг почали з'являтися нові сфери ведення малого та середнього бізнесу. Серед тих, що найбільш стрімко розвиваються, у якості прикладів можна привести відкриття чоловічих салонів краси, інакше кажучи барбершопів (назва походить від англ. «barb» – борода), поширення через пошукові сервіси та соціальні мережі онлайн-магазинів роздрібною та оптовою торгівлю, ведення та організація заходів масового характеру та свят, а саме event агенції (від англ. «event – захід»), а також послуга виїзних банкетів під назвою кейтеринг. Якщо докладніше вивчити походження такої сфери ведення ресторанного господарства, то можна дізнатись, що у перекладі з англійської мови термін кейтеринг означає «громадське харчування», утворилося від англійського слова «cater», яке перекладається «обслуговування клієнта», «прагнення принести задоволення» і бере свої початки розвитку на території України у 1990-х роках. Важко сказати, що послуга при-

йшла до нас із Заходу, хоча у багатьох зарубіжних країнах кейтеринг практикується понад сотню років, але можна впевнено констатувати те, що вона з'явилася завдяки вимогам часу і суспільних потреб.

У 2002 році було засноване ТОВ «Фігаро-Кейтеринг»[1]. З моменту її створення почалося формування культури кейтерингу в Україні. У 2005 році була заснована компанія «Best Events Catering» яка стала кейтеринг-партнером дипломатичного корпусу та представництв іноземних місій в Україні. Виїзне ресторанне обслуговування споживачів в Україні нині здійснюється приватними підприємцями, ресторанами, а також іншими установами громадського харчування. У Харкові на сьогоднішній день діє близько сотні підприємств, що надають послуги кейтерингу. Прикладами ж найбільш розвинених кейтерингових компаній в Україні загалом є ТОВ «Київ-кейтеринг», ТОВ «Гетьман-фуршет».

Розглядаючи нормативно-правове підґрунтя такої діяльності, підкреслимо те, що не існує закріпленого визначення «кейтеринг» на рівні документів, які регулюють діяльність в сфері ресторанного господарства. Поняття згадується лише в ДСТУ 4281:2004 «Заклади ресторанного господарства. Класифікація». Кейтеринг включено до групи стандарту 4.4 «Постачання їжі, приготованої централізовано, для споживання в інших місцях», яка охоплює такі види підприємств ресторанного господарства: 4.4.1 фабрику-заготівельню, 4.4.2 фабрику-кухню, 4.4.3 домову кухню, 4.4.4 ресторан за спеціальними замовленнями (catering). У стандарті «ресторан за спеціальними замовленнями (catering)» трактується як заклад ресторанного господарства, призначений готувати і постачати готову їжу та організувати обслуговування споживачів в інших місцях за спеціальними замовленнями. Також зазначено, що такі заклади можуть обслуговувати банкети, фірмові прийоми, ділові зустрічі, весілля та інші свята у залах, офісах, на природі, під тентами тощо [2].

Проаналізувавши дане визначення, під кейтерингом пропонуємо розуміти самостійний вид підприємницької діяльності чи додаткову послугу закладу ресторанного господарства. Основні вимоги щодо роботи суб'єктів господарської діяльності, що здійснюють діяльність на території України у сфері ресторанного господарства, за-

кріплено в Правилах роботи закладів (підприємств) ресторанного господарства № 219, розроблених відповідно до Законів України «Про захист прав споживачів» і «Про безпечність та якість харчових продуктів». Оскільки в ДСТУ 4281:2004 «Заклади ресторанного господарства. Класифікація», кейтеринг віднесено до підприємств ресторанного господарства, Правила роботи закладів (підприємств) ресторанного господарства № 219 поширюються і на діяльність підприємств кейтерингу. Зокрема, до основних вимог, наведених в правилах і які безпосередньо мають виконуватися підприємствами кейтерингу, відносять: 1) розрахунки за продукцію й надані послуги в закладах ресторанного господарства здійснюються за готівку та/або в безготівковій формі із застосуванням реєстраторів розрахункових операцій або зареєстрованих у встановленому порядку розрахункових книжок; 2) при прийманні попереднього замовлення на обслуговування суб'єкти господарської діяльності зобов'язані гарантувати виконання його замовлення в узгоджені із замовником строки; 3) усі працівники, зайняті в ресторанному господарстві, повинні мати особові медичні книжки, професійну спеціальну освіту та повинні бути забезпечені на робочих місцях технологічними картами; 4) на торговельно-технологічне обладнання, інвентар і посуд суб'єкт господарської діяльності повинен мати сертифікат відповідності; 5) при виготовленні продукції повинні дотримуватися технологічні режими виробництва продукції, визначених нормативною документацією (збірниками рецептур страв, кулінарних, борошняних кондитерських і булочних виробів, затвердженими в установленому порядку, державними стандартами, технічними умовами, а також Санітарними правилами); б) забороняється встановлювати мінімум вартості замовлення й пропонувати споживачу обов'язковий асортимент продукції, а також виготовляти продукцію з продовольчої сировини, наданої замовником [4].

Очевидним є те, що розвиток будь-якої сфери бізнесу неможливий без дієвого правового забезпечення. Проте багато питань, що мають важливе значення для подальшого розвитку кейтерингу, залишаються поза правовим полем законодавства України. Зокрема, у нормативно-правових документах, які регулюють діяльність в сфе-

рі ресторанного господарства, не наведено визначення кейтерингу, не закріплені основні вимоги до підприємств ресторанного господарства, які надають послуги виїзного ресторанного обслуговування [3].

Таким чином, кейтеринг є одним із найбільш динамічних секторів ресторанного бізнесу в Україні, Він являє собою поєднання послуг з постачання їжі, приготованої централізовано, для споживання в інших місцях та послуг виїзного ресторанного обслуговування, та з посередництвом. Як самостійний вид сфери обслуговування з'явився на ринку послуг закладів ресторанного господарства України не так давно, але з кожним роком стрімко розвивається і вдосконалюється. Варто зазначити і те, що такий вид діяльності слід класифікувати як додаткову послугу у разі якщо вона надається рестораном, і як самостійний вид господарської діяльності у разі здійснення кейтерингу окремим суб'єктом господарювання у якості посередника. Діюча нормативно-законодавча база не розкриває повною мірою специфіки кейтерингу на сучасному етапі розвитку ринкових відносин, тому стає очевидною необхідність розробки нових підходів до визначення, класифікації кейтерингу з метою впорядкування інформації про цей новий вид послуг.

Література:

1. Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. URL: <https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch>.
2. Національний стандарт. ДСТУ 4281:2004. Заклади ресторанного господарства, класифікація. URL: <https://dnaop.com>.
3. Нестеренко О. О., Коробкіна І. С. «Класифікація кейтерингових послуг для організації їх обліку». *Бізнесінформ*. 2014. № 4. С. 255.
4. Правила роботи закладів (підприємств) ресторанного господарства № 219 від 24.07.2002. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0680-02>.

Солодченко С. В.,
*начальник Головного слідчого
управління фінансових розслідувань
Державної фіскальної служби України*

РОЛЬ СУДУ В ОПТИМІЗАЦІЇ КОНТРОЛЬНИХ ФУНКЦІЙ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Чи не найскладнішою проблемою для нашої держави в умовах становлення ринкової економіки є досягнення (передусім, за допомогою правових засобів) оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання і державного регулювання макроекономічних процесів» [1, с. 88]. Тому визначення ролі суду в оптимізації контрольних функцій суб'єктів господарювання є важливою та вчасною проблемою.

Судовий захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів їх продукції відбувається за допомогою вивчення судами відомостей про результати контролю щодо діяльності перших та ризику тієї діяльності для других.

Так, спрощення контролю з боку держави за якістю великої групи товарів, послуг, робіт, що пропонуються споживачеві, не додають йому впевненості щодо належної якості запропонованого продукту. Скоріше, дозволяють констатувати шкоду від викривлення співвідношення державного регулювання із процесами саморегулювання. Якщо шкідливі наслідки викривлення співвідношення державного регулювання із процесами саморегулювання викриватимуться господарськими судами, то останні, згідно з нормами ГПК України, впливатимуть на зміну негативного стану в організації господарювання на позитивний результат для зацікавлених сторін. Йдеться про окремі ухвали господарського суду (цю норму збережено у новій редакції Господарсько-процесуального кодексу України).

Так, за сукупністю з іншими вимогами щодо усунення порушень із виконання зобов'язань за господарськими договорами, суди у окремих ухвалях переконують контрагентів вжити необхідних за-

ходів щодо зміцнення контролю за виконанням договірної дисципліни. Також поширеною є практика реагування господарського суду на виявлені порушення законності та недоліки в локальних актах підприємств, установ, організацій Укрзалізниці України щодо організації контролю за їх діяльністю та діяльністю контрагентів за договорами перевезення вантажів.

Самоконтроль є різновидом внутрішнього контролю і є сукупністю практичних контрольних-оціночних дій задля встановлення реального положення стану господарської діяльності (фінансового, організаційного, правового характеру), визначення подальших її ефективних і прибуткових напрямів на засадах самоорганізації і самоаналізу [2, с. 90].

Але, у науці господарського права раніше ще не було доведено, що самоконтроль у сфері господарювання містить потенціал великих можливостей виявлення та попередження фіктивного господарювання. Значима роль суду у його розкритті є актуальною проблемою, до вивчення якої залучаються і науковці і фахівці, що здійснюють практичну діяльність у фіскальних та правоохоронних органах.

Протягом 2017 року слідчими фінансових розслідувань Державної фіскальної служби України проводилось досудове слідство за статтею 205 «Фіктивне підприємництво» Кримінального кодексу України у 86 кримінальних провадженнях за фактами діяльності так званих «конвертаційних центрів».

За цей же період, з них, до суду спрямовано лише 27 проваджень: зокрема, 13 – відносно безпосередніх засновників підприємств, та 14 – відносно осіб – організаторів злочину. Залишок 59 проваджень, за якими мінімізовано податкових зобов'язань на суму 3 мільярди 756 мільйонів гривень вигодонабувачами – суб'єктами господарської діяльності реального сектору економіки в результаті отримання послуг від організаторів незаконної діяльності «конвертаційних центрів», залишились в слідчих органах. Це стало наслідком відсутності у діючому законодавстві прямої норми стосовно притягнення до кримінальної відповідальності осіб-організаторів злочину, які безпосередньо створюють підприємства і ведуть фіктивну господарську діяльність цих підприємств.

Особи-організатора, яка фактично здійснювала діяльність суб'єкта господарювання з надання послуг щодо мінімізації податкових зобов'язань та сприянню в ухиленні від сплати податків (у зв'язку з відсутністю прямої норми в законодавстві), можна притягнути до кримінальної відповідальності за ст. 205 «Фіктивне підприємництво» Кримінального кодексу України тільки за сукупністю із ч. 3 ст. 27 Кримінального кодексу України «Види співучасників». Норма ст. 205 КК України спрямована на залучення до кримінальної відповідальності тільки осіб, які мають будь-які документально оформлені стосунки з підприємством (установчі або трудові), а особи, котрі створюють і реально ведуть фіктивну діяльність, залишаються за рамками правового поля. Фізична особа-організатор, яка створює суб'єкт господарювання з даною метою, навпаки, ухиляється від документального оформлення будь-яких стосунків з суб'єктом господарювання. Тому цю особу можливо притягнути до кримінальної відповідальності тільки у тому разі, якщо директор підприємства надасть свідчення відносно злочинної діяльності цієї особи.

При цьому, у відношенні організаторів «конвертаційних центрів», а саме: осіб, які фактично здійснювали діяльність по наданню послуг з мінімізації податкових зобов'язань та сприянню в ухиленні від сплати податків, направлено до суду лише 14 матеріалів досудових розслідувань, тобто 16,2 відсотки від загальної кількості проваджень, за якими проваджилось досудове слідство у 2017 році, або 51,8 відсотка від направлених до суду.

Таким чином, наведені статистичні відомості вказують, що можливості діючого Кримінального кодексу України обмежені у частині застосування статті 27 «Види співучасників». До кримінальної відповідальності притягується лише невелика частка організаторів злочину з надання послуг щодо мінімізації податкових зобов'язань та сприянню в ухиленні від сплати податків тих «конвертаційних центрів», які були виявлені органами державної фіскальної служби. В той же час, у більше ніж 49 відсотках проваджень, направлених до суду та 83,7 відсотках загальної кількості проваджень даної категорії, організатори взагалі не притягуються до кримінальної відповідальності.

Фактично маємо наслідки зловживання самоконтролем суб'єктів господарювання. Тобто, їх функціональна спроможність як здатність організувати реалізацію права на господарську, в тому числі підприємницьку діяльність, використовується не за призначенням та порушує вимоги правового господарського порядку.

Література:

1. Щербина В. С. До питання щодо принципів господарського права. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 85–92.
2. Добровольська В. В. Самоконтроль у сфері господарювання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип. 1. Том 1. С. 88–91.

Спасибо І. А.,

*к. ю. н., старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного
розвитку НАПрН України*

ДО ПИТАННЯ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ «ІНДУСТРІЇ 4.0»

Розвиток цифрової економіки України полягає у створенні ринкових стимулів, мотивацій, попиту та формуванні потреб щодо використання цифрових технологій, продуктів та послуг серед українських секторів промисловості, сфер життєдіяльності, бізнесу та суспільства для їх ефективності, конкурентоздатності та національного розвитку, зростання обсягів виробництва високотехнологічної продукції та благополуччя населення [3]. Відповідно до проекту «Цифрова адженда України–2020» [4] майбутня перевага України у світовій економіці має спиратися на створення високої доданої вартості товарів і послуг, якісне управління виробничо-збутовими ланцюжками та ефективне використання ресурсів. За короткий проміжок часу українській промисловості (та економіці взагалі) потрібно

навчитися діяти по-новому, а в порівнянні з іншими країнами – фактично навчитися досягати економічних цілей швидше, дешевше та з новою якістю.

Використання інновацій – управлінських, фінансових, ресурсних, технологічних і «цифрових» – стає чи не єдиним можливим джерелом конкурентоспроможності секторів промисловості, а людський капітал – основою економічного відновлення та зростання. Інтеграція «цифрових» технологій у процеси виробництва, або «цифровізація» промисловості, має стати пріоритетом державної промислової політики. Саме держава у цьому питанні має відігравати ключову роль – через сприяння та створення необхідних умов заохочення бізнесу до модернізації та переходу до технологій «Індустрії 4.0».

Отже, державна політика стимулювання розвитку «Індустрії 4.0» має діяти в таких основних напрямках: 1) створення інфраструктури «Індустрії 4.0»: індустріальних парків та галузевих центрів технологій; 2) доступ до капіталу задля створення нових інноваційних виробництв; 3) розвиток «цифрових» навичок для підготовки кадрів, здатних працювати з технологіями «Індустрії 4.0». З огляду на наведене, одним із напрямів стимулювання розвитку «Індустрії 4.0» є створення індустріальних парків. В Україні це питання вже урегульовано Законом України «Про індустріальні парки» [2]. Станом на 26 лют. 2018 р. до Реєстру індустріальних (промислових) парків вже включено 29 індустріальних парків (у 2017 році – 13). Крім того, в Україні функціонують індустріальні парки, які були створені ще до формування законодавчої бази щодо їх підтримки. До таких належать: у Білій Церкві на базі авіаремонтного заводу – 2000 рік; у смт Малинівка – Олімп 2002 рік; «Патріот» у Сумах на базі камвольно-прядильної фабрики – 2008 рік; «Чексіл» у Чернігові на базі камвольно-прядильної фабрики – 2010 рік; у Запоріжжі – «Запоріжкран» у 2011 році [5].

Індустріальні парки – спеціальні промислові території з підготовленою інженернотранспортною інфраструктурою, набором необхідних сервісів, спрощеними регуляторними процедурами та пакетом інвестиційних стимулів для виробничих та науково-дослідних підприємств. Це механізм інтенсифікації виробництва, економіки,

залучення інвестицій, збільшення зайнятості населення, збалансованого регіонального розвитку, підтримки місцевих виробників, сприяння малому та середньому підприємництву. Індустріальні парки для України – це один з головних факторів прискорення економічного розвитку. Найбільш ефективна стратегія дій – це зробити так, щоб підприємці та бізнес хотіли, могли та зробили Україну конкурентною на глобальному ринку.

Реалізація в Україні концепції «Індустрія 4.0» без повноцінної інфраструктури індустріальних парків практично неможлива, оскільки за відсутності комфортних економічних умов та стимулів швидка та ефективна «цифровізація» промисловості та виробництв є майже нездійсненною. Для форсованого сценарію «цифровізації» української промисловості та виробництва потрібні будуть економічні, регулятивні, преференційні інструменти здатні забезпечити системні, глибокі, кардинальні та швидкі зміни. Система державної підтримки індустріальних парків передбачена ст. ст. 34–36 Закону України «Про індустріальні парки» [2]. Але замість того, щоб планувати розвиток індустріальних парків, як інфраструктуру, необхідно реалізувати відповідні заходи державного стимулювання (підтримки) індустріальних парків.

Згідно дослідження UNIDO (ООН) стимули індустріальних парків включають:

- Кредити за спеціальними пільговими ставками;
- Звільнення від податків та мит;
- Субсидіювання оренди;
- Надання землі на пільгових умовах;
- Субсидіювання тарифів на електрику та воду;
- Преференційні тарифи на телекомунікаційні послуги;
- Спрощені регуляторні процедури/єдине вікно;
- Колективне використання послуг та активів;
- Створення житлової та комунальної інфраструктури для працівників [4].

Поряд із цим у вже згадуваному Законі України «Про індустріальні парки» [2], таких стимулів не передбачено. На основі аналізу приписів вказаного нормативно-правового акту констатуємо, що

державне стимулювання індустріальних парків здійснюється за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів та з інших джерел, не заборонених законодавством. При цьому йдеться про надання безвідсоткових кредитів (позик), цільового фінансування на безповоротній основі для облаштування індустріальних парків.

Стосовно «галузевих центрів технологій», що мають стати секторальними майданчиками для досліджень, проектування та надання необхідних знань для «цифрових» технологій та «Індустрії 4.0», їх необхідно розглядати в Національній мережі трансферу технологій, яка наразі фактично не функціонує, хоча і передбачена чинним законодавством, зокрема, Законом України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [1].

Таким чином, деякі з основних напрямів державної політики стимулювання розвитку «Індустрії 4.0», передбачених в проекті Цифрової адженди України – 2020, вже реалізуються в Україні. У той же час наразі існує потреба у визнанні міжнародних стандартів, які становлять загальновизнану основу Індустрії 4.0, створення функціонуючих механізмів державного стимулювання індустріальних парків та трансферу технологій в Україні.

Література:

1. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14 верес. 2006 р. № 143-V. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/143-16>.
2. Про індустріальні парки : Закон України від 21 черв. 2012 р. № 5018-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5018-17/paran288#n288>.
3. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січ. 2018 р. № 67. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>.
4. Цифрова адженда України – 2020: проект. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.
5. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серп. 2014 р. № 385. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.

Токарева К. О.,

*к.ю.н., науковий співробітник НДІ
правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрНУ*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ЗБОРУ: СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Одним із місцевих зборів є туристичний збір, кошти від його справляння надходять до відповідних місцевих бюджетів. Місцеві ради в межах повноважень, визначених Податковим кодексом України, вирішують питання щодо встановлення туристичного збору (п. 10.2.2, 10.3 ст. 10 Податкового кодексу України) [2]. Наведене свідчить про те, що місцеві ради мають право самостійно приймати рішення про встановлення такого платежу на відповідній території.

Крім цього, місцеві ради мають право самостійно вирішувати питання про розмір ставки туристичного збору, в межах розмірів, закріплених у ст. 268 Податкового кодексу України – від 0,5 до 1 відсотка до бази справляння збору, якою є вартість усього періоду проживання (ночівлі) в місцях, визначених п. 268.5.1 вищевказаної статті Податкового кодексу України, за вирахуванням податку на додану вартість. Так, рішенням Жмеринської міської ради затверджено Положення про туристичний збір, в п. 4.1 якого зазначено, що ставка встановлюється у розмірі 1 відсотка. Аналогічна ставка туристичного збору встановлена й у Положенні Чугуївської міської ради Харківської області «Про місцевий туристичний збір». Такий підхід є цілком зрозумілим, оскільки встановлюючи максимальну ставку туристичного збору, місцеві ради намагаються забезпечити наповнення дохідної частини відповідних місцевих бюджетів. Однак, навряд чи можна вважати логічним позицію Чугуївської міської ради Харківської області щодо назви виданого нормативно-правового акту. На наш погляд, зазначене положення має відповідати термінології податкового законодавства, зокрема Податкового кодексу України, – «Про туристичний збір».

Показово, що в європейських країнах застосовано зовсім інший підхід до встановлення ставок туристичного збору. Незважаючи на

те, що база справляння вказаного платежу є майже ідентичною (вартість проживання (ночівлі) у готелі, хостелі або кемпінгу), розмір ставки туристичного збору набагато вище, ніж в Україні. Наприклад, у Федеративній Республіці Німеччина кожна земля самостійно визначає ставку туристичного збору: Берлін – 5 % від вартості номеру готелю; Бремен – від 1 до 4 € за день (залежно від готелю); Баден-Баден – 3,5 € за день; Гамбург – від 1 до 5 € за день; Кельн – 5 % від вартості номеру готелю. В Будапешті (Угорщина) ставка туристичного збору становить 4 % від вартості номера [1]. При цьому в світі існує три базові підходи до нарахування туристичного збору: а) встановлення фіксованої суми збору на одну особу, яка залежить від кількості ночей; б) прив'язка до кількості ночей, на які турист знімає номер, незалежно від кількості осіб, які у цьому номері проживатимуть; в) відсоток від вартості готельного номеру [1]. З наведеного вбачається, що обчислення туристичного збору безпосередньо пов'язується з проживанням, зокрема, наданням послуг, пов'язаних із тимчасовим проживанням (ночівлею).

Поряд із цим ставка туристичного збору може змінюватися залежно від того, який тип житла знімає турист – апартаменти, номер в готелі чи хостелі, а інколи на розмір «туристичної ставки» впливає кількість зірок готелю. Такий підхід застосовується з 1 січня 2018 р. у Греції, за добу проживання в готелі відповідного рівня різняться й ставки туристичного збору: 5* – 4 євро, 4* – 3 євро, 3* – 1 євро 1*, 2* – 0,5 євро/добу [1].

По-іншому підходять до встановлення туристичного збору у м. Берн (Швейцарія). Там встановлено три ланкову структуру туристичного збору, що включає (1) податок на проживання; (2) курортний збір; (3) транспортний збір. В податковій системі України також має місце підхід, за якого декілька різних платежів об'єднуються в один. Йдеться про податок на майно, який був запроваджений в Україні внаслідок податкової реформи 2014 року, й складається з: податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортного податку; плати за землю [2, ст. 265]. Поряд із цим суттєвою відмінністю між позначеними платежами є те, що платежі, які є складовими туристичного збору у Швейцарії, сплачуються одночасно в готелі.

При цьому за транспортний збір туристи отримують проїзний, що надає право на безкоштовний трансфер в аеропорт. Кожен елемент податку на майно в Україні може сплачуватись окремо один від одного й має власний правовий механізм.

Повертаючись до характеристики туристичного збору в Україні, позначимо, що особливістю його справляння є зазначення податковими агентами суми сплаченого збору окремим рядком у рахунку (квитанції) на проживання під час надання послуг, пов'язаних із тимчасовим проживанням (ночівлею). Відповідно до п. 268.1.5 ст. 268 Податкового кодексу України податковими агентами при справлянні туристичного збору можуть бути: а) адміністрації готелів, кемпінгів, мотелів, гуртожитків для приїжджих та інші заклади готельного типу, санаторно-курортні заклади; б) квартирно-посередницькі організації, які направляють неорганізованих осіб на поселення у будинки (квартири), що належать фізичним особам на праві власності або на праві користування за договором найму; в) юридичні особи або фізичні особи - підприємці, які уповноважуються сільською, селищною, міською радою або радою об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, справляти збір на умовах договору, укладеного з відповідною радою [2].

На наш погляд, такий підхід до закріплення правового механізму туристичного збору потребує удосконалення. Це пов'язано із тим, що чимало туристів обирає для проживання не готелі, кемпінги, мотелі, гуртожитки для приїжджих й т.д., а приватний сектор – будинок чи квартиру, яка винаймається не на умовах договору, а за усною домовленістю сторін. За такого підходу особи взагалі не сплачують туристичний збір, а отже й місцеві бюджети недоотримують певний обсяг грошових коштів і несуть відповідні втрати доходів бюджету. Для того, аби фізичні особи, які здають житло в оренду були зацікавлені у прозорості своєї діяльності й сплаті податків та зборів, відповідно, необхідно створити низку стимулів для таких суб'єктів. У цьому контексті вбачаються логічними міркування С. Т. Скибенко, яка вказує: «Туристичний збір сьогодні є недостатньо ефективним. Проблема полягає не тільки в його адмініструванні, а й у можливості

більш повного охоплення потенційних податкових агентів із справляння цього збору та детінізації туристичного комплексу загалом» [3, с. 318].

На підставі аналізу європейського досвіду стосовно справляння туристичного збору, зазначимо, що на сучасному етапі виникає потреба у вдосконаленні правового регулювання туристичного збору, зокрема, внесення змін до Податкового кодексу України щодо мінімального та граничного розміру ставки збору та переліку суб'єктів, які можуть бути податковими агентами.

Література:

1. Аналіз Європейського досвіду використання туристичного збору. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28934.pdf>.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/paran6524#n6524>.
3. Скибенко Т. Б., Розвадовська О. О. Роль туристичного збору у фінансуванні регіонів. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2013. № 2 (58). С. 315–319.

Черкасов О. В.,

*к. ю. н., старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України*

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Загальновідомо, що найбільш поширеною організаційно-правовою формою малих та середніх підприємств (далі – МСП) в Україні є товариства з обмеженою відповідальністю. Наразі відбувається процес реформування та оновлення вітчизняного законодавства про господарські товариства. 17 червня 2018 року набуває чинності Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідаль-

ністю», який є визначним нормативно-правовим актом у сфері правового регулювання діяльності МСП [5]. Вказаний закон детально регламентує правові засади діяльності та принципи корпоративного управління у товариствах з обмеженою та додатковою відповідальністю.

МСП є рушійною силою розвитку та впровадження інновацій, отже, законодавче забезпечення їх діяльності безпосередньо впливає на можливості та перспективи розвитку інноваційного суспільства в Україні.

Не можна не погодитись з тим, що розвиток системи корпоративного управління останнім часом є основним трендом в економіці України. Ці процеси супроводжуються масштабними інноваціями в українському корпоративному законодавстві [3].

Разом з цим законодавча регламентація торкнулась і питання щодо виокремлення малих та середніх підприємств. Так, Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень від 05.10.2017 №2164-VIII внесено кардинальні зміни до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», якими додано класифікацію підприємств (крім бюджетних установ) [4]. Відтепер усі підприємства можуть належати до мікропідприємств, малих, середніх або великих підприємств.

Малими є підприємства, які не відповідають критеріям для мікропідприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв: балансова вартість активів – до 4 мільйонів євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 8 мільйонів євро; середня кількість працівників – до 50 осіб.

Середніми є підприємства, які не відповідають критеріям для малих підприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв: балансова вартість активів – до 20 мільйонів євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 40 мільйонів євро; середня кількість працівників – до 250 осіб.

У Європейському Союзі фірми, які мають більше 250 працівників або чий річний оборот перевищує 50 мільйонів євро, вважаються вже великими підприємствами. Фірми, які ці показники не перевищують, потрапляють під визначення малих та середніх підприємств [1].

Слід звернути увагу, що загальноприйняті принципи та стандарти корпоративного управління поступово впроваджуються в МСП. Це стає важливою передумовою забезпечення їх конкурентоспроможності, ключовим фактором, від якого залежить інвестиційний клімат в країні, ступінь захищеності прав інвесторів, ефективність діяльності товариств загалом. Разом з тим рівень якості корпоративного управління в більшості з них залишається доволі низьким, чим безперечно створюються перешкоди для їх подальшого розвитку. Про це свідчать, зокрема, дані щодо кількості корпоративних спорів – щорічно у господарських судах розглядається близько тисячі таких справ, причому до апеляційної інстанції потрапляє кожна друга справа, а до касаційної – кожна третя [2, с. 1].

Захист прав та законних інтересів учасників господарських товариств, встановлення ефективних і зрозумілих інструментів управління товариствами є запорукою ефективного розвитку МСП. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» встановлює декілька новел у діяльності товариств, які безпосередньо впливають на ефективність корпоративного управління [5].

По-перше, законом встановлюється можливість укладання засновниками товариства корпоративного договору. Згідно ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» договір, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації, є безвідплатним і вчиняється в письмовій формі [5].

Укладення корпоративного договору між учасниками товариств відповідає загальноприйнятим у світі стандартам корпоративного управління. Корпоративний договір є ефективним інструментом корпоративного управління, що дозволяє учасникам впливати на ключові питання діяльності товариства та гарантує можливість кожного інвестора в будь-який момент вийти зі складу товариства, поверну-

ти свою інвестицію та прибуток від неї. У корпоративному договорі можуть бути передбачені обов'язки щодо голосування учасників на загальних зборах у певний спосіб, погоджувати придбання або відчуження частки за задалегідь визначеною ціною, утримуватися від відчуження часток до настання визначених у договорі обставин, вчиняти інші дії, пов'язані з управлінням товариством з обмеженою відповідальністю, його припиненням або виділом з нього нової юридичної особи. Отже, укладення корпоративних договорів дозволяє учасникам встановлювати правила створення, діяльності та перспективного розвитку товариства.

По-друге, вказаним законом встановлюється можливість не створювати у товаристві ревізійну комісію та утворювати у товаристві наглядову раду із залученням до неї незалежних членів.

По-третє, Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» передбачає отримання згоди загальних зборів чи наглядової ради на укладення виконавчим органом значних правочинів та правочинів із заінтересованістю. Разом з цим вказаним законом встановлюються випадки і порядок прийняття рішень з питань порядку денного загальних зборів трьома чвертями голосів усіх учасників товариства або одностайно всіма учасниками товариства. Наприклад, питання щодо затвердження грошової оцінки негрошового вкладу учасника, перерозподілу часток між учасниками товариства, створення інших органів товариства, прийняття рішення про придбання товариством частки (частини частки) учасника вирішуються шляхом одностайного голосування всіма учасниками товариства [5].

Поряд з наведеними кардинальними змінами у корпоративному управлінні МСП прийнятий закон визначає низку правил корпоративного управління, зокрема щодо порядку та строків скликання загальних зборів, заочного голосування, прийняття рішень шляхом опитування, процедур створення і проведення засідань колегіального виконавчого органу товариства, умов відповідальності членів органів товариства, порядку та умов зберігання документів товариства, переліку документів, які в обов'язковому порядку мають надаватися на вимогу учасників господарського товариства тощо.

Таким чином, за допомогою прийняття Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» у правовому регулюванні корпоративного управління МСП в Україні здійснено прорив, який наближає вітчизняні засади управління товариствами до найкращих світових практик корпоративного управління. Вважається, що детальна регламентація корпоративних процедур в господарських товариствах на рівні закону надасть можливість збільшити інвестиційний потенціал малих та середніх підприємств в Україні.

Література:

1. Малі та середні підприємства (МСП) URL: <http://www.dw.com/uk/малі-та-середні-підприємства-мсп/t-39828189>.
2. Мягкий А. В. Корпоративне управління за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
3. Пашковська Т. *Юридична газета*. 2016. 14 черв. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/events/korporativne-upravlinnya-yak-noviy-trend-ukrayinskih-kompaniy.html>.
4. Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень : Закон України від 05.10.2017 р. № 2164-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2164-19>.
5. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>.

Чубань С. О.,
*студент факультету підготовки кадрів
для Державної пенітенціарної служби України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ДЖЕРЕЛА НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Уся сукупність взаємодоповнюючих тарифних та нетарифних заходів, які перманентно змінюються через призму постійного розвитку виробничих сил та інтересів виробників і споживачів, механізмів їх міжнародно-правового та національного регулювання, усе це складає механізм регулювання зовнішньої торгівлі.

Спрощення формальностей та процедур у міжнародній торгівлі сьогодні спостерігається повсюдно. Разом з тим, як доводить практика, багато країн активно використовують у власній зовнішньоекономічній політиці методи нетарифного регулювання, зокрема, інструменти прихованого протекціонізму. Зауважимо, що сфера їх застосування тяжіє до розширення, а кількість – до збільшення у зв'язку з логічним процесом зниження ролі мита як засобу торговельної політики. За цих умов актуальним залишається вивчення проблематики джерел нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності під правовим кутом.

Слід зазначити, що національна та зарубіжна доктрина не збігається у комплексній детермінації загальновизнаного формулювання нетарифного регулювання, як і відсутня єдина класифікація його інструментів. Так, на світовому рівні класифікаційні переліки заходів нетарифного регулювання розроблені міжнародними організаціями (Секретаріат ГАТТ/СОТ, ЮНКТАД, Міжнародна торговельна палата, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Всесвітня митна організація тощо), проте офіційного визначення цього поняття не існує [3].

Відповідно до класифікації інструментів нетарифного регулювання, розробленої СОТ, можна виділити наступні групи, зокрема: заходи втручання держави в економіку; особливості митних та адміністра-

тивних процедур; стандарти та інші спеціальні вимоги до товарів; специфічні торгові бар'єри, а також імпорнтні податки та збори [6].

Розглядаючи заходи нетарифного регулювання у площині національної правової регламентації, Митний кодекс України розкриває вказане поняття через не пов'язані із застосуванням мита до товарів, що переміщуються через митний кордон України, встановлені відповідно до закону заборони та/або обмеження, спрямовані на захист внутрішнього ринку, громадського порядку та безпеки, суспільної моралі, на охорону здоров'я та життя людей і тварин, охорону навколишнього природного середовища, захист прав споживачів товарів, що ввозяться в Україну, а також на охорону національної культурної та історичної спадщини. А Податковий кодекс України наводить перелік зазначених заходів, до яких відносяться: ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій; застосування реєстрації зовнішньоекономічних контрактів; процедура видачі ліцензій на право імпорту, експорту – спирту, алкогольних напоїв та тютюнових виробів; дозвільна система служби експортного контролю; сертифікація товарів, що ввозяться в Україну; дозвільна система органів державної влади, що здійснюють санітарно-епідеміологічний, ветеринарний, фітосанітарний, екологічний та інші види контролю; реєстрація лікарських засобів, виробів медичного призначення, імунобіологічних препаратів, харчових добавок; застосування державного пробірного контролю [1/2/4].

Наукова доктрина наводить класифікацію заходів нетарифного регулювання на економічні (особливі види мита, різні податки та збори, заходи валютного регулювання) та адміністративні (ембарго, ліцензування, квотування, монополістичні заходи, використання з протекціоністською метою стандартів і технічних норм, додаткових документів та процедур) [5].

Отже, аналізуючи надані нормативно закріплені та науково досліджені класифікації заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, ми можемо припустити, що джерелами нетарифного регулювання як способами зовнішнього вираження є нормативно-правовий акт (прикладом виступає Податковий кодекс України, Митний кодекс України) як симбіотична реалізація еконо-

мічно-адміністративного заходу; індивідуальний акт (видача ліцензій, квот суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності тощо); міжнародно-правовий договір (дво- та багатосторонні угоди між державами); правовий звичай (правила Інкотермс, розроблені МТП), а також судова практика Міжнародного комерційного арбітражу.

Література:

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552.
2. Стеблянюк М. Д. Зарубіжний досвід визначення поняття нетарифного регулювання. *Вісник Академії митної служби України. Сер.: Економіка*. 2012. № 1. С. 108–113.
3. Щербатюк Н. В. Класифікація заходів нетарифного регулювання. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 111–116.
4. Дем'янюк О. Актуальні проблеми нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2013. Вип. 4. С. 94–102.
5. Classification of Non-Tariff Measures. February 2012 Version. *Division on International Trade in Goods and Services, and Commodities*. United Nations Conference on Trade and Development. Geneva, 2013. 48 p.

Чубенко В. А.,

*здобувач НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ПИТАННЯ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ГАЗОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Відповідно до Державної програми розвитку внутрішнього виробництва, промисловість є основою національної економіки, забезпечує 80 відсотків експорту товарів і 23,5 відсотка валової доданої вартості, в ній працює 17 відсотків осіб, зайнятих в національній економіці, сконцентрована чверть основних засобів. За всієї складності ситуації промислове виробництво є одним з основних джерел оплати праці найманих працівників, прибутків підприємців, подат-

кових і валютних надходжень до державного бюджету [3]. Слід відзначити, що євроінтеграція України в економічній сфері заснована на різноманітних домовленостях з ЄС щодо гармонізації секторального законодавства, правил і технічних стандартів. У цьому контексті одним із пріоритетних напрямків визначається розвиток газового сектору України, що обумовлено не лише географічним розташуванням країни, а й існуючою технологічною інтеграцією газотранспортної інфраструктури в центрально- та східноєвропейський економічний простір.

У світовій енергетиці широкого розповсюдження набули інноваційні розробки у сфері енергетичного газотурбобудування. Як вказує А. А. Халатов, це пов'язано із тим, що технологічною основою сталого розвитку енергетики України у XXI ст. залишаються паротурбінні і газотурбінні технології. Саме вони визначатимуть можливості вдосконалення теплової і атомної енергетики, підвищення її енергетичної ефективності та екологічної безпеки [5, с. 57]. Науковці вказують на існування таких переваг газових турбін порівняно з іншими технологіями: (1) високий рівень рухливості; (2) мають малий термін введення в експлуатацію (2–3 роки); (3) характеризуються більш низькими капітальними витратами і малим терміном повернення вкладених інвестицій (від 3 до 5 років) [4, с. 54–55]. Вказані фактори дозволяють вести мову про те, що газотурбінна промисловість може розвиватися й бути конкурентоздатною не лише в Україні, а й за її межами. Наведене свідчить про те, що на сучасному етапі вказана галузь промисловості потребує значної державної підтримки і має бути забезпечена дослідницькими розробками у сфері газотурбобудування.

Підприємства, які здійснюють виробництво газових турбін в Україні, є суб'єктами господарювання (згідно з положеннями ст. 55 Господарського кодексу України). Держава здійснює підтримку суб'єктів господарювання шляхом передачі ресурсів держави чи місцевих ресурсів окремим суб'єктам господарювання, а також через втрати доходів відповідних бюджетів. На підставі аналізу Закону України «Про державну підтримку суб'єктів господарювання» [1] можна зробити висновок, що державна підтримка є державною до-

помогою у разі, якщо дотримано такі умови: (а) підтримка надається суб'єкту господарювання; (б) фінансування державної підтримки здійснюється за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів; (в) підтримка створює переваги для виробництва окремих видів товарів чи провадження окремих видів господарської діяльності; (г) підтримка спотворює або загрожує спотворенням економічної конкуренції.

Законодавець чітко визначив форми, види державної допомоги суб'єктам господарювання та порядок її отримання. Відповідно до ст. 4 вищезазначеного Закону України [1] допомога суб'єктам господарювання може надаватися у таких формах: 1) надання субсидій та грантів; 2) надання дотацій; 3) надання податкових пільг, відстрочення або розстрочення сплати податків, зборів чи інших обов'язкових платежів; 4) списання боргів, включно із заборгованістю за надані державні послуги, списання штрафних санкцій, компенсація збитків суб'єктам господарювання; 5) надання гарантій, кредитів на пільгових умовах, обслуговування кредитів за пільговими тарифами; 6) зменшення фінансових зобов'язань суб'єктів господарювання перед фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування; 7) надання, прямо чи опосередковано, суб'єктам господарювання товарів чи послуг за цінами нижче ринкових або придбання товарів чи послуг суб'єктів господарювання за цінами, вище ринкових; 8) продаж державного майна за цінами, нижче ринкових; 9) збільшення державної частки в статутному капіталі суб'єктів господарювання або збільшення вартості державної частки на умовах, неприйнятних для приватних інвесторів. У роз'ясненні Антимонопольного комітету України від 5 жовт. 2017 р. [2] зазначено, що наведений перелік форм державної допомоги є не вичерпним і суб'єктам господарювання може бути надана підтримка у будь-який інший спосіб.

На наш погляд, такий підхід законодавця є дискусійним. З одного боку, необхідно враховувати, що відносини між суб'єктами господарювання та уповноваженими органами з приводу надання державної підтримки (допомоги) можуть змінюватися і, відповідно, форми такої допомоги також будуть скориговані. З іншого боку, підхід до

визначення форм державної допомоги, закріплений у Законі України «Про державну підтримку суб'єктів господарювання» [1], може проковувати зловживання правом з боку відповідних органів державної влади та їх посадових осіб і віднесення до державної підтримки будь-яких інших форм, не визначених у вказаному нормативно-правовому акті. Вважаємо, що перелік форм (способів) державної підтримки має бути закритим і не підлягає розширеному тлумаченню. Тобто, підтримка суб'єктів господарювання може здійснюватися лише у спосіб, прямо передбачений у законодавстві.

Повертаючись до розгляду державної підтримки та стимулювання галузі газотурбобудування, наголосимо на доцільності запровадження податкових пільг для суб'єктів господарювання у позначеній сфері. Пільгове оподаткування є позитивним стимулом для суб'єктів господарювання, що сприяє забезпеченню не лише приватних інтересів, а й публічних. Це обумовлено соціальним та економічним ефектом застосування податкових пільг.

Показово, що наразі чинне податкове законодавство України, зокрема, Податковий кодекс України, не містить жодних положень, які б стосувалися пільгового оподаткування галузі газотурбобудування. У зв'язку із цим вважаємо доцільним закріпити на рівні зазначеного закону податкові пільги за податком на прибуток підприємств для суб'єктів, які виробляють газові турбіни та комплектуючі до них. Крім того, зважаючи на пріоритетність й важливість газотурбобудування, можна вести мову й про надання пільг за податком на додану вартість – щодо устаткування та деталей до нього, які не виробляються в нашій державі, але потрібні для модернізації процесу виробництва газових турбін. Пропонуємо внести відповідні зміни до ст. 142 та п. 197.16 ст. 197 Податкового кодексу України.

Література:

1. Про державну підтримку суб'єктів господарювання : Закон України від 01 лип. 2014 р. № 1555-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1555-18>

2. Про застосування законодавства у сфері державної допомоги : роз'яснення Антимонопольного комітету України від 5 жовт. 2017 р. № 35-

pp/дд. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=-137546&schema=main>.

3. Про затвердження Державної програми розвитку внутрішнього виробництва : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 верес. 2011 р. № 1130. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1130-2011-%D0%BF>.

4. Халатов А. А., Карп И. Н., Куцан Ю. Г. Энергетическое газотурбостроение: перспективы использования в энергетике Украины. *Вісник Національної академії наук України*. 2015. № 11. С. 52–58.

5. Халатов А. А. Энергетика України: сучасний стан та і найближчі перспективи. *Вісник Національної академії наук України*. 2016. № 6. С. 53–61.

Чусько В. І.,

*аспірантка кафедри міжнародного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ БІЖЕНЦЯ

Зростання на початку ХХІ століття масштабів міграції населення в різних регіонах світу, викликаних нестабільністю політичного, соціально-економічного розвитку та виникненням нових збройних конфліктів поставило питання про забезпечення прав біженців й розробку нового універсального міжнародного акту, який би максимально гарантував захист людям, вимушеним залишати домівки та шукати притулку і відобразив єдність різних країн світу в прихильності до такої цивілізаційної цінності як повага до прав людини. Важливим кроком в даному напрямку стало ухвалення у вересні 2016 року Генеральною Асамблеєю ООН Нью-йоркської Декларації для біженців і мігрантів. Зокрема, у Декларації проголошено зобов'язання 193 країн світу вирішувати такі поточні і майбутні завдання, як: – захист прав усіх біженців і мігрантів незалежно від їх статусу; – допомога біженцям в поселенні на новому місці та гарантування можливості здобути освіту і роботу; – заохочення повної,

рівної та ефективної участі жінок у демократичному управлінні; – забезпечення всім дітям-біженцям та дітям-мігрантам права на освіту протягом декількох місяців після прибуття в країну призначення; – запобігання та припинення сексуального і гендерного насильства; – надання гуманітарної та фінансової підтримки країнам, які здійснюють порятунок, прийом і розселення великої кількості біженців і мігрантів; – впровадження комплексу заходів щодо біженців на основі нового механізму, яким буде встановлюватися відповідальність держав-членів ООН, в ситуаціях, пов'язаних з масштабним переміщенням або тривалим перебуванням біженців. Задля реалізації цих зобов'язань у Декларації зафіксовано конкретні заходи. Зокрема, через переговори та консультації домогтися більш справедливого розподілу відповідальності за прийом і підтримку біженців у всьому світі шляхом прийняття глобального договору про біженців в 2018 році. Слід відмітити, що перший проект глобального договору про біженців, був випущений наприкінці січня 2018 року і містить наступні цілі: – зміцнення міжнародного співробітництва з метою зменшення тиску на країни, що беруть участь у прийомі біженців; – посилення самозабезпечення біженців; – підтримка безпечних і гідних умов повернення біженців на батьківщину.

Зміст Нью-йоркської Декларації для біженців і мігрантів демонструє рішучу політичну волю представників різних держав об'єднати зусилля та ресурси для формування узгодженого та відповідального підходу до вирішення проблем біженців і мігрантів. У той же час, Декларація має рекомендаційний характер і її ухвалення ще раз яскраво висвітлює проблемні аспекти міжнародно-правового регулювання статусу біженця. У той же час, Декларація має рекомендаційний характер і її ухвалення ще раз яскраво висвітлює проблемні аспекти міжнародно-правового регулювання статусу біженця. Приміром, влада США прийняла рішення вийти з Нью-Йоркської Декларації для біженців і мігрантів, адже документ містить численні положення, які несумісні з політикою США в області імміграції та прийому біженців і з принципами адміністрації Президента США Д. Трампа. Згідно із заявою Білого Дому, Вашингтон сам вирішить, як краще контролювати свої кордони, і кому дозволяти в'їзжати

в країну. Американська сторона підкреслила, що підхід, викладений в Нью-Йоркській декларації, суперечить суверенітету США».

На сьогодні норми міжнародного права, що застосовуються до біженців, є численними та неоднорідними. Джерела права біженців на нашу думку складають три рівні: – міжнародний (двосторонні та багатосторонні універсальні та регіональні угоди у сфері прав людини та спеціальні щодо захисту біженців, рішення міжнародних інституцій, покликаних захищати права всіх людей і біженців як найбільш вразливої групи населення); – право ЄС (первинне і вторинне законодавство); внутрішньодержавний (національне законодавство, підзаконні акти, рішення судів).

Розглядаючи структуру міжнародно-правового статусу біженців, слід відмітити наступне. У правовій доктрині загально визнано, що від варіантів встановлення правового статусу особи значною мірою залежить активність суб'єкта, можливість прояву ним своїх здібностей, міра забезпечення його потреб і інтересів, а також ступень захищеності людини з боку держави. Аналіз наукових публікацій дозволяє стверджувати про те, що, ядро правового статусу особи складають права, свободи й обов'язки. У той же час, невід'ємними елементами правового статусу є правосуб'єктність, принципи та гарантії. Якщо правосуб'єктність виступає необхідною умовою володіння певним правовим статусом, то принципи визначають сутність та зміст правового становища людини, а гарантії є юридичним засобом реалізації, захисту та поновлення прав і свобод. При цьому категорію правовий статус вживають з посиланням на конкретну галузь права, оскільки відповідна конкретизація вказує на місце суб'єкта в певній сфері суспільних відносин, що регулюються нормами визначеної галузі права (міжнародно-правовий, конституційно-правовий, цивільно-правовий тощо). Виходячи із вищезазначеного, елементами правового статусу особи, як в національному, так і міжнародному праві, є правосуб'єктність, принципи, права, обов'язки та гарантії.

Разом з тим, більшість дослідників розглядають правовий статус біженця в аспекті системи закріплених міжнародно-правовими нормами прав і обов'язків особи, яку визнано в якості біженця. Вказаний доктринальний підхід до структури міжнародно-правового

статусу біженців склався на основі аналізу положень Конвенції про статус біженців. Причому міжнародно-правовий статус мандатних і конвенційних біженців науковці не відрізняють, говорячи лише про те, що захист конвенційних біженців забезпечує держава притулку, а мандатних – Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців. На наш погляд, представлене розуміння міжнародно-правового статусу біженців на сучасному етапі є дещо не повним, адже, по-перше, залишає поза увагою такі формуючі правовий статус елементи, як правосуб'єктність, принципи та гарантії, та, по-друге, стрімка динаміка розвитку міжнародно-правової регламентації становища біженців у другій половині ХХ століття і початку ХХІ століття характеризується значною демократизацією становища цієї групи осіб і еволюцією окремих елементів міжнародно-правового статусу.

Шміло І. О.,

*здобувач НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ПИТАННЯ ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ІНВЕТОРІВ ПРИ ПРИВАТИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО МАЙНА

Значення юридичної відповідальності, у тому числі господарсько – правової, нині істотно зростає у зв'язку з підвищенням ролі правових засобів захисту порушених інтересів. Відповідальність має розглядатися в якості одного з діючих важелів механізму господарювання, що здійснює значний вплив на прискорення процесу економічного розвитку. Чинне законодавство з питань приватизації державного та комунального майна не передбачає необхідних засобів захисту публічних інтересів та відповідальності інвесторів при порушенні умов інвестування покупцями або при порушенні виконання інвестиційних зобов'язань при приватизації державного майна.

Одним із джерел інвестування національної економіки є приватизація державного майна на користь фізичних та юридичних осіб, які відповідно до законодавства можуть бути покупцями у процесі

приватизації. Поняття «приватизація державного та комунального майна» міститься в п. 22 ч.1 ст. 1 ЗУ «Про приватизацію державного і комунального майна» від 18.01.2018 р. [1]. Приватизація державного або комунального майна – платне відчуження майна, що перебуває у державній або комунальній власності, на користь фізичних та юридичних осіб, які відповідно до цього Закону можуть бути покупцями. На відміну від ЗУ «Про приватизацію державного майна» 19.02.1997 року [2], який містив окремі визначення щодо приватизації державного та комунального майна, визнаючи їх таким чином окремими категоріями, то новий Закон від 18.01.2018 р. об'єднав ці поняття.

В процесі приватизації державного майна при порушенні умов інвестування покупцями та порушенні виконання інвестиційних зобов'язань постає питання про відповідальність інвестора. В господарському праві порядок застосування та розміри штрафних або адміністративно – господарських санкцій визначені в ст.ст. 230–237 Господарського кодексу України (далі – ГК) [3].

Відповідальність інвесторів, встановлена нормами ст. 29 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» 2018 р. суттєво не відрізняється від положень ст. 29 Закону України «Про приватизацію державного майна», що втратив чинність. Не встановлено можливість органів державної влади самостійно встановлювати нові види відповідальності інвесторів як сторін по інвестиційним зобов'язанням, не закріплено умов для відшкодування шкоди, що може бути заподіяна державі при невиконанні обов'язків інвесторами. Однак зменшено відсотковий розмір неустойки до 5 % ціни продажу об'єкту, яка застосовується при несплаті коштів за об'єкт приватизації згідно з договором купівлі-продажу.

Судова практика свідчить про застосування таких видів господарських санкцій як штрафних, так і господарських. Зокрема, аналізуючи судові рішення, бачимо, що найчастіше застосовуються саме такі санкції, як штраф, пеня, неустойка та розірвання договору купівлі – продажу. Наприклад, у справі № 910/24512/16 [4] Фонд державного майна України звернувся до Господарського суду міста Києва з позовом до приватного акціонерного товариства про стягнення

1 548 658,00 грн. Позовні вимоги обґрунтовані тим, що відповідач неналежним чином виконав взяті на себе зобов'язання за договором купівлі-продажу пакета акцій ВАТ за конкурсом у зв'язку з чим договір був розірваний у судовому порядку, позивач нарахував за несвоєчасне внесення інвестицій згідно п. 11.1.4, 11.1.5, 11.2.1, 11.2.3 Договору пеню в розмірі 926928 грн за період прострочки з 20.06.2011 по 17.12.2011 та штраф у розмірі 621730 грн відповідно по п. 23 Договору, нарахований за невиконання інвестиційних зобов'язань в обсязі 6217300 грн, що призвело до розірвання договору. Тобто бачимо, що в основному позивачі у своїх позовах наполягають щодо одночасного застосування санкцій у виді пені та штрафу, а також і розірвання договору.

Схожу ситуацію бачимо при аналізі справи № 910/5924/16 [5], коли позивач також наполягає на розірванні договору купівлі – продажу з одночасним стягненням пені та штрафу. Ч. 2 ст. 651 Цивільного кодексу України (далі-ЦК) встановлено, що договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом. Істотним є таке порушення договору, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору. Отже, за приписами норм вказаної статті для розірвання договору за рішенням суду однією із необхідних умов є істотне порушення цього договору, для підтвердження якого необхідно довести, що внаслідок такого порушення другій стороні договору було завдано шкоду та внаслідок цієї шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору. Згідно із ч. 5 ст. 27 ЗУ «Про приватизацію державного майна» від 19.02.1997 на вимогу однієї із сторін договір купівлі-продажу може бути розірвано або визнано недійсним за рішенням суду в разі невиконання іншою стороною зобов'язань, передбачених договором купівлі-продажу, у визначені строки. Відповідно до ч. 8 ст. 23 Закону України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)», органи приватизації здійснюють контроль за виконанням покупцем умов договору купівлі-продажу,

а у разі їх невиконання застосовують санкції, передбачені чинним законодавством, та можуть у встановленому порядку порушувати питання про розірвання договору. Відповідно до ст. 610 ЦК, порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання). Згідно зі ст. 614 ЦК особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вини (умислу або необережності), якщо інше не встановлено договором або законом. Особа є невинуватою, якщо вона доведе, що вжила всіх залежних від неї заходів щодо належного виконання зобов'язання.

Однак в судовій практиці є випадки, коли за позовом вимогою є лише розірвання договору купівлі – продажу. Наприклад, у справі № 918/1501/13 [6] Регіональне відділення Фонду державного майна України по Рівненській області пред'явило у господарському суді позов до відповідача ТОВ про розірвання договору купівлі-продажу. 16.05.11 р. комісією Регіонального відділення Фонду державного майна України по Рівненській області з перевірки виконання умов договору купівлі-продажу пакету акцій ВАТ за конкурсом від 05.09.07 складено акт про неналежне виконання ТОВ умов договору купівлі-продажу. Посилаючись на невиконання відповідачем фіксованих умов конкурсу, визначених планом приватизації пакета акцій та Концепцією розвитку ВАТ, позивач просив розірвати договір купівлі-продажу пакету акцій ВАТ за конкурсом від 05.09.07, укладений між Регіональним відділенням Фонду державного майна України по Рівненській області та ТОВ з підстав, що передбачені ч. 5 ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна». Рішення розірвати договір купівлі – продажу було мотивоване посиленнями на неналежне виконання відповідачем умов договору купівлі-продажу пакету акцій ВАТ за конкурсом від 05.09.07, що відповідно до ч. 4 п. 2 ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна» від 1997 року є підставою до розірвання договору купівлі-продажу об'єкта приватизації. Тобто бачимо, що при вирішенні лише питання про розірвання договору купівлі – продажу суди керуються переважно підставами викладеними в спеціальному законі «Про приватизацію державного майна».

Звертаємо увагу на те, що для розірвання договору – купівлі – продажу необхідні не тільки наявність підстав передбачених законодавством, а й системний аналіз обставин певної справи, оскільки важливим є момент встановлення вини щодо порушення зобов'язань, що є підставою для розірвання. Також для вирішення питання щодо застосування пені та штрафу необхідно звертати увагу за яке саме порушення зобов'язань вони можуть застосовуватися відповідно до умов договору. Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини» 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» N 475/97-ВР від 17 липня 1997 року ратифіковано Конвенцію про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Перший протокол та протоколи N 2, 4, 7, 11 до Конвенції. Згідно з ч. 1 ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Виходячи зі змісту пунктів 32–35 рішення Європейського суду з прав людини від 24.06.2003 «Стретч проти Сполученого Королівства» майном у значенні статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод вважається законне та обґрунтоване очікування набути майно або майнове право за договором, укладеним з органом публічної влади.

Рішенням Європейського суду з прав людини від 24.06.2003 «Стретч проти Сполученого Королівства» встановлено, що, оскільки особу позбавили права на його майно лише з тих підстав, що порушення були вчинені з боку публічного органу, а не громадянина, то в такому випадку мало місце «непропорційне втручання у право заявника на мирне володіння своїм майном та, відповідно, відбулось порушення статті 1 Першого протоколу Конвенції», отже розірвання спірного договору призведе до порушення прав відповідача.

Виходячи з аналізу судової практики, необхідно звернути увагу, що у процесі застосування саме штрафних санкцій суди обов'язково беруть до уваги вину суб'єкта, який порушив зобов'язання, то що

стосується оперативно – господарських санкцій, то в цьому випадку вина суб'єкта не враховується для їх застосування у відповідності до ч. 3 ст. 235 ГК.

Таким чином розглянувши законодавчі положення, наукові праці вчених, провівши аналіз судової практики вбачається неоднаковий підхід до питання відповідальності інвестора при приватизації державного майна. Зокрема, штрафні санкції в більшості випадків застосовуються одночасно з застосуванням оперативно – господарських санкцій. Вбачається необхідним законодавче уточнення, приведення у відповідність актів, які містять положення про відповідальність інвестора при приватизації державного майна, оскільки неоднакове застосування норм законодавства призводить до неоднакового вирішення схожих правовідносин, що негативно впливає на розвиток та ефективне функціонування господарських відносин.

Література:

1. Про приватизацію державного і комунального майна : Закон України № 2269-VIII від 18.01.2018. *Офіційний вісник України*. 2018, № 22.
2. Про приватизацію державного майна : Закон України № 89/97-ВР від 19.02.97 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992, № 24, стаття 348.
3. Господарський кодекс України: станом на 1 вересня 2017 року. Харків : Право, 2017. 232 с.
4. Постанова Київського апеляційного господарського суду у справі № 910/24512/16. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/68821280>.
5. Постанова Київського апеляційного господарського суду у справі № 910/5924/16. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65881780>.
6. Постанова Вищого господарського суду України у справі № 918/1501/13. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42337006>.
7. Постанова Київського апеляційного господарського суду у справі № 910/5924/16. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65881780>.
8. Постанова Верховного суду України у справі № 3. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/13572918>.
9. Цивільний кодекс України: станом на 1 вересня 2017 року. Харків : Право, 2017. 440 с.

Шовкоплас Г. М.,
*к. ю.н., доцент кафедри господарського
права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНТРОЛЮ НА РИНКАХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Ринок фінансових послуг є координатором всієї фінансової системи, сферою відносин, за допомогою якої здійснюється рух фінансових ресурсів, яка є механізмом підвищення конкурентоспроможності економіки країни. В основі ефективності діяльності ринку фінансових послуг лежать чітко розроблені засади правового регулювання відносин державними регуляторами.

В Україні механізм державного регулювання функціонування ринку фінансових послуг характеризується рядом недоліків, а саме нечітким розподілом повноважень державних регуляторів та неузгодженістю їх компетенції, відсутністю єдиної системи засобів впливу. Ці питання потребують подальшого дослідження та вирішення на законодавчому рівні.

Одним із основних завдань господарсько-правового регулювання фінансових ринків є розподіл функцій уповноважених органів на ринках фінансових послуг.

Функції державного регулювання на ринках фінансових послуг реалізують відповідні регулюючі суб'єкти. До функцій органів державної влади на ринку цінних паперів, на думку В. І. Полюхович, можна віднести:

1) законодавча та нормотворча діяльність: а) прийняття актів законодавства з питань діяльності учасників ринку цінних паперів; б) регулювання випуску та обігу цінних паперів, прав та обов'язків учасників ринку цінних паперів; в) встановлення правил і стандартів здійснення операцій на ринку цінних паперів;

2) дозвільна діяльність та встановлення заборон: а) видача ліцензій на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів;

б) заборона та зупинення професійної діяльності на ринку цінних паперів у разі відсутності ліцензії на цю діяльність та притягнення до відповідальності за здійснення такої діяльності згідно з чинним законодавством;

3) облікова та реєстраційна діяльність держави (інформаційно-реєстраційна функція);

4) створення системи захисту прав інвесторів;

5) контрольна діяльність органів [2, с. 65–66].

В. І. Полюховичем була надана класифікація функцій Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР), яка, на нашу думку, є загальною, і її можна застосувати і до Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (далі – Нацкомфінпослуг), і до Національного банку України (далі – НБУ) з урахуванням особливостей секторів ринків фінансових послуг. На нашу думку, якщо в результаті здійснення нормотворчої діяльності, проведення певних операцій, можуть бути відмінності у повноваженнях державних органів, то нагляд і контроль на ринку фінансових послуг повинні бути максимально гармонізовані, виходячи з єдності ринку капіталів та необхідності уніфікації здійснення операцій з фінансовими інститутами.

Розглянемо існуюче нормативно-правове регулювання ринків фінансових послуг в межах державного регулювання. Сучасне державне регулювання ринку фінансових послуг забезпечується трьома уповноваженими органами: Нацкомфінпослуг, НКЦПФР, НБУ. Також, органами регулювання є Антимонопольний комітет, Держфінмоніторинг та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Але реалізація функцій контролю за фінансовими послугами забезпечується тільки Нацкомфінпослуг, НКЦПФР, НБУ. Держфінмоніторинг, Антимонопольний комітет та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб не ставлять за мету управління сферою ринків фінансових послуг, але можуть здійснювати та здійснюють стосовно них регулятивні повноваження, характер яких зумовлюється функціональною спрямованістю органу. Зокрема, Антимонопольний комітет України має регулятивні повноваження, пов'язані із захистом вільної економічної конкуренції та запобіганням недобросовісній конкуренції в усіх

сферах економіки, у тому числі й на ринках небанківських фінансових послуг. Проте, на думку О. В. Клименко, як свідчить функціонування цих ринків, Антимонопольний комітет України не займає активну позицію в цьому питанні [1, с. 61]. НБУ приймає рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку за пропозицією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Як було зазначено раніше, державне регулювання ринків фінансових послуг забезпечується шляхом реалізації Нацкомфінпослуг функцій відповідно до Закону «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 р. № 2664-III (далі – Закон № 2664), Положення «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг», затверджене Указом Президента України від 23 листопада 2011 р. № 1070 (далі – Положення № 1070), НКЦПФР функцій на підставі Закону «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23 лютого 2006 р. № 3480-IV, Закону «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30 жовтня 1996 р. № 448 (далі – Закон № 448), Положення «Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку» затвердженого Указом Президента України від 23 листопада 2011 р. №1063 (далі – Положення №1063), НБУ на підставі Закону «Про НБУ» від 20 травня 1999 № 679 (далі – Закон № 679), Закону «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 № 2121 (далі – Закон № 2121), а саме таких функцій:

1) розроблення і затвердження нормативно-правових актів (п. 1 ст. 28 Закону № 2664 та підпункт 7 п. 3 Положення № 1070; підпункт 3 п. 6 Положення №1063; ст. 56 Закону №2121);

2) державна реєстрація фінансових установ (п. 2 ст. 28 Закону № 2664 та підпункти 8, 9 п. 4 Положення №1070; підпункт 38 п. 4 Положення №1063; ст. 17 Закону №2121);

3) надання дозволів та видача ліцензій на провадження діяльності з надання фінансових послуг (п. 3 ст. 28 Закону № 2664 та підпункт 12 п. 4 Положення №1070; підпункт 35 п. 4 Положення №1063; п. 2 ч. 2 ст. 44 Закону № 679);

4) встановлення обов'язкових критеріїв і нормативів для здійснення діяльності фінансовими установами (п. 4 ст. 28 Закону

№ 2664 та підпункт 18 п. 4 Положення №1070; (підпункт 5–6 п. 6 Положення № 1063; стаття 66 Закону № 2121);

5) здійснення контролю та нагляду за фінансовими установами (п. 9 ст. 28 Закону № 2664 та підпункт 36 п. 4 Положення №1070, ст. 29, 30 Закону № 2664; підпункт 51 п. 6 Положення № 1063, пункт 37-5 ст. 7 Закону № 448; ч. 11 ст. 67 Закону № 2121, ст. 66, 71 Закону №2121);

6) застосування заходів впливу (п. 10 ст. 28 Закону № 2664 та підпункти 39, 40 п. 4 Положення №1070; підпункт 61 п. 6 та підпункт 64 п. 6 Положення №1063; ст. 73 Закону № 2121).

Тобто, як ми бачимо, функції державних регуляторів є схожими, але насправді, є певні відмінності у контрольній діяльності. В цьому і проявляються особливості однієї із головних функцій державних регуляторів – контрольної діяльності. Об'єктами такої контрольної діяльності та контролю є:

– достовірність інформації, що надається учасниками ринку фінансових послуг;

– дотриманням умов провадження діяльності з надання фінансових послуг;

– платоспроможність фінансових установ.

Виходячи з вищевикладеного, можна сказати, що контрольна функція наскрізь охоплює весь механізм господарсько-правового регулювання як складової системи державного регулювання ринків фінансових послуг.

Але контроль у широкому розумінні є формою державного регулювання ринку фінансових послуг. Слід відмітити, що належним чином налагоджена система контролю на ринку забезпечує покращення інвестиційного середовища, захист інтересів споживачів фінансових послуг, усунення системних ризиків. Кожний з ринків, що відноситься до вітчизняних ринків фінансових послуг, формується як відокремлений елемент і має свої нюанси господарсько-правового регулювання. Складовими елементами контролю є: нагляд, звітність, моніторинг, фінансовий моніторинг, перевірки, аудит, ревізія, заходи впливу (санкції).

У вузькому розумінні контроль можна розглядати як діяльність органів державної влади на ринках фінансових послуг, одним із за-

собів - здійсненню нагляду за кількісними показниками фінансових установ, предметом якого є наступні економічні нормативи, які є спільними для всіх вітчизняних фінансових установ, а саме: нормативи капіталу, нормативи ліквідності, нормативи кредитного ризику, нормативи інвестування.

НБУ є зараз єдиним державним регулятором, який майже у повному обсязі виконує функції із господарсько-правового регулювання за відповідними фінансовими установами – банками та деякими фінансовими установами. Але створення єдиного мегарегулятора на ринках фінансових послуг у вигляді НБУ не є панацеєю для вирішення проблем щодо державного регулювання на ринку фінансових послуг. На нашу думку, було б доречним виокремлення компетенції щодо здійснення пруденційного нагляду у більш технічно підготовленого регулятора та пристосованого до виконання такої функції з точки зору господарсько-правового регулювання ринків фінансових послуг. Його метою повинна стати підтримка фінансової стабільності окремих фінансових установ, а також недопущення появи чи нівелювання системних ризиків. Було б доречним, якби цей орган передбачав би різні підходи щодо здійснення нагляду за платоспроможними та неплатоспроможними учасниками ринків, а також, особливо за фінансовими установами, які як залучають кошти, так і позичають.

Література:

1. Клименко О. В. Розвиток системи регулювання ринків небанківських фінансових послуг в Україні. *Економіка України*. 2014. 5. С. 58–69.
2. Полухович В. І. Державне регулювання фондового ринку України: господарсько-правовий механізм : монографія. Київ : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2012. 337 с.

III ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВЕДЕННЯ АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ. ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

Гетьман А. П.,

*д.ю.н., професор, професор кафедри екологічного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
дійсний член (академік) НАПрН України,
провідний науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

Анісімова Г. В.,

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри екологічного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
зам. директора з наукової роботи*

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ Й ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНО- РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ ГАЛУЗІ

Сталий соціально-економічний розвиток України тісно пов'язаний і залежить від ефективності функціонування її господарського комплексу. Звісно, за таких умов одночасно задовольняються зрос-

таючі матеріальні й духовні потреби населення, необхідно забезпечувати раціональне й екологічно безпечне господарювання і збалансоване використання природних ресурсів, створювати сприятливі умови для здоров'я людини, збереження і відтворення навколишнього природного середовища та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва [9]. Зміцнення економічного потенціалу України можливе лише тоді, коли будуть виконуватися завдання і відбуватися рух у напрямках, визначених національною інноваційною й екологічною політикою як пріоритетних, раціонально використовуватимуться енергетичні природно-ресурсні можливості.

В умовах сьогодення державна екологічна політика розглядається як суверенне право незалежної країни, складова національної політики держави, інтегрований чинник соціально-економічного піднесення України, який сприяє забезпеченню переходу до сталого розвитку економіки, запровадженню екологічно збалансованої системи природокористування, охорони, відтворення, дотримання вимог екологічної безпеки населення та територій. Безумовно, державна екологічна політика (як і будь-яка складова державної політики, в тому числі й інноваційна) – це система правових, організаційних, економічних, соціальних, ідеологічних та інших заходів держави, які вживаються задля збереження безпечного довкілля для існування живої і неживої природи, захисту життя і здоров'я населення, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорони, раціонального використання і відтворення природних ресурсів. Варто додати, що конституційні засади як екологічної, так і інноваційної політики закріплені у статтях 16 й 54 Основного Закону.

Науковці вважають, що національна інноваційна політика держави як частина економічної тісно пов'язана із процесами забезпечення економічної безпеки країни, оскільки спрямована не тільки на створення умов для стабільного розвитку, а й на віднайдення таких господарських механізмів, що здатні утримувати інноваційну сферу від можливого розбалансування. Спираючись на це, її доцільно розглядати у вузькому й широкому сенсі. Так, у першому випадку вона розуміється як комплекс заходів і засобів, що застосовує держава задля створення умов сталого розвитку економіки, заснованої на інноваційних підходах й орієнтованої на розробку і впровадження інноваційних про-

дуктів і технологій, а у широкому – комплекс взаємопов'язаних правових, економічних, організаційних й інституційних засад регулювання інноваційних процесів, що максимально відповідає потребам економіки країни і закладає передумови для підвищення рівня її конкурентоспроможності й інноваційності [2, с. 50–51].

Зупинимося на цьому детальніше. Оскільки Україна – енергозалежна країна, то в умовах сталого розвитку її першочерговим завданням виступає подолання енергетичної кризи. Саме інновації, пов'язані з високотехнологічним виробництвом, екологічно збалансованим використанням природно-ресурсного потенціалу, забезпеченням екологічної безпеки, вжиттям заходів із ресурсозаміщення (на відновлювальні джерела енергії), сприяють захисту публічних інтересів держави від зовнішніх і внутрішніх загроз.

З огляду на це при розробці інноваційних засад реформування енергетичної галузі законодавці і науковці орієнтуються на: енергоефективність, формування конкурентних енергетичних ринків, диверсифікація енергопостачання, збільшення в енергетичному балансі частки альтернативних джерел енергії і видів палива. При цьому слід пам'ятати, що правовою основою визначення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності виступають Конституція України, закони України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та інші нормативно-правові акти, що регулюють відносини у цій сфері.

Як уже вище було сказано, захист публічних інтересів держави від зовнішніх і внутрішніх загроз можливий, зокрема, завдяки запровадженню інновацій, пов'язаних із екологічно збалансованим використанням природно-ресурсного потенціалу. Отже, варто вказати, що природно-ресурсний потенціал України – це основа її економічного розвитку, складова ресурсного потенціалу. Крім того, він як наукова категорія є об'єктом дослідження різних наук (природничих, соціальних, економічних, юридичних та ін.), а найчастіше застосовується вченими-регіоналістами, які, у свою чергу, під природно-ресурсним

потенціалом розуміють сукупність природних ресурсів і природних умов, які характерні певному географічному регіону і забезпечують задоволення економічних, екологічних, соціальних та інших потреб суспільства [12, с. 138]. Зокрема, до його складу фахівці включають: земельні ресурси, запаси лісових, водних ресурсів, призначених для використання в господарських цілях, а також запаси мінерально-сировинних ресурсів, тобто (а) природні ресурси (компоненти навколишнього природного середовища, що використовуються в матеріальному виробництві та у невиробничій діяльності), й (б) природні умови, тобто елементи навколишнього природного середовища, які безпосередньо не задіяні в суспільному виробництві.

Виходячи з еколого-правової доктрини, природні об'єкти як невід'ємні компоненти навколишнього природного середовища виступають джерелом задоволення різних інтересів людини й утворюються, зокрема, з природних ресурсів. Природні ресурси, у свою чергу, – джерело споживання, задоволення низки економічних потреб, у тому числі й енергетичних. Отже, коли йдеться про охорону довкілля й раціональне використання природних ресурсів, то слід розуміти, що охороняється певний природний об'єкт, а використовується – природний ресурс. Загальновідомо, що за походженням і природними властивостями виділяють: мінеральні ресурси (корисні копалини), земельні, водні, біологічні (зокрема, лісові), агрокліматичні (сонячне тепло, світло, опади), ресурси енергії природних процесів (енергія сонця, вітру, землі), а також рекреаційні (вони поєднують у собі різні види ресурсів). Відповідно до цього до джерел енергії належать енергетичні природні ресурси: (а) відтворювальні джерела енергії (біопаливо, сонце, вітер, гідроенергетика, енергія приливів і відливів, геотермальна енергія тощо) й (б) невідтворювальні мінеральні природні ресурси (вугілля, нафта, газ та ін.).

Складне економічне становище України з часу набуття незалежності значною мірою зумовлене відсутністю власних дешевих джерел енергії. Єдиним на сьогодні виходом з такої ситуації є розвиток нових енергетичних технологій, що базуються на значних запасах в Україні кам'яного і бурого вугілля, багатих органікою сланців («сланцевий газ»), торфу тощо, і нарощування обсягів використання

нетрадиційних і альтернативних джерел енергії [7], тобто сонячної, вітрової, геотермальної, гідротермальної, аеротермальної енергії, енергії хвиль та припливів, гідроенергії, енергії біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів (відтворювальних), а також доменних та коксівних газів, метану, дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів (вторинні енергетичні ресурси) [6].

Розглянувши ключові поняття, перейдемо до законодавчої бази. Так, згідно із Законом України «Про альтернативні види палива» від 14.01.2000 р. № 1391-XIV ними є тверде, рідке й газове паливо, яке вважається альтернативою відповідним традиційним видам палива і яке виробляється (видобувається) з нетрадиційних джерел і видів енергетичної сировини [5]. У цьому Законі також наведено визначення поняття «нетрадиційні джерела і види енергетичної сировини» – сировина рослинного походження, відходи, тверді горючі речовини, інші природні і штучні джерела й види енергетичної сировини, у тому числі нафтові, газові, газоконденсатні і нафтогазоконденсатні вичерпні, непромислового значення й техногенні родовища, важкі сорти нафти, природні бітуми, газонасичені води, газогідрати тощо, виробництво (видобуток) і переробка яких потребує застосування новітніх технологій і які не використовуються для виробництва (видобутку) традиційних видів палива.

З урахуванням цього Кабінетом Міністрів України прийнято розпорядження «Про затвердження плану заходів з імплементації Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС від 23 квітня 2009 р. про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії та якою вносяться зміни до, а в подальшому скасовуються Директиви 2001/77/ЄС та 2003/30/ЄС» від 03.09.2014 р. № 791-р [8]. Виходячи з положень цього акта інновація і стабільна конкурентоспроможна політика в галузі енергетики дозволяє досягти економічного зростання, хоча у більшості випадків виробництво енергії з відновлюваних джерел залежить від місцевих і регіональних малих чи середніх підприємств (МСП). Досягнення цілей, визначених цією Директивою, вимагає від Співтовариства та держав-членів надати значні фінансові ресурси на проведення до-

сліджень і розвиток технологій, пов'язаних із відновлюваною енергією. Зокрема, на Європейський інститут інновацій та технології покладено обов'язок зробити цей рівень пріоритетом. Держави-члени, у свою чергу, могли б заохочувати місцеві й регіональні органи влади встановлювати цілі, які виходили б за рамки національних, а також залучати їх до розробки національних планів дії у сфері відновлюваної енергії й підвищення поінформованості щодо переваг, які надає енергія, видобута з відновлюваних джерел.

Відповідно до Закону України «Про приєднання до Статуту Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії (IRENA)» від 05.12.2017 р. № 2222-VIII «відновлювана енергія» означає всі види енергії, які отримуються з відновлюваних джерел екологічно раціональним способом та які, *inter alia*, зокрема охоплюють: 1) біоенергію; 2) геотермальну енергію; 3) гідроелектроенергію; 4) енергію океану, у тому числі, *inter alia*, енергію припливів і відливів, енергію хвиль і теплову енергію океану; 5) сонячну енергію, а також 6) енергію вітру (ст. III) [10]. Участь України в IRENA сприятиме доступу нашої країни до пільгових кредитів й отриманню нею рекомендацій щодо удосконалення законодавства у галузі відновлюваної енергетики. Приєднання до Статуту – це черговий крок до одержання чистої, безпечної енергії, що сприятиме зменшенню залежності економіки України від імпорту традиційних енергоносіїв і підвищенню ефективності споживання паливно-енергетичних ресурсів.

Зауважимо, що використання відновлювальних джерел енергії є об'єктивною необхідністю для України. По-перше, це дозволить зменшити концентрацію парникових газів в атмосфері, що сприятиме стабілізації кліматичної системи й забезпечить сталий, безпечний і м'який перехід до екологічно чистої економіки; по-друге, ефективне використання технологій відновлюваної енергії веде до економічного зростання і, по-третє, дає змогу забезпечити децентралізований доступ до енергії; по-четверте, зменшить ризик настання негативних наслідків для здоров'я, до яких може привести використання викопних видів палива і традиційної біомаси тощо.

Формування й подальший розвиток енергетичного сектору економіки відбувається відповідно до розпорядженням Кабінету Міні-

стрів України 18.08.2017 р. № 605-р., яким схвалено Енергетичну стратегію України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [1] (далі – ЕСУ). ЕСУ розроблено в контексті Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», затвердженої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5, яка, зокрема, передбачає реформування енергетики та реалізацію програми енергоефективності в межах визначеного вектора подальшого розвитку. ЕСУ враховує положення Паризької угоди [4] щодо консолідованих заходів із протидії процесу глобального потепління на Землі, зміни клімату. Маємо констатувати, що Україна взяла на себе зобов'язання скороти викиди приблизно на 70 %. Разом із цим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 р. № 932-р схвалено Концепцію реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 р. [3].

До наведеного додамо, що природно-ресурсний потенціал як динамічна категорія і невід'ємна складова державної політики, орієнтованої на інноваційну модель економічного розвитку країни, знає суттєвих змін під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Крім того, і про це вже йшлося, конкурентоспроможності держави залежить не лише від природно-ресурсного потенціалу, а перш за все від ефективності його використання в економічному секторі, можливості активного запровадження інновацій. Світовий досвід підтверджує, що передові позиції за рівнем технологічного й соціально-економічного розвитку займають держави, в яких створено розгалужену інноваційну інфраструктуру, що сприяє науково-технологічному інноваційному розвитку, чого зараз дуже бракує нашій державі.

Література:

1. Енергетична Стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 р. № 605-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80> (дата звернення: 28.03.2018).
2. Концептуальні засади правового забезпечення інноваційної політики України : монографія / Д. В. Задихайло, Г. П. Клімова, Л. С. Шевченко та ін.; за ред. Д. В. Задихайла. Харків : Право, 2014. 464 с.

3. Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 р. : розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 р. № 932-р. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249573705> (дата звернення: 28.03.2018).

4. Паризька угода від 12.12.2015 р., ратифікована Законом України від 14.07.2016 р. № 1469-VIII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_161 (дата звернення: 28.03.2018).

5. Про альтернативні види палива : Закон України від 14.01.2000 р. № 1391-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1391-14> (дата звернення: 16.04.2018).

6. Про альтернативні джерела енергії : Закон України від 20.02.2003 р. № 555-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/555-15> (дата звернення: 16.04.2018).

7. Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року : Закон України від 21.04.2011 № 3268-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/card/3268-17> (дата звернення: 19.04.2018).

8. Про затвердження плану заходів з імплементації Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС від 23 квітня 2009 р. про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії та якою вносяться зміни до, а в подальшому скасовуються Директиви 2001/77/ЄС та 2003/30/ЄС : розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.09.2014 р. № 791-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/791-2014-%D1%80#n8> (дата звернення: 16.04.2018).

9. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (дата звернення: 22.04.2018).

10. Про приєднання до Статуту Міжнародного агентства з відновлювальних джерел енергії (IRENA). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_j02 (дата звернення: 16.04.2018).

11. Руденко В. П., Руденко С. В. Оцінка міри своєрідності (унікальності) структури природно-ресурсного потенціалу природних регіонів України. URL: http://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ_2015_1_27-32.pdf (дата звернення: 19.04.2018).

12. Топчієв О. Г. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики : навч. посібн. / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчиков, В. В. Яворська. Херсон : ОЛДІ- ПЛЮС, 2015. 372 с.

Геков Максим Віталійович,
студент ІПКдОЮ 3 курсу, 12 групи,
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ НАДАННЯ ТА ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Право на доступ до екологічної інформації гарантоване громадянам Конституцією України та міжнародними нормативно-правовими актами, як-то: Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція від 06.07.99) та ін. законами України. Маємо констатувати, не зважаючи на те, що окреслене питання неодноразово привертало увагу науковців, все ж таки воно залишається недостатньо вивченим.

Про актуальність для юридичної науки проблематики правової визначеності, законодавчого утвердження, забезпечення екологічних прав громадян свідчить рівень наукової розробки та інтерес учених-правників, що знайшло відображення у працях В. І. Андрейцева, Г. І. Балюка, Т. В. Чубарук, Т. М. Слінько та інших. Згідно ст. 10 Закону України «Про інформацію» одним із різновидів інформації є інформація про стан довкілля (екологічна інформація) [1]. У ст. 4 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» зазначено, що громадяни мають право на достовірну і своєчасну інформацію про стан свого здоров'я, здоров'я населення, а також про наявні та можливі фактори ризику для здоров'я та їх ступінь [4].

Стаття 50 Конституції України гарантує кожній людині право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, та право на її поширення. Принципово важливою та вагомою у цій нормі є імперативна заборона засекречування інформації про стан довкілля («така інформація ніким не може бути засекречена») [2].

Слід зауважити, що у багатьох нормативних актах національного та міжнародного рівня містяться формулювання, які припускають обмеження вільного доступу до екологічної інформації. Навіть у тексті Конвенції «Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» (Орхуська конвенція) легітимізовано певні підстави відмови у наданні екологічної інформації, продиктовані конфіденційністю діяльності державних органів, комерційної та промислової інформації, можливістю впливу на міжнародні відносини, національну оборону або державну безпеку, правом інтелектуальної власності тощо. Однак, такі обмеження у відповідності до міжнародних принципів свободи інформації повинні бути прописані у законі у вигляді чітко сформульованих винятків, які не допускають поширювального тлумачення. В той же час будь-які обмеження конституційної норми щодо вільного доступу до інформації про стан довкілля, можна протлумачити, як такі, що суперечать принципам верховенства права, непорушності гарантій прав та свобод людини та неприпустимості звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод, які визначені в статтях 8, 21, 22 Конституції [2].

Стаття 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» гарантує кожному громадянину вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічної інформації) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом [3]. Зазначене положення свідчить, що існує певна можливість обмеження конституційного права на доступ до екологічної інформації, що суперечить конституційній нормі, відповідно до якої екологічна інформація ніким не може бути засекречена, а також положенням статей 8 та 22 Конституції, згідно з якими закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй, а права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих

прав і свобод [2]. Існують деякі прогалини у законодавчому регулюванні порядку доступу до екологічної інформації. Так, на підставі ст. 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації» можна виділити два шляхи доступу до інформації: 1) активний – надання інформації за запитами; 2) пасивний – систематичне та оперативне оприлюднення інформації в офіційних друкованих виданнях, на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет, на інформаційних стендах, будь-яким іншим способом [5]. У ст. 12 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» обов'язок не порушувати екологічні права і законні інтереси інших суб'єктів покладено на громадян [3]. Обов'язки розпорядників публічної інформації, визначені у ч. 2 ст. 13 Закону України «Про доступ до публічної інформації». Розпорядниками інформації визнаються: 1) суб'єкти владних повноважень – органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання; 2) юридичні особи, що фінансуються з державного, місцевих бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим, - стосовно інформації щодо використання бюджетних коштів та ін. Закон України «Про інформацію» відсилає нас до інших законів та міжнародних договорів України. Закон України «Про звернення громадян» визначає лише обов'язок розглянути звернення, а не надати запитувану інформацію (ст. 14) [6].

У ч. 2 ст. 25-1 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» більш детально регламентований пасивний елемент доступу до екологічної інформації, що є досить позитивним моментом [3]. Проте, спеціалізоване законодавство у сфері надання екологічної інформації не в повній мірі розкриває конкретний механізм виконання обов'язків уповноважених суб'єктів щодо надання екологічної інформації. Орхуська конвенція, яка, хоча і з винятками та застереженнями, однак таки покладає на державні органи (у розумінні цієї конвенції) обов'язок надати екологічну інформацію, для приватних суб'єктів, як показано вище, обов'язків як таких нема. У свою чергу, нечітке врегулювання обов'язків веде до неможливос-

ті застосування заходів державного впливу, притягнення до відповідальності за порушення прав інших осіб.

Так, на думку З. Козака, поза увагою законодавця залишилися питання розуміння систематичності інформування населення, а також конкретних видів ЗМІ, через які поширюватиметься екологічна інформація [7, с. 19]. Тому у цій частині законодавство про доступ до екологічної інформації потребує подальшого вдосконалення.

Отже, право на доступ до екологічної інформації – це закріплена в Конституції України можливість громадян вільно отримувати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, яка ніким не може бути засекречена, і така можливість може бути обмежена тільки законом в умовах воєнного або надзвичайного стану. Право на доступ до екологічної інформації – це абсолютне право громадян, якому кореспондує обов'язок необмеженого кола осіб надавати таку інформацію.

Зважаючи на вищевикладене, можна зробити висновок, що чинне законодавство України містить низку недоліків у сфері правового регулювання права громадян на доступ до екологічної інформації, обмежуючи тим самим обсяг можливостей громадян при реалізації зазначеного права, що впливає на екологічну свідомість та культуру населення, зменшує її роль у процесі забезпечення та реалізації права на безпечне довкілля.

Література:

1. Про інформацію : Закон України від 02.10.92 р. № 2657-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2657-12>.
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 26.06.91 р. № 1264-XII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1264-12>.
4. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 27. ст. 218.
5. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2939-17>

6. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1264-12>.

7. Козак З. Порядок доступу до екологічної інформації: окремі правові проблеми. *Вісник екологічної адвокатури*. 2006. № 30. С. 18–21.

Даниловських В. В.,

студентка 3 курсу 3 групи

Слідчо-криміналістичного інституту

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ В СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ

Однією з актуальних є проблем сьогодення є поведження з відходами, що завдає великої шкоди здоров'ю людей та навколишньому середовищу в цілому. В Україні функціонує майже 6 тисяч офіційних сміттєвих полігонів і ще 30 тисяч неофіційних. Щорічно українці виробляють 700-720 мільйонів тонн сміття різного походження. Загальна маса накопичених відходів уже становить приблизно 36 мільярдів тонн [1]. І з кожним роком цифри стають дедалі більшими. Розв'язання цієї проблеми значною мірою залежить від створення й функціонування міжнародно-правових механізмів, що регулюють відповідні відносини у сфері поведження з відходами. Складовою цих механізмів є право Європейського Союзу (ЄС) спрямоване на регулювання цих відносин.

А саме: Конвенція про запобігання забрудненню моря скидами відходів та інших матеріалів 1972 року; Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням 1989 року; Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднення 1997 року; Роттердамська конвенція про процедуру попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин і пестицидів у міжнародній торгівлі 1998 року та інші.

До системи спеціальних органів, що займаються питанням охорони навколишнього середовища, у сфері поводження з відходами у ЄС входить Комітет ENVI (Environment, Public Health and Food Safety), що діє у складі Парламенту ЄС; Європейському Агентству з навколишнього середовища, головною метою якого є забезпечення незалежної інформації про стан навколишнього середовища.

В контексті Угоди про асоціацію з ЄС Україна бере на себе зобов'язання з адаптації національного екологічного законодавства до норм *Acquis communautaire*. Відтак, перед Україною постають завдання з виконання в доволі жорсткі строки зафіксованих в Угоді вимог стосовно імплементації директив у сфері поводження з відходами, зокрема Директива № 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 року про відходи, Директива № 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 року про захоронення відходів зі змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003, та Директива № 2006/21/ЄС від 15 березня 2006 року про управління відходами видобувної промисловості та внесення змін і доповнень до Директиви № 2004/35/ЄС.

Зазначимо, що положення Директиви № 2008/98/ЄС про відходи мають бути впроваджені одні протягом 3 років, інші – протягом 5 років з дати набрання чинності цією Угодою. Даною Директивою передбачено: встановлення механізму повного покриття витрат згідно з принципом «забруднювач платить» та принципом розширеної відповідальності виробника (ст. 14); встановлення дозвільної системи для установ/підприємств, що здійснюють операції з видалення чи утилізації відходів, з особливими зобов'язаннями щодо управління небезпечними відходами; запровадження реєстру установ і підприємств, які здійснюють збір та транспортування відходів.

Для прикладу, у Швейцарії чи Швеції практично всі відходи переробляються, спалюються, компостуються. Швеція взагалі закуповує відходи в інших країнах. Тоді як у нас майже всі відходи захоплюються на звалищах без дотримання екологічних, будівельних і санітарних норм [2].

18 липня 2017 року Мінприроди оприлюднив Національну стратегію поводження з відходами основою якої стала Директива 2008/98/ЄС про відходи, в якій передбачено черговість поводження

з ними. Виконання заходів, досягнення цілей і показників розписані Стратегією до 2030 р.

Директива № 1999/31/ЄС про захоронення відходів зі змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003 передбачає: прийняття національного законодавства та визначення уповноваженого органу (органів); класифікація місць захоронення відходів (ст. 4); підготовка національної стратегії щодо зменшення кількості міських відходів, що розкладаються під впливом мікроорганізмів, які спрямовуються на полігони (ст. 5); встановлення системи процедур подачі заяв та надання дозволів, а також щодо процедур прийняття відходів (ст. 57, 11, 12 і 14); встановлення процедур контролю та моніторингу під час функціонування та закриття полігонів, а також процедур подальшого догляду після закриття з метою забезпечення їх знешкодження (ст. 12 та 13); впровадження планів очистки існуючих місць захоронення (ст. 14); встановлення механізму обчислення вартості (ст. 10); забезпечення необхідної обробки відповідних відходів перед їх захороненням (направленням на полігони/сміттєзвалища) (ст. 6). Ці положення Директиви мають бути впроваджені для існуючих установ/обладнання протягом 6 років з дати набрання чинності цією Угодою. Для будь-яких інших установ/обладнання, що вводяться в експлуатацію після підписання Угоди, положення Директиви застосовуються з дати набрання чинності цією Угодою [3].

Показники, які демонструє Європа в цій сфері, вражають. Зокрема, Польща захоплює на сміттєзвалищах 44 % побутових відходів, Швеція — 0,8 %. Тим часом Україна близько 95 % усіх побутових відходів відправляє на сміттєзвалища. Площа під ними становить уже понад 9 тис. га.

В Україні ж налічується 6,5 тис. законних і близько 35 тис. незаконних сміттєзвалищ, загальна площа яких становить 7 % від території країни. Крім того, легальні звалища не мають відведення, збору та очищення фільтратів (стічних вод) і збору біогазу. Днища котлованів полігонів не ізольовані, що забруднює ґрунти й підземні води. Біогаз, який утворюється внаслідок перегнивання, забруднює атмосферу та викликає загоряння.

В Україні ще наприкінці 80-х було побудовано 4 сміттєспалювальних заводи – у Києві, Дніпрі, Харкові та Севастополі. Найвтривалішим виявився столичний завод «Енергія». Зараз це єдиний функціональний комплекс для спалювання відходів. Саме тут було спалено левову частку львівського сміття. Зважаючи на вік технології, завод потребує масштабної модернізації. Часткові роботи щодо оновлення проводяться уже зараз [2]. Так, трагедія на Грибовицькому сміттєзвалищі у Львові показала, до яких наслідків призводить нехтування цивілізованими способами поводження з відходами. Аналогічна ситуація і на Київських полігонах побутових відходів. На одному з полігонів Києва встановлено газозбірні свердловини метану, проте їх недостатньо, і часом сміттєзвалища палають, забруднюючи довкілля токсинами.

Директива № 2006/21/ЄС про управління відходами видобувної промисловості та внесення змін і доповнень до Директиви № 2004/35/ЄС впроваджує: прийняття національного законодавства та визначення уповноваженого органу (органів); встановлення системи, яка забезпечить створення/розроблення операторами (суб'єктами господарювання) планів управління відходами (визначення та класифікація засобів поводження/переробки з відходами; характеристика відходів) (ст. 4 і 9); встановлення дозвільної системи, фінансових гарантій та системи контролю (ст. 7, 14 та 17); встановлення процедур управління та моніторингу видобувних пустот (ст. 10); встановлення процедур закриття та подальшого нагляду за виробничими майданчиками відходів видобувної діяльності (ст. 12); створення реєстру закритих майданчиків відходів видобувної діяльності (ст. 20). Ці положення Директиви мають бути впроваджені протягом 5 років з дати набрання чинності цією Угодою.

На сьогодні Європа відмовляється від спалювання побутових відходів. Зокрема, 26 січня 2017 р. Європейська комісія звернулася до Європейського парламенту з повідомленням про перегляд проведення з відходами в питанні їх спалювання на користь повторного використання та переробки побутових відходів. Зокрема, у Києві на заводі спалюється побутове сміття, але контроль і моніторинг саме за токсичними речовинами не ведеться.

Тому впровадження чи розробка більш ефективної законодавчої бази у поводженні з відходами є дуже актуальним питанням на сьогоднішній день. На прикладі ЄС видно, що впроваджені директив суттєво вплинули на розвиток альтернативних видів переробки, встановлення дозвільних систем, реєстрів та відповідальності в системі поводження з відходами.

Література:

1. Крива О. Переробка відходів – мрія чи реальність? URL: <https://kredens.lviv.ua/smittya/>.
2. Войцехівська А. Розчистити Україну: місія (не) здійснена? URL: https://dt.ua/ECOLOGY/rozchistiti-ukrayinu-misiya-ne-zdiysnenna-254196_.html.
3. Угода про асоціацію між Україною з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з іншої сторони. URL: <http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/>.

Єліна А. А.,

студентка 3 курсу, 7 групи

*Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МАРКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Пріоритетними завданнями, що обумовлюють розвиток кожної держави – збереження життя населення. Здорова нація – фізичний і моральний розвиток, здоровий спосіб життя, безпека життєдіяльності. Станом на сьогодні існує велика кількість продукції для споживання національного і імпортного виробництва, але досить часто нешкідливі товари, які мають гарну упаковку, становлять загрозу для нашого здоров'я.

Ціль даної роботи: розглянути питання нормативного-правового врегулювання засад екологічного маркування; визначити юридичні

ознаки процедури сертифікації продукції в контексті наукових поглядів. Сформулювати авторське визначення «екологічного маркування», охарактеризувати його типи.

Правове регулювання екологічного маркування на національному рівні ускладнюється відсутністю відповідної світовим і європейським вимогам нормативно-правової бази. Поняття, ознаки «екологічного маркування», як правової категорії є предметом багатьох наукових дискусій й не лише в юридичній науці, а і в економічній та інших галузях.

Так, Берзіна С. В. характеризує екологічне маркування як ідентифікатор певних екологічних характеристик продукції та одним з ефективних інструментів інформування споживача про властивості, переваги чи недоліки утилізації продукції або відходів упаковки [1, с. 46]. Олещенко І. В. тлумачить даний термін як позначення продукції спеціальним знаком, який засвідчує її екологічні характеристики чи пов'язані з нею процеси і методи виробництва відповідно до нормативних вимог [2, с. 135–136].

На наш погляд, екологічне маркування – це ідентифікатор у формі символу, графічного зображення на етикетці продукції або пакуванні, документації на продукцію, в технічних документах та інше, який надає споживачу інформацію про екологічність даної продукції (властивості, переваги чи недоліки), процеси або послуги.

В нашій державі питання екологічного маркування визначається одним з пріоритетних завдань розвитку нашої держави до 2020 року відповідно до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [3]. А також регулюється Законами України «Про стандартизацію» [4], «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» [5] та ін. Загальні принципи та методи його застосування викладені в міжнародних стандартах серії ISO 14020 «Екологічні маркування та декларації». До основних вимог застосування екологічних маркувань, вважає С. В. Берзіна, мають належати такі: 1) бути точними, перевірятися, відповідати призначенню та не вводити в оману споживача; 2) не створювати необґрунтовані бар'єри у міжнародній торгівлі; 3) ґрунтуватися на науковій методології, достатньої для підтвердження

використання точних і перевірених даних; 4) відображати не відповідність державним нормам, а відповідність певним критеріям екологічних характеристик чи переваг, ґрунтуючись на вимогах добровільних стандартів [1, с.46].

Міжнародна організація із стандартизації (*International Organization for Standardization, ISO*) поділяє екологічне маркування на такі основних типи: 1. Добровільне екологічне маркування (ISO 14024) – встановлює визначення загальних екологічних переваг товарів чи послуг. Екологічні переваги оцінюються незалежною третьою стороною (органом сертифікації) на відповідність екологічним критеріям. 2. Самодекларація (ISO 14021) – не обумовлюється чіткими характеристиками, а декларування здійснюється у вигляді формулювань чи позначок, що вказують на ту чи іншу характеристику продукції. Даний тип екологічного маркування не потребує оцінювання незалежною третьою стороною.

Станом на 2018 рік і відповідно положень Міністерства екології та природних ресурсів України в нашій державі діє Центр екологічної сертифікації та маркування ВГО «Жива планета», який проводить маркування згідно з I типу за схемою згідно ISO 14024 і виступає незалежною третьою стороною (органом сертифікації), що діє згідно з вимогами міжнародного законодавства.

Сертифікація необхідна тоді, коли метою є декларування загальних переваг продукції щодо впливів на стан довкілля та здоров'я людини. Таке маркування застосовується у вигляді знака екологічного маркування встановленого зразка разом з формулюваннями, що вказують на поліпшені екологічні характеристики, номером екологічного сертифіката та посиланням на схему сертифікації згідно з ISO 14024 [6, с. 8].

На нашу думку, екологічне маркування, як пріоритетний напрям державної екологічної політики до 2020 року, є актуальним і в першу чергу потребує подальшого нормативно-правового врегулювання. Доцільно законодавчо закріпити процедуру використання графічного зображення на етикетці, як обов'язкову умову випуску продукції. Юридичний механізм екологічного маркування матиме позитивний вплив, як на виробника продукції – шляхом вдосконалення ви-

робничого процесу товарів, підвищенням якості продукції, так і на споживача, – підвищенням рівня екологічної свідомості та культури.

Література:

1. Берзіна С. В. Екологічне маркування (нові правила та відповідальність). *Упаковка*. 2015. № 3. С. 46–48.
2. Олещенко І. В. Правове забезпечення охорони довкілля суб'єктами господарювання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2017. С. 232.
3. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011 р. № 26. Ст. 1284.
4. Про стандартизацію : Закон України від 15.01.2015 р. № 1315-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 31. Ст. 1058.
5. Про технічні регламенти та оцінку відповідності : Закон України від 15.01.2015 р. № 124-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 14. Ст. 96.
6. Берзіна С. В., Капотя Д. Ю., Бузан Г. С. Екологічна сертифікація та маркування : методичний довідник. Київ : Вид-во Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 114 с.

Іванюта Д. О.,

студентка 1 курсу, 1 групи

Міжнародно-правового факультету

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ КЛІМАТУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

За останні півсторіччя проблема глобальної зміни клімату гостро постала перед міжнародним співтовариством. Вагомий вплив на зміну клімату має антропологічна діяльність людини, нормативно-правове забезпечення якої необхідно привести до світових вимог і стандартів. Правове регулювання господарської діяльності, пов'язаної з впливом на клімат, є пріоритетним напрямом сталого розвитку су-

спільства та важливим завданням державної екологічної політики [3]. Ратифікація Паризької угоди до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату [5] свідчить про необхідність розробки належного правового закріплення впливів господарської діяльності на клімат у національному законодавстві, що є доцільним в умовах євроінтеграційних процесів України.

Клімат, як об'єкт правового регулювання, є поняттям поліаспектним і підходи до його розуміння змінюються на різних етапах розвитку суспільства [8, с. 7]. Вже зараз клімат став об'єктом правової охорони за законодавством пострадянських республік, а саме: Республіки Казахстан (ст. 7 Екологічного кодексу), Республіки Білорусь (ст. 5 Закону «Про охорону навколишнього середовища»), Республіки Туркменістан (ст. 2 Закону «Про охорону природи»), Російської Федерації (ст. 4 Закону «Про охорону навколишнього середовища»). Це також стосується країн дальнього зарубіжжя, приміром, Японії, Великобританії та інших держав.

В національній науці екологічного права проблемам еколого-правової охорони клімату присвячені праці багатьох фахівців, як-то: А. П. Гетьман, В. І. Андрейцев, Г. І. Балюк, М. В. Краснова, Н. Р. Малишева, В. К. Рибачек, К. А. Прохоренко, Г. В. Анісімова та інші. В сучасній еколого-правовій доктрині не вироблено єдиного підходу до розуміння сутності й ознак клімату як об'єкта охорони навколишнього природного середовища. У більшості джерел термін «клімат» характеризується крізь призму інституту загального (кліматичні умови), або спеціального (кліматичні ресурси) природокористування, та розглядається переважно як джерело споживання для задоволення потреб людини.

В сучасній вітчизняній науці екологічного права одним з перших ґрунтовних досліджень проблем охорони клімату є дисертаційна робота К. А. Прохоренко, в якій запропоноване правове визначення клімату як об'єкта еколого-правової охорони. Там клімат розглядається як об'єкт природного походження, що характеризується станом кліматичної системи (атмосфери, гідросфери, біосфери й геосфери у їх взаємозв'язку і взаємодії), та є визнаним нормами міжнародного екологічного права у якості об'єкта, на який здійснюється небезпечний антропогенний вплив у формі юридично-визначених видів

діяльності, пов'язаний з викидом парникових газів, і який потребує вживання спеціальних міжнародних і державно-правових заходів, спрямованих на стабілізацію концентрації парникових газів в атмосфері на такому рівні, за яким не допускається порушення рівноваги кліматичної системи, а також погіршення безпеки та якості навколишнього природного середовища у зв'язку з цим [8, с. 8].

Однак, маємо констатувати, що досі правовий механізм регулювання господарської діяльності, пов'язаної з впливом на клімат, потребує подальшого вдосконалення. Виходячи з цього, в умовах сьогодення принципового значення набуває модернізація системи екологічного законодавства й правової охорони клімату. Першочерговими завданнями є: а) виявлення протиріч і заповнення прогалин у чинному екологічному законодавстві в сфері охорони клімату; б) вдосконалення діючих нормативно-правових актів з урахуванням міжнародних стандартів і вимог в контексті міжнародно-правових зобов'язань України тощо. Доцільно привернути увагу до особливості уніфікації понятійно-категоріального апарату в контексті правової охорони клімату.

Загальновідомо, що термін «клімат» походить від грецького «κλίμα» («κλίματος»), що означає нахил, нахилення. Вважається, що це поняття ввів у науковий обіг давньогрецький астроном Гіппарх Нікейський (190–120 рр. до н.е.) з метою умовного поділу земної поверхні на 5 регіонів відповідно до нахилу сонячних променів, назвавши їх кліматичними зонами [1, с. 9]. В сучасних природничих науках клімат визначають як: а) багаторічний режим погоди, властивий тій або іншій місцевості на Землі; б) закономірну послідовність метеорологічних процесів, яка визначається комплексом фізико-географічних умов, таких як сонячна радіація, циркуляція повітряних мас, характер підстилаючої поверхні та географічне положення території. Аналогічне визначення клімату передбачене й в Державному стандарті України ДСТУ: 3992-2000 Кліматологія. Терміни та визначення основних понять [2]. Зокрема, важливо, що клімат відіграє велику роль для життєдіяльності людини і існування всього живого на планеті.

В національній еколого-правовій доктрині клімат віднесено до системи об'єктів еколого-правової охорони. Однак, діюче законодав-

ство України не визначає клімат як самостійний об'єкт екологічних правовідносин (ст. 5 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. №1264-ХІІ [4]), через що унеможливується його законодавче закріплення, що вносить дисбаланс та неоднозначність у його тлумачення. В традиційному розумінні поняття об'єктів екологічного права – це природно-ресурсні блага, з приводу яких виникають правовідносини. На європейському просторі існує юридичне визначення поняття клімату, що дозволяє розробити правові механізми регулювання його охорони. Основними джерелами положень охорони клімату в ЄС є три установчі договори: Паризький договір про заснування Європейського Об'єднання Вугілля і Сталі (1951 р.); Римський договір про заснування Європейського Економічного Співтовариства (1957 р.), а також Маастрихтський договір про заснування Європейського Союзу (1992 р.).

Норми, що належать до охорони навколишнього середовища, закріплені Договором про заснування Європейського Співтовариства, в розділі ХІХ «Навколишнє середовище». В умовах євроінтеграції, головним документом, який визначає основи співпраці України та ЄС є Угода про партнерство між Європейськими Співтовариствами, їх державами-членами та Україною [6]. Про важливість і актуальність окресленої проблеми свідчить і той факт, що в Угоді про співробітництво у ст. 361 визначаються регіональні та глобальні проблеми навколишнього середовища, так звані *inter alia*, в різних сферах, до яких відноситься й зміна клімату. Одним із важливих завдань для інтеграції нашої держави в ЄС є приведення національної законодавчої бази до європейських стандартів. Незважаючи на розробку механізмів адаптації, виникає ряд проблем щодо визначення юридичної природи клімату як об'єкта охорони та засобів його правової охорони. Варто зазначити, що значна частина імплементаційних положень та вимог до вітчизняної правової системи, на жаль, досі не отримали законодавчого закріплення, а міжнародно-правові зобов'язання в сфері охорони клімату залишаються декларативними. Плани адаптації заходів щодо змін клімату не були виконані в повному обсязі.

Вагомим кроком є прийняття розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 р. № 932-р, яким схвалено Концепцію реалі-

зації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 р. [7]. Її прийняття є значною подією, оскільки в цьому першому національному доктринальному документі щодо боротьби зі зміною клімату, визначено підстави для розробки законодавчих актів, стратегій і планів заходів для різних напрямів державної політики в даній сфері.

Підсумовуючи, додамо, що зараз національний природно-ресурсний потенціал є складовою загальноєвропейських природних багатств, а вирішення екологічних проблем носить глобальний характер у зв'язку з обмеженістю природних ресурсів та кліматичними змінами.

Література:

1. Глобальне потепління і клімат України: регіональні екологічні та соціально-економічні аспекти / [Волощук В. М. [та ін.]. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2002. 17 с.
2. ДСТУ 3992-2000. Кліматологія. Терміни та визначення основних понять. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=69183 (дата звернення 26.04.2018).
3. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (дата звернення: 26.04.2018).
4. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. №1264-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення 26.04.2018).
5. Про ратифікацію Паризької угоди : Закон України від 14.07.2016 р. № 1469-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1469-19> (дата звернення 26.04.2018).
6. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1678-18> (дата звернення 26.04.2018).
7. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 р. № 932-р. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249573705> (дата звернення: 26.04.2018).
8. Прохоренко К. А. Клімат як об'єкт еколого-правової охорони України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 16 с.

Ключникова Н. В.,

студентка 3 курсу 13 групи

*Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА САМОВІЛЬНЕ ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

На сучасному етапі одним із найпоширеніших порушень земельного законодавства й досі залишається самовільне зайняття земельних ділянок. Питання, які стосуються сутності, характеру даного правопорушення, підстав та порядку притягнення до юридичної відповідальності внаслідок його скоєння на сьогодні не втрачають практичної значущості та актуальності. Вважаємо за необхідно з'ясувати випадки застосування санкцій до особи при самовільному зайнятті земельної ділянки.

У земельному, адміністративному, кримінальному праві передбачена відповідальність за таке протиправне діяння як самовільне зайняття земельної ділянки, однак роз'яснення даного правопорушення ні в Земельному кодексі України, ні в Кодексі України про адміністративні правопорушення, ні в Кримінальному кодексі України не наведено. Поняття самовільного зайняття земельної ділянки закріплено в ст. 1 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель», а саме: самовільне зайняття земельної ділянки – будь-які дії, які свідчать про фактичне використання земельної ділянки за відсутності відповідного рішення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування про її передачу у власність або надання у користування (оренду) або за відсутності вчиненого правочину щодо такої земельної ділянки, за винятком дій, які відповідно до закону є правомірними [1].

Більшість науковців, в тому числі А. М. Мірошниченко, Р. І. Марусенко, О. В. Лугина, вважають таке визначення самовільного зайняття земельної ділянки не досить вдалим, оскільки воно не відображає повною мірою протиправність такої дії, а також спрямовує на думку, що достатньо лише рішення відповідного органу або вчи-

нення правочину щодо земельної ділянки, аби подальше володіння та користування земельною ділянкою було правомірним [2].

Згідно з нормами земельного законодавства, особи набувають право власності на земельну ділянку із земель державної або комунальної власності за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування, або за результатами аукціону (ст. 116 Земельного кодексу України). У випадку якщо особа набуває право власності на жилий будинок чи іншу споруду за цивільно-правовою угодою, то вона відповідно набуває право власності на земельну ділянку, на якій розміщений даний об'єкт (ст. 120 Земельного кодексу України). Привернемо увагу, що відповідно до ст.125 Земельного кодексу України, право власності на земельну ділянку, а також право постійного користування та право оренди земельної ділянки виникають з моменту державної реєстрації цих прав [3]. Процедура та особливості державної реєстрації прав на земельну ділянку, а також оформлення речових прав на земельну ділянку закріплені в Законі України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [4].

Аналізуючи процедуру надання земельної ділянки у власність виникає питання відносно того чи буде наставати відповідальність за володіння та користування земельною ділянкою до проведення державної реєстрації.

Взагалі прийняття рішення компетентного органу стосовно вчинення дій з земельною ділянкою – це лише один із етапів юридичної процедури надання земельної ділянки у власність, наявність якого необхідна для правомірного володіння та користування нею. В літературі зазначається, що реєстрація прав на землю має своєю основною метою настання правових наслідків, а саме: санкціонованого державою утвердження особи як офіційного, законного суб'єкта відповідного права на землю [5, с. 15]. І, як зауважив С. В. Гринько, до часу такого оформлення у особи де-юре, ще не має суб'єктивного права на землю. Тому, використання земельної ділянки до моменту державної реєстрації прав на неї вважається неправомірним [5, с. 28–30].

Вважаємо, що володіння та користування земельною ділянкою лише на підставі рішення органу державної виконавчої влади чи ор-

гану місцевого самоврядування про її передачу у власність або надання у користування (оренду) є правопорушенням, однак не підпадає під кваліфікацію як самовільне зайняття земельної ділянки. В даному випадку має місце порушення встановленого законодавством порядку набуття земельних прав. У такому разі державний інспектор у сфері державного контролю за використанням та охороною земель має право скласти акт перевірки з зазначенням, що земельна ділянка використовується без правовстановлюючих документів, та видати припис особі, яка використовує земельну ділянку без правовстановлюючих документів, з вимогою припинити порушення земельного законодавства (ст. 10 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель»). У разі невиконання припису, скласти протокол про адміністративне правопорушення за ст. 188-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення та видати повторний припис з такою ж вимогою [6].

Таким чином, для того щоб зменшити кількість випадків безпідставного притягнення осіб до юридичної відповідальності вважаємо за необхідне розмежування таких протиправних діянь як самовільне зайняття земельної ділянки та порушення процедури набуття права власності на земельну ділянку. У тому разі, коли особа отримала рішення органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування щодо набуття права власності на земельну ділянку і почала відразу володіти та користуватись нею за відсутності державної реєстрації, особа не буде нести юридичну відповідальність за правопорушення, яке кваліфікується як самовільне зайняття земельної ділянки. З цього випливає, що застосування санкції до особи як за самовільне зайняття земельної ділянки при порушенні процедури набуття права власності на земельну ділянку є неправомірним.

Література:

1. Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19.06.2003 р. № 963-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/963-15>.
2. Мірошніченко А.М., Марусенко Р. І. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України. Київ : Правова єдність. 2013. 542 с.

3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

4. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>.

5. Гринько С.В. Правові аспекти реєстрації прав на землю : монографія Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. 172 с.

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. №8073-X. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

7. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

8. Лугина О. Проблеми нормативного визначення терміна «самовільне зайняття земельних ділянок». *Право України*. 2008. №2. С. 109–111.

Савчук О. О.,

к. ю. н., науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ЛІСОВА СЕРТИФІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ

Метою екологічного менеджменту є охорона природних ресурсів, обмеження викидів шкідливих речовин в атмосферу та водне середовище, забезпечення нормального стану здоров'я працівників, споживачів та мешканців місцевості [1]. Впровадження системи екологічного менеджменту підвищує інвестиційну привабливість українських компаній, дозволяє знизити страхові витрати і вартість кредитів [2, с. 49].

У сфері лісокористування баланс економічної, соціальної та екологічної складових розвитку забезпечується управлінням лісовими ресурсами на засадах екологічного менеджменту.

В основі останнього лежить лісова сертифікація, яка передбачає оцінювати відповідності вітчизняних лісів міжнародним стандартам. Позитивні результати такого оцінювання дають можливість вітчизняним лісокористувачам розширити ринки збуту первинної та вторин-

ної продукції, а також забезпечити розширене відтворення лісового фонду. Оскільки національні системи сертифікації частково не відповідають міжнародним вимогам, то в процесі сертифікації вітчизняних лісів найчастіше використовують міжнародні схеми, зокрема схеми лісової сертифікації Ради з управління лісами FSC, під контролем якої перебуває більшість ринків лісової продукції світу [3, с. 44].

Хоча Україна й належить до країн помірного клімату з достатньо високим рівнем розвитку лісового господарства, екологічна сертифікація лісів державних лісових підприємств, яка здійснюється, показує, що фактичний стан лісів і лісокористування в Україні багато в чому не відповідають принципам і критеріям сталого розвитку лісового господарства, які прописані в стандартах Лісової наглядової ради (FSC) чи Програми схвалення схем лісової сертифікації (PEFC), що об'єднала національні системи сертифікації лісів багатьох країн. Все це підтверджує думку, що подальше запровадження екологічної сертифікації в Україні є об'єктивною необхідністю, оскільки вона сприяла б веденню відповідального лісового господарства на засадах сталого розвитку. Також розвиток екологічної сертифікації лісів мінімізував би комерційний і фінансовий ризик лісових підприємств та забезпечував вільний доступ продукції національного лісового господарства до ринків зарубіжних країн. Останній фактор став ще більш актуальним, починаючи з березня 2013 р., коли європейські ринки стали закритими для лісової продукції не підтвердженої відповідним сертифікатом походження, що забезпечував би її легальність та гарантію дотримання основоположних принципів ведення лісового господарства [4, с. 2].

Одним із механізмів запровадження принципів сталого розвитку у лісове господарство є сертифікація лісів, яка за своєю суттю принципово відрізняється від чинної в Україні сертифікації продукції та послуг (їх відповідності певним технічним, санітарно-гігієнічним вимогам тощо) тим, що не відповідає за якість продукції чи послуг, а свідчить про те, що в результаті їх виробництва не нанесено шкоди природним екосистемам. Сертифікація лісів – це добровільний, прозорий, незалежний процес, у якому повинні узгоджуватися інтереси всіх суб'єктів суспільних відносин щодо лісокористування. Вона ре-

алізується шляхом процедури аудиту незалежною третьою стороною (у більшості випадків) лісових підприємств та системи ведення лісового господарства на предмет відповідності міжнародним стандартам щодо принципів сталості (або збалансованості соціальної, економічної та екологічної складових розвитку). Результатом оцінки є сертифікат. Головними компонентами виконання сертифікації є: 1) схема (система) сертифікації – організаційна структура; 2) критерії сертифікації (стандарти); 3) алгоритм практичного виконання сертифікації.

Критерії (стандарти) сертифікації лісів можуть бути встановлені сертифікаційною організацією, керівним органом системи або спеціальною організацією за умови добровільного погодження їх між зацікавленими сторонами в рамках нормативного поля держави та міжнародних вимог щодо цих стандартів. Найпоширенішими схемами лісової сертифікації є схеми Ради з управління лісами (FSC) та Загальноєвропейської лісової сертифікації (PEFC) [5, с. 13].

Екологічна сертифікація лісів розглядається як ефективний інструмент екологічної та лісової політики, який покликаний забезпечити ведення лісового господарства на засадах сталого розвитку. Поштовхом до розвитку екологічної сертифікації лісів став ріст попиту на екологічно чисту продукцію, походження якої було б підтверджено відповідним документом.

Зростання попиту призвело до того, що екологічна сертифікація лісів стала: 1) засобом попередження неадекватного ведення лісового господарства та стимулювання сталого управління лісовим господарством; 2) маркетинговим інструментом переконання споживачів у тому, що продукція, яка надходить на ринок, отримана з лісів, де ведення лісового господарства здійснюється на належному рівні та згідно з вимогами відповідних міжнародних стандартів.

Загалом, екологічна сертифікація лісів розглядається як процедура, за допомогою якої незалежна компетентна організація надає письмові гарантії відповідності процесу, продукції чи послуг чинним стандартам або іншим нормативним документам. Основним її завданням є підтвердження відповідності будь-якої продукції, процесу чи послуг у галузі лісокористування тим даним, які вказані в сертифікаційному документі та у вимогах чинних стандартів.

Після запровадження екологічної сертифікації лісів в Україні можна очікувати на такі позитивні результати, як: підвищення конкурентоспроможності продукції та прибутковості лісового господарства; застосування нових досконаліших методів управління; більшу довіру споживачів до сертифікованої продукції та ведення лісового господарства; підтримку лісового господарства національними та міжнародними природоохоронними організаціями; зростання авторитету національної лісової політики в Україні та в світі; відсутність упередженого ставлення до національної системи ведення лісового господарства; покращення інвестування лісового сектору економіки [6, с. 5].

Отже, ключовим питанням запровадження лісової сертифікації є необхідність вдосконалення чинного законодавства та запровадження її на національному рівні. Впровадження системи екологічного менеджменту лісгосподарювання, у свою чергу, підвищить інвестиційну привабливість українських компаній, дозволяючи знизити страхові витрати і вартість кредитів.

Література:

1. Галушкіна Т. П. Экономические инструменты экологического менеджмента (теория и практика). Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины. Одесса, 2000. 280 с.
2. Караїм О. А., Лавринюк З. В. Методологічні засади розвитку екологічного менеджменту в Україні. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Екологія»*. 2015. Вип. 13. С. 49–53.
3. Мартинчук І. В. Система заходів щодо адаптації лісових екосистем України до вимог сертифікації FSC. *Екологічний менеджмент. Збалансоване природокористування*. 2014. № 3. С. 44–52.
4. Ковалишин В. Р. Від екологічної сертифікації лісів до екологічної сертифікації довкілля. *Науковий вісник НІТУ України*. 2014. Вип. 24.1. С. 1–5.
5. Лавров В. В. Проблеми запровадження інституту лісової сертифікації в Україні: узгодження міжнародних та національних нормативно-правових рамок, умов розвитку. *Економіка та неосферологія*. 2005. Т. 16, № 3–4. С. 12–25.
6. Ковалишин В. Р. Економічне стимулювання розвитку екологічної сертифікації лісів в Україні : автореф. дис. ... канд. економ. наук. Львів, 2006. 21 с.

Холодна Є. Є.,

студентка 3 курсу, 7 групи

Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОСНОВОПОЛОЖНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗМІНИ КЛІМАТУ

На сьогодні формування і реалізація узгодженої екологічної політики, гармонізація національного та міжнародного законодавства у сфері зміни клімату виступають пріоритетними завданнями України. Юридичний інтерес обумовлений глобальним характером проблеми та неможливістю забезпечення належного рівня правового регулювання зусиллями однієї країни. Крім того ефективна політика у сфері зміни клімату є важливою умовою підтримання безпечного і стабільного навколишнього природного середовища, а також збалансованого розвитку суспільства.

У першу чергу слід визначити, що являє собою «клімат». Так, представники Словацького Гідрометеорологічного Інституту під «кліматом» розуміють типовий довгостроковим режимом погоди для даної місцевості, який є результатом взаємодії декількох факторів: сонячна радіація, розташування Землі стосовно Сонця, розподіл суші та океанів, морські течії, вулканічна діяльність, магнетичне поле Землі, рослинність (біосфера Землі в цілому), хімічний склад атмосфери тощо. Коли змінюється один або декілька із них – змінюється і клімат Землі [1, с. 6].

Варто зазначити, що серед основних чинників, що призводять до кліматичних змін чимало науковців називають діяльність людини та її інтенсивну експлуатацію природи. Аналогічне твердження випливає із аналізу ч. 2 ст. 1 Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, відповідно до якої останнє означає прямо або непрямо обумовлену діяльність людини, що породжує зміни у складі глобальної атмосфери і накладається на природне коливання клімату, що спостерігаються протягом порівняльних періодів часу [2].

Зокрема, в Україні неодноразово були зафіксовані рекордні показники максимальної та мінімальної середньомісячної температури повітря за 100 років, зросла повторюваність і тривалість періодів літньої спеки з температурою повітря вище 30 °С [3]. У цьому контексті особливої уваги потребує той факт, що в останньому п'ятому звіті Міжурядової групи експертів зі зміни клімату (МГЕЗК), зазначено, що ймовірність причетності людини до глобальної зміни клімату підвищилась з 90 % (2007 р.) до 95 % (2013 р.) [4].

Слід наголосити, що Україна визнає свої міжнародні зобов'язання у сфері запобігання зміни клімату. Так, наша держава є стороною Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї, що свідчить про взяття Україною обов'язку «захищати кліматичну систему на благо нинішнього і майбутнього поколінь людства на основі справедливості у відповідності зі спільною, але диференційованою відповідальністю». Це вимагає розробки належного правового регулювання впливів діяльності на клімат на національному рівні. Крім того, Україна ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їх державами-членами та Паризьку угоду.

Відповідно до п. 4.12 Розділу 4 Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» для здійснення на належному рівні міжнародного співробітництва у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки необхідно забезпечити запобігання глобальній зміні клімату [5]. Однак, державна екологічна політика у сфері запобігання зміни клімату характеризується низкою проблем, а саме: рівень імплементації європейського законодавства та реального виконання зобов'язань Україною є досить низьким.

По-перше, на виконання вищезазначених угод Україна на національному рівні прийняла Концепцію реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року (далі – Концепція), при цьому зазначивши, що державна політика України у сфері зміни клімату буде мати фрагментарний характер і розглядатися як складова виключно екологічної політики, а адаптації до неї в масштабах усієї економіки країни неможлива [6].

По-друге, законодавець наголошує на недостатньо чіткому розподілі функцій, низькому рівні координації та інституційної спроможності органів державної влади щодо планування і проведення дій у зазначеній сфері. Крім того, приймаючи План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року застосовує абстрактні поняття: у колонці «відповідальні за виконання» використовує конструкцію «інші центральні органи виконавчої влади», що, беззаперечно, потребує уточнення, які саме органи будуть залучені до виконання, а також має бути встановлена конкретна відповідальність за невиконання поставлених завдань. Недоліком також вбачається довгостроковість дії Плану заходів [7].

По-третє, потрібно приділяти більшу увагу правовій регламентації фінансування державної політики у сфері запобігання зміни клімату. Наразі, відповідно до Концепції, обсяг фінансування визначається щороку з урахуванням можливостей державного і місцевих бюджетів, розміру міжнародної технічної допомоги. У п. 2 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про державний бюджет України на 2018 рік» зазначається, що державна підтримка заходів, спрямованих на зменшення обсягів викидів (збільшення абсорбції) парникових газів, у тому числі на утеплення приміщень закладів соціального забезпечення, розвиток міжнародного співробітництва з питань зміни клімату має здійснюватися за рахунок джерел, визначених п. 4 ст. 12 Закону України «Про державний бюджет», а це залишок коштів, отриманих від продажу частин встановленої кількості викидів парникових газів, передбаченого статтею 17 Кіотського протоколу до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату [8].

По-четверте, прикладом недостатнього рівня реального виконання зобов'язань є підписані Україною двосторонні меморандуми про взаєморозуміння щодо співпраці у сфері зміни клімату, розробки проектів спільного впровадження, впровадження та участі в міжнародній торгівлі викидами за Кіотським протоколом між різними країнами. Зокрема Меморандум з Італійською Республікою від 18.06.2009 року. На сьогодні вченими висловлюється думка, що ці домовленості носять декларативний характер та свідчать про на-

міри, а не реальні зобов'язання держав і в основному спрямовані на реалізацію гнучких економічних механізмів Кіотського протоколу, залишаючи поза увагою, наприклад, підвищення ефективності використання енергії у відповідних секторах національної економіки, охорони та поліпшення якості поглиначів і накопичувачів парникових газів тощо [9].

Для подолання зазначених проблем, пов'язаних із формуванням і реалізацією державної політики у сфері зміни клімату, доцільним є проведення таких заходів: а) доповнити ст. 5 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» вказівкою на клімат як на самостійний об'єкт правової охорони з метою підкреслення його екологічної цінності [10, с. 73]; б) при запобіганні глобальним змінам Україна повинна спиратися на значущість зв'язку клімату і основоположних прав людини, оскільки для забезпечення останніх вирішення проблеми зміни клімату є особливо важливим (вдалим прикладом слугує Резолюція Ради ООН «Права людини і зміна клімату» від 25.03.2009 р.); в) скоротити термін дії Концепції та Плану заходів щодо виконання Концепції, оскільки планування на довгостроковий період вважаємо неефективним в сучасних умовах; г) слід на законодавчому рівні визначити перелік дій, вичерпний перелік зобов'язаних центральних органів виконавчої влади, відповідальність за невиконання, покладених на них зобов'язань у сфері запобігання зміни клімату, разом із цим визначивши конкретні обсяги фінансування, необхідного для вирішення поставлених завдань; д) на максимально можливому рівні забезпечити виконання взятих на себе зобов'язань у сфері запобігання кліматичним змінам, наблизити національне законодавче регулювання до міжнародних стандартів.

Отже, треба зробити висновок, зміна клімату є однією із найбільш серйозних екологічних проблем сучасності, оскільки не просто становить загрозу для довкілля та життя і здоров'я людей та потенційну небезпеку для соціальної та економічної системи держави, а на сьогодні вже мають місце реальні негативні наслідки. Саме тому визначення та реалізація основних засад політики у сфері змін клімату носить міждержавний характер і потребує узгоджених дій, гармонізації національного та міжнародного законодавства.

Література:

1. Штясний П., Лапін М. Адаптація до зміни клімату : навч. посіб. Карпатський Інститут Розвитку Агентство сприяння сталому розвитку Карпатського регіону «ФОРЗА», 2015. 88 с.
2. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 09.05.1992 р. *Офіційний вісник України*. 2012. № 83. Ст. 3381.
3. Марущак М. І., Криницька І. Я., Руденко О. В., Габор Г. Г. Особливості зміни клімату у місті Тернопіль: чи відображають регіональні зміни глобальні процеси? *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. Тернопіль, 2017. Вип. 72. С. 62–68.
4. Climate change 2013: The Physical Science Basis. URL: <http://www.climatechange2013.org/>. (дата звернення: 26.04.2018).
5. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2818-17/page> (дата звернення: 26.04.2018).
6. Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 р. № 932-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/932-2016-%D1%80> (дата звернення: 26.04.2018).
7. План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України 06.12.2017 р. № 878-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/878-2017-%D1%80> (дата звернення: 26.04.2018).
8. Про державний бюджет України на 2018 рік : Закон України від 07.12.2017 р. № 2246-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> (дата звернення: 26.04.2018).
9. Меморандум про взаєморозуміння між Національним агентством екологічних інвестицій України та Міністерством довкілля, суші та моря Італійської Республіки щодо співробітництва у сфері зміни клімату, розробки проектів спільного впровадження та участі в міжнародній торгівлі викидами за Кіотським протоколом до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 18.06.2009 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/380_041 (дата звернення: 26.04.2018).
10. Прохоренко К. А. Аксіологічні питання об'єктивації клімату в екологічному праві України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. Київ, 2011. Вип. 87. С. 71–73.

IV

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ РІЗНИХ ФОРМ ВЛАСНОСТІ. ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ У КОНТЕКСТІ СПРИЯННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІННОВАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ ЗА УМОВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Вапнярчук Н. М.,

старший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, к. ю. н., старший науковий співробітник

СУДОВИЙ ЗАХИСТ ЯК ОДНА ІЗ ГАРАНТІЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ПРАЦІВНИКІВ НА ОСВІТУ І ПРАЦЮ

Конституція України, визнавши людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, встановила широкий перелік прав людини і громадянина. Особливе місце в системі цих прав займають право на освіту та право на працю.

Освіта в сучасному світі є одним із найважливіших, основних факторів економічного, соціального, культурного розвитку особистості, суспільства, держави, представляє основу його національної безпеки. Нині розвиток ринкових відносин зумовлює не лише потребу в досконалості у своїй професії, а й готовність працівника, в разі необхідності, до її зміни, опанування новими видами діяльності, спеціальностями, професіями, іноді спорідненими, а часом досить

віддаленими від попередньої. У такому контексті післядипломна освіта постає як засіб соціального захисту, адаптації працівників до швидкоплинних умов життя, самореалізації особистості, збагачення її індивідуальних здібностей та можливостей, реалізації свого права на ендогенний розвиток.

Необхідність приділяти увагу проблемі професійного розвитку персоналу стає постійною турботою роботодавця й умовою успішного та раціонального управління трудовими ресурсами в рамках конкретної організації. Таким чином, не буде перебільшенням думка про те, що високий професійний рівень кадрів є одним із головних складників економічного успіху. Тільки навчений, висококваліфікований персонал, здатен адаптуватися до всіх змін, забезпечувати високу продуктивність праці. Роль професійного навчання величезна: воно розширює кругозір працівників, дозволяє розвиватися і вдосконалювати знання, захищає від безробіття. У багатьох випадках отримання додаткової освіти є юридичною передумовою для подальшого просування по службі, кар'єрного росту. При цьому держава бере на себе зобов'язання створювати умови для повного здійснення громадянами цих прав, гарантує рівні можливості у виборі професії й роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки й перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

Як бачимо, Основний Закон заклав доволі міцний фундамент для розвитку й поглиблення прав працівників на освіту і працю.

У той же час ознакою правової держави є не тільки закріплення переліку прав і свобод у Конституції та інших нормативно-правових актах держави, а це ще й діяльність державних органів по забезпеченню їх реалізації й захисту. Серед органів, які здійснюють захист прав і свобод громадян, особливо необхідно виділити органи судової влади. Так, ст. 8 Загальної декларації прав людини встановлює, що кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй Конституцією або законом. Стаття 55 Основного Закону України закріплює положення, що права та свободи людини і громадянина захищаються судом і закріплює право

кожного (громадянина України, іноземця, особи без громадянства, яка постійно або тимчасово перебуває на території України) на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Так, згідно зі ст. 124 Конституції звернутися безпосередньо до суду можуть громадяни (працівники), які вважають, що їх трудові права було порушено.

Нині Україна, на жаль, належить до числа країн, у яких кількість трудових спорів є надзвичайно великою, а будь-яких тенденцій до їх зменшення майже немає. За роки незалежності загальне число справ у судах за позовами громадян про порушення трудових прав збільшилося в декілька разів. До речі, на сьогоднішній день судовий захист трудових прав займає центральне місце серед інших форм захисту.

Проаналізувавши сучасний стан захисту трудових прав працівників в Україні та теоретичне визначення механізму такого захисту, можна дійти наступних висновків.

Судовий захист на сьогоднішній день характеризується низкою негативних моментів, як-то: (а) низький рівень виконання судових рішень; (б) порушення судами строків розгляду справ; (в) відсутність повної незалежності суду; (г) недосконалість процесуального законодавства; (д) не існує єдиної позиції щодо вирішення певних категорій справ; (е) в наявності невинуваті затримки судових розглядів; (є) правовий нігілізм суддів України; (ж) відсутність спеціалізованих трудових судів та трудового процесуального законодавства; (з) тяганина в процесі розгляду трудових судових справ; (и) факти неузгодженості законодавчого визначення трудових прав та прийнятих судових рішень, що викликаються шляхом втручання представників владних структур або корупційними діями.

Вирішення цих проблем та розроблення нового юридичного механізму підвищення ефективності й якості розгляду трудових спорів у судах не лише слугуватиме захисту трудових прав суб'єктів трудових правовідносин, а й сприятиме побудові в Україні правової соціальної держави. При цьому розробити дієвий механізм судового захисту трудових прав працівників у державі та умов для належної

реалізації конституційних прав і свобод людини слід за допомогою кодифікації трудового законодавства та реформування трудового права України. Також з метою підвищення ефективності судового захисту трудових прав працівників і з урахуванням того, що сьогодні існує багато проблем щодо вирішення місцевими загальними судами трудових спорів, необхідно створити в Україні спеціалізовану трудову юстицію. Зокрема, пропонуємо таку систему спеціалізованих трудових судів: місцеві трудові суди, апеляційні трудові суди та Вищий трудовий суд України.

При цьому важлива роль повинна бути відведена державі, яка повинна брати активну участь у вдосконаленні форм професійного зростання працівників, зокрема, у регулюванні навчання протягом усього життя, створенні всіх необхідних умов для всебічного розвитку людини, здійсненні підтримки підприємств, організацій та установ, щоб останні були зацікавлені робити інвестиції в підвищення професійного рівня своїх працівників, удосконаленні системи отримання освіти (професійно-технічної, вищої, післядипломної) та ін. Адаже забезпечення прав людини – головна мета правових систем сучасних демократичних держав. За характером і рівнем гарантованості прав можна зробити висновок про реальний стан правової системи держави. Саме за рівнем забезпечення прав людини і громадянина оцінюються ефективність діяльності органів державної влади та ступінь демократичності держави в цілому. Створення ж і функціонування всеохоплюючої системи захисту трудових прав є важливою юридичною гарантією їх забезпечення.

Іншин М. І.,

*д. ю. н., професор, академік НАПрН України,
завідувач кафедри трудового права
та права соціального забезпечення*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ СПРИЯННЯ ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В ІННОВАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Україна значно відстає від країн ЄС за рівнем технологічного розвитку та продуктивністю виробництва. Більшість підприємств залишаються зі старим обладнанням, а отже не провадять інноваційної діяльності. Збереження існуючої моделі розвитку реального сектору економіки України з орієнтацією на низькотехнологічне виробництво та експорт може призвести до зниження конкурентних позицій держави і подальшого нарощування технологічного відставання від розвинутих країн [1, с. 140–141]. Саме оволодіння інноваційними соціально-економічними механізмами та їх раціональне застосування, допоможе Україні розвиватися у правильному векторі і стати розвинутою країною з високими правовими стандартами та економічними показниками.

Активізація процесів глобалізації та інформатизації світового суспільства призводить до зміни орієнтації економіки країн не стільки на експорт сировини, скільки на розробку та використання високих технологій, підготовку висококваліфікованих кадрів, розвиток інновацій та експорт інтелектуальних ресурсів. Саме країни, які мають значний науково-інтелектуальний потенціал, можуть виграти у конкурентній боротьбі, забезпечити стійке зростання конкурентоспроможності своїх економік [2, с. 40]. Так, в нинішній час становлення інноваційного суспільства найбільш перспективними суб'єктами господарської діяльності на ринку праці можна вважати тих, хто адаптується до стрімких нововведень або ж їх створює.

Завдяки інтенсивному науково-технічному прогресу з'являються та з'являтимуться нові професії на ринку праці. Ринок праці в нинішніх умовах є надзвичайно динамічним та багатоаспектним. У процесі роботизації виробництва, а також еволюції 3-D принтерів, можна спостерігати поступову та безсумнівну тенденцію до зменшення вагової кількості людей у сфері фізичної праці. Це свідчить про те, що наше суспільство переживає серйозні економічні зрушення, наслідком яких буде глобальна трансформація людства у якнайбільший відсоток діяльності у сфері інтелектуальної праці. Інтелектуальна праця стане не лише домінуючою, але й абсолютною. Тому інноваційне суспільство зацікавлене у виробленні нової моделі господарської діяльності й взаємовідносин між державою та працівниками загалом.

Суттєвим для ринку праці України у контексті сприяння господарській діяльності є розвиток нетипових форм зайнятості, зокрема дистанційної. Зважаючи на обтяження процесів, а також зріст значимості професійних навиків окремих осіб, зростатиме роль фізичних осіб-підприємців. Більше того, їхня основна активність буде обумовлена взаємодією із модернізованими комп'ютерами.

Сьогодні відбувається зміна вимог до ринку праці, а також до самого працівника та роботодавця. У господарській діяльності залишаться лише ті підприємці та підприємництва, які мають бачення та орієнтовані на майбутні покоління та інноваційні потреби їх представників. Безперервно міняється відношення до праці і, відповідно, сама праця. Розробляються стратегії економічного розвитку, які акцентовані на мінімальні затрати людського капіталу з метою отримання максимальних економічних результатів.

Внаслідок цього, у найближчі роки правове регулювання ринку праці у контексті сприяння господарській діяльності в інноваційному суспільстві зазнає, на нашу думку, таких змін:

1) усі сфери інтелектуальної праці будуть більш детально та повно урегульовані;

2) нормативно-правові акти у сфері праці, які не будуть виконувати конкретну функцію у сприянні господарської діяльності в інноваційному суспільстві, втратять чинність;

механізм реалізації прав працівників буде суттєво спрощено;

4) кількість новоприйнятих та оптимізованих нормативно-правових актів у сфері праці буде низькою і вони будуть лаконічними за змістом;

5) новоприйняті та оптимізовані нормативно-правові акти у сфері праці не міститимуть оціночних понять та будуть чітко сформульованими з метою усунення можливості двоякого тлумачення правових норм.

Тим не менш, подальше реформування регулювання ринку праці у контексті сприяння господарській діяльності в інноваційному суспільстві потребує розробки цілісної та комплексної стратегії впровадження нових правових механізмів.

Література:

1. Гриньова В. М., Колодізев О. М. Інноваційний розвиток економіки України як стратегічний напрям підвищення її конкурентоспроможності у світі. *Вісник економічної науки України*. 2014. №1. С. 140–143.

2. Чувардинський В. Реалізація інноваційних перспектив на ринку праці України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Економіка. 2015. Вип. 11 (176). С. 40–42.

Ярошенко О. М.,

д. ю. н, професор,

член-кореспондент Національної академії правових наук України,

професор кафедри трудового права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ПРИПИНЕННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ЗА П. 7-1 СТ. 36 КЗПП УКРАЇНИ

Корупція багато століть вона «супроводжує» економічний розвиток усіх країн світу. Масштаби і наслідки процесів корумпованості в усіх державах світу вимагають від відповідних державних і міжнародних установ та організацій постійного і поглибленого аналізу

її причин з метою нейтралізації та розробки заходів щодо подолання. Суспільна небезпечність корупції вбачається у тому, що вона:

а) підриває авторитет держави, завдає шкоди утвердженню демократичних основ управління суспільством, побудові та функціонуванню державного апарату;

б) суттєво обмежує конституційні права і свободи людини та громадянина;

в) порушує принцип верховенства права;

г) призводить до гальмування і викривлення соціально-економічних реформ, перешкоджає розвитку ринкових відносин, а також надходження іноземних інвестицій;

д) грубо порушує встановлений порядок здійснення повноважень посадовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування, управлінських структур правового сектора;

е) надає незаконні привілеї корумпованим угрупованням і кланам, підпорядковує державну владу їх інтересам;

є) сприяє криміналізації та тонізації економічних відносин, легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом;

ж) живить організовану злочинність, насамперед економічну, стає неодмінною умовою її існування;

з) порушує принцип соціальної справедливості, невідворотності покарання;

і) нищить духовні, моральні та суспільні цінності;

и) ускладнює відносини з іншими державами і всією міжнародною спільнотою, унеможливує надання іноземної допомоги.

Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. визначає правові й організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст і порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень. Розділ IV цього законодавчого акту заходами запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням визнає:

а) обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища;

б) обмеження щодо одержання подарунків;

в) запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними;

г) обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності;

д) обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування; е) обмеження спільної роботи близьких осіб.

Як бачимо, вагоме місце у вказаній системі займають заходи, що мають трудо-правову природу.

Як самостійною підставою припинення трудового договору пунктом 7-1 (набрання законної сили судовим рішенням, відповідно до якого працівника притягнуто до відповідальності за корупційне правопорушення) стаття 36 КЗпП України була доповнена 17 травня 2012 р. Однак уже 14 жовтня 2014 р., після прийняття Закону України «Про запобігання корупції», ця підстава була викладена у такій редакції: «укладення трудового договору (контракту), всупереч вимогам Закону України «Про запобігання корупції», встановленим для осіб, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом року з дня її припинення».

Як показала нетривала практика, при звільненні працівника за розглядуваною підставою виникають чимало питань.

Притримуємось позиції, що до суттєвих ознак припинення трудового договору за п. 7-1 ст. 36 КЗпП України належать такі, як-от:

1. Наявність специфічних суб'єктів (на обох сторонах трудового договору):

(а) звільнювані особи – особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Вказані особи відбиті у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції». Відповідний перелік є вичерпним і не підлягає розширеному тлумаченню. Так, не можуть бути віднесені до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: а) посадові особи юридичних осіб публічного права; б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори,

нотаріуси, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом); в) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та перебувають з підприємствами, установами, організаціями у трудових відносинах;

(б) роботодавці – юридичні особи приватного права та фізичні особи – підприємці. За ч. 2 ст. 81 Цивільного кодексу України юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. ЦК регламентує правовий статус юридичних осіб приватного права. Саме вони є суб'єктами права приватної власності. Здійснення цього права, виникнення та припинення права власності на майно залежить також від організаційно-правових форм юридичних осіб. Право на здійснення підприємницької діяльності, яку не заборонено законом, має також фізична особа. Вона здійснює своє право на підприємницьку діяльність за умови її державної реєстрації в порядку, встановленому законом.

2. Протягом одного року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування майбутні працівники здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття рішень щодо діяльності своїх роботодавців. Зауважмо, що відповідно до ст. 241-1 КЗпП України строки виникнення і припинення трудових прав та обов'язків обчислюються роками, місяцями, тижнями і днями. Строк, обчислюваний роками, закінчується у відповідні місяць і число останнього року строку.

3. Трудовий договір був укладений протягом одного року з дня припинення особою діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

4. Звільнення працівника проводиться роботодавцем з ініціативи третіх осіб, які не є стороною трудового договору. У разі виявлен-

ня порушень Національне агентство з питань запобігання корупції (центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику) звертається до суду для припинення трудового договору.

Література:

1. Белов Д. М. Корупція як негативне соціальне явище: шляхи її подолання в Україні та міжнародний досвід : монографія. Ужгород : Ліра, 2004. 64 с.
2. Звільнення працівника у випадку порушення обмежень, спрямованих на запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням: проблеми теорії та практики : монографія / за наук. ред. О. М. Ярошенка. Харків : Монолит, 2016. 188 с.
3. Корупція в Україні: 2004 рік (погляд з 2008 року) / за ред. М. В. Буromенського, А. В. Сердюка. Харків : Яшма, 2008. 224 с.
4. Рогульський С. С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12. 00. 07. Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2005. С. 1.

Рекомендації щодо удосконалення чинного законодавства України

(за підсумками круглого столу

*«Економіко-правові проблеми розвитку та сприяння
господарській діяльності в сучасних умовах»*

Україна вже доволі тривалий час знаходиться на шляху до євроінтеграції. У зв'язку із цим особливої актуальності набуває вивчення іноземного досвіду у регулюванні господарської діяльності та практики нормативно-інституційного забезпечення її здійснення. Зарубіжний досвід свідчить, що одним із чинників розвитку ринкової економіки та посилення інноваційних процесів у суспільстві та підвищення конкурентоспроможності підприємств на світовому ринку є рівень розвитку інституційного середовища країни. Однак розвиток інститутів відбувається динамічно і потребує не лише планування діяльності різних суб'єктів, кординації їх дій, а й відповідного правового забезпечення. Проте, чинне законодавство не завжди відповідає існуючим реаліям сьогодення і потребує удосконалення. З огляду на це, круглий стіл «Економіко-правові проблеми розвитку та сприяння господарській діяльності в сучасних умовах» було присвячено обговоренню існуючих проблем сприяння господарській діяльності в Україні та шляхів їх усунення.

За підсумками круглого столу розроблено низку рекомендацій щодо удосконалення чинного законодавства, зокрема, аргументовано, що:

1. З метою формування національного законодавства, яке б забезпечило дієву основу функціонування механізму забезпечення безпеки інвестиційного ринку України необхідно: 1) визначити невід'ємним елементом формування державної інвестиційної політики дотримання принципу інвестиційної безпеки; 2) класифікувати та нормативно визначити чинники, що детермінують інвестиційну безпеку національної економіки; 3) визначити методи та засоби забезпечення державного регулювання інвестиційної безпеки економіки України (прямі, непрямі (прямі, непрямі, адміністративні,

організаційні, фінансові і т.п.); 4) визначити інструменти інвестиційної політики, спрямованої на розширене відтворення і посилення його інноваційною складовою; 5) визначити доміанти (сегменти) економіки в загальному об'ємі залучених і освоєних інвестицій, які б виступили інвестиційним локомотивом галузей, в які вони забезпечують; 6) визначати ступінь дії загроз прямих іноземних інвестицій безпеці країни, регіону, галузі, виявляти причини їхньої появи та формулювати на їх основі завдання і способів протидії таким загрозам; 7) законодавчо визначити вилучення із національного режиму для іноземних економічних агентів, у разі походження ПІІ з недружніх країн з урахуванням особливостей об'єктів інвестування; 8) визначити види обмежень для іноземних економічних агентів в участі у приватизації державного та комунального майна.

2. Слід забезпечити сприяння розвитку факторингу на державному рівні через зниження процентів за кредитом, розширення надання додаткових послуг, зокрема, за міжнародним факторингом. Такий підхід дозволить підвищити привабливість послуг для суб'єктів господарювання не лише як форма захисту від ризиків, а й як засіб оптимізації фінансових потоків фактора та клієнта, що є інструментом забезпечення спрощення доступу до кредитування.

3. Визначення пріоритетів економічної політики держави, і особливо в контексті забезпечення національної економічної безпеки повинно відбуватися через встановлення цілей глобального економічного бачення майбутнього місця України в світогосподарських процесах. З цих позицій найбільш пріоритетними галузями економіки, враховуючи крім іншого їх суспільно-економічну важливість повинні вважатися: 1) у військово-промисловому комплексі – розробка та виробництво всіх видів озброєння (переважно важкого та авіаційного типу) для потреб експорту та для потреб власних Збройних сил України; 2) в секторі ЖКГ – переробка побутових та промислових відходів; виробництва електричної та теплової енергії; будівництво та реконструкція існуючих комунальних мереж та житлового фонду; 3) в галузі металообробки та машинобудування – розширення асортименту продукції металургійного виробництва та оновлення основних фондів; виробництво транспортних засобів, авіа- та кос-

мічне будівництво; 4) в агропромисловому секторі – виробництво, зберігання харчових продуктів, виробництво біопалива; 5) в транспортному секторі – реконструкція та будівництво шляхопроводів та транспортної інфраструктури як громадського, так і промислового призначення; 6) в енергетичній сфері – виробництво всіх видів енергії, перетворення на енергетичну незалежну країну, в тому числі за рахунок активізації вироблення та використання альтернативних відновлювальних джерел енергії.

Для кожної із наведених пріоритетних галузей економіки важливим орієнтиром є імпортозаміщення, тобто економічна безпека досягатиметься не лише за рахунок розвитку наведених галузей, а головним чином за рахунок створення передумови для їх безперебійного функціонування і незалежності від імпортової продукції. Так само і кінцева продукція самих пріоритетних галузей економіки повинна задовольняти потреби внутрішнього ринку, що автоматично зменшуватиме залежність України від імпорту.

4. З метою розвитку цифрової економіки необхідно впорядкувати мозаїчне інформаційне правове регулювання, опрацювати згадані базові моделі правовідносин за об'єктним принципом, визначити суб'єктний склад типових правовідносин, принципи їх формування та регулятивні підходи. Зокрема, вимагають розвитку окремі правові інститути в сфері цифрової економіки, а саме: правового регулювання великих даних (Big Data), хмарних обчислень, криптовалют і технології блокчейн, правовідносин при організації «Інтернету речей» і правового регулювання правовідносин при впровадженні технологій штучного інтелекту та машинного навчання.

5. Спеціальний правовий режим господарювання необхідно розглядати як один із основних напрямків удосконалення провадження господарської діяльності в Україні, спрощення ведення бізнесу в державі (у тому числі і його започаткування). Саме тому на законодавчому рівні повинна бути передбачена можливість моделювання різних видів СПР господарювання за допомогою системи засобів державного регулювання господарської діяльності, а також встановлені критерії розмежування правових режимів здійснення господарської діяльності в Україні.

6. Переорієнтація українських фармацевтичних підприємств на інноваційну модель розвитку повинна здійснюватись еволюційним шляхом через трансформацію всього соціально-економічного середовища. В свою чергу, у практичній діяльності процес господарсько-правового забезпечення інноваційних процесів реалізується за допомогою основних елементів системи господарсько-правового впливу. Головними складовими системи господарсько-правового впливу інноваційного розвитку є: господарсько-правові інструменти; господарсько-правові методи; форми господарсько-правового забезпечення. Ефективне функціонування системи господарсько-правового забезпечення інноваційних процесів є однією з ключових передумов, які визначають темп і результат реального інноваційних виробництв та активізації інноваційного розвитку економіки України в сучасних умовах. Взаємозв'язок інноваційної діяльності та інвестиційного господарсько-правового забезпечення приводить до постійного розвитку економіки і суспільства.

Методологія формування спеціального режиму господарювання в сфері інвестування, виробництва та реалізації (експорту) інноваційної продукції полягає у необхідності господарсько-правового застосування наступних ключових його елементів: 1) Інвестиційного проекту виробництва та експорту продукції на підставі реалізації інноваційного продукту, що і забезпечує інноваційний характер експортної продукції як правової конструкції; 2) Правових засобів стимулювання прямих іноземних та вітчизняних інвестицій під реалізацію таких проектів, що мають компенсувати венчурний характер інвестування; 3) Державних цільових програм, що передбачають заходи допомоги у проведенні наукових та дослідно-конструкторських робіт щодо створення інноваційних розробок, в тому числі і через використання механізму технологічних парків за встановленими пріоритетами; 4) Використання спеціально сформованих комплексів господарсько-правових засобів прямої державної підтримки безпосередньо експорту інноваційної продукції.

7. НБУ є зараз єдиним державним регулятором, який майже у повному обсязі виконує функції із господарсько-правового регулювання за відповідними фінансовими установами – банками та деякими

фінансовими установами. Але створення єдиного мегарегулятора на ринках фінансових послуг у вигляді НБУ не є панацеєю для вирішення проблем щодо державного регулювання на ринку фінансових послуг. На нашу думку, було б доречним виокремлення компетенції щодо здійснення пруденційного нагляду у більш технічно підготовленого регулятора та пристосованого до виконання такої функції з точки зору господарсько-правового регулювання ринків фінансових послуг. Його метою повинна стати підтримка фінансової стабільності окремих фінансових установ, а також недопущення появи чи нівелювання системних ризиків. Було б доречним, якби цей орган передбачав би різні підходи щодо здійснення нагляду за платоспроможними та неплатоспроможними учасниками ринків, а також, особливо за фінансовими установами, які як залучають кошти, так і позичають.

8. Використання відновлювальних джерел енергії є об'єктивною необхідністю для України. По-перше, це дозволить зменшити концентрацію парникових газів в атмосфері, що сприятиме стабілізації кліматичної системи й забезпечить сталий, безпечний і м'який перехід до екологічно чистої економіки; по-друге, ефективне використання технології відновлюваної енергії веде до економічного зростання і, по-третє, дає змогу забезпечити децентралізований доступ до енергії; по-четверте, зменшить ризик настання негативних наслідків для здоров'я, до яких може привести використання викопних видів палива і традиційної біомаси тощо.

Природно-ресурсний потенціал як динамічна категорія і невід'ємна складова державної політики, орієнтованої на інноваційну модель економічного розвитку країни, зазнає суттєвих змін під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Крім того, і про це вже йшлося, конкурентоспроможності держави залежить не лише від природно-ресурсного потенціалу, а перш за все від ефективності його використання в економічному секторі, можливості активного запровадження інновацій. Світовий досвід підтверджує, що передові позиції за рівнем технологічного й соціально-економічного розвитку займають держави, в яких створено розгалужену інноваційну інфраструктуру, що сприяє науково-технологічному інноваційному розвитку, чого зараз дуже бракує нашій державі.

9. Екологічна сертифікація лісів розглядається як процедура, за допомогою якої незалежна компетентна організація надає письмові гарантії відповідності процесу, продукції чи послуг чинним стандартам або іншим нормативним документам. Основним її завданням є підтвердження відповідності будь-якої продукції, процесу чи послуг у галузі лісокористування тим даним, які вказані в сертифікаційному документі та у вимогах чинних стандартів. ключовим питанням запровадження лісової сертифікації є необхідність вдосконалення чинного законодавства та запровадження її на національному рівні. Впровадження системи екологічного менеджменту лісогосподарювання, у свою чергу, підвищить інвестиційну привабливість українських компаній, дозволяючи знизити страхові витрати і вартість кредитів.

10. З метою підвищення ефективності судового захисту трудових прав працівників і з урахуванням того, що сьогодні існує багато проблем щодо вирішення місцевими загальними судами трудових спорів, необхідно створити в Україні спеціалізовану трудову юстицію. Зокрема, пропонуємо таку систему спеціалізованих трудових судів: місцеві трудові суди, апеляційні трудові суди та Вищий трудовий суд України.

При цьому важлива роль повинна бути відведена державі, яка повинна брати активну участь у вдосконаленні форм професійного зростання працівників, зокрема, у регулюванні навчання протягом усього життя, створенні всіх необхідних умов для всебічного розвитку людини, здійсненні підтримки підприємств, організацій та установ, щоб останні були зацікавлені робити інвестиції в підвищення професійного рівня своїх працівників, удосконаленні системи отримання освіти (професійно-технічної, вищої, післядипломної) та ін. Адже забезпечення прав людини – головна мета правових систем сучасних демократичних держав. За характером і рівнем гарантованості прав можна зробити висновок про реальний стан правової системи держави. Саме за рівнем забезпечення прав людини і громадянина оцінюються ефективність діяльності органів державної влади та ступінь демократичності держави в цілому. Створення ж і функціонування всеохоплюючої системи захисту трудових прав є важливою юридичною гарантією їх забезпечення.

11. Правове регулювання ринку праці у контексті сприяння господарській діяльності в інноваційному суспільстві зазнає, на нашу думку, таких змін:

1) усі сфери інтелектуальної праці будуть більш детально та повно урегульовані;

2) нормативно-правові акти у сфері праці, які не будуть виконувати конкретну функцію у сприянні господарської діяльності в інноваційному суспільстві, втратять чинність;

механізм реалізації прав працівників буде суттєво спрощено;

4) кількість новоприйнятих та оптимізованих нормативно-правових актів у сфері праці буде низькою і вони будуть лаконічними за змістом;

5) новоприйняті та оптимізовані нормативно-правові акти у сфері праці не міститимуть оціночних понять та будуть чітко сформульованими з метою усунення можливості двоякого тлумачення правових норм. подальше реформування регулювання ринку праці у контексті сприяння господарській діяльності в інноваційному суспільстві потребує розробки цілісної та комплексної стратегії впровадження нових правових механізмів.

12. Для забезпечення комплексного підходу до регулювання відносин у сфері туризму аргументовано необхідність розроблення Концепції розвитку туристичного оподаткування:

– внесення змін до Закону України «Про туризм» щодо удосконалення понятійного апарату у туристичній галузі (Додаток А);

– внесення зміни до Податкового кодексу України стосовно оподаткування туристичної діяльності.

На підставі аналізу європейського досвіду справляння туристичного збору, зазначимо, що на сучасному етапі виникає потреба у вдосконаленні правового регулювання туристичного збору, зокрема, внесення змін до Податкового кодексу України щодо мінімального та граничного розміру ставки збору та переліку суб'єктів, які можуть бути податковими агентами.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» щодо удосконалення понятійного апарату у туристичній галузі

1. Обґрунтування необхідності прийняття Закону

Туризм стає сьогодні однією з пріоритетних сфер у світовій економіці, що спричиняє як розвиток окремих галузей, так і соціально-економічне піднесення цілих країн. Він дозволяє без особливих витрат держави розвивати малий і середній бізнес, створювати нові робочі місця, залучати кошти й інвестиції, розвивати інфраструктуру.

Ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС поряд з безвізовим режимом стала першим кроком на шляху до незворотного процесу існування України в спільному з ЄС економічному та правовому просторі, адже, як закріплено в самій Угоді про асоціацію – вона залишає відкритим майбутній розвиток відносин Україна – ЄС. За таких умов необхідність розвитку туристичної галузі України стає одним з пріоритетних напрямків держави.

Україна має вагомі об'єктивні передумови, щоб увійти до найрозвиненіших у туристичному відношенні країн світу. Розвитку туристичної діяльності значною мірою сприяє географічне розташування України – держави, яка знаходиться в центрі Євразійського континенту, має сприятливий клімат, володіє унікальними історичними і природними ландшафтами.

Однак, зробити Україну більш привабливою для туристів усього світу можна лише за умови чіткої організації туристичної діяльності та збалансованого правового регулювання, удосконалення механізмів державного регулювання туристичної діяльності, у тому числі шляхом використання сучасного міжнародного, насамперед європейського, досвіду.

Водночас подальший розвиток туристичної галузі гальмується через наступні недоліки правового регулювання:

1) недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази в галузі туризму та захисту прав туристів;

2) недостатній рівень розвитку туристичної інфраструктури та її відображення в законодавстві;

3) відсутність правової регламентації якості послуг засобів розміщення, які відповідають міжнародним стандартам та сертифікаційним вимогам;

4) нестане правове регулювання щодо забезпеченості професійними кадрами в галузі туризму.

Таким чином, для більш чіткого визначення правових засад в системі господарсько-правового регулювання туристичної галузі необхідне внесення змін щодо основної термінології в галузі туризму.

2. Цілі й завдання прийняття Закону

Законопроект розроблено з метою врегулювання невідповідності термінологічного апарату викладеного в Законі України «Про туризм» сучасному європейському досвіду та основним Директивам ЄС.

3. Загальна характеристика і основні положення проекту Закону

Законопроектом пропонується внести зміни до Закону України «Про туризм», а саме:

– доповнити статтю 1 термінами «відвідувач», «екскурсант», «комплекс туристичних послуг (туристичний пакет)»; послуга з тимчасового розміщення (проживання);

– конкретизувати в статті 1 терміни «турист», «туристична послуга», «супутні туристичні послуги та товари», «характерні туристичні послуги та товари»; «готельна послуга»;

– конкретизувати перелік суб'єктів – учасників відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності;

– виключити поняття «договір на туристичне обслуговування» та ввести термін «договір про надання комплексу туристичних послуг».

– Розширити перелік істотних умов договору про надання комплексу туристичних послуг.

4. Стан нормативно-правової бази у даній сфері правового регулювання

Основними нормативно-правовими актами, які регулюють зазначене питання, є Конституція України, Закон України «Про туризм»,

Закон України «Про захист прав споживачів», Цивільний, Господарський кодекси України, Закони України «Про туризм», «Про міжнародні договори України» та інші.

Реалізація положень даного законопроекту після його прийняття не потребує внесення змін до інших законів України.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація запропонованого проекту Закону не призведе до додаткових витрат з Державного бюджету України та навпаки дозволить забезпечити зростання надходжень в бюджет від туристичної діяльності в окремих регіонах.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття Закону

Впровадження законопроекту сприятиме удосконаленню положень Закону України «Про туризм», щодо конкретизації основних понять, посиленню захисту споживачів туристичних послуг та дозволить зробити законодавство, що регулює туристичну галузь більш зрозумілим для потенційних інвесторів з країн-членів ЄС, що призведе до розвитку туристичної галузі та зростанню економіки.

7. Вплив реалізації акта на ринок праці

Проект Закону не спрямований на регулювання трудових відносин, але зміни, що пропонуються призведуть до створення нових робочих місць в Україні, що знизить трудову міграцію, приверне іноземних фахівців в галузі готельно-ресторанного, «зеленого» та інших видів туризму до співпраці з вітчизняними суб'єктами туристичної галузі.

8. Запобігання дискримінації

У проекті Закону відсутні положення, які містять ознаки дискримінації. Проект Закону не потребує проведення громадської антидискримінаційної експертизи

9. Запобігання корупції

У проекті Закону відсутні правила і процедури, які можуть містити ризики вчинення корупційних правопорушень.

Проект Закону не потребує проведення громадської антикорупційної експертизи.

10. Громадське обговорення

Проект Закону не потребує проведення громадського обговорення.

11. Розгляд Науковим комітетом Національної ради України з питань розвитку науки і технологій

Проект Закону не стосується сфери наукової та науково-технічної діяльності.

12. Позиція соціальних партнерів

Проект Закону не стосується питань соціально-трудової сфери.

Народний депутат України _____

(посв.)

_____ (посв. _____)

Проект
вноситься народним
депутатом України

ЗАКОН УКРАЇНИ

«Про внесення змін до Закону України «Про туризм» щодо удосконалення понятійного апарату у туристичній галузі

Верховна Рада України постановляє :

І. У Закон України «Про туризм» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 1995, №31, ст. 241) внести такі зміни:

1. Статтю 1 викласти у такій редакції:

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

туризм - тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає;

відвідувач – це особа, яка займається туризмом, може споживати туристичні послуги, реалізує своє право на свободу пересування для задоволення особистих потреб з незабороненою законами країни перебування метою та без здійснення оплачуваної, комерційної діяльності у відвідуваному місці;

турист – це відвідувач, термін перебування якого в місці або країні відвідин складає від 24 годин до одного року поспіль;

екскурсант – це відвідувач, який отримує туристичні, екскурсійні послуги і термін перебування якого в місці або країні відвідин складає менше 24 годин, без ночівлі або з однією ночівлею у відвіданому місці;

туристична послуга – будь-яка окрема послуга, що спрямована на задоволення вимог відвідувачів;

комплекс туристичних послуг (туристичний пакет) – це послуга з організації подорожі, яка за змістом складається з обов'язкової сукупності окремих послуг з перевезення та розміщення, з поєднанням їх з іншими додатковими послугами;

супутні туристичні послуги та товари – послуги та товари, призначені для задоволення потреб споживачів, надання та виробництво яких несуттєво скоротяться без їх реалізації відвідувачам;

характерні туристичні послуги та товари – послуги та товари, призначені для задоволення потреб споживачів, надання та виробництво яких суттєво скоротяться без їх реалізації відвідувачам;

просування комплексу туристичних послуг (туристичного пакету) – комплекс заходів, спрямованих на створення та підготовку до реалізації комплексу туристичних послуг (туристичного пакету) чи туристичних послуг (організація рекламно-ознайомлювальних подорожей, участь у спеціалізованих виставках, ярмарках, видання каталогів, буклетів тощо);

місце продажу (реалізації) туристичних послуг – країна, в якій зареєстровано відповідний суб'єкт господарювання, що надає комплекс туристичних послуг (туристичний пакет);

місце надання туристичних послуг – країна, на території якої безпосередньо надаються туристичні послуги;

послуга з тимчасового розміщення (проживання) – послуга з надання місця для розміщення туриста або іншої особи, яка здійснює

поїздку, у спеціалізованому засобі розміщення на термін не більше одного місяця, що включає в себе розміщення і одну або кілька додаткових послуг, пов'язаних з обслуговуванням особи-споживача такої послуги, яка надається юридичною особою або фізичною особою-підприємцем на щодобовій або потижневій основі.

спеціалізовані засоби тимчасового розміщення – засоби розміщення, призначені для розміщення туриста або іншої особи на щодобовій або потижневої основі.

готельна послуга – послуга з тимчасового розміщення в готелі, що надається юридичною особою будь якої організаційно-правової форми та форми власності. Готельна послуга складається з основних та додаткових послуг, що надаються відповідно до категорії готелю;

готель – це спеціалізований засіб тимчасового розміщення, що складається з шести і більше номерів та надає готельні послуги з обов'язковим обслуговуванням. Порядок встановлення категорій готелям визначається Кабінетом Міністрів України.

2. Статтю 5 викласти у такій редакції:

Стаття 5. Учасники відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності

Учасниками відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності, є юридичні та фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які надають комплекс туристичних послуг (туристичний пакет), або туристичні послуги, чи здійснюють посередницьку діяльність із надання комплексу туристичних послуг (туристичного пакету), туристичних послуг або характерних та супутніх послуг, а також фізичні особи, в інтересах яких здійснюється туристична діяльність.

Суб'єктами, що здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність (далі - суб'єкти туристичної діяльності), є:

туристичні оператори (далі - туроператори) - юридичні особи, створені згідно із законодавством України, для яких виключною діяльністю є надання комплексу туристичних послуг (туристичного пакету), а також посередницька діяльність із надання комплексу туристичних послуг (туристичного пакету), туристичних послуг або характерних та супутніх послуг, і які в установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність;

туристичні агенти (далі – турагенти) – юридичні особи, або фізичні особи – суб’єкти підприємницької діяльності, створені згідно із законодавством України, які здійснюють посередницьку діяльність з реалізації комплексу туристичних послуг (туристичного пакету) туроператорів та туристичних послуг інших суб’єктів туристичної діяльності, а також посередницьку діяльність щодо реалізації характерних та супутніх послуг;

інші суб’єкти підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг;

фахівці туристичного супроводу (гіди-перекладачі, екскурсоводи, спортивні інструктори, тощо) – фізичні особи, які проводять діяльність, пов’язану з туристичним супроводом, та отримали дозвіл на право здійснення туристичного супроводу, крім осіб, які працюють на відповідних посадах підприємств, установ, організацій, яким належать чи які обслуговують об’єкти відвідування.

Перелік посад фахівців туристичного супроводу та кваліфікаційні вимоги до них визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері туризму та курортів, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері трудових відносин.

3. Частину другу статті 13 викласти у такій редакції:

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи в межах своїх повноважень вживають заходів, спрямованих на:

забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на безпечне для життя і здоров’я довкілля при здійсненні туристичних подорожей, захист громадян України за її межами;

забезпечення особистої безпеки відвідувачів, збереженість їх майна, незавдання шкоди довкіллю;

інформування суб’єктів туристичної діяльності про загрозу безпеці відвідувачів у країні (місці) тимчасового перебування;

надання необхідної допомоги відвідувачам, які опинилися у надзвичайній ситуації;

забезпечення відвідувачам можливості безперешкодного одержання медичної, правової та інших видів невідкладної допомоги, доступу до засобів зв’язку;

заборонення використання туризму з метою незаконної міграції, сексуальної, трудової та інших видів експлуатації фізичних осіб;

охорону туристичних ресурсів України, встановлення гранично припустимих навантажень на об’єкти культурної спадщини та довкілля;

забезпечення безпеки об’єктів туристичних відвідувань з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій тощо.

4. Частину третю статті 13 викласти у такій редакції:

З метою забезпечення безпеки відвідувачів суб’єкти туристичної діяльності, здійснюючи відповідний вид діяльності, зобов’язані:

інформувати відвідувачів про можливі небезпеки під час подорожі, необхідність виконання загальнообов'язкових вимог та запобіжних чи попереджувальних заходів (медичних щеплень тощо);

створювати безпечні умови в місцях надання туристичних послуг, забезпечувати належне облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій тощо;

забезпечувати спеціальні вимоги безпеки під час надання туристичних послуг з підвищеним ризиком (автомобільний, гірський, лижний, велосипедний, водний, мотоциклетний, пішохідний туризм, спелеотуризм тощо);

забезпечувати відвідувачів кваліфікованими фахівцями туристичного супроводу, спеціальним спорядженням та інвентарем;

забезпечувати навчання відвідувачів засобам профілактики і захисту від травм, попередження нещасних випадків та надання першої медичної допомоги;

забезпечувати надання оперативної допомоги особам, які постраждали під час подорожі, транспортування потерпілих;

оперативно інформувати органи місцевої влади та відповідальних осіб про надзвичайні ситуації, в яких опинилися відвідувачі, подавати відомості про зниклих осіб.

5. Частина п'яту статті 13 викласти у такій редакції

Надання необхідної допомоги відвідувачам, які опинилися у надзвичайній ситуації в межах території України, здійснюється спеціалізованими державними, комунальними та приватними службами, а також рятувальними командами, що утворюються відповідно до законодавства.

6. Частина сьому статті 13 викласти у такій редакції

Держава забезпечує захист законних прав та інтересів іноземних відвідувачів відповідно до законодавства та міжнародних договорів України.

7. Статтю 14 викласти у такій редакції:

Стаття 14. Захист інтересів українських відвідувачів за межами України

Держава гарантує захист законних прав та інтересів громадян України, які **займаються туризмом за кордоном.**

У разі виникнення надзвичайних ситуацій держава вживає заходів щодо захисту інтересів українських **відвідувачів** за межами України, у тому числі заходів для їх евакуації з країни тимчасового перебування.

8. Частина першу, другу, третю та четверту статті 15 викласти у такій редакції

З метою забезпечення прав та законних інтересів відвідувачів туроператор та турагент зобов'язані здійснити фінансове забезпечення своєї цивільної відповідальності (гарантією банку або іншої кредитної установи) перед туристами.

Туроператор для покриття своєї відповідальності за збитки, що можуть бути заподіяні відвідувачу в разі виникнення обставин його неплатоспроможності чи внаслідок порушення процесу про визнання його банкрутом, які пов'язані з необхідністю покриття витрат відвідувача з його повернення в місце проживання (перебування), відшкодування вартості ненаданих послуг, передбачених договором, повинен надати підтвердження фінансового забезпечення своєї відповідальності (гарантію банку або іншої кредитної установи) перед відвідувачем, в установленому порядку.

Турагент для покриття своєї відповідальності за збитки, що можуть бути заподіяні відвідувачу в разі виникнення обставин його неплатоспроможності чи внаслідок порушення процесу про визнання його банкрутом, та які пов'язані з необхідністю відшкодування вартості ненаданих послуг, передбачених договором, повинен надати підтвердження фінансового забезпечення своєї відповідальності (гарантію банку або іншої кредитної установи) перед відвідувачем, в установленому порядку.

9. Частину шосту статті 15 викласти у такій редакції:

Відшкодування збитків, заподіяних відвідувачу в разі виникнення обставин неплатоспроможності туроператора (турагента) чи внаслідок порушення процесу про визнання його банкрутом, здійснюється відповідною кредитною установою на підставі заяви відвідувача, договору між відвідувачем та туроператором (турагентом), ваучера та документів, що підтверджують невиконання туроператором (турагентом) договірних зобов'язань.

10. Статтю 16 викласти у такій редакції:

Стаття 16. Страхування відвідувачів при здійсненні туристичних поїздок

Страхування **відвідувачів** (медичне та від нещасного випадку) є обов'язковим і забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі угод із страховиками. **Відвідувачі** вправі самостійно укладати договори на таке страхування. У цьому випадку вони зобов'язані завчасно підтвердити туроператору чи турагенту наявність належним чином укладеного договору страхування.

Договором страхування повинні передбачатися надання медичної допомоги **відвідувачам** і відшкодування їх витрат при настанні страхового випадку безпосередньо в країні (місці) тимчасового перебування.

Інформація про умови обов'язкового страхування має бути доведена до відома відвідувача до укладення договору **між відвідувачем та суб'єктом туристичної діяльності**.

Обов'язкове (медичне та від нещасного випадку) страхування здійснюється один раз на весь період туристичної подорожі.

За вимогою **відвідувача** туроператор чи турагент забезпечують страхування інших ризиків, пов'язаних із здійсненням подорожі.

За бажанням відвідувача з ним може бути укладено угоду про страхування для покриття витрат, пов'язаних з анулюванням договору між **відвідувачем та суб'єктом туристичної діяльності з ініціативи відвідувача**, або угоду про страхування для покриття витрат, пов'язаних з передчасним поверненням до місця проживання при настанні нещасного випадку або хвороби.

Компенсація шкоди, заподіяної життю чи здоров'ю **відвідувача** або його майну, проводиться у встановленому порядку.

11. У назві статті 19-1 слова «туристичних послуг» замінити словами «комплексу туристичних послуг (туристичного пакету)».

12. У частині першій, абзаці першому частини другої, частині третьій, абзаці першому та пункту дев'ятому частини четвертої статті 19-1 слова «договору на туристичне обслуговування» замінити словами «договору про надання комплексу туристичних послуг»

13. У абзаці першому частини другої статті 19-1 слова «туристичних послуг» замінити словами «комплексу туристичних послуг (туристичного пакету)».

14. У абзаці першому частини четвертої статті 19-1 слова «продукту» замінити на «пакету».

13. У пункту шостому та восьмому частини четвертої статті 19-1 слова «туристів» замінити словом «споживачів»

14. Статтю 20 викласти у такій редакції:

Стаття 20. Договір про надання комплексу туристичних послуг

За договором про надання комплексу туристичних послуг одна сторона (туроператор, який діє безпосередньо або через турагента) зобов'язується надати іншій стороні (туристу, екскурсанту, котрий здійснює одну ночівлю у відвідуваному місці (Далі – споживач турпаketу) або третій особі, що діє на користь цих суб'єктів) комплекс туристичних послуг (туристичний пакет) (Далі – турпакет), із залученням третіх осіб, а інша сторона зобов'язується сплатити за це встановлену грошову суму.

До договору про надання комплексу туристичних послуг застосовуються загальні положення договору про надання послуг, якщо інше не передбачено законом.

Договір про надання комплексу туристичних послуг укладається в письмовій чи електронній формі відповідно до закону.

У договорі про надання комплексу туристичних послуг зазначаються істотні умови договору:

1) найменування суб'єкта господарювання, ідентифікаційний номер платника податків, ім'я, посада особи, що підписала договір;

2) строк перебування споживача турпаketу у місці надання туристичних послуг із зазначенням дат початку та закінчення надання турпаketу;

3) характеристика транспортних засобів, що здійснюють перевезення, зокрема їх вид і категорія, а також дата, час і місце відправлення та повернення;

4) готелі та інші спеціалізовані засоби тимчасового розміщення, їх місце розташування, категорія, а також строк і порядок оплати за надання послуги з тимчасового розміщення;

5) види і способи забезпечення харчування;

6) мінімальна кількість осіб, що здійснюють туристичну подорож, у групі (у разі потреби) та у зв'язку з цим триденний строк інформування споживача турпаketу, або третю особу, що діє на користь цього суб'єкта про те, що туристична подорож не відбудеться через недобір групи;

7) програма туристичної подорожі;

8) види екскурсійного обслуговування та інші послуги, включені до вартості турпаketу;

9) інші суб'єкти туристичної діяльності (їх місцезнаходження та реквізити), які надають туристичні послуги, включені до турпаketу);

10) страховик, що здійснює обов'язкове та/або добровільне страхування споживача турпаketу за бажанням останнього, інших ризиків, пов'язаних з наданням туристичних послуг;

11) вид і обсяг страхування споживача турпаketу, найменування і адресу страховика;

12) правила в'їзду до країни (місця) тимчасового перебування та перебування там;

13) вартість турпаketу і порядок оплати;

14) форма розрахунку;

15) інформація про те, хто несе відповідальність за неналежне виконання умов договору і, у випадку, коли договір укладається ту-

рагентом, за неналежне виконання усіх включених туристичних послуг або (порядок і строк висунення претензій щодо надання послуг туроператором або особою, яка співпрацює з ним);

16) спеціальні вимоги споживача турпаketу, які організатор погодився задовольнити;

17) назва, географічна адреса, номер телефону та електронна адреса місцевого представництва або контактної пункту організатора, чия допомога знадобиться споживачу турпаketу, що опинився у скрутному становищі, або, якщо такого пункту або представництва немає, телефон екстреного зв'язку або вказівка іншого способу зв'язку з організатором;

18) посилання на обов'язкове виконання нормативних актів у сфері технічного регулювання туристичної діяльності (стандарти, кодекси усталеної практики та інше).

Зміна ціни турпаketу після укладення договору про надання комплексу туристичних послуг, допускається лише у разі необхідності врахування зміни тарифів на транспортні послуги, запровадження нових або підвищення діючих ставок податків і зборів та інших обов'язкових платежів, зміни курсу гривні до іноземної валюти, в якій виражена вартість турпаketу;

Зміна ціни турпаketу можлива не пізніше як за 20 днів до початку туристичної подорожі. При цьому збільшення ціни турпаketу не може перевищувати п'яти відсотків його початкової ціни. У разі якщо ціна турпаketу вища за початкову ціну на п'ять відсотків, споживач турпаketу або третя особа, що діє на користь цього суб'єкта має право відмовитися від виконання договору, а туроператор (турагент) зобов'язаний повернути йому раніше сплачену суму.

Кожна із сторін договору про надання комплексу туристичних послуг, до початку туристичної подорожі може вимагати внесення

змін до цього договору або його розірвання у зв'язку із зміною істотних умов договору та обставин, якими вони керувалися під час укладення договору, зокрема у разі:

1) погіршення умов туристичної подорожі, зміни її строків;

2) непередбаченого підвищення тарифів на транспортні послуги;

3) запровадження нових або підвищення діючих ставок податків і зборів, інших обов'язкових платежів;

4) істотної зміни курсу гривні до іноземної валюти, в якій виражена ціна турпаketу;

5) домовленості сторін.

Туроператор (турагент) зобов'язаний не пізніше як через один день з дня, коли йому стало відомо про зміну обставин, якими сторони керувалися під час укладення договору про надання комплексу туристичних послуг, та не пізніше як за три дні до початку туристичної подорожі повідомити споживача турпаketу або третю особу, що діє на користь цього суб'єкта, про таку зміну обставин з метою надання йому можливості відмовитися від виконання договору без відшкодування шкоди туроператору (турагенту) або внести зміни до договору, змінивши ціну турпаketу;

Туроператор або турагент вправі відмовитися від виконання договору лише за умови повного відшкодування замовникові збитків, підтверджених у встановленому порядку та заподіяних внаслідок розірвання договору, крім випадку, якщо це відбулося з вини споживача турпаketу.

Споживач турпаketу або третя особа, що діє на користь цього суб'єкта, вправі відмовитися від виконання договору про надання комплексу туристичних послуг до початку туристичної подорожі за

умови відшкодування туроператору (турагенту) фактично здійснених ним документально підтверджених витрат, пов'язаних із відмовою.

Якщо під час виконання договору про надання комплексу туристичних послуг туроператор не в змозі надати значну частину турпаketу, щодо якого відповідно до договору про надання комплексу туристичних послуг сторони досягли згоди, туроператор повинен з метою продовження туристичного обслуговування вжити альтернативних заходів без покладення додаткових витрат на споживача турпаketу або третю особу, що діє на користь цього суб'єкта, а в разі потреби відшкодувати цим суб'єктам різницю між запропонованими послугами і тими, які були надані. У разі неможливості здійснення таких заходів або відмови споживача турпаketу від них, туроператор зобов'язаний надати споживачу турпаketу без додаткової оплати еквівалентний транспорт для повернення до місця відправлення або іншого місця, на яке погодився споживач турпаketу, а також відшкодувати споживачу турпаketу або третій особі, що діє на користь цього суб'єкта, вартість ненаданих туроператором туристичних послуг та виплатити споживачеві турпаketу компенсацію у розмірі, визначеному в договорі за домовленістю сторін.

Туроператор несе перед споживачем турпаketу або третій особою, що діє на користь цього суб'єкта, відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов договору про надання комплексу туристичних послуг, крім випадків, якщо:

невиконання або неналежне виконання умов договору про надання комплексу туристичних послуг сталося з вини споживача турпаketу або третій особи, що діє на користь цього суб'єкта;

невиконання або неналежне виконання умов договору про надання комплексу туристичних послуг сталося з вини третіх осіб, не пов'язаних з наданням послуг, зазначених у цьому договорі, та жодна із сторін про їх настання не знала і не могла знати заздалегідь;

невиконання або неналежне виконання умов договору про надання комплексу туристичних послуг сталося внаслідок настання форс-мажорних обставин або є результатом подій, які туроператор (турагент) та інші суб'єкти туристичної діяльності, які надають туристичні послуги, включені до турпаketу не могли передбачити.

Договір про надання комплексу туристичних послуг може передбачати компенсацію у разі спричинення шкоди сподивачу туристичного паketу невиконанням або неналежним виконанням туристичних послуг, включених до турпаketу, відповідно до міжнародних конвенцій, що регламентують надання таких послуг.

Права і обов'язки, відповідальність сторін та інші умови договору між туроператором і турагентом визначаються відповідно до загальних положень про агентський договір, якщо інше не передбачено цим Законом.

Якість туристичних послуг має відповідати умовам договору про надання комплексу туристичних послуг, порядок і способи захисту порушених прав споживачів турпаketу визначаються Законом України «Про захист прав споживачів»

Відповідальність за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю та майну споживача турпаketу, встановлюється законом, якщо договором про надання комплексу туристичних послуг не передбачена більша відповідальність туроператора.

Відповідальність туроператора або турагента перед третьою особою, що діє на користь споживача турпаketу за невиконання, неналежне виконання зобов'язань відповідно до договору про надання комплексу туристичних послуг, визначаються відповідно до цивільного та господарського законодавства.

15. Статтю 22 викласти у такій редакції:

Стаття 22. Договір про надання послуги з тимчасового розміщення

За договором про надання послуги з тимчасового розміщення одна сторона (суб'єкт, що надає послуги з тимчасового розміщення, якій діє безпосередньо або через туроператора або через турагента) зобов'язується надати іншій стороні (турист або інша особи, яка здійснює поїздку), послугу з тимчасового розміщення та надати або організувати надання інших визначених договором на про надання послуги з тимчасового розміщення додаткових послуг, пов'язаних з обслуговуванням особи-споживача такої послуги, а інша сторона зобов'язується сплатити за це встановлену грошову суму.

До договору про надання послуги з тимчасового розміщення застосовуються загальні положення договору про надання послуг, якщо інше не передбачено законом.

До відносин за договором про надання послуги з тимчасового розміщення застосовуються норми цивільного, господарського законодавства, цей Закон, законодавство з питань захисту прав споживачів та інші нормативно-правові акти, прийняті відповідно до них.

Договір про надання надання послуги з тимчасового розміщення укладається як в письмовій чи електронній формі так і шляхом прийняття суб'єктом, якій надає послугу з тимчасового розміщення, заявки на бронювання за допомогою поштового, телефонного чи іншого зв'язку, відповідно до закону.

У разі прийняття заявки на бронювання договір про надання надання послуги з тимчасового розміщення вважається укладеним з моменту отримання підтвердження від суб'єкту, якій надає послугу з тимчасового розміщення, про прийняття замовлення.

Суб'єкт, що надає послуги з тимчасового розміщення, зобов'язаний до укладення договору надати необхідну і достовірну інфор-

мацію про послуги з тимчасового розміщення, їх складову і особливості, про порядок і терміни оплати послуг та надати іншій стороні, на її прохання інші пов'язані із договором відомості, а також іншу інформацію, передбачену законодавством про захист прав споживачів.

Якість послуги з тимчасового розміщення має відповідати умовам договору надання послуги з тимчасового розміщення, порядок і способи захисту порушених прав туристів або екскурсантів визначаються настоящим Законом, Законом України «Про захист прав споживачів», Цивільного Кодексу України, Господарського-Кодексу України та інших нормативно-правових актів, що містять положення про захист прав споживачів.

Відповідальність за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю та майну туриста або іншій особі, яка здійснює поїздку, встановлюється законом, якщо договором про надання послуги з тимчасового розміщення не передбачена більша відповідальність суб'єкта, якій надає послугу з тимчасового розміщення.

Права й обов'язки, відповідальність сторін та інші умови договору між туроператором (турагентом) та суб'єктом, якій надає послуги з тимчасового розміщення визначаються відповідно до загальних положень про агентський договір, якщо інше не передбачено цим Законом.

16. Статтю 23 викласти у такій редакції:

Ваучер - форма письмового договору про надання комплексу туристичних послуг або на екскурсійне обслуговування, яка може використовуватися відповідно до цього Закону.

У договорі про надання комплексу туристичних послуг, укладеному шляхом видачі ваучера, мають міститися такі дані:

найменування та місцезнаходження суб'єкта туристичної діяльності, номер ліцензії на відповідний вид діяльності, юридична адреса;

прізвище, ім'я (по батькові) відвідувача (при груповій поїздки прізвища, імена (по батькові) членів групи);

строки надання і види туристичних послуг, їх загальна вартість;

назва, адреса та номер телефону об'єкта розміщення, його тип та категорія, режим харчування;

розмір фінансового забезпечення відповідальності туроператора (турагента) або межі відповідальності суб'єкта туристичної діяльності за договором агентування;

інші дані, обумовлені характером угоди, складом групи тощо;

дата видачі ваучера

Порядок оформлення ваучера та його використання затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері туризму та курортів.

17. Статтю 25 викласти у такій редакції:

Стаття 25. Права та обов'язки відвідувачів

Відвідувачі мають право на:

реалізацію закріплених Конституцією України прав фізичних осіб на відпочинок, свободу пересування, відновлення і зміцнення здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб, захист і повагу людської гідності;

необхідну і достовірну інформацію про правила в'їзду до країни (місця) тимчасового перебування, а також виїзду з країни (місця) тимчасового перебування і перебування там, про звичаї місцевого населення, пам'ятки природи, історії, культури та інші об'єкти ту-

ристичного показу, що знаходяться під особливою охороною, стан навколишнього середовища;

інформацію про наявність ліцензії у суб'єкта, що здійснює підприємницьку діяльність у галузі туризму, інших документів, наявність яких передбачена законодавством;

отримання обов'язкової інформації, що передує укладенню договору;

отримання послуг, передбачених договором;

особисту безпеку, захист життя, здоров'я, прав споживача, а також майна;

одержання відповідної медичної допомоги;

відшкодування матеріальних і моральних збитків у разі невиконання або неналежного виконання умов договору;

сприяння з боку органів державної влади України в одержанні правових та інших видів допомоги, а громадяни України також і за її межами;

реалізацію інших прав.

Відвідувачі зобов'язані:

не порушувати права та законні інтереси інших осіб, вимоги законів, які діють на території країни перебування;

виконувати митні, прикордонні, санітарні та інші правила;

поважати політичний та соціальний устрій, традиції, звичаї, релігійні вірування країни (місця) перебування;

зберігати довкілля, дбайливо ставитися до об'єктів природи та культурної спадщини в країні (місці) тимчасового перебування;

дотримуватися умов і правил, передбачених договором про надання комплексу туристичних послуг, або договором на екскурсійне обслуговування;

надавати персональну інформацію в обсязі, необхідному для реалізації турпаketу;

дотримуватися під час подорожі правил особистої безпеки;

відшкодувати збитки, завдані їх неправомірними діями.

Виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством України та законодавством країни тимчасового перебування.

18. У абзаці третьому частини другої статті 30 слово «туристові» замінити словом «відвідувачу».

19. У абзаці шостому частини другої статті 30 слово «туристом» замінити словом «відвідувачем».

20. У частини першої статті 33 слово «туристу» замінити словом «відвідувачу».

21. У частини четвертої статті 37 слова «договорів на туристичне обслуговування» замінити словами «договорів про надання комплексу туристичних послуг».

II. Прикінцеві положення.

1. Цей закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

2. Кабінету Міністрів України у місячний строк з дня набрання чинності цим Законом: привести у відповідність із цим Законом свої нормативно-правові акти; забезпечити перегляд і скасування міністерствами та іншими органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону.

Голова Верховної Ради
України

Парубій А. В.

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ

до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України
«Про туризм» щодо удосконалення понятійного апарату у туристичній галузі»

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	Закон України «Про туризм» (Голос України, від 14.11.1995)	Закон України «Про туризм» (Голос України, від 14.11.1995)
	Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ Стаття 1. Визначення термінів	Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ Стаття 1. Визначення термінів
	У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні: туризм – тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає; турист – особа, яка здійснює подорож по Україні або до іншої країни з не забороненою законом країни перебування метою на термін від 24 годин до одного року без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування в зазначений термін;	У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні: туризм – тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає; відвідувач – це особа, яка займається туризмом, може споживати туристичні послуги, реалізує своє право на свободу пересування для задоволення особистих потреб з незабороненою законами країни перебування метою та без здійснення оплачуваної, комерційної діяльності у відвідуваному місці;

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	туристичний продукт – попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, який поєднує не менше ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо); супутні туристичні послуги та товари – послуги та товари, призначені для задоволення потреб споживачів, надання та виробництво яких несуттєво скоротиться без їх реалізації туристам; характерні туристичні послуги та товари – послуги та товари, призначені для задоволення потреб споживачів, надання та виробництво яких суттєво скоротиться без їх реалізації туристам;	турист – це відвідувач, термін перебування якого в місці або країні відвідин складає від 24 годин до одного року поспіль; екскурсант – це відвідувач, який отримує туристичні, екскурсійні послуги і термін перебування якого в місці або країні відвідин складає менше 24 годин, без ночівлі або з однією ночівлею у відвідуваному місці; туристична послуга – будь-яка окрема послуга, що спрямована на задоволення вимог відвідувачів; комплекс туристичних послуг (туристичний пакет) – це послуга з організації подорожі, яка за змістом складається з обов'язкової сукупності окремих послуг з перевезення та розміщення, з поєднанням їх з іншими додатковими послугами; супутні туристичні послуги та товари – послуги та товари, призначені для задоволення потреб споживачів, надання та виробництво яких несуттєво скоротиться без їх реалізації відвідувачам;

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	просування туристичного продукту – комплекс заходів, спрямованих на створення та підготовку до реалізації туристичного продукту чи туристичних послуг (організація рекламно-ознайомлювальних подорожей, участь у спеціалізованих виставках, ярмарках, видання каталогів, буклетів тощо); місце продажу (реалізації) туристичних послуг – країна, в якій зареєстровано відповідний суб'єкт господарювання, що реалізує туристичний продукт; місце надання туристичних послуг – країна, на території якої безпосередньо надаються туристичні послуги; готель – підприємство будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, що складається з шести і більше номерів та надає готельні послуги з тимчасового проживання з обов'язковим обслуговуванням. Порядок встановлення категорій готелям визначається Кабінетом Міністрів України;	характерні туристичні послуги та товари – послуги та товари, призначені для задоволення потреб споживачів, надання та виробництво яких суттєво скоротиться без їх реалізації відвідувачам; просування комплексу туристичних послуг (туристичного пакету) – комплекс заходів, спрямованих на створення та підготовку до реалізації комплексу туристичних послуг (туристичного пакету) чи туристичних послуг (організація рекламно-ознайомлювальних подорожей, участь у спеціалізованих виставках, ярмарках, видання каталогів, буклетів тощо); місце продажу (реалізації) туристичних послуг – країна, в якій зареєстровано відповідний суб'єкт господарювання, що надає комплекс туристичних послуг (туристичний пакет); місце надання туристичних послуг – країна, на території якої безпосередньо надаються туристичні послуги;

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	готельна послуга – дії (операції) підприємства з розміщення споживача шляхом надання номера (місця) для тимчасового проживання в готелі, а також інша діяльність, пов'язана з розміщенням та тимчасовим проживанням. Готельна послуга складається з основних та додаткових послуг, що надаються споживачу відповідно до категорії готелю; аналогічні засоби розміщення – підприємства будь-якої організаційно-правової форми власності, що складаються з номерів і надають обмежені готельні послуги, включно з щоденним заправлінням ліжок, прибиранням кімнат та санвузлів	послуга з тимчасового розміщення (проживання) – послуга з надання місця для розміщення туриста або іншої особи, яка здійснює поїздку, у спеціалізованому засобі розміщення на термін не більше одного місяця, що включає в себе розміщення і одну або кілька додаткових послуг, пов'язаних з обслуговуванням особи-споживача такої послуги, яка надається юридичною особою або фізичною особою-підприємцем на щодобовій або потижневій основі. спеціалізовані засоби тимчасового розміщення – засоби розміщення, призначені для розміщення туриста або іншої особи на щодобовій або потижневої основі. готельна послуга – послуга з тимчасового розміщення в готелі, що надається юридичною особою будь якої організаційно-правової форми та форми власності Готельна послуга складається з основних та додаткових послуг, що надаються відповідно до категорії готелю;

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
		готель – це спеціалізований засіб тимчасового розміщення, що складається з шести і більше номерів та надає готельні послуги з обов'язковим обслуговуванням. Порядок встановлення категорій готелям визначається Кабінетом Міністрів України;
	Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ Стаття 5. Учасники відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності	Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ Стаття 5. Учасники відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності
	Учасниками відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності, є юридичні та фізичні особи, які створюють туристичний продукт, надають туристичні послуги (перевезення, тимчасового розміщення, харчування, екскурсійного, курортного, спортивного, розважального та іншого обслуговування) чи здійснюють посередницьку діяльність із надання характерних та супутніх послуг, а також громадяни України, іноземці та особи без громадянства (туристи, екскурсанти, відвідувачі та інші), в інтересах яких здійснюється туристична діяльність.	Учасниками відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності, є юридичні та фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які надають комплекс туристичних послуг (туристичний пакет), або туристичні послуги, чи здійснюють посередницьку діяльність із надання комплексу туристичних послуг (туристичного пакету), туристичних послуг або характерних та супутніх послуг, а також фізичні особи, в інтересах яких здійснюється туристична діяльність.

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	Суб'єктами, що здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність (далі – суб'єкти туристичної діяльності), є: туристичні оператори (далі – туроператори) – юридичні особи, створені згідно із законодавством України, для яких виключною діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних та супутніх послуг і які в установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність; туристичні агенти (далі – турагенти) – юридичні особи, створені згідно із законодавством України, а також фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів та туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, а також посередницьку діяльність щодо реалізації характерних та супутніх послуг	Суб'єктами, що здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність (далі – суб'єкти туристичної діяльності), є: туристичні оператори (далі – туроператори) – юридичні особи, створені згідно із законодавством України, для яких виключною діяльністю є надання комплексу туристичних послуг (туристичного пакету), а також посередницька діяльність із надання комплексу туристичних послуг (туристичного пакету), туристичних послуг або характерних та супутніх послуг, і які в установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність; туристичні агенти (далі – турагенти) – юридичні особи, або фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, створені згідно із законодавством України, які здійснюють посередницьку діяльність з реалізації комплексу туристичних послуг (туристичного пакету) туроператорів та туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, а також посередницьку діяльність щодо реалізації характерних та супутніх послуг;

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	інші суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг; гіди-перекладачі, екскурсоводи, спортивні інструктори, провідники та інші фахівці туристичного супроводу – фізичні особи, які проводять діяльність, пов'язану з туристичним супроводом, крім осіб, які працюють на відповідних посадах підприємств, установ, організацій, яким належать чи які обслуговують об'єкти відвідування; фізичні особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності та надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування тощо. Перелік посад фахівців туристичного супроводу та кваліфікаційні вимоги до них визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері туризму та курортів, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері трудових відносин.	інші суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг; фахівці туристичного супроводу (гіди-перекладачі, екскурсоводи, спортивні інструктори, тощо) – фізичні особи, які проводять діяльність, пов'язану з туристичним супроводом, та отримали дозвіл на право здійснення туристичного супроводу, крім осіб, які працюють на відповідних посадах підприємств, установ, організацій, яким належать чи які обслуговують об'єкти відвідування. Перелік посад фахівців туристичного супроводу та кваліфікаційні вимоги до них визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері туризму та курортів, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері трудових відносин.

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	Розділ III БЕЗПЕКА ТУРИЗМУ Частина друга статті 13. Безпека в галузі туризму Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи в межах своїх повноважень вживають заходів, спрямованих на: забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля при здійсненні туристичних подорожей, захист громадян України за її межами; забезпечення особистої безпеки туристів, збереженість їх майна, незавдання шкоди довкіллю; інформування суб'єктів туристичної діяльності про загрозу безпеці туристів у країні (місці) тимчасового перебування; надання необхідної допомоги туристам, які опинилися у надзвичайній ситуації; забезпечення туристам (екскурсантам) можливості безперешкодного одержання медичної, правової та інших видів невідкладної допомоги, доступу до засобів зв'язку;	Розділ III БЕЗПЕКА ТУРИЗМУ Частина друга статті 13. Безпека в галузі туризму Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи в межах своїх повноважень вживають заходів, спрямованих на: забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля при здійсненні туристичних подорожей, захист громадян України за її межами; забезпечення особистої безпеки відвідувачів, збереженість їх майна, незавдання шкоди довкіллю; інформування суб'єктів туристичної діяльності про загрозу безпеці відвідувачів у країні (місці) тимчасового перебування; надання необхідної допомоги відвідувачам, які опинилися у надзвичайній ситуації; забезпечення відвідувачам можливості безперешкодного одержання медичної, правової та інших видів невідкладної допомоги, доступу до засобів зв'язку;

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	заборонення використання туризму з метою незаконної міграції, сексуальної, трудової та інших видів експлуатації громадян; охорону туристичних ресурсів України, встановлення гранично припустимих навантажень на об'єкти культурної спадщини та довкілля; забезпечення безпеки об'єктів туристичних відвідувань з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій тощо.	заборонення використання туризму з метою незаконної міграції, сексуальної, трудової та інших видів експлуатації фізичних осіб; охорону туристичних ресурсів України, встановлення гранично припустимих навантажень на об'єкти культурної спадщини та довкілля; забезпечення безпеки об'єктів туристичних відвідувань з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій тощо.
	Розділ III БЕЗПЕКА ТУРИЗМУ Частина третя статті 13. Безпека в галузі туризму	Розділ III БЕЗПЕКА ТУРИЗМУ Частина третя статті 13. Безпека в галузі туризму
	З метою забезпечення безпеки туристів суб'єкти туристичної діяльності, здійснюючи відповідний вид діяльності, зобов'язані: інформувати туристів про можливі небезпеки під час подорожі, необхідність виконання загальнообов'язкових вимог та запобіжних чи попереджувальних заходів (медичних щеплень тощо);	З метою забезпечення безпеки відвідувачів суб'єкти туристичної діяльності, здійснюючи відповідний вид діяльності, зобов'язані: інформувати відвідувачів про можливі небезпеки під час подорожі, необхідність виконання загальнообов'язкових вимог та запобіжних чи попереджувальних заходів (медичних щеплень тощо);

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	створювати безпечні умови в місцях надання туристичних послуг, забезпечувати належне облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій тощо; забезпечувати спеціальні вимоги безпеки під час надання туристичних послуг з підвищеним ризиком (автомобільний, гірський, лижний, велосипедний, водний, мотоциклетний, пішохідний туризм, спелеотуризм тощо); забезпечувати туристів кваліфікованими фахівцями туристичного супроводу, спеціальним спорядженням та інвентарем; забезпечувати навчання туристів засобам профілактики і захисту від травм, попередження нещасних випадків та надання першої медичної допомоги; забезпечувати надання оперативної допомоги особам, які постраждали під час подорожі, транспортування потерпілих;	створювати безпечні умови в місцях надання туристичних послуг, забезпечувати належне облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій тощо; забезпечувати спеціальні вимоги безпеки під час надання туристичних послуг з підвищеним ризиком (автомобільний, гірський, лижний, велосипедний, водний, мотоциклетний, пішохідний туризм, спелеотуризм тощо); забезпечувати відвідувачів кваліфікованими фахівцями туристичного супроводу, спеціальним спорядженням та інвентарем; забезпечувати навчання відвідувачів засобам профілактики і захисту від травм, попередження нещасних випадків та надання першої медичної допомоги; забезпечувати надання оперативної допомоги особам, які постраждали під час подорожі, транспортування потерпілих;

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	оперативно інформувати органи місцевої влади та відповідальних осіб про надзвичайні ситуації, в яких опинилися туристи, подавати відомості про зниклих осіб.	оперативно інформувати органи місцевої влади та відповідальних осіб про надзвичайні ситуації, в яких опинилися відвідувачі, подавати відомості про зниклих осіб.
	Розділ III БЕЗПЕКА ТУРИЗМУ Частина п'ята статті 13. Безпека в галузі туризму	Розділ III БЕЗПЕКА ТУРИЗМУ Частина п'ята статті 13. Безпека в галузі туризму
	Надання необхідної допомоги туристам, які опинилися у надзвичайній ситуації в межах території України, здійснюється спеціалізованими державними, комунальними та приватними службами, а також рятувальними командами, що утворюються відповідно до законодавства.	Надання необхідної допомоги відвідувачам, які опинилися у надзвичайній ситуації в межах території України, здійснюється спеціалізованими державними, комунальними та приватними службами, а також рятувальними командами, що утворюються відповідно до законодавства.
	Розділ III БЕЗПЕКА ТУРИЗМУ Частина шоста статті 13. Безпека в галузі туризму	Розділ III БЕЗПЕКА ТУРИЗМУ Частина шоста статті 13. Безпека в галузі туризму
	Держава забезпечує захист законних прав та інтересів іноземних туристів відповідно до законодавства та міжнародних договорів України.	Держава забезпечує захист законних прав та інтересів іноземних відвідувачів відповідно до законодавства та міжнародних договорів України.

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	Розділ III БЕЗПЕКА ТУРИЗМУ Стаття 14. Захист інтересів українських туристів за межами України	Розділ III БЕЗПЕКА ТУРИЗМУ Стаття 14. Захист інтересів українських <u>відвідувачів</u> за межами України
	Держава гарантує захист законних прав та інтересів громадян України, які здійснюють туристичні подорожі за кордон. У разі виникнення надзвичайних ситуацій держава вживає заходів щодо захисту інтересів українських туристів за межами України, у тому числі заходів для їх евакуації з країни тимчасового перебування.	Держава гарантує захист законних прав та інтересів громадян України, які займаються туризмом за кордоном. У разі виникнення надзвичайних ситуацій держава вживає заходів щодо захисту інтересів українських відвідувачів за межами України, у тому числі заходів для їх евакуації з країни тимчасового перебування.
	Розділ III БЕЗПЕКА ТУРИЗМУ Частина перша, друга, третя Статті 15. Фінансове забезпечення відповідальності туроператора та турагента	Розділ III БЕЗПЕКА ТУРИЗМУ Частина перша, друга, третя Статті 15. Фінансове забезпечення відповідальності туроператора та турагента
	З метою забезпечення прав та законних інтересів громадян – споживачів туристичних послуг туроператор та турагент зобов'язані здійснити фінансове забезпечення своєї цивільної відповідальності (гарантією банку або іншої кредитної установи) перед туристами.	З метою забезпечення прав та законних інтересів відвідувачів туроператор та турагент зобов'язані здійснити фінансове забезпечення своєї цивільної відповідальності (гарантією банку або іншої кредитної установи) перед туристами.

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	Туроператор для покриття своєї відповідальності за збитки, що можуть бути заподіяні туристу в разі виникнення обставин його неплатоспроможності чи внаслідок порушення процесу про визнання його банкрутом, які пов'язані з необхідністю покриття витрат туриста з його повернення в місце проживання (перебування), відшкодування вартості ненаданих послуг, передбачених договором, повинен надати підтвердження фінансового забезпечення своєї відповідальності (гарантію банку або іншої кредитної установи) перед туристом, в установленому порядку. Турагент для покриття своєї відповідальності за збитки, що можуть бути заподіяні туристу в разі виникнення обставин його неплатоспроможності чи внаслідок порушення процесу про визнання його банкрутом, та які пов'язані з необхідністю відшкодування вартості ненаданих послуг, передбачених договором, повинен надати підтвердження фінансового забезпечення своєї відповідальності (гарантію банку або іншої кредитної установи) перед туристом, в установленому порядку.	Туроператор для покриття своєї відповідальності за збитки, що можуть бути заподіяні відвідувачу в разі виникнення обставин його неплатоспроможності чи внаслідок порушення процесу про визнання його банкрутом, які пов'язані з необхідністю покриття витрат відвідувача з його повернення в місце проживання (перебування), відшкодування вартості ненаданих послуг, передбачених договором, повинен надати підтвердження фінансового забезпечення своєї відповідальності (гарантію банку або іншої кредитної установи) перед відвідувачем, в установленому порядку. Турагент для покриття своєї відповідальності за збитки, що можуть бути заподіяні відвідувачу в разі виникнення обставин його неплатоспроможності чи внаслідок порушення процесу про визнання його банкрутом, та які пов'язані з необхідністю відшкодування вартості ненаданих послуг, передбачених договором, повинен надати підтвердження фінансового забезпечення своєї відповідальності (гарантію банку або іншої кредитної установи) перед відвідувачем, в установленому порядку.

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	Розділ III БЕЗПЕКА ТУРИЗМУ Частина шоста Статті 15. Фінансове забезпечення відповідальності туроператора та турагента	Розділ III БЕЗПЕКА ТУРИЗМУ Частина шоста Статті 15. Фінансове забезпечення відповідальності туроператора та турагента
	Відшкодування збитків, заподіяних туристу в разі виникнення обставин неплатоспроможності туроператора (турагента) чи внаслідок порушення процесу про визнання його банкрутом, здійснюється відповідною кредитною установою на підставі заяви туриста, договору на туристичне обслуговування (ваучера) та документів, що підтверджують невиконання туроператором (турагентом) договірних зобов'язань.	Відшкодування збитків, заподіяних відвідувачу в разі виникнення обставин неплатоспроможності туроператора (турагента) чи внаслідок порушення процесу про визнання його банкрутом, здійснюється відповідною кредитною установою на підставі заяви відвідувача, договору між відвідувачем та туроператором (турагентом), ваучера та документів, що підтверджують невиконання туроператором (турагентом) договірних зобов'язань.
	Розділ III БЕЗПЕКА ТУРИЗМУ Стаття 16. Страхування туристів при здійсненні туристичних поїздок	Розділ III БЕЗПЕКА ТУРИЗМУ Стаття 16. Страхування відвідувачів при здійсненні туристичних поїздок
	Страхування туристів (медичне та від нещасного випадку) є обов'язковим і забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі угод із страховиками.	Страхування відвідувачів (медичне та від нещасного випадку) є обов'язковим і забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі угод із страховиками.

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	Туристи вправі самостійно укласти договори на таке страхування. У цьому випадку вони зобов'язані завчасно підтвердити туроператору чи турагенту наявність належним чином укладеного договору страхування. Договором страхування повинні передбачатися надання медичної допомоги туристам і відшкодування їх витрат при настанні страхового випадку безпосередньо в країні (місці) тимчасового перебування. Інформація про умови обов'язкового страхування має бути доведена до відома туриста до укладення договору на туристичне обслуговування. Обов'язкове (медичне та від нещасного випадку) страхування здійснюється один раз на весь період туристичної подорожі. За вимогою туриста туроператор чи турагент забезпечують страхування інших ризиків, пов'язаних із здійсненням подорожі.	Відвідувачі вправі самостійно укласти договори на таке страхування. У цьому випадку вони зобов'язані завчасно підтвердити туроператору чи турагенту наявність належним чином укладеного договору страхування. Договором страхування повинні передбачатися надання медичної допомоги відвідувачам і відшкодування їх витрат при настанні страхового випадку безпосередньо в країні (місці) тимчасового перебування. Інформація про умови обов'язкового страхування має бути доведена до відома відвідувача до укладення договору між відвідувачем та суб'єктом туристичної діяльності. Обов'язкове (медичне та від нещасного випадку) страхування здійснюється один раз на весь період туристичної подорожі. За вимогою відвідувача туроператор чи турагент забезпечують страхування інших ризиків, пов'язаних із здійсненням подорожі.

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	За бажанням туриста з ним може бути укладено угоду про страхування для покриття витрат, пов'язаних з анулюванням договору на туристичне обслуговування з ініціативи туриста, або угоду про страхування для покриття витрат, пов'язаних з передчасним поверненням до місця проживання при настанні нещасного випадку або хвороби. Компенсація шкоди, заподіяної життю чи здоров'ю туриста або його майну, проводиться у встановленому порядку.	За бажанням відвідувача з ним може бути укладено угоду про страхування для покриття витрат, пов'язаних з анулюванням договору між відвідувачем та суб'єктом туристичної діяльності з ініціативи відвідувача, або угоду про страхування для покриття витрат, пов'язаних з передчасним поверненням до місця проживання при настанні нещасного випадку або хвороби. Компенсація шкоди, заподіяної життю чи здоров'ю відвідувача або його майну, проводиться у встановленому порядку.
	Розділ IV ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Стаття 19-1. Інформування споживачів про умови надання туристичних послуг Частина перша	Розділ IV ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Стаття 19-1. Інформування споживачів про умови надання комплексу туристичних послуг (туристичного пакету) Частина перша
	Будь-яка інформація, надана туроператором (турагентом), повинна містити достовірні відомості про умови договору на туристичне обслуговування.	Будь-яка інформація, надана туроператором (турагентом), повинна містити достовірні відомості про умови договору про надання комплексу туристичних послуг

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 19-1. Інформування споживачів про умови надання туристичних послуг Абзац перший частини другої	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 19-1. Інформування споживачів про умови надання комплексу туристичних послуг (туристичного пакету) Абзац перший частини другої
	Інформація про умови надання туристичних послуг, яку туроператор (турагент) поширює до укладення договору на туристичне обслуговування, має доводитися у доступній, наочній формі, бути розбірливою, зрозумілою та містити відомості про:	Інформація про умови надання комплексу туристичних послуг (туристичного пакету), яку туроператор (турагент) поширює до укладення договору про надання комплексу туристичних послуг, має доводитися у доступній, наочній формі, бути розбірливою, зрозумілою та містити відомості про:
	Розділ IV ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Стаття 19-1. Інформування споживачів про умови надання туристичних послуг Частина третя	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 19-1. Інформування споживачів про умови надання комплексу туристичних послуг (туристичного пакету) Частина третя
	Туроператор (турагент) зобов'язаний додержуватися умов надання комплексу туристичних послуг, про які був поінформований споживач до укладення договору на туристичне обслуговування, крім випадків, коли про зміну таких умов повідомлено споживача	Туроператор (турагент) зобов'язаний додержуватися умов надання комплексу туристичних послуг, про які був поінформований споживач до укладення договору про надання комплексу туристичних послуг, крім випадків, коли про зміну таких умов повідомлено

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	до укладення договору або якщо змін внесено на підставі угоди, укладеної між сторонами договору.	споживача до укладення договору або якщо зміни внесено на підставі угоди, укладеної між сторонами договору.
	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 19-1. Інформування споживачів про умови надання туристичних послуг Абзац перший частини четвертої	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 19-1. Інформування споживачів про умови надання комплексу туристичних послуг (туристичного пакету) Абзац перший частини четвертої
	До укладення договору на туристичне обслуговування споживачеві туристичного продукту надається інформація про:	До укладення договору про надання комплексу туристичних послуг споживачеві туристичного пакету надається інформація про:
	1) місце надання туристичних послуг, програму туристичного обслуговування;	1) місце надання туристичних послуг, програму туристичної подорожі ;
	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 19-1. Інформування споживачів про умови надання туристичних послуг Пункт другий частини четвертої	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 19-1. Інформування споживачів про умови надання комплексу туристичних послуг (туристичного пакету) Пункт другий частини четвертої
	2) медичні застереження стосовно здійснення туристичної подорожі, зокрема протипоказання через певні захворювання, особливості фізичного стану (фізичні недоліки) і вік туристів, а також умови безпеки туристів у країні (місці) тимчасового перебування;	2) медичні застереження стосовно здійснення туристичної подорожі, зокрема протипоказання через певні захворювання, особливості фізичного стану (фізичні недоліки) і вік споживачів, а також умови безпеки споживачів у країні (місці) тимчасового перебування;

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 19-1. Інформування споживачів про умови надання туристичних послуг Пункт дев'ятий частини четвертої	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 19-1. Інформування споживачів про умови надання комплексу туристичних послуг (туристичного пакету) послуг Пункт дев'ятий частини четвертої
	9) порядок забезпечення туроператором обов'язкового та/або добровільного страхування туристів, розмір, порядок і умови виплати страхового відшкодування, а також можливість та умови добровільного страхування витрат, пов'язаних з розірванням договору на туристичне обслуговування за ініціативою туриста, страхування майна;	9) порядок забезпечення туроператором обов'язкового та/або добровільного страхування споживачів, розмір, порядок і умови виплати страхового відшкодування, а також можливість та умови добровільного страхування витрат, пов'язаних з розірванням договору про надання комплексу туристичних послуг за ініціативою споживача, страхування майна;
	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 19-1. Інформування споживачів про умови надання туристичних послуг Пункт шостий частини четвертої	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 19-1. Інформування споживачів про умови надання комплексу туристичних послуг (туристичного пакету) послуг Пункт шостий частини четвертої
	б) види і тематику екскурсійного обслуговування, порядок здійснення зустрічей і проведів, супроводу туристів;	б) види і тематику екскурсійного обслуговування, порядок здійснення зустрічей і проведів, супроводу споживачів;

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 19-1. Інформування споживачів про умови надання туристичних послуг Пункт восьмий частини четвертої	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 19-1. Інформування споживачів про умови надання комплексу туристичних послуг (туристичного пакету) Пункт восьмий частини четвертої
	8) назву, адресу та контактний телефон представництв туроператора або організації (організацій), уповноваженої туроператором на прийняття скарг і претензій туристів, а також адреси і телефони дипломатичних установ України у країні (місці) тимчасового перебування або місцевих служб, до яких можна звернутися у разі виникнення труднощів під час туристичної подорожі;	8) назву, адресу та контактний телефон представництв туроператора або організації (організацій), уповноваженої туроператором на прийняття скарг і претензій споживачів, а також адреси і телефони дипломатичних установ України у країні (місці) тимчасового перебування або місцевих служб, до яких можна звернутися у разі виникнення труднощів під час туристичної подорожі;
	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 19-1. Інформування споживачів про умови надання туристичних послуг Пункт дев'ятий частини четвертої	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 19-1. Інформування споживачів про умови надання комплексу туристичних послуг (туристичного пакету) Пункт дев'ятий частини четвертої

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	9) порядок забезпечення туроператором обов'язкового та/або добровільного страхування туристів, розмір, порядок і умови виплати страхового відшкодування, а також можливість та умови добровільного страхування витрат, пов'язаних з розірванням договору на туристичне обслуговування за ініціативою туриста, страхування майна;	9) порядок забезпечення туроператором обов'язкового та/або добровільного страхування споживачів,, розмір, порядок і умови виплати страхового відшкодування, а також можливість та умови добровільного страхування витрат, пов'язаних з розірванням договору про надання комплексу туристичних послуг за ініціативою споживача, страхування майна;
	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 20. Договір на туристичне обслуговування	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 20. Договір про надання комплексу туристичних послуг
	За договором на туристичне обслуговування одна сторона (туроператор, який укладає договір безпосередньо або через турагента) зобов'язується надати за замовленням іншої сторони (туриста) комплекс туристичних послуг (туристичний продукт), а турист зобов'язується оплатити його.	За договором про надання комплексу туристичних послуг одна сторона (туроператор, який діє безпосередньо або через турагента) зобов'язується надати іншій стороні (туристу, екскурсанту, котрий здійснює одну ночівлю у відвідуваному місці (Далі – споживач турпаketу) або третій особі, що діє на користь цих суб'єктів) комплекс туристичних послуг (туристичний пакет) (Далі – турпакет), із залученням третіх осіб, а інша сторона зобов'язується сплатити за це встановлену грошову суму.

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	До договору на туристичне обслуговування застосовуються загальні положення договору про надання послуг, якщо інше не передбачено законом. Договір на туристичне обслуговування укладається в письмовій чи електронній формі відповідно до закону. У договорі на туристичне обслуговування зазначаються істотні умови договору:	До договору про надання комплексу туристичних послуг застосовуються загальні положення договору про надання послуг, якщо інше не передбачено законом. Договір про надання комплексу туристичних послуг укладається в письмовій чи електронній формі відповідно до закону. У договорі про надання комплексу туристичних послуг зазначаються істотні умови договору:
	1) строк перебування у місці надання туристичних послуг із зазначенням дат початку та закінчення туристичного обслуговування; 2) характеристика транспортних засобів, що здійснюють перевезення, зокрема їх вид і категорія, а також дата, час і місце відправлення та повернення (якщо перевезення входить до складу туристичного продукту); 3) готелі та інші аналогічні засоби розміщення, їх місце розташування, категорія, а також строк і порядок оплати готельного обслуговування; 4) види і способи забезпечення харчування;	1) найменування суб'єкта господарювання, ідентифікаційний номер платника податків, ім'я, посада особи, що підписала договір; 2) строк перебування споживача турпаketу у місці надання туристичних послуг із зазначенням дат початку та закінчення надання турпаketу; 3) характеристика транспортних засобів, що здійснюють перевезення, зокрема їх вид і категорія, а також дата, час і місце відправлення та повернення; 4) готелі та інші спеціалізовані засоби тимчасового розміщення, їх місце розташування, категорія, а також строк і порядок оплати за надання послуги з тимчасового розміщення;

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	5) мінімальна кількість туристів у групі (у разі потреби) та у зв'язку з цим триденний строк інформування туриста про те, що туристична подорож не відбудеться через недобір групи; 6) програма туристичного обслуговування; 7) види екскурсійного обслуговування та інші послуги, включені до вартості туристичного продукту; 8) інші суб'єкти туристичної діяльності (їх місцезнаходження та реквізити), які надають туристичні послуги, включені до туристичного продукту; 9) страховик, що здійснює обов'язкове та/або добровільне страхування туристів за бажанням туриста, інших ризиків, пов'язаних з наданням туристичних послуг; 10) правила в'їзду до країни (місця) тимчасового перебування та перебування там; 11) вартість туристичного обслуговування і порядок оплати; 12) форма розрахунку. Зміна ціни туристичного продукту після укладення договору на туристичне обслуговування допускається лише у разі необхідності врахування зміни тарифів на	5) види і способи забезпечення харчування; 6) мінімальна кількість осіб, що здійснюють туристичну подорож, у групі (у разі потреби) та у зв'язку з цим триденний строк інформування споживача турпаketу, або третю особу, що діє на користь цього суб'єкта про те, що туристична подорож не відбудеться через недобір групи; 7) програма туристичної подорожі; 8) види екскурсійного обслуговування та інші послуги, включені до вартості турпаketу; 9) інші суб'єкти туристичної діяльності (їх місцезнаходження та реквізити), які надають туристичні послуги, включені до турпаketу); 10) страховик, що здійснює обов'язкове та/або добровільне страхування споживача турпаketу за бажанням останнього, інших ризиків, пов'язаних з наданням туристичних послуг; 11) вид і обсяг страхування споживача турпаketу, найменування і адресу страховика; 12) правила в'їзду до країни (місця) тимчасового перебування та перебування там;

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	транспортні послуги, запровадження нових або підвищення діючих ставок податків і зборів та інших обов'язкових платежів, зміни курсу гривні до іноземної валюти, в якій виражена вартість туристичного продукту. Зміна ціни туристичного продукту можлива не пізніше як за 20 днів до початку туристичної подорожі. При цьому збільшення ціни туристичного продукту не може перевищувати п'яти відсотків його початкової ціни. У разі якщо ціна туристичного продукту вища за початкову ціну на п'ять відсотків, турист має право відмовитися від виконання договору, а туроператор (турагент) зобов'язаний повернути йому раніше сплачену суму. Кожна із сторін договору на туристичне обслуговування до початку туристичної подорожі може вимагати внесення змін до цього договору або його розірвання у зв'язку із зміною істотних умов договору та обставин, якими вони керувалися під час укладення договору, зокрема у разі: 1) погіршення умов туристичної подорожі, зміни її строків;	13) вартість турпаketу і порядок оплати; 14) форма розрахунку.; 15) інформація про те, хто несе відповідальність за неналежне виконання умов договору і, у випадку, коли договір укладається турагентом, за неналежне виконання усіх включених туристичних послуг або (порядок і строк висунення претензій щодо надання послуг туроператором або особою, яка співпрацює з ним); 16) спеціальні вимоги споживача турпаketу, які організатор погодився задовольнити; 17) назва, географічна адреса, номер телефону та електронна адреса місцевого представництва або контактного пункту організатора, чия допомога знадобиться споживачу турпаketу, що опинився у скрутному становищі, або, якщо такого пункту або представництва немає, телефон екстреного зв'язку або вказівка іншого способу зв'язку з організатором; 18) посилання на обов'язкове виконання нормативних актів у сфері технічного регулювання туристичної діяльності (стандарти, кодекси усталеної практики та інше).

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	2) непередбаченого підвищення тарифів на транспортні послуги; 3) запровадження нових або підвищення діючих ставок податків зборів, інших обов'язкових платежів; 4) істотної зміни курсу гривні до іноземної валюти, в якій виражена ціна туристичного продукту; 5) домовленості сторін. Туроператор (турагент) зобов'язаний не пізніше як через один день з дня, коли йому стало відомо про зміну обставин, якими сторони керувалися під час укладення договору на туристичне обслуговування, та не пізніше як за три дні до початку туристичної подорожі повідомити туриста про таку зміну обставин з метою надання йому можливості відмовитися від виконання договору без відшкодування шкоди туроператору (турагенту) або внести зміни до договору, змінивши ціну туристичного обслуговування. Туроператор або турагент вправі відмовитися від виконання договору лише за умови повного відшкодування замовникові збитків, підтверджених у встановленому порядку та	Зміна ціни турпаketу після укладення договору про надання комплексу туристичних послуг, допускається лише у разі необхідності врахування зміни тарифів на транспортні послуги, запровадження нових або підвищення діючих ставок податків і зборів та інших обов'язкових платежів, зміни курсу гривні до іноземної валюти, в якій виражена вартість турпаketу; Зміна ціни турпаketу можлива не пізніше як за 20 днів до початку туристичної подорожі. При цьому збільшення ціни турпаketу не може перевищувати п'яти відсотків його початкової ціни. У разі якщо ціна турпаketу вища за початкову ціну на п'ять відсотків, споживач турпаketу або третя особа, що діє на користь цього суб'єкта має право відмовитися від виконання договору, а туроператор (турагент) зобов'язаний повернути йому раніше сплачену суму. Кожна із сторін договору про надання комплексу туристичних послуг, до початку туристичної подорожі може вимагати внесення змін до цього договору або його розірвання у зв'язку із

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	заподіяних внаслідок розірвання договору, крім випадку, якщо це відбулося з вини туриста. Турист вправі відмовитися від виконання договору на туристичне обслуговування до початку туристичної подорожі за умови відшкодування туроператору (турагенту) фактично здійснених ним документально підтверджених витрат, пов'язаних із відмовою. Якщо під час виконання договору на туристичне обслуговування туроператор не в змозі надати значну частину туристичного продукту, щодо якого відповідно до договору на туристичне обслуговування сторони досягли згоди, туроператор повинен з метою продовження туристичного обслуговування вжити альтернативних заходів без покладення додаткових витрат на туриста, а в разі потреби відшкодувати йому різницю між запропонованими послугами і тими, які були надані. У разі неможливості здійснення таких заходів або відмови туриста від них туроператор зобов'язаний надати йому без додаткової оплати еквівалентний транспорт для повернення до	зміною істотних умов договору та обставин, якими вони керувалися під час укладення договору, зокрема у разі: 1) погіршення умов туристичної подорожі, зміни її строків; 2) непередбаченого підвищення тарифів на транспортні послуги; 3) запровадження нових або підвищення діючих ставок податків і зборів, інших обов'язкових платежів; 4) істотної зміни курсу гривні до іноземної валюти, в якій виражена ціна турипаketу; 5) домовленості сторін. Туроператор (турагент) зобов'язаний не пізніше як через один день з дня, коли йому стало відомо про зміну обставин, якими сторони керувалися під час укладення договору про надання комплексу туристичних послуг, та не пізніше як за три дні до початку туристичної подорожі повідомити споживача турпаketу або третю особу, що діє на користь цього суб'єкта, про таку зміну обставин з метою надання йому можливості відмовитися від виконання договору без відшкодування шкоди туроператору (турагенту) або внести зміни до договору, змінивши ціну турпаketу;

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	місця відправлення або іншого місця, на яке погодився турист, а також відшкодувати вартість ненаданих туроператором туристичних послуг і виплатити компенсацію у розмірі, визначеному в договорі за домовленістю сторін. Туроператор несе перед туристом відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов договору на туристичне обслуговування, крім випадків, якщо: невиконання або неналежне виконання умов договору на туристичне обслуговування сталося з вини туриста; невиконання або неналежне виконання умов договору на туристичне обслуговування сталося з вини третіх осіб, не пов'язаних з наданням послуг, зазначених у цьому договорі, та жодна із сторін про їх настання не нала і не могла знати заздалегідь; невиконання або неналежне виконання умов договору на туристичне обслуговування сталося внаслідок настання форс-мажорних обставин або є результатом подій, які туроператор (турагент) та інші суб'єкти туристичної діяльності, які надають туристичні послуги,	Туроператор або турагент вправі відмовитися від виконання договору лише за умови повного відшкодування замовникові збитків, підтверджених у встановленому порядку та заподіяних внаслідок розірвання договору, крім випадку, якщо це відбулося з вини споживача турпаketу. Споживач турпаketу або третя особа, що діє на користь цього суб'єкта, вправі відмовитися від виконання договору про надання комплексу туристичних послуг до початку туристичної подорожі за умови відшкодування туроператору (турагенту) фактично здійснених ним документально підтверджених витрат, пов'язаних із відмовою. Якщо під час виконання договору про надання комплексу туристичних послуг туроператор не в змозі надати значну частину турпаketу, щодо якого відповідно до договору про надання комплексу туристичних послуг сторони досягли згоди, туроператор повинен з метою продовження туристичного обслуговування вжити альтернативних заходів без покладення додаткових витрат на споживача турпаketу або

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	включені до туристичного продукту, не могли передбачити. Договір на туристичне обслуговування може передбачати компенсацію у разі спричинення шкоди туристу невиконанням або неналежним виконанням туристичних послуг, включених до туристичного продукту, відповідно до міжнародних конвенцій, що регламентують надання таких послуг. Права і обов'язки, відповідальність сторін та інші умови договору між туроператором і турагентом визначаються відповідно до загальних положень про агентський договір, якщо інше не передбачено договором, укладеним між ними, а також цим Законом. Якість туристичних послуг має відповідати умовам договору на туристичне обслуговування, порядок і способи захисту порушених прав туристів визначаються Законом України «Про захист прав споживачів». Відповідальність за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю та майну туриста, встановлюється законом, якщо договором на туристичне обслуговування	третю особу, що діє на користь цього суб'єкта, а в разі потреби відшкодувати цим суб'єктам різницю між запропонованими послугами і тими, які були надані. У разі неможливості здійснення таких заходів або відмови споживача турпаketу від них, туроператор зобов'язаний надати споживачу турпаketу без додаткової оплати еквівалентний транспорт для повернення до місця відправлення або іншого місця, на яке погодився споживач турпаketу, а також відшкодувати споживачу турпаketу або третій особі, що діє на користь цього суб'єкта, вартість ненаданих туроператором туристичних послуг та виплатити споживачеві турпаketу компенсацію у розмірі, визначеному в договорі за домовленістю сторін. Туроператор несе перед споживачем турпаketу або третій особою, що діє на користь цього суб'єкта, відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов договору про надання комплексу туристичних послуг, крім випадків, якщо: невиконання або неналежне виконання умов договору про надання комплексу туристичних послуг сталося з вини споживача

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	не передбачена більша відповідальність туроператора.	турпаketу або третій особі, що діє на користь цього суб'єкта; невиконання або неналежне виконання умов договору про надання комплексу туристичних послуг сталося з вини третіх осіб, не пов'язаних з наданням послуг, зазначених у цьому договорі, та жодна із сторін про їх настання не знала і не могла знати заздалегідь; невиконання або неналежне виконання умов договору про надання комплексу туристичних послуг сталося внаслідок настання форс-мажорних обставин або є результатом подій, які туроператор (турагент) та інші суб'єкти туристичної діяльності, які надають туристичні послуги, включені до турпаketу не могли передбачити. Договір про надання комплексу туристичних послуг може передбачати компенсацію у разі спричинення шкоди сподивачу туристичного паketу невиконанням або неналежним виконанням туристичних послуг, включених до турпаketу, відповідно до міжнародних конвенцій, що регламентують надання таких послуг.

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
		Права і обов'язки, відповідальність сторін та інші умови договору між туроператором і турагентом визначаються відповідно до загальних положень про агентський договір. якщо інше не передбачено цим Законом. Якість туристичних послуг має відповідати умовам договору про надання комплексу туристичних послуг, порядок і способи захисту порушених прав споживачів турпаketу визначаються Законом України «Про захист прав споживачів» Відповідальність за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю та майну споживача турпаketу, встановлюється законом, якщо договором про надання комплексу туристичних послуг не передбачена більша відповідальність туроператора. Відповідальність туроператора або турагента перед третей особою, що діє на користь споживача турпаketу за невиконання, неналежне виконання зобов'язань відповідно до договору про надання комплексу туристичних послуг, визначаються відповідно до цивільного та господарського законодавства.

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 22. Договір на готельне обслуговування	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 22. Договір про надання послуги з тимчасового розміщення
	За договором на готельне обслуговування одна сторона (готель або інший суб'єкт, що надає послуги з розміщення) зобов'язується за дорученням іншої сторони (проживаючого) надати послуги по тимчасовому проживанню (ночівлі) у спеціально обладнаному жилому приміщенні (номері), виконати або організувати виконання інших визначених договором на готельне обслуговування послуг, пов'язаних з тимчасовим проживанням, а проживаючий зобов'язується сплатити за ці послуги встановлену плату. До послуг, пов'язаних з тимчасовим розміщенням, належать послуги з обслуговування жилого приміщення (номера), харчування (ресторанного обслуговування), із збереження майна і багажу проживаючого, а також інші послуги, надані залежно від категорії готелю.	За договором про надання послуги з тимчасового розміщення одна сторона (суб'єкт, що надає послуги з тимчасового розміщення, якій діє безпосередньо або через турагента) зобов'язується надати іншій стороні (турист або інша особи, яка здійснює поїздку), послугу з тимчасового розміщення та надати або організувати надання інших визначених договором на про надання послуги з тимчасового розміщення додаткових послуг, пов'язаних з обслуговуванням особи-споживача такої послуги, а інша сторона зобов'язується сплатити за це встановлену грошову суму. До договору про надання послуги з тимчасового розміщення застосовуються загальні положення договору про надання послуг, якщо інше не передбачено законом.

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	До відносин за договором на готельне обслуговування застосовуються норми цивільного законодавства, цей Закон, законодавство з питань захисту прав споживачів та інші нормативно-правові акти, прийняті відповідно до них. Цей Закон застосовується при наданні готельного обслуговування в мотелях, будинках відпочинку, санаторіях, пансіонатах, а також інших місцях, призначених для розміщення громадян. Готель або інший суб'єкт, що надає послуги з розміщення, зобов'язаний до укладення договору надати необхідну і достовірну інформацію про послуги з готельного обслуговування, їх види і особливості, про порядок і терміни оплати послуг готелю та надати проживаючому на його прохання інші пов'язані із договором і відповідним готельним обслуговуванням відомості, а також іншу інформацію, передбачену законодавством про захист прав споживачів. Договір на готельне обслуговування укладається як шляхом укладення письмового договору, так і шляхом	До відносин за договором про надання послуги з тимчасового розміщення застосовуються норми цивільного, господарського законодавства, цей Закон, законодавство з питань захисту прав споживачів та інші нормативно-правові акти, прийняті відповідно до них. Договір про надання надання послуги з тимчасового розміщення укладається як в письмовій чи електронній формі так і шляхом прийняття суб'єктом, якій надає послугу з тимчасового розміщення, заявки на бронювання за допомогою поштового, телефонного чи іншого зв'язку, відповідно до закону. У разі прийняття заявки на бронювання договір про надання послуги з тимчасового розміщення вважається укладеним з моменту отримання підтвердження від суб'єкту, якій надає послугу з тимчасового розміщення, про прийняття замовлення. Суб'єкт, що надає послуги з тимчасового розміщення, зобов'язаний до укладення договору надати необхідну і достовірну інформацію про послуги з тимчасового

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	прийняття готелем заявки на бронювання за допомогою поштового, телефонного чи іншого зв'язку, що дозволяє достовірно встановити особу, від якої надходить заявка. У разі прийняття заявки договір на готельне обслуговування вважається укладеним з моменту отримання підтвердження готелю про прийняття замовлення та вказівки можливого початку надання готельного обслуговування з визначеного часу. Відповідальність за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю чи майну проживаючого, визначається відповідно до цивільного законодавства, якщо договором на готельне обслуговування не передбачена підвищена відповідальність готелю. Права й обов'язки, відповідальність сторін та інші умови договору між туроператором (турагентом) та готелем чи іншим суб'єктом, що надає послуги з розміщення, визначаються загальними положеннями про агентський договір, якщо інше не передбачено договором між ними та цим Законом.	розміщення, їх складову і особливості, про порядок і терміни оплати послуг та надати іншій стороні, на її прохання інші пов'язані із договором відомості, а також іншу інформацію, передбачену законодавством про захист прав споживачів. Якість послуги з тимчасового розміщення має відповідати умовам договору надання послуги з тимчасового розміщення, порядок і способи захисту порушених прав туристів або екскурсантів визначаються настоящим Законом, Законом України «Про захист прав споживачів», Цивільного Кодексу України, Господарського-Кодексу України та інших нормативно-правових актів, що містять положення про захист прав споживачів. Відповідальність за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю та майну туриста або іншої особі, яка здійснює поїздку, встановлюється законом, якщо договором про надання послуги з тимчасового розміщення не передбачена більша відповідальність суб'єкта, який надає послуги з тимчасового розміщення.

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
		Права й обов'язки, відповідальність сторін та інші умови договору між туроператором (турагентом) та суб'єктом, який надає послуги з тимчасового розміщення визначаються відповідно до загальних положень про агентський договір, якщо інше не передбачено цим Законом.
	Розділ IV ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Стаття 23. Ваучер	Розділ IV ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Стаття 23. Ваучер
	Ваучер – форма письмового договору на туристичне або на екскурсійне обслуговування, яка може використовуватися відповідно до цього Закону. У договорі на туристичне обслуговування, укладеному шляхом видачі ваучера, мають міститися такі дані: найменування та місцезнаходження суб'єкта туристичної діяльності, номер ліцензії на відповідний вид діяльності, юридична адреса; прізвище, ім'я (по батькові) туриста (при груповій поїздки прізвища, імена (по батькові) членів групи);	Ваучер – форма письмового договору про надання комплексу туристичних послуг або на екскурсійне обслуговування, яка може використовуватися відповідно до цього Закону. У договорі про надання комплексу туристичних послуг, укладеному шляхом видачі ваучера, мають міститися такі дані: найменування та місцезнаходження суб'єкта туристичної діяльності, номер ліцензії на відповідний вид діяльності, юридична адреса; прізвище, ім'я (по батькові) відвідувача (при груповій поїздки прізвища, імена (по батькові) членів групи);

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	строки надання і види туристичних послуг, їх загальна вартість; назва, адреса та номер телефону об'єкта розміщення, його тип та категорія, режим харчування; розмір фінансового забезпечення відповідальності туроператора (турагента) або межі відповідальності суб'єкта туристичної діяльності за договором агентування; інші дані, обумовлені характером угоди, складом групи тощо; дата видачі ваучера. Порядок оформлення ваучера та його використання затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері туризму та курортів.	строки надання і види туристичних послуг, їх загальна вартість; назва, адреса та номер телефону об'єкта розміщення, його тип та категорія, режим харчування; розмір фінансового забезпечення відповідальності туроператора (турагента) або межі відповідальності суб'єкта туристичної діяльності за договором агентування; інші дані, обумовлені характером угоди, складом групи тощо; дата видачі ваучера Порядок оформлення ваучера та його використання затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері туризму та курортів.
	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 25. Права та обов'язки туристів і екскурсантів	Розділ IV Організація туристичної діяльності Стаття 25. Права та обов'язки відвідувачів
	Туристи і екскурсанти мають право на: реалізацію закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, відновлення і зміцнення здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля,	Відвідувачі мають право на: реалізацію закріплених Конституцією України прав фізичних осіб на відпочинок, свободу пересування, відновлення і зміцнення здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	задоволення духовних потреб, захист і повагу людської гідності; необхідну і достовірну інформацію про правила в'їзду до країни (місця) тимчасового перебування, а також виїзду з країни (місця) тимчасового перебування і перебування там, про звичаї місцевого населення, пам'ятки природи, історії, культури та інші об'єкти туристичного показу, що знаходяться під особливою охороною, стан навколишнього середовища; інформацію про наявність ліцензії у суб'єкта, що здійснює підприємницьку діяльність у галузі туризму, інших документів, наявність яких передбачена законодавством; отримання обов'язкової інформації, що передує укладенню договору; отримання туристичних послуг, передбачених договором; особисту безпеку, захист життя, здоров'я, прав споживача, а також майна; одержання відповідної медичної допомоги; відшкодування матеріальних і моральних збитків у разі невиконання або неналежного виконання умов договору;	духовних потреб, захист і повагу людської гідності; необхідну і достовірну інформацію про правила в'їзду до країни (місця) тимчасового перебування, а також виїзду з країни (місця) тимчасового перебування і перебування там, про звичаї місцевого населення, пам'ятки природи, історії, культури та інші об'єкти туристичного показу, що знаходяться під особливою охороною, стан навколишнього середовища; інформацію про наявність ліцензії у суб'єкта, що здійснює підприємницьку діяльність у галузі туризму, інших документів, наявність яких передбачена законодавством; отримання обов'язкової інформації, що передує укладенню договору; отримання послуг, передбачених договором; особисту безпеку, захист життя, здоров'я, прав споживача, а також майна; одержання відповідної медичної допомоги; відшкодування матеріальних і моральних збитків у разі невиконання або неналежного виконання умов договору;

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	сприяння з боку органів державної влади України в одержанні правових та інших видів допомоги, а громадяни України також і за її межами; реалізацію інших прав. Туристи і екскурсанти зобов'язані: не порушувати права та законні інтереси інших осіб, вимоги законів, які діють на території країни перебування; виконувати митні, прикордонні, санітарні та інші правила; поважати політичний та соціальний устрій, традиції, звичаї, релігійні вірування країни (місця) перебування; зберігати довкілля, дбайливо ставитися до об'єктів природи та культурної спадщини в країні (місці) тимчасового перебування; дотримуватися умов і правил, передбачених договором про надання туристичних послуг; надавати персональну інформацію в обсязі, необхідному для реалізації туристичного продукту; дотримуватися під час подорожі правил особистої безпеки; відшкодовувати збитки, завдані їх неправомірними діями. Виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством України та законодавством країни тимчасового перебування.	сприяння з боку органів державної влади України в одержанні правових та інших видів допомоги, а громадяни України також і за її межами; реалізацію інших прав. Відвідувачі зобов'язані: не порушувати права та законні інтереси інших осіб, вимоги законів, які діють на території країни перебування; виконувати митні, прикордонні, санітарні та інші правила; поважати політичний та соціальний устрій, традиції, звичаї, релігійні вірування країни (місця) перебування; зберігати довкілля, дбайливо ставитися до об'єктів природи та культурної спадщини в країні (місці) тимчасового перебування; дотримуватися умов і правил, передбачених договором про надання комплексу туристичних послуг, або договором на екскурсійне обслуговування надавати персональну інформацію в обсязі, необхідному для реалізації турпаketу; дотримуватися під час подорожі правил особистої безпеки; відшкодовувати збитки, завдані їх неправомірними діями. Виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством України та законодавством країни тимчасового перебування.

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	Розділ IV ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Стаття 30. Відповідальність за порушення законодавства в галузі туризму	Розділ IV ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Стаття 30. Відповідальність за порушення законодавства в галузі туризму
	Порушення законодавства в галузі туризму тягне за собою відповідальність згідно із законом. Порушеннями законодавства в галузі туризму є: провадження туроператорської діяльності без отримання відповідної ліцензії або недодержання ліцензійних умов; залучення до надання туристичних послуг осіб, які не відповідають встановленим законодавством відповідним кваліфікаційним вимогам; ненадання, несвоєчасне надання або надання туристіві інформації, що не відповідає дійсності; порушення вимог стандартів, норм і правил у галузі туризму; незаконне використання категорії об'єкта туристичної інфраструктури; порушення умов договору між туристом і суб'єктом туристичної діяльності з надання туристичних послуг;	Порушення законодавства в галузі туризму тягне за собою відповідальність згідно із законом. Порушеннями законодавства в галузі туризму є: провадження туроператорської діяльності без отримання відповідної ліцензії або недодержання ліцензійних умов; залучення до надання туристичних послуг осіб, які не відповідають встановленим законодавством відповідним кваліфікаційним вимогам; ненадання, несвоєчасне надання або надання відвідувачу інформації, що не відповідає дійсності; порушення вимог стандартів, норм і правил у галузі туризму; незаконне використання категорії об'єкта туристичної інфраструктури; порушення умов договору між відвідувачем і суб'єктом туристичної діяльності з надання туристичних послуг;

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	невиконання розпоряджень уповноважених органів та осіб про усунення порушень ліцензійних умов; порушення правил щодо охорони чи використання об'єктів туристичної інфраструктури, знищення або пошкодження об'єктів відвідування; створення перешкод уповноваженій на те законом посадовій чи службовій особі у здійсненні контролю за туристичною діяльністю, у проведенні перевірки якості надаваних (наданих) туристичних послуг або додержанні ліцензійних умов, стандартів, норм і правил щодо здійснення туристичної діяльності; незаконне втручання у здійснення туристичної діяльності; розголошення відомостей, що становлять конфіденційну або іншу охоронювану законом інформацію. Законами може передбачатися відповідальність і за інші порушення у сфері туристичної діяльності.	невиконання розпоряджень уповноважених органів та осіб про усунення порушень ліцензійних умов; порушення правил щодо охорони чи використання об'єктів туристичної інфраструктури, знищення або пошкодження об'єктів відвідування; створення перешкод уповноваженій на те законом посадовій чи службовій особі у здійсненні контролю за туристичною діяльністю, у проведенні перевірки якості надаваних (наданих) туристичних послуг або додержанні ліцензійних умов, стандартів, норм і правил щодо здійснення туристичної діяльності; незаконне втручання у здійснення туристичної діяльності; розголошення відомостей, що становлять конфіденційну або іншу охоронювану законом інформацію. Законами може передбачатися відповідальність і за інші порушення у сфері туристичної діяльності.

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	Розділ VI ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Стаття 33. Відшкодування шкоди, завданої порушенням законодавства у галузі туристичної діяльності	Розділ VI ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Стаття 33. Відшкодування шкоди, завданої порушенням законодавства у галузі туристичної діяльності
	Суб'єкт туристичної діяльності, який порушив законодавство в галузі туристичної діяльності при наданні туристичної послуги, що завдало шкоду, зобов'язаний відшкодувати туристу збитки у повному обсязі, якщо договором або законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі. Заподіяна туристу моральна (немайнова) шкода, якою порушені його законні права, відшкодовується суб'єктом туристичної діяльності в порядку, встановленому законом. Суб'єктам туристичної діяльності, яким заподіяна шкода юридичними чи фізичними особами внаслідок порушення ними законодавства в галузі туризму, збитки відшкодовуються відповідно до закону.	Суб'єкт туристичної діяльності, який порушив законодавство в галузі туристичної діяльності при наданні туристичної послуги, що завдало шкоду, зобов'язаний відшкодувати відвідувачу збитки у повному обсязі, якщо договором або законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі. Заподіяна відвідувачу моральна (немайнова) шкода, якою порушені його законні права, відшкодовується суб'єктом туристичної діяльності в порядку, встановленому законом. Суб'єктам туристичної діяльності, яким заподіяна шкода юридичними чи фізичними особами внаслідок порушення ними законодавства в галузі туризму, збитки відшкодовуються відповідно до закону.

№ з/п	Зміст положення (норм) чинного законодавства	Зміст положення (норм) запропонованого проекту акта
	Розділ VI ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Стаття 37. Відшкодування шкоди, завданої порушенням законодавства у галузі туристичної діяльності. Частина четверта	Розділ VI ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Стаття 37. Відшкодування шкоди, завданої порушенням законодавства у галузі туристичної діяльності. Частина четверта
	Посередницька діяльність на території України з укладення договорів на туристичне обслуговування з іноземними суб'єктами туристичної діяльності не допускається. Така діяльність може здійснюватися лише через туроператорів, створених за законодавством України.	Посередницька діяльність на території України з укладення договорів про надання комплексу туристичних послуг з іноземними суб'єктами туристичної діяльності не допускається. Така діяльність може здійснюватися лише через туроператорів, створених за законодавством України.

Народні депутати України

Наукове видання

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА СПРИЯННЯ ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Збірник матеріалів круглого столу
(25 травня 2018 р., м. Харків)

Відповідальність за зміст тез несуть автори

Підписано до друку з оригінал-макета 04.06.2018.
Формат 60×84 $\frac{1}{16}$. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. _____. Ум. друк. арк. _____. Вид. № _____.
Тираж 50 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Україна, 61002, Харків, вул. Чернишевська, 80а
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ФОП Леонов
Тел. (057) 717-28-80